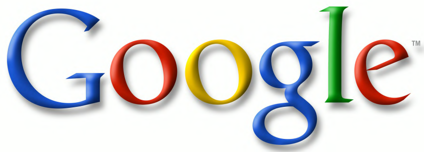
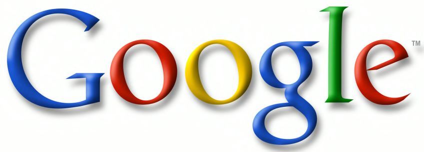
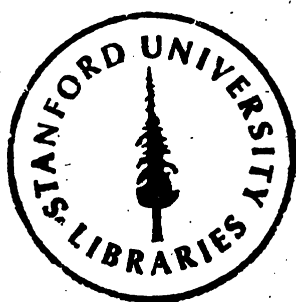

Google

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

PAVLI IOSEPHI A RIEGGER,

EQ. SAC. CAES. REG. APOST. MAI. CONS. AVL. ACT. IVR. ECCLES. P. P. O.

INSTITVTIONVM IVRISPRVDENTIAE ECCLESIASTICAE

PARS I.

PRINCIPIA IVRIS ECCLESIASTICI CONTINENS.

EDITIO NOVA, ET EMENDATA.

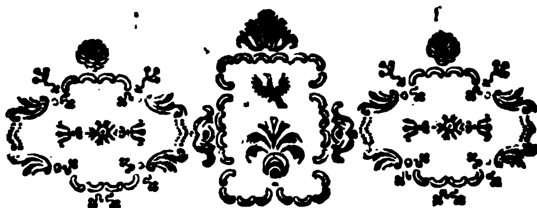

VINDOBONÆ,

TYPIS JOAN. THOMÆ NOB. DE TRATTNERN,

CÆS. REG. AVLÆ TYPOGR. ET BIBLIOP.

MDCCLXXIV.

PRAEFATIO.

Iurisprudentiae ecclesiasticae, quas scripsi, institutiones, semel iterumque typis editae, iam tertio in lucem prodeunt. Tribuo honoris aliquid industriae meae, plus beneuolae in me voluntati, potissimum vero literatorum ardori, et pertinaci discentium studio.

Nouae autem huius editionis rationem redditurus, paucis te moneam amice lector, necesse est. Scilicet fuerunt quaedam, eaque plura, quae ut contraherem ac breuiori via incederem, fuere etiam alia,

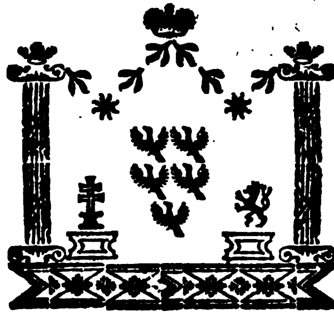
quae vt adderem atque augerem, fuere denique nonnulla, quae, vt in aliam formam redigerem, me impulerunt.

Perſpexi enim, et ipſo vſu edoctus intellexi, principia iuris eccleſiaſtici, ſi ita diffuſe, vt in altera praecipue editione factum et vberius quandoque pro rei dignitate pertractentur, diſcentium ingeniis non ſemper adcommodata et intra vnius anni curriculum vix ac ne vix quidem conſtringi poſſe. Ideo plura nonnunquam in vnum congerere debui, atque alia in alium dirigere ordinem, vt nouum, quod prodit opus tyronibus magis faciliusque inſeruiret. Atque dum in horum praecipue vſum inſtitutiones haſce conſcripſi, nolim quisquam expectet, quod nec meditatus quidem ſum, perfectum quoddam ac iurisprudentiae ſacrae opus abſolutiſſimum.

Prima mihi erat cura maximaque ſollicitudo, pura, et exacta dare principia eaque ponere fundamenta, quibus tyrones innixi, ad perueſtiganda ſacrorum canonum, recondita vlterius progredi tuto queant.

Et vero laborum meorum fructum me tulisse haud spernendum mihi iam videor, quum vbique in terris austriacis vigere saniora iurisprudentiae ecclesiasticae dogmata, laetiusque efflorescere iam videam veram ac genuinam illius culturam, vt adeo puriorem doctrinam in remotioribus etiam nostris academiis scientiarumque sedibus restitutam non tam mihi gratuler, quam summopere gaudeam. Video atque intelligo meos discipulos cathedris iam passim impositos, docendoque iuri ecclesiastico adhibitos: ipsum filium meum Friburgensi in academia (quae et enutriuit olim, et cui scientiae iuridicae primordia debeo) iuris sacri interpretem habet: quem vti domi laborum meorum adiutorem expertus, ita nunc quidem sedulum doctrinae meae sectatorem, et propugnatorem nactus sum omnino strenuum. Huic proin labores ego, quos inchoavi, perficiendos relinquo, hic gratus agnoscat, a Patre suo, eoque iam sene ea scripta, ac literis fuisse mandata, quae verae iuris prudentiae sacrae cum fructu intelligendae primam his in regionibus lucem dederint, et quae ab illo, si patris insistere vestigiis velit (atque etiam volet) aliisque compluribus hanc viam sequuturis, docto

vlterius calamo perfici poterunt, et augeri. Tu vero lector benevole, hisce laboribus meis interea fave, et meum de iurisprudentia sacra bene merendi studium aequi bonique consule.

CONSPECTVS PARTIS PRIMAE SECTIO I.

DE RELIGIONE, ET ECCLESIA.

CAPVT I.

DE VERA HOMINIS FELICITATE.

Pag.

CAPVT II.

DE RELIGIONE, ET ECCLESIA NATVRALI GENERATIM.

)(4 §. X.

CAPVT VI.

DE ECCLESIA CHRISTIANA.

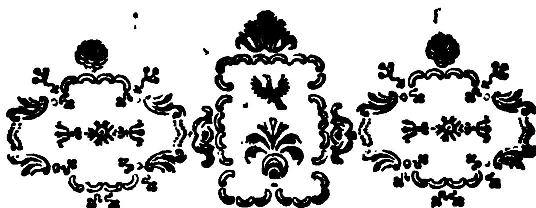
CAPVT VII.

DE POTESTATE ECCLESIASTICA.

§. LXXV.

PARTIS PRIMAE.

§. CIII.

PRAEFATIO.

Iurisprudentiae ecclesiasticae, quas scripsi, institutiones, semel iterumque typis editae, iam tertio in lucem prodeunt. Tribuo honoris aliquid industriae meae, plus beneuolae in me voluntati, potissimum vero literatorum ardori, et pertinaci discentium studio.

Nouae autem huius editionis rationem redditurus, paucis te moneam amice lector, necesse est. Scilicet fuerunt quaedam, eaque plura, quae ut contraherem ac breuiori via incederem, fuere etiam alia,

SECTIO II.

DE PRINCIPIIS IVRIS ECCLESIASTICI.

CAPVT I.

DE IVRE ECCLESIASTICO EIVSQVE PRINCIPIIS GENERATIM.

CAPVT II.

DE IVRE NATVRALI.

§. CLXX.

CAPVT III.

DE SACRA SCRIPTVRA.

§. CXCIV.

CAPVT IV.

DE TRADITIONE.

CAPVT V.

DE CONCILIIS.

)( )(§. CCXLVI.

CAPVT VI.

DE CONSENSV ECCLESIARVM.

CA-

PARTIS PRIMAE.

Pag.

CAPVT VII.

DE CONSTITVTIONIBVS ROMANORVM PONTIFICVM.

CAPVT VIII.

DE AVCTORITATE SS. PATRVM.

CAPVT IX.

DE CONSTITVTIONIBVS PRINCIPVM.

Pag.

§. CCCLIX.

SECTIO III.

DE

ADMINICVLIS STVDII IVRIS ECCLESIASTICI.

CAPVT I.

DE

VTILITATE EX HISTORIA ATQVE ANTIQVITATIBVS SACRIS IN IVRISPRVDENTIAE ECCLESIASTICAE STVDIO CAPIENDA.

CAPVT V.

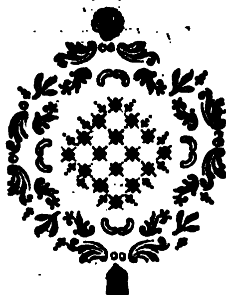
DE FONTIBVS IVRIS CANONICI NOVISSIMI.

§. DXXVI.

CAPVT VI.

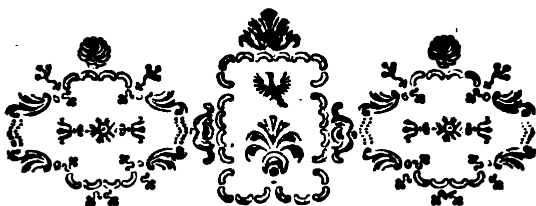
DE AVCTORITATE ET VSV IVRIS ECCLESIASTICI.

§. DXLVII.

SECTIO I.

DE RELIGIONE ET ECCLESIA.

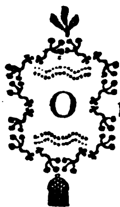

CAPVT I.

DE VERA HOMINIS FELICITATE.

§. I.

Omnes felicitatem desiderant.

Omnibus hominibus hoc natura tributum est, vt incredibili quodam felicitatis desiderio teneantur. Quam ob rem sedulo inquirendum est, vt distincta felicitatis notione mentem nostram imbuamus. SENECA *de vit. beat. Cap. I.*

§. II.

Felicitas definitur.

Est autem FELICITAS *status voluptatis durabilis, qui ex cumulata secretis malis omnibus bonorum complexione oritur.* CICERO *Tuscul. Quaest. V.* 10. De qua definitione eo minus dubitandum est, cum eam et sensus cuiusuis intimus, et philosophorum omnium consensus comprobent.

Beatitudo posita est, inquit Italiae decus ANT. GENVENSIS, *in statu voluptatis undique perfectae: axioma est, super quo nulla esse potest philosophornm controuersia. Metaph. P. IV. Lib. I. Cap. I. §. 7.*

§. III.

Virtus veram quidem felicitatem tribuit.

Voluptatem durabilem *verum Bonum* a nobis impetratum efficit; (sup. §. 2.) verum autem bonum in consensu actionum, et virium nostrarum omnium cum diuini creatoris finibus, et voluntate consistit: inde actionum nostrarum bonitas, et rectitudo moralis intelligitur: *habitus autem ponendi actiones moraliter rectas* VIRTVS adpellatur: dubitari ergo non potest, *veram felicitatem* in virtute sitam esse.

Recte ergo cecinit HORATIVS:

— — — vis recte viuere? quis non?
Si virtus hoc vna potest dare, fortis omissis
Hoc age deliciis. — — — — — —

Lib. I. Epist. VI. v. 19. seqq.

§. IV.

Ast non perfectam.

Sed non est *perfecta*, numerisque omnibus absoluta haec felicitas, qua in mortali hac vita frui nobis concessum est; nihil enim prope malorum excogitari potest, a quibus homines corripi non possumus, quae etsi continuo non adsint, et quanta nunquam non adsunt! tamen quietum esse animum, et a metu vacuum non sinunt, quod bona quaecunque, quibus praediti

diti ſumus, amittendi periculo eſſe obnoxia, ignorare non poſſumus.

Confectum eſt, inquit ANT. GENVENSIS, *ſi quid cerno, hominem, qualis nunc eſt, neceſſario eſſe miſerum, et quidem ex triplici fonte. Nam nec infinite intelligens eſt, vt poſſit omnem errorem euadere, nec infinite perfectus, vt ſibi ipſi ad beatitudinem ſufficiat, nec omnipotens, vt queat, et quae concupiſcit, omnia conſequi, et quae horret omnia a ſe diſtinere.* cit. loc. §. 15. Quare veriſſime a poeta ſcriptum eſt:

— — — — *dicique beatus*
Ante obitum nemo, ſupremaque funera debet.
OVIDIVS *Metam. III.* 136.

§. V.

Hanc autem exiſtere,

Quodſi tamen ad immortalem animae noſtrae naturam, et conſtantiſſimum naturalemque perfectae felicitatis obtinendae ſtimulum: (ſup. §. 1.) ad ſummam inſuper Dei ſapientiam et bonitatem attendimus: tum ſatis demonſtratum eſſe exiſtimo, aliam adhuc felicitatem exiſtere, quae perfectam vndique ſine vlla aegritudinis, aut metus admiſtione voluptatem complectatur.

§. VI.

Et in ſolo Deo ſitam eſſe demonſtratur.

Neque difficile erit, eiusmodi beatitudinis fontem detegere. Enim vero eſt DEVS, quo maius quidquam, aut melius cogitari, aut dici nil poteſt, in quo immortalis hic animus placidiſſime conquieſcere, et exoptata felicitate eaque completa, et numeris omnibus abſoluta frui poterit.

Hanc positionem ista ratiocinatione eruit BOETIVS *de consolat. philosoph. Lib. III. prou.* 10. DEVM, ait, *rerum omnium principem, bonum esse communis humanorum conceptio probat animorum. Nam quum nihil* DEO *melius excogitari queat, id, quo melius nihil est, bonum esse quis dubitet? ita vero bonum esse* DEVM *ratio demonstrat, vt perfectum esse bonum in eo esse conuincat. Nam ni tale sit, rerum omnium princeps esse non poterit. Erit enim eo praestantius aliquid, perfectum possidens bonum, quod hoc prius, atque antiquius esse videatur. Omnia namque perfecta minus integris priora esse claruerunt. Quare ne in infinitum ratio prodeat, confitendum est, summum* DEVM *summi, perfectique boni esse plenissimum, sed perfectum bonum veram esse beatitudinem constituimus, veram igitur beatitudinem in summo* DEO *sitam esse necesse est.*

§. VII.

Medium perfectam felicitatem obtinendi est religio.

Ne igitur a scopo nostro (sup. §. 1.) miserrime aberremus, necesse est; vt omni conatu ad Deum tendamus. Eo quidem nos ducit virtus generatim: (sup. §. 3.) speciatim vero RELIGIO, *quae in Dei cognitione, et cultu posita est;* qui enim Deum colit, is diuinas perfectiones imitatur, et ad summum bonum, quantum in se est, accedit. Euidens ergo est, maximum verae, et perfectae felicitatis fundamentum in religione consistere.

CA-

CAPVT II.

DE
RELIGIONE, ET ECCLESIA NATVRALI GENERATIM.

§. VIII.

Religionis fundamenta traduntur.

Hac via ad religionem ducimur, ad quam amplectendam summa omnium obligatione nos obstrictos esse, nemo sanus negauerit. Sunt autem *duo* praecipua *religionis fundamenta: 1) vera certaque Dei* eiusque attributorum *cognitio*, et 2) *cultus*, seu actionum nostrarum cum illis conformatio, (sup. §. 7.) quae vel internae tantum sunt, vel etiam externae: adeoque et cultum Dei in *internum* et *externum* abire necesse est.

§. IX.

Eius diuisio explicatur.

Hic cultus, si Dei attributis conuenit, *veram:* si iisdem repugnat, *falsam* religionem constituit, quae summa contentione vitanda est. (sup. §. 7.) Porro si solo rectae rationis lumine determinetur, religio *naturalis:* Si primum accedente diuina reuelatione innotescat, *positiua*, seu *reuelata* recte adpellatur. Enim vero religio naturalis positiua prior est, atque, cum leges contineat necessarias, et immutabiles, per hanc tolli, aut immutari nunquam potest. Igitur de ea primum dicendum est.

§. X.

Religio naturalis obstringit nos I.) ad Dei cognitionem.

Primum ac palmare *religionis naturalis* officium est, intelligere, esse Deum omni perfectionum genere infinitum; a quo conditum sit hoc vniuersum: ei potentiam suam, sapientiam, maiestatemque reddere, nihilque illi tribuere, quod his perfectionibus eiusdem vllo modo aduersari posset. Itaque reiicienda sunt omnia illa opinionum monstra, quae vel ipsam Dei existentiam, vel vera eius attributa negant, aut omnino falsa substituunt.

Verissime EPICTETVS *in Enchirid. cap.* 38. *religionis erga* DEOS *immortales praecipuum illud esse scito, rectas de eis habere opiniones: vt sentias, et esse eos, et bene, iusteque administrare vniuersa: parendum esse iis, quae fiant adquiescendum, et sequenda vltro, vt quae a mente praestantissima regantur.* In eandem sententiam scripsit SENECA *in epist.* 95. *Primum esse Deorum cultum,* DEOS *credere, deinde illis reddere maiestatem suam, reddere bonitatem, sine qua nulla maiestas est. Scire illos esse, qui praesident mundo, qui vniuersa vi sua temperant, qui humani generis tutelam gerunt.*

§. XI.

II.) Ad eius cultum 1. *internum.*

Quod si intellectus viva Dei, eiusque perfectionum cognitione imbutus est, fieri non potest, vt voluntati motiva desint, queis ad illustrandam Dei gloriam, seu ad eius *cultum* in-

impellatur, quod est alterum religionis naturalis officium. Et quidem I.) ad *cultum internum* (sup. §. 8.) pertinent 1.) *Amor Dei* super omnia MATH. *XXII.* 37. LVC. *X.* 27. quem consequitur 2.) *Timor filialis* reiecto seruili tantum; *quem enim metuunt, oderunt.* CICERO *de offic. II.* 7. Porro 3.) obedientia et obsequium JOAN. *XIV.* 21. Dein 4.) Spes et adquiescentia in Deo *II. ad Cor. I.* 7. *seq.* 5.) Fides rationalis: *ad Hebrae. XI.* 1. *seq.* nam reuelanti Deo credere, naturae praeceptum est. 6.) Poenitentia, vt mala commissa defleamus, et ab iis imposterum abstineamus MATH. *III.* 2. *seq.* *IV.* 17. 7.) Gratitudo *I. ad Thessal. V.* 18. 8) Inuocatio diuinae gratiae *ibid.* 17. et reliq.

§. XII.

Et 2.) externum.

Ex quibus facile erit *cultus* II.) *externi* (sup. §§. 8. 9.) partes demonstrare, qui *generatim* in eo consistit, vt rectas de Dei existentia, et perfectionibus (sup. §. 10.) cogitationes, tum amorem, reuerentiam, gratum animum etc. (sup. §. 11.) *voce aliisque signis* declaremus. Quo speciatim pertinent 1.) *Orationes*, seu inuocationes summi numinis ore prolatae. S. AVGVSTIN. *epist.* 121. *ad Probam.* dein 2.) *Hymni*, et carmina in laudem Dei composita. *Psalm.* 96. *ad Roman. XV.* 9. *seq.*

§. XIII.

Quo ſpectant dies feſti, templa, et ceremoniae.

Profecto innumerae prorſus ſunt cauſae, quae cuiusque animum fortiſſime impellere debent, *vt Deum ſuper omnia amare,* (*ſup.* §. II. *num.* I.) *et perficere viribus omnibus conetur.* Adeo verum eſt, naturalem hanc eſſe obligationem, vt non tantum relictis rerum humanarum curis religionis magis magisque excolendae cauſa conueniamus, ſed vt etiam 3.) *Dies feſtos* EXOD. *XX.* 8. et 4.) *templa* IOAN. *II.* 14. 15. et 5.) *Ceremonias ſacras* GENES. *XXVI.* 5. EXOD. *XII.* 26. quae ſunt ſigna eorum, quorum in obeundis ſacris meminiſſe debemus, et 6.) *Imagines* conſtituamus.

Quae vero his in conuentibus agenda ſint, ex fine, in quem inſtituendos eſſe diximus, eluceſcit. Docenda nimirum ſunt ea, quae de Deo, de virtutis, et pietatis cultura ſcitu neceſſaria ſunt. Exercitatio item, et ſtudium in precibus, diuinisque laudibus frequens eſſe debet, praecipuaque hominum cura, vt , quae ad religionem, vitaeque inſtitutionem pertinent, ea diligenter addiſcant, ſeduloque iis ſe in officiis exerceant, quae pietatem continent; atque ex his intelligi poteſt, quam conformis rationi ſit catholica praeceptio de vitandis feſto die operibus, quaecunque diuinum cultum impedire poſſunt, non quidem ea re, quod ſua natura aut turpes, aut malae ſint, ſed quod animum a diuino cultu, qui eorum finis eſt, ad alia abducunt. An, qui his abſtinent, ludis, choreis, aliisque vacant, quae non ſolum mentem a rerum diuinarum ſtudio auocant, ſed a Dei amo-

re

re prorsus seiungunt, huic naturae officio satisfaciunt?

§. XIV.

Is iure naturae praeceptus quidem est; sed non determinatus.

Et quamuis exinde iam satis adpareat, quam absurda sit illorum sententia, qui cultus externi necessitatem iure naturae nullam esse aiunt; id tamen fatendum est, leges naturales minime determinare, quo in loco, quibus diebus, quoties, aut qua forma recensita (sup. §§. 12. 13.) externa pietatis exercitia explicanda sint, vt ergo vniuersus fere cultus externus arbitrio vel Dei, vel hominum adhuc magis determinari debeat; iis tamen cautelis vtantur homines necesse est, ne media, quae esse deberent, suo fini vnquam aduersentur.

Equidem non defuerunt, qui cultus istius, quem externum diximus, necessitatem ex ratione posse demonstrari negarint. *Etenim si Deum respicias*, inquit THOMASIVS *Iurispr. diuin. Lib. II. Cap. I. §.* 12. DEVS *cultu isto exteriore non habet opus. Quantum vero ad hominem attinet*, *pergit* §. 13. *hominis socialitas, seu vita tranquilla, seu quocunque modo beatitudinem eius temporalem efferre velis, directe per omissionem harum actionum externarum non laeditur, modo cultus internus non tollatur.* Verum si haec ratio valeat, fateamur necesse est, ne interne quidem natura colendum esse Deum, quandoquidem hoc non magis, atque illo cultu indiget Deus in se beatissimus: cuius tamen cultus interioris necessitatem nec hic ipse quidem vir in dubium vocare ausus est. Socialitas autem principium illud non est, ex quo naturalium officiorum amplitudinem dimetiri liceat, quod ille sibi perperam persuasit.

§. XV.

§. XV.

Ex eius determinatione oritur religio naturalis.

Atque hic *ſola ratione adquiſita diuinitatis notione determinatus Deum colendi modus* RELIGIO NATVRALIS *ſtrictiſſime* dicitur, cuius duae ſunt partes: *verus Dei cultus*, de quo hactenus expoſuimus, et ab homine *religioſo rite determinata eius exhibendi ratio*. Pars illa veram Dei cognitionem, et huic conformes actiones requirit, rationemque ſufficientem in Dei eſſentia habet: iſta vero vel hoc, vel alio modo aeque bene, ſed tamen ſecundum rectae rationis principia inſtitui poteſt. Igitur *ſubſtantialia* religionis naturalis in *ſciendis* et *agendis: accidentalia* in iis actionibus conſiſtunt, quae licet vario modo poſitae, aeque tamen faciunt ad cultum Deo exhibendum: porro in *eſſentialibus vna* eademque vbique ſit religio naturalis, neceſſe eſt: in *accidentalibus* vero ea *diuerſa* eſſe poteſt.

Religio vnde dicta ſit; LACTANTIVS *Lib. IV. Inſt. diuin. c.* 28. *n.* 3. ita docuit: *Hoc vinculo pietatis obſtricti Deo, et religati ſumus, vnde ipſa religio nomen accepit; non vt Cicero interpretatus eſt a relegendo Lib. II. de nat. Deor. c.* 28. *vid. Voſſium in Etymolog.*

§. XVI.

Ex conſentiente religione eccleſia naturalis.

Verum cultus externi ratio (ſup. §. 13.) totiusque negotii perfectio exigit, vt in accidentalibus quoque conſentientem ſibi per omnia,

nia, conformemque religionem naturalem homines profiteantur. Ponamus hoc animo plures inter ſe conuenire; et prodibit *ſocietas hominum in religione naturali conſentientium*, quae ECCLESIA adpellatur. Eſt haec ſocietas *hypothetica*, et vel *aequalis*, vel *inaequalis* eſſe poteſt. Licet enim ſubſtantialia religionis naturalis a Deo determinata iam ſint, vt imperium omne tranſcendant: arbitrarium tamen cultus externi modum, media quoque religionis et eccleſiae integritati proficua vel conuenientium pacto, vel imperantis eccleſiaſtici voluntate determinari adeo non repugnat, vt alterutrum fieri quam maxime oporteat. Plura, non opus eſt, vt hanc in rem adferamus, primas veluti lineas duxiſſe, atque ſummum eccleſiae genus obiter conſideraſſe contenti.

§. XVII.

Poteſtas eccleſiaſtica naturaliter maieſtati cohaeret.

Et quidem poſita *ciuitate* hoc ipſo eccleſiam eamque inaequalem poni neceſſe erit. Etenim iuris gubernandi ciuitatem pars longe praeſtantiſſima eſt, quae in pietate ciuium animis implantanda, cultuque diuini numinis ad rectae rationis principia moderando occupatur. Maieſtatis igitur officium erit, ſubſtantialia religionis omni, quo poteſt modo cuſtodire, accidentalia vero ita determinare, vt ſint felicitatis internae (ſup. §. 12.) media: finem tamen ciuitatis, & felicitatem externam, quam

cum

cum illa conciliari volunt naturae leges, non impediant.

§. XVIII.

Ab ea tamen separari potest.

Possunt tamen paciscentes, qui primi in ciuitatem coeunt, de ecclesia constituenda aliter inter sese conuenire; poterit enim ecclesia vel vt societas aequalis ab iis constitui, vel etiam alicui alii praeter summum imperantem ciuilem potestas ecclesiastica conferri: illo casu imperans ciuilis *qua socius* non nisi iure suffragii gaudebit: hoc vero si placuerit, tum ecclesiae intuitu fiet subditus, quod maxime absurdum esse multi quidem contendebant, nullus vero vnquam demonstrauit.

Audiamus CHRIST. L. B. WOLFIUM *Iur. Nat. Tom. VIII. §. LXV. Sunt equidem, qui absurdum dicunt duplex summum imperium in eadem ciuitate; sed cur absurdum sit, nulla ratione solida euincunt, sane absurdum minime reputant, vt populus quaedam iura ad imperium spectantia sibi retineat, in quibus dependere non vult a Rectoris voluntate. Nonne vero perinde est, siue ius sibi reseruatum exerceat per se, siue idem transferat in alium, vt idem exerceat, prout sibi videtur? Ex eo quod corpus humanum sit monstrosum, si duo habeat capita, minime sequitur, rempublicam fore monstrosam, in quo duo existunt imperii summa. Absurditas demum probata intelligitur, si demonstratum fuerit, imperio summo diuiso finem ciuitatis obtineri minime posse, sed ex hac diuisione sequi, quae eidem e diametro repugnant. Hoc enim in praesenti materia pro moraliter impossibili, consequenter pro absurdo habendum, si velimus vti mediis, quae finem ciuitatis euertunt, aut saltem ab eodem abducunt.*

§. XIX.

§. XIX.

At ius circa ſacra a maieſtate diuelli repugnat.

Enimuero licet imperium eccleſiaſticum ab imperio politico hac ratione ſeparari poſſit; *ius* tamen *circa ſacra* a Maieſtate diuelli nunquam poterit. Illius ſemper erit officium, vt ſubſtantialia religionis *tueatur* et *defendat*, tanquam reipublicae vincula; ea vero modis omnibus *impediat*, quae a poteſtate eccleſiaſtica *nouiter conſtituta* ſaluti ciuitatis obeſſe viderit. Quodſi enim officia erga Deum adfirmatiua in colliſione cum officiis erga ſe vel alios plerumque ceſſare, vimque pietatis amittere omnes fatentur, qua ratione eccleſia arbitrarias *ſuas* ſanctiones vrgere poterit, quas ſupremum imperantis ciuilis iudicium bono communi repugnare declarauit? De quo iure qui adhuc dubitant, nondum ſatis perpenderunt, eundem Deum, et religionis, et ciuitatis auctorem eſſe, atque adeo, eam religionem, quae ciuitatis finem euertit, aut remediis ad eum obtinendum impedimenta ponit, verae religionis nomen haud amplius mereri.

Qua de re imprimis conferri debet. *Perilluſt. Dom. de* Martini *Poſit. de iur. ciuit. cap. VIII.* Adde, ſi lubet filii mei Ios. Ant. Riegger proleg. ad ius eccleſiaſticum, Vindob. 1764. et Friburgi 1769. 8vo. Ex proteſtantium ſcriptoribus huc faciunt praecipue Christ. L. B. de Wolf. *iur. nat. Tom. VIII. cap. IV.* God. Keufel. *Element. iuris eccleſ. vniuerſ.* Daries ius *inſt. iurisprud. vniuers. ſect. VII.* Io. Ern. Gunner *in comment. ad h. loc.*

CA-

CAPVT III.

DE RELIGIONE DIVINA POSITIVA GENERATIM.

§. XX.

I.) *Ex procliuitate hominum ad mala.*

Haec ſunt, quae de religione, et eccleſia naturali, tanquam mediis perfectam felicitatem obtinendi (ſup. §. 7.) praemittenda eſſe duximus. Verum eadem recta ratio, quæ iſta nos docuit, medii huius inſufficientiam demonſtrat. Tanta profecto eſt omnium hominum ad mala quaeuis propenſio, vt eam, quo minus in facta turpiſſima exeat, nulla motiuorum, quae ſola ratio ſuggerit, meditatio cohibere queat. Eſt haec veritas eiusmodi, vt non aliter quidem, ſatis tamen ſolide, communi omnium experientia, virorum ſapientum ſuffragiis confirmata, demonſtrari poſſit. Sentiunt mortales bellum hoc inteſtinum, atque licet cauſam eius et originem humana ſapientia ignoret, recte tamen ab indole iſta nulla ratione flexibili ad humanae naturae corruptionem concludit.

Locus eſt egregius LEONIS M, *Lib. I. de vocat. gent. c. 6. Haec*, inquit, *voluntas hominis vaga, incerta, infirma ad efficiendum, facilis ad audendum, in cupiditatibus coeca, honoribus tumida, curis anxia, ſuſpicionibus inquieta, gloriae, quam virtutum auidior, famae, quam conſcientiae diligentior, et per omnem ſui experientiam miſerior fruendo his, quae concupiuerit, quam carendo; nihil in ſuis habet virtutibus niſi periculi facilitatem, quoniam voluntas mutabilis,*

quae

quae non ab incommutabili voluntate regitur, tanto citius propinquat iniquitati, quanto acrius intenditur actioni. Et vt videas philosophiam moralem quantum virium habeat, experientiam consule. *Quotus enim quisque philosophorum invenitur, qui sit ita moratus, ita animo, et vita constitutus, vt ratio postulat? qui disciplinam suam non ostentationem scientiae, sed legem vitae putet? qui obtemperet ipse sibi, et decretis suis pareat?* CIC. *Lib. II. Tuscul. quaest. cap.* 4. §. 11. *et* 12.

§. XXI.

II.) *Ex statu corruptae nostrae naturae.*

Viderunt hoc omnium aetatum et gentium sapientes, atque ad tantam malorum copiam, quae iustos aeque ac improbos a primo natiuitatis momento ad vltimum vsque halitum excogitat, obstupuerunt. CICERO hominem *non vt a matre, sed vt a noverca natura in lumen editum dixit. Lib. III. de repub. ap. S.* AUGUSTIN. *Lib. IV. contra Iul. cap.* 12. et PLINIUS dubitauit, *vtrum natura parens melior hominis, an tristior nouerca fuerit. Lib. VII. hist. nat. praef.* At Deus est auctor naturae, qui non potest, nisi bona quaeque, & optima efficere, et sub Deo iusto miserum esse repugnat, nisi quis reus, et propria culpa miser sit. Quare alii nos ob aliqua scelera suscepta in vita superiore poenarum luendarum causa natos esse dixerunt. CICERO *in Hortens. ap. S.* AUGUSTIN *loc. cit. cap.* 13. Adeo verum est, naturae corruptionem omnes videre, causam vero mali nostri, et ita etiam, qua ratione nos ab eo expedire et liberare possimus, solam rationem ignorare.

Quare recte ORIGENES *Lib. IV. contr. Celsum* philosophis respondet. *Ad hoc dicimus, quod malorum originem neque philosophi facile intelligant, imo perspicui omnino non percipiant, nisi Deo inspirante didicerint, quomodo sumpserit initium, et quomodo Dei gratia iterum possit aboleri, qui,* (vt ait S. AVGVSTIN. *Lib. VI. confess. cap.* 4. *confecit medicamenta fidei, et aspersit ea super morbos orbis terrarum.*

§. XXII.

III.) *Ex obscura vitae futurae notione.*

Et si quod refraenandae licentiae praesidium, et leniendae miseriae solatium soli rationi in promptu esset, illud absque dubio fortissimum, et summe necessarium foret, quod a vitae futurae exspectatione arcessitur, quo irrequietus nos ducit felicitatis stimulus: (sup. §. 5.) At vero, quam certum est, praemii, vel poenae in hac vita deficientis mensuram in altera supplendam esse, tam obscura est status illius felicis, aut infelicis notio, quae nisi clara, et distincta sit, eo minus ad emendandos mores et lacrymas abstergendas virium habebit; ita iam debilissima essent legum naturalium vincula, quarum robur ab hac potissimum meditatione dependet.

Quam in rem inquit LACTANTIVS *Diu. Inst. Lib. I. Cap. I. §. 6. quia fieri non potuit, vt homini per se ipsum ratio diuina innotesceret, non est passus hominem Deus suum lumen sapientiae requirentem diutius oberrare, ac sine vllo laboris effectu vagari per tenebras inextricabiles. Aperuit oculos eius aliquando, et notationem veritatis munus suum fecit, vt et humanam sapientiam nullam esse monstraret, et erranti, ac*

vago VIAM CONSEQVENDAE IMMORTALITATIS OSTENDERET.

§. XXIII.

IV.) *Ex ignorantia mediorum Dei amicitiam reconciliandi.*

Quid si venit in mentem tot scelerum memoria, quibus optimum illud quidem, sed iustissimum simul numen a nobis abalienauimus? fierine potest, ut amorem eius, amicitiamque nobis polliceamur, antequam iustitiae eius exactissime satisfactum est? At eius generis medium efficiendi, vt facta perperam pro infectis habeantur, et diuinam sibi voluntatem durante actionis malitia conciliandi ratio omnino ignorat.

Socinianorum impia doctrina est, satisfactione hac Deo minime opus esse, aiuntque, illi non minus, atque cuique regi integrum esse, delicti etiam, absque ea si sit, veniam facere, sed distinguunt stultissimi mortalium duo, quae separari minime debebant. Esto enim id facere eum posse, quid si non velit? Spem quidem adferre aliquam potest summa bonitas, sed haec iustitiae aduersari non potest. Animaduertendus hic profanorum est error, qui quum de diuinis perfectionibus disserunt, ea temere seiungenda contendunt, quae ne intelligi quidem in Deo, nisi coniuncta, possunt. Quod sapientiam, quod bonitatem, quod iustitiam separatim examinet Theologorum schola, id est, ex arte docendi, in Deo quidem haec omnia unum sunt, indiuisum, et non separabile. Non vult igitur, vt bonus est, quod qua idem est iustus, velle non potest, quia iustitia a bonitate non potest separari.

§. XXIV.

Religionis reuelatae necessitas demonstratur.

Qua de causa duorum alterum concedamus necesse est, aut aeternam, et nunquam finiendam esse, quae mortalibus incumbit, calamitatem, aut praeter rationem aliam, eamque certiorem, ac tutiorem ad felicitatem viam esse reliquam. Prius illud cum diuina in nos bonitate conciliari non potest: oportet igitur lumen esse aliquod, ac semper fuisse, cuius beneficio intelligi queat, quae etsi necessaria, ratio tamen peruidere non potest.

Sed opponit turba hominum profana: *Religio naturalis Deum habet auctorem, perfecta igitur sit, necesse est, et numeris omnibus absoluta*; ne concedendum sit, Deum, quum eam mentibus hominum indidit, non praeuidisse, quid sit iis ad finem propositum adsequendum necessarium. Sed videamus, quid responderi possit. Primum, qui hominem a Deo integrum fuisse creatum ambigit, is etiam aut de Dei sapientia, bonitateque, aut de potentia eius dubitet necesse est. Dudum autem genus hominum ab ea integritatis conditione excidisse, ipsi nobis testimonio esse possumus. (sup. §. 21.) Imo vero, quamuis dubium nullum sit, quin homo integer sibi ad beatitatem sufficiens sit creatus; eam tamen mutato statu, naturam, quum minus idoneam ad salutem adipiscendam dicimus, id ad Dei perfectionem nihil pertinere nemo non intelligit, qui satis consultum felicitati generis humani credidit, *facta* REVELATIONE. Vid. Reuerendiss. ac Cels. S. R. I. P. MARTINI GERBERT *demonstrat. Ver. Relig. Lib. I. Cap. VI. VII.* PETR. GAZZANIGA *Tract. de virt. theolog. dissert. I. Cap. II.*

§. XXV.

Et Religio diuina positiua definitur.

At qui extra rationem huiuscemodi lumen, quale humana desiderat natura, nullum esse potest, praeter *diuinam reuelationem.* Necesse igitur est existere reuelationem quamdam a Deo profectam, quae commemoratis hactenus humanae mentis defectibus penitus mederetur. Inde RELIGIO DIVINA POSITIVA consurgit, quae est *modus, quem ipse Deus pro suo arbitrio determinauit, qua ratione ab hominibus virtutem coli, amissam recuperari, suamque gloriam manifestari velit.*

§. XXVI.

Signa, ex quibus cognosci possit, recensentur.

Atque haec summo nobis studio, nisi felicitati nostrae ipsi deesse velimus, inuestiganda est. Qua in re ne vanissimis deliriis, quae ementito reuelationis diuinae titulo circumferuntur, in deuia mens abeat, e re nostra est, signa, quae veram, diuinamque reuelationem demonstrent, obseruare diligenter, atque, vt aiunt, in numerato habere. Neque enim dubitandum est, quin Deus iis characteribus eam insigniuerit, vt a quouis salutis suae studioso intelligi possit.

Vix est una hac aetate natio, quae religione quadam reuelata non vtatur. At in tanta gentium consensione dici non potest, quanta sit varietas religio-

gionum, quarum tamen, nisi vna, vera esse nulla potest. Ex quo facile intelligi potest, quanta cautione vtendum sit in constituenda reuelatione, ne, dum saluti operam quam maxime damus, ab ea, quam longissime abducamur.

§. XXVII.

I.) Debet continere mysteria.

Quos quidem ex iis, quae hactenus scripsimus, haud difficulter erui posse existimo. *Primo* enim, quum is sit finis reuelationis, vt ea nos, in quibus caeca vtimur ratione, doceat palam est: *nihil diuinitatis praeseferre reuelationem, quae tota in iis duntaxat exponendis versatur, quae iam dum recta ratio sola agnoscit.*

Cum istae veritates, quas ratio suis relicta viribus adsequi non potest, *supra rationem* positae, et *mysteria* dicantur, sane euidens est, in diuina reuelatione inesse debere mysteria. Quod aduersus illud hominum genus tenendum est, a quibus eo iam est peruentum dementiae, vt omnem veritatem arroganter negare audeant, quam humano, id est, angustis circumscripto limitibus ingenio minime adsequuntur. Quantula enim rerum, ante oculos positarum pars est, quam intelligimus prae illa; quae densis inuoluta tenebris iacet? vid. PETR. GAZZANIGA *Loc. cit. Cap. III.*

§. XXVIII.

II.) Non debet repugnare rectae rationi.

Deinde, quia fieri omnino non potest, vt idem sibi possit esse aduersum, in conspicuo positum est: non esse veram, *neque adeo diui-*

nam

nam reuelationem, quae aut veritatibus recta ratione demonſtratis aduerſatur, aut in ſe ipſa pugnantia complectitur.

Eſt hic error quorumdam, qui inteſtinum quoddam bellum rationem inter, et fidem indicunt, et vnicuique ſuum quaſi regnum vindicant, in quo pro arbitrio quaeque etiam contraria ſtatuat. Ita ſentiebat Pomponacivs e ſecta Peripatetica Philoſophus, qui quum ex ſententia Ariſtotelis animam rationalem eſſe mortalem ſtatueret, eamque ob rem reprehenſus eſſet, ſe non vt Chriſtianum, ſed vt Philoſophum eſſe locutum reſpondit; quem repreſſit Concilivm Lateranense ſub Leone. X. 1513. *Seſſ. XIII.* apud Hardvin. *Tom. IX. col.* 1719. vid. Honorat. Tovrnelii *Curs. Theol. Tom. I. art. IV. Concl. III.* Atque hinc illi ſunt Theologorum canones: *Nihil in religione poſitiua praeceptum eſſe poſſe, quod ratione magiſtra ab honeſtate remotum eſſe didicimus: nihil prohibitum, quod naturali iuri praeceptum eſſe conſtat.* Quod ad permiſſiones aliae regulae tenendae ſunt. Vid. Hvg. Grotivs *de I. B. et P. Lib. I. C. I. §. 17. et C. II. §.* 6. add. Jos. Ant. Riegger in proleg. jur. eccl.

§. XXIX.

III.) Debet ad perfectam felicitatem adducere.

Et quia diuinae reuelationis non alius poteſt eſſe finis, quam mederi rationis defectibus, perfectamque felicitatem hominibus procurare, dubium nullum eſſe poteſt; *quin reuelationem omnia ad ſalutem et completam beatitudinem neceſſaria, ſed rationi non peruia, media complecti oporteat.*

Demus enim non continere. Iam fatendum est, aut ignota ea Deo fuisse, quod non admittit *omniscientia*, aut non *potuisse* reuelare, quod omnipotentiae repugnat, aut *noluisse* denique, quod infinitae eius *bonitati* aduersatur.

§. XXX.

IV.) Debet esse antiquissima.

Quum porro mortales diuina reuelatione ab eo tempore carere non potuerint, quo naturae humanae deprauatio incoepit, palam est: *reuelationem veram debere esse antiquissimam;* itaque conseruatam, vt nec a temporis diuturnitate nec hominum iniuriis quidquam detrimenti acceperit.

§. XXXI.

V.) Debet esse in doctrina et modo propagandi diuina.

Tandem, quae diuina sit reuelatio eius *et doctrinam et modum, quum proponendi, tum etiam propagandi talem esse conuenit*, quae diuini auctoris summam perfectionem penitus praeseferat, et ex qua facile appareat, ceteris omnibus, quae profanis turpissime illudunt, reuelationibus, nec rationem posse, nec dignitatem constare.

§. XXXII.

Abusus, non vsus rationis in ea est vitandus.

Qua ratione intelligi potest, quam sint, prope dixerim, in auctorem suum iniurii, qui *solis sacrarum litterarum*, aut interdum etiam

veterum scriptorum auctoritate omnia definiri oportere contendunt, ab argumentis a naturae ratione ductis haud aliter abhorrentes, quam si essent, atque etiam esse possent doctrinae diuinae inimica.

Verba sunt Melchioris Cani *de loc. Theol. Lib. IX. cap.* 2. Sane non intelligunt homines isti plus iusto meticulosi, praestantissimum se, et quo excellentius generi humano datum nullum est, munus spernere, quod ante omnem reuelationem cum natura nobis indidit auctor naturae. Quid? naturam sustulit Deus, quum reuelationem impertitus est, an eam adiutum iuit? Anne sentis quidem rationis a te auctorem contemni, quum rationem tanquam periculi nescio cuius, et insidiarum plenam, cui minime fidendum sit, exhorrescis? *Nimia opinandi licentia*, inquit doctissimus Mvratorivs *de ingen. moderat. cap. XII. haereses parit, fidem et rationem temere laedit. Rursus nimia ingeniorum seruitus in superstitionem deducit, malum profecto deterrimum, et aeque ac haereses religioni verae formidandum. Ab vtraque cauendum et ratio, et catholica ecclesia monet.* Quamuis enim procul esse debeat *studium illud rimandi res diuinas inquietum, curiosum, fidei infensum, quale in haereticis deprehenditur; non tamen rectum illud, modestum, ac fidei subditum, quod Catholicorum proprium est*, et copiose probatur ab Honorat. Tovrnel. *Tom. I. art. IV. Concl. I.* adde his vinc. gravina virum ex ordine iurisconsultorum longe disertissimum *orig. Iur. ciu. in praefat. Lib. II.*

§. XXXIII.

Eius substantialia sunt credenda et agenda.

Illa, quae ad religionem naturalem attinent, *scimus*: ea vero, quae ex religione diuina positiua consequuntur, Deo fallere falli-

id tum ex consentiente omnium, qui proxime Moysen, aliosque sacros scriptores consecuti sunt, et deinceps omni aetate apud Judaeos, aliasque gentes floruere, scriptorum testimonio: tum ex Hebraeorum gentis in omnis orbis partis dispersae firmissima fide, et in libris hisce custodiendis diligentia perpetua demonstratur. Quod si alicui hoc argumentum non sufficiens videatur, is eadem ratione omnes facti quaestiones in dubium trahat, et ita pyrrhonismum stultorum scholam profiteatur necesse est.

Vid. Hvg. Grotivs *de verit. relig. Christ. Lib. I. et III. in fin.* Dan. Hvetivs *demonstrat. Euangel. propos. IV.* Petr. Gazzaniga *loc. cit. Cap. V.*

§. XXXVII.

Constat ergo reuelationem protoparenti omnium Adamo *primum datam.*

Sequamur itaque Moysis aliorumque auctoritatem, quae nos docet, religionem reuelatam generi humano esse coaeuam; atque ipsum Adamvm ore diuino edoctum eam in posteros transtulisse, Genes. *I. II. III.* Sap. *II. 24.* Eccles. *XVII.* 1. paucissimis tum quidem capitibus constantem. Genes. *IV.* 3. Eorum palmare fuisse fidem in aduentum seruatoris, quem qui sperabant, salutem in Adamo amissam recuperabant. Genes. *III.* 15. Deinceps per *Patriarchas* esse propagatam, accedentibus saepe specialibus reuelationibus et commercio familiari Dei cum hominibus. Genes. *IV.* 26. *V.* 22.

§. XXXVIII.

§. XXXVIII.

Tum in Noacho *conſeruatam.*

Mox omnis caro corruperat *viam ſuam* Genes. *V.* adeo, vt Deus diluuio genus humanum delere ſtatueret Genes. VI. ſoli Noacho cum ſua familia ob iuſtitiae, religionisque ſtudium ſeruato. Genes. *VII. VIII.* Eadem vero fuit quoad ſubſtantiam religionis forma poſt diluuium, quae antea, ad cultum diuinum, expectationemque Meſſiae (ſup. §. 37.) relata. Genes. *IX.* ſeptem enim illa *Noachidarum* praecepta, quae circumferunt Noacho, et qui ante eum vixerunt, ſucceſſiue a Deo data, falſis innituntur Rabbinorum traditionibus.

Recenſentur vulgo hoc ordine: 1.) *de cultu extraneo.* 2.) *de maledictione nominis ſanctiſſimi*, 3.) *de effuſione ſanquinis*, ſeu *homicidio* 4.) *de reuelatione turpitudinum*, ſeu *illicito connubio* 5.) *de furto et rapina* 6.) *de iudiciis*, ſeu *regimine forenſi ac obedientia ciuili* 7.) *de membro animalis viventis non comedendo:* Genes. *IX.* 4. De his aeque, atque aliis naturalibus, vt vocant, Hebraeorum legibus diffuſe, et erudite quidem, ſed tamen incaſſum egit Io. Seldenvs. adde nat. Alex. *Hiſt. eccles. V. T. Tom. I. act. mund. II. diſſ. II.*

§. XXXIX.

Dein in Abrahamo *confirmatam.*

Poſt diſperſionem babylonicam longe lateque graſſari coepit idololatria Genes. XI. veraque religio in Heberi familia potiſſimum conſeruata fuit, donec Devs cum Abrahamo ſingu-

ſingulare foedus iniret, GENES. XII. Meſſiae ex ſemine eius orituri promiſſionem continens, GENES. *ibid.* 3. XVIII. 18. XXII. 17. iniuncta circumciſione, additisque promiſſionibus aliis de multiplicando ſemine, ac poſſeſſione terrae Canaan firmatum. GENES. XVII. XVIII. *ſeq.*

§. XL.

Tandem in MOYSE *pleniſſime perfectam fuiſſe.*

Foedus hoc diuinum plene in MOYSE perfectum eſt; poſtquam enim Deus populum Hebraeum ſeu Iſraeliticum ſpecialiter a ſe electum, idololatriae tamen, et ſuperſtitionis ſumme deditum duris aeque ac proſperis fatis ſatis acuerat, Moyſis miniſterio uſus non ſolum pleniſſimum ſui cultum ei praeſcribere, leges ſuas miraculis nouis, et plurimis firmare, vaticiniis extendere, omniaque ſcriptis diuina auctoritate propoſitis confirmare: ſed et ciuilem reipublicae ſtatum inſtitutis optimis inſtruere voluit. EXOD. XIX. 6. 8. DEVTER. XXIX. 2. IVD. VII. I. REG. VII. Quare forma ciuitatis iſraeliticae *Theocratica* recte adpellatur.

Quamuis enim Moyſes et Seniores, et poſt Moyſis obitum Ioſue, deinde Iudices rempublicam iſraeliticam moderarentur: Deus tamen ſummae rerum praeerat, et non modo ſacra, ſed et ciuilia omnia ſupremo cum imperio, ceu Rex politicus, regebat, vt illi vicarium tantum imperium gererent, et iuxta Dei reſponſa vel praecepta rempublicam adminiſtrarent.

§. XLI.

Legum veteris Teſtamenti diuerſa genera explicantur.

Triplicem adeo perſonam, *auctoris naturae*, *pontificis*, et *ſummi regis* Deus tum ſuſtinuit. Hinc facile quiuis intelliget, praeter *credenda*, et leges *dogmaticas*, alias populi iſraelitici leges *morales*, *caeremoniales* alias, atque alias *iudiciales*, ſeu *politicas* fuiſſe. Iſtae ad regimen reipublicae, et iuſtitiam ciuilem cum proximo ſeruandam ſpectabant: Illae ad diuinum cultum proxime ordinatae erant, quibus fere proprium fuit, non ſolum eccleſiae hebraeae formam dare, ſed et futurae Chriſtianae typum praeſeferre: quare abeunt in caeremoniales mere *religioſas*, et ſimul *typicas*. Morales ſeu naturales vero illae ſunt, quae decalogo continentur, quasque Deus populo ſenſibus nimium addito, noua auctoritate oculis quaſi ſubiici curauit.

Haec praeceptorum diuiſio per ſolum vetus Teſtamentum diſperſa reperitur in *libris* Exod. Levit. Num. et Deut. vbi illa *praecepta*, ſeu *mandata*, *cerimoniae* et *ſabbatha* Ezech. *XX.* 13 — 20. *XXII.* 26 ac *iudicia* vniuerſimque *teſtimonia* vocantur. Repraeſentatio illa; quam legibus cerimonialibus ſimul typicis ineſſe dixi, fuit vel *tropologica* vel *allegorica* vel *anagogica*. *Haec* tum ineſſe dicitur, quum actiones ex lege veteri futuram gloriam populi chriſtiani, et bona eius praenuntiat ad Hebr. *C.* *X.* 1. *Iſta* eſt, quando opera pedagogiae Moſaicae venturi Messiae myſteria praefigurat ad Coloss. *C.* *II.* 16. 17. *Illa* denique eſt, dum actione externa ſignificabatur interior ſanctimonia et honeſtas, quae in populo

pulo *durae ceruicis*, EXOD. *XXXII.* 9. et *cordis lapidei* EZECH *XI.* 1. *XXXVI.* 26. desiderabatur, aut in Christiano futura praedicebatur; tale est praeceptum *circumcisionis* carnis, quae figura erat *Baptismi* IEREM. IV. 4. EZECHIEL. *XLIV.* 7. 9. *ad Rom. II.* 9. Conf. omnino NATAL ALEXANDR. dissertationes de triplici hoc genere legum in *hist. eccles. et V. Testam. Tom. I. Ætat. Mund. IV. Dissert. II. III. IV.*

§. XLII.

Hanc religionem librosque eam continentes esse diuinos demonstratur 1) *ex Miraculis.*

Religionis hactenus descriptae, librorum mosaicorum, totiusque scripturae, quae illam complectitur, veteris testamenti; (sup. §. 35.) diuinitatem abunde testantur characteres verae religionis (sup. §. 27.) stabiliti, atque *vera miracula* in illius confirmationem *saepissime* patrata, et *prophetiae* quam plurimae *opere completae.* Et quidem quod miracula attinet, de illorum veritate *prudenter* dubitari non potest; quae a testibus idoneis, quorum nec iudicium nec fides laborat, ab hominibus sanctis, quales fuerunt Moyses, et Prophetae, referuntur, literis mandantur, edita in conspectu populi totius narrantur, iis ipsis praesentibus, quorum testimonio argui, convincique possent mendacii, qui haec memoriae prodiderunt, si falsa et conficta essent. Atqui solius Dei est, vltra naturae limites progredi, et rerum creatarum viribus maiora efficere, qui porro falsam religionem miraculis, quasi auctoritatis suae sigilli, obsignare non potest.

Eam

Eam ergo religionem vere diuinam esse, necesse est, cuius cultores, et interpretes tot miraculis incredulos, et inobedientes toties revicerunt.

Multos nobis hic obstrepere audio. Hæc omnia satis plana fore, dicunt, modo de existentia miraculorum satis constaret. Vniuersae naturae efficacitatem ignorari a nobis adeo, vt definiri haud possit, quem effectum in miraculorum numero haberi oporteat. Ea vero, quae in libris veteris testamenti narrantur, confingi, et superstitiosae multitudini persuaderi, aut omnino per conspirationem ostentationis causa praedicari potuisse. Verum, licet naturae vires ad punctum vsque exploratas non habeamus, *mirabilium* tamen, et *miraculorum* differentiam ii omnes perspiciunt, qui Metaphysicae principia didicerunt. vid. PAVL. MACKO *Inst. Metaph. Cosmolog. cap. VI.* Miracula autem, queis libri veteris testamenti abundant, conficta fuisse, id suspicari vetat 1) ingens hominum multitudo, quibus imponendum fuisset. 2) Factorum ipsorum, quae omnium sensibus vsurpata erant, euidentia. 3) Narrata Israelitarum crimina, murmurationes aduersus Deum, vituli aurei cultus, incredulitas ac diffidentia, blasphemiae, seditiones, perduelliones, libidines, caeteraque crimina, quibus ipsos iram Dei prouocasse, et tot flagellis a Deo castigatos fuisse, in ipsis libris Moysis scriptum est. 4) Monimentorum sensibilium, ac perpetuorum institutio ad huiusmodi eventorum memoriam seruandam. 5) Styli orationisque simplicitas. Haec omnia, inquam, suspicari vetant, Moysem caeterosque viros sanctissimos, doctrinae Deo dignae praedicatores, affingere, et falsa persuadere aut voluisse, aut potuisse. Illud vero stultissimum est, Iudaeos in illum dolum consensisse. Nimirum hominum innumerabilis multitudo, quasi ex compacto ea, quae falsissima sciuit, non modo facta concessit, sed et ea animi firmitate credidit, vt mortem lubens ad ea confirmanda appeteret?

§. XLIII.

2.) *Ex prophetarum vaticiniis.*

Prophetarum vaticinia si consideremus, ea ita comparata sunt, vt res a sola diuina virtute pendentes, quasque nullo humano ingenio praesagire licet, certissime praedixerint, eo euentu, vt eas opere ipso completas fuisse a nemine ignorari potuerit. Quis vero fortius diuinitatis argumentum desideret? *Cui enim melius narranti praeterita credimus, quam qui futura etiam praedixit, quae praesentia iam videmus.* S. AVGVSTIN. *de ciuit. Dei XVIII.* 40. vt iam de antiquitate religionis mosaicae, de doctrina purissima, de summa omnium librorum veteris testamenti consensione, et concordia, de mysteriis, et auxiliis, queis naturae humanae defectibus (sup. §. 27. seq.) succurrit, viamque ad perfectam felicitatem praeparat, nihil dicamus, cum a theologis, aliisque scriptoribus doctissimis frequenter, constanter, et solide pertractata sint.

NATAL. ALEXAND. *Hist. eccles. Tom. II. dissert. XI.* CL. PETR. GAZZANIGA *loc. cit. cap. IV.*

§. XLIV.

Fuit autem tantum particularis.

Habemus igitur *veram religionem reuelatam librosque diuinos veteris testamenti*, in quibus illa continetur: Ex fine tamen et ordinatione eius adparet, eam fuisse *particularem*, ac praeter populum hebraeum nullum obligasse alium, si *proselytas iustitiae* excipias, qui se populo iudaico sponte adgregarunt, et quorum

rum non modicus fuerat numerus. EZECH. *XIV.* 7. IVDITH. *XIV.* 6. ESTER *VIII.* 17. *IX.* 27. Id quod tum ex modo promulgandi, tum prophetarum teſtimoniis confirmatur, qui ſolum ſemper Iſraelem de neglectu legis hebraeae coarguunt, et illi gentes opponunt. DEVT. *IV.* 7. 8. AMOS *III.* 1. 2.

HVG. GROT. *de I. B. et P. Lib. I. cap. I.* §. 16. *et de relig. chriſt. Lib. V.* §. 7. 9. Ex eo autem minime ſequitur, reliquas gentes a ſalute aeterna fuiſſe excluſas, omnique medio, reuelatione ſcilicet, eam conſequendi caruiſſe. Qua enim ratione Deus neceſſitatibus noſtris ſuccurrere velit, id eius prouidentiae committendum eſt, *qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* IOAN. *I.* 9. *vid.* CL. PETR. GAZZANIGA *loc. cit. cap. I.* §. 22. 23.

§. XLV.

Negata praeceptorum, quae diuina poſitiua vniuerſalia vet. teſtam. vocant, exiſtentia.

Quae autem *praecepta poſitiua vniuerſalia* in *veteri teſtamento* a Deo data eſſe dicunt, haud admittenda ſunt. Eorum patroni plerumque ſequentia ſtatuunt. 1.) de *ſanctificando ſabbatho* GENES. *II.* 3. 2.) *de arbore vetita* GEN. *II.* 17. 3.) *de polygamia prohibita* GEN. *I.* 27. *II.* 24. 4.) *de diuortio interdicto* GEN. *II.* 24. 5.) *de poteſtate mariti in vxorem* GEN. *III.* 16. 6.) *de vitando eſu ſanguinis* GEN. *IX.* 4. 7.) *de homicida capitaliter puniendo* GEN. *IX.* 6. 8.) *de nuptiis in certis gradibus prohibitis* LEV. *XVIII.* verum a nemine adhuc confectum eſt, Deum in veteri teſtamento leges poſitiuas vniuerſales praeſcripſiſſe. Atque ita ad data exempla reſpondere oportebit, vt vel leges eſſe vni-

uerſales propter neceſſariae promulgationis defectum, vel eſſe tantum poſitiuas, negandum ſit.

§. XLVI.

Caetera religionis fata generatim adnotantur.

Poſtea varii iterum errores corruperunt doctrinam ſanctiſſimam. Iſraelitae in idololatriam prolapſi ſunt: Samaritani ſchisma intulerunt: ipſos inter Iudaeos variae exortae ſunt ſectae. Reliquum orbem omnem Ethnica tenuit religio, donec promiſſus iam inde ab origine mundi, et a fidelibus tanto deſiderio exſpectatus aduenit generis humani redemptor Chriſtus, quem extitiſſe, religionemque dediſſe aliam ab illa Hebraeorum, id iam agimus, vt paucis, quantum licet, oſtendamus.

Confer, ſi lubet, Ios. Ant. Rieggeri filii proleg. ad ius eccles.

CAPVT V.

DE RELIGIONE CHRISTIANA NOVI TESTAMENTI.

§. XLVII.

Extitit Iesvs Christvs.

Iesvs Christvs promiſſus iam inde ab origine mundi (ſup. §. 37.) et a fidelibus iugiter exſpectatus *Meſſias*, verbum diuinum, naturam

turam humanam indutus, in Iudaea imperium romanum tenente TIBERIO nouam religionem ab illa Iudaeorum, quam hucusque descripsimus, diuersam, tradidit.

Quod non christiani solum per orbem vniuersum diffusi profitentur, sed et Iudaeorum omnis natio, quae olim fuit, et quae nunc est. Quin id testantur scriptores etiam pagani. SVETONIVS in Claud. c. 24. *Iudaeos* IMPVLSORE CHRISTO *adsidue tumultuantes Roma expulit.* Vbi *Iudaeorum* nomine *Christianos* intelligi, constat ex ARRIANO lib. II. c. 9. Cum *aliquem in ambiguo agitantem videmus, tunc dicere solemus, non est hic Iudaeus, sed dissimulat. Cum vero adsumpsit studium adfectumque baptisati, et electi, seu initiati: nam ille tunc et est revera et vocatur* IVDAEVS. *Tacitus lib. XV. annal. c.* 44. *Vulgus christianos adpellabat. Autor nominis huius* CHRISTVS, *qui Tiberio imperitante per procuratorem Pontium Pilatum supplicio adfectus erat.* Adde PLIN. IVN. *lib. X. epist.* 97. 98. (quas explicant atque illustrant FR. BALDVINVS, CONS. RITTERSHVSIVS, GER. IO. VOSSIVS, IVST. HEN. BOEHMERVS et alii.) Huc quoque pertinet illustre IOSEPHI *antiq. Iud. lib. XVIII. c.* 4. de Christo testimonium, quod ex S. HIERONYMI versione his verbis conceptum est: *Eodem tempore fuit* IESVS *vir sapiens, si tamen virum eum oportet dicere. Erat enim mirabilium patrator operum, et doctor eorum, qui libenter vera suscipiunt: plurimos quoque tam de iudaeis, quam de gentibus sui habuit sectatores, et credebatur esse* CHRISTVS. Cum *inuidia nostrorum principum omni cum Pilatus addixisset, nihilominus, qui eum primum dilexerunt, perseuerarunt: adparuit enim eis tertia die viuens. Multa et haec et alia mirabilia carminibus prophetarum de eo vaticinantibus, et vsque hodie christianorum gens ab eo sortita vocabulum non defecit.* Quem locum a priscis christianis historiae Iosephi haud fuisse intrusum, egregie post multos alios ostendit NAT. ALEXANDER *H. E. sec. I. diss. I.*

 §. XLVIII.

§. XLVIII.

Nouamque religionem homines docuit.

CHRISTVS quidem ipse, quum inter mortales adhuc moraretur, solus fuit legislator, solusque magister; MATH. XXIII. 8. ministris tamen suae potestatis *apostolis* et *discipulis* vsus est. *ad* COLOSS. I. 23. *seq.* Reliqua multitudo Christi doctrinam amplexa docebatur, parebat, et salutem operabatur.

Audiamus licet diuinum ipsum legis nostrae auctorem apud MATH. XXIII. 8. 9. 10 *Vos autem*, ait discipulis suis, *nolite vocari Rabbi: vnus enim magister vester, omnes autem vos fratres estis. Et patrem nolite vocare vobis super terram: vnus est enim pater vester, qui in coelis est. Nec vocemini magistri, quia magister vester vnus est Christus.* Ministerium igitur solum penes apostolos et discipulos fuit. Sane ita de se testatur PAVLVS ad Coloss. I. 23. 24. *si tamen*, inquit, *permanetis in fide fundati, et stabiles, et immobiles, a spe euangelii, quod audistis, quod praedicatum est in vniuersa creatura, quae sub coelo est, cuius factus sum ego Paulus* MINISTER. *Pro corpore eius, quod est ecclesia, cuius factus sum ego* MINISTER: etc. Ibidem v. 25. quod de populi doctrina diximus, ea de re elegantissimum est epistola PAVLI *ad Ephes.* C. IV. testimonium, quod quia integrum huc transferre, nimis longum esset, auditoribus nostris legendum commendamus.

§. XLIX.

Quam legibus suis firmauit.

Sunt autem plurima sacrae scripturae loca, quae veram potestatem legislatoriam a Christo exercitam fuisse demonstrant.

MATH.

Math. *VII.* 29. *IX.* 6. *XIX.* 17. *XXVIII* 20. *add. Concil. Trident. Seff. VI. de iuftif. Can.* 21. Et primum quidem *leges naturales* ubique confirmauit, explicauit, atque ad fummum perfectionis gradum euexit. Deinde alias praeterea dedit circa *credenda*, et *agenda*, quae *myfteria* et *dogmata* religionis noftrae vocantur, et a nullo chriftianorum ignorantur. Reliqua vero ipfe non determinauit, fed in pofterum determinanda reliquit.

Quod de Chrifto legum naturalium reftauratore diuino diximus, id exemplis illuftrare iuuabit. Amandum effe Deum, et amandum quidem prae aliis omnibus praecipitur faepiufcule Math. *X.* 37. *XVI.* 24. Marc. *IX.* 34. amoris huius fignum effe praeceptorum cuftodiam. Ioan. *XIV.* 15. Eundem effe honorandum *I. ad* Timoth. *I.* 17. Math. *IV.* 10. *ad* Roman. *XII.* 11. Gratias ei agendas effe ad Ephesios *V.* 20. atque haec omnia non perfunctorie praeftanda, fed *in fpiritu* Ioan. *IV.* 23. docetur, quod vero ad officia nobis ipfis praeftanda attinet, non huius, fed alterius nobis vitae ftudium commendatur Math. *VI.* 33. Lvc. *IX.* 23. *ad Tit. II.* 12. quid denique de officiis erga alios commemorem? *quaecunque vultis, vt faciant vobis homines, ea et vos facite illis.* Matth. *VII.* 12. Lvc. *VI.* 31. amor omnium aequalis Math. *XXII.* 39. euidentiffima funt argumenta, quum veritatis, tum etiam fanctitatis doctrinae moralis, quae his in libris continentur. Quod egregie obferuauit Origenes *Lib. I. contra* Celsvm. *Si poffibile effet omnes,* inquit, *homines relictis vitae curis vacare philofophiae, nemini aliam viam infiftendam praeter folam hanc. Inuenietur enim in chriftianifmo non minor, (ne quid dicam arrogantius) fide ratio, et enarratio propheticorum aenigmatum — — — quod quia eft impoffibile tum propter vitae neceffitates etc. quid compen-*

diosius excogitari queat ad subueniendum multitudini, quam quod Iesus gentibus tradidit atque ex hac rationis cum reuelatione concordia fluit illud theologorum celebratissimorum principium: *in lege euangelica nullum contineri praeceptum, quod non sit naturale, exceptis his, quae pertinent ad fidem, et ad sacramenta.* Vid. S. THOMAM I. 2. *quaest.* 108. *art.* 1.

§. L.

Libri noui testamenti sunt genuini.

Hanc Christi doctrinam, et religionem litteris consignarunt apostoli, et euangelistae, quorum libri *noui testamenti* titulo insigniuntur. Et cum genuinus sit liber scriptus ab eo auctore, a quo scriptus esse dicitur, et inter omnes librum genuinum esse constet, qui talis habitus est ab aetatibus proxime, et continuata serie consequentibus, consectarium est: Libros noui testamenti genuinos esse, vtpote quos proxime, et continuata serie sibi succedentes aetates ab iis auctoribus scriptos esse crediderunt, a quibus scripti esse perhibentur.

Non ego hoc loco lectores meos longis disputationibus, et taediosa testimoniorum coaceruatione diu morabor: quando quidem id iam diu praestitum sit adcurate, et diligenter olim ab EVSEBIO *in historiae ecclesiasticae libris*, et postea a multis viris doctissimis, inter quos vnum laudare suffecerit; DAN. HVETIVM in *demonstr. euangel. propos.* I. *seqq. p. m.* 17. vnum addo S. AVGVSTINI *locum ex* LIB. *XXXIII. Cap.* 6. *aduersus* FAVSTVM adulteratos esse noui testamenti libros fingentem. PLATONIS, inquit, ARISTOTELIS, CICERONIS, VARRONIS *aliorumque eiusmodi auctorum libros, unde nouerunt homines, quod ipsorum sint, nisi eadem temporum sibimet*

met succedentium contestatione continua? Multi multa de libris ecclesiasticis conscripserunt, non quidem auctoritate canonica, sed aliquo adiudicandi studio, siue discendi. Vnde constat, quis, cuiusque sit, nisi, quia his temporibus, quibus ea quisque scripsit, quibus patuit, insinuauit, atque edidit, et inde in alios, atque alios notitia continuata, latiusque formata ad posteros, etiam vsque ad nostra tempora peruenerunt; ita, vt interrogati, cuius quisque liber sit? non haesitamus, quid respondere debeamus.

§. LI.

Et omni fide historica digni.

Porro omni etiam fide historica, quam interim solam exigimus, digni sunt. Quum enim nihil in iis sit, quod quidem ad historiam pertinet, quod aut non sit verosimile, aut non incredibili consensione grauissimorum scriptorum, omniumque paene gentium firmatum; concedamus, necesse est, aut fidem historicam nullam esse prorsus, aut hanc, de qua nobis sermo est, esse vnam omnium certissimam.

In scriptore fide digno *scientiam* requiro, et *veracitatem*; vtrumque mirifice elucet in scriptoribus noui testamenti. Homines erant coaeui, testes maximam partem oculati, rerum, quas litteris mandarunt, intelligendarum non incapaces; ab omni suspicione lucri, damni, adulationis, vanaeque gloriae alienissimi: quibusque non modo e christianis scriptores grauissimi, philosophi acutissimi, IGNATIVS, IVSTINVS, POLYCARPVS, THEOPHILVS ANTIOCHENVS, ORIGENES, TERTVLLIANVS, sed et historici extranei iudaei aeque, ac gentiles mira consensione adstipulantur, quorum testimonia recensuerunt, GROTIVS, HVETIVS, aliique plures viri doctissimi. Sane edita a CHRISTO, et APO-

STOLIS miracula confessi sunt hebraei operis THALMVDICI conditores. Exstat eandem in rem insigne IOSEPHI testimonium *lib.* 18. *antiq.* quod frustra sollicitarunt insolentiores quidam Critici. Eadem miracula religionis christianae hostes infensissimi CELSVS, PORPHIRIVS, IVLIANVS agnoverunt.

§. LII.

Adeoque sunt diuini, diuinamque veram religionem continent.

Ex quibus consequens est, religionem christianam, sacramque scripturam noui testamenti plane diuinam esse, quod non solum ex prophetiis partim in veteri testamento, partim ab ipso Christo factis, et euidentissime impletis; sed etiam ex *miraculis*, atque ex *propagatione* religionis omnino mirabili, adiunctis insuper omnibus verae, et diuinae religionis characteribus (sup. §. 27. seqq.) demonstratur adeo, vt qui haec *motiua credibilitatis* spernit, virum prudentem exuisse, et cum ratione insanire dicendus sit.

Antiquitas religionis christianae non ita omnibus explorata videbatur esse, quemadmodum quidem ceterae sunt illius praerogativae. Certissimum autem est, ecclesiam Christi non tantum natalem Christi antecessisse, sed etiam sub incunabulis ipsius mundi ita floruisse, vt tunc temporis veros exstitisse christianae religionis cultores, asseri merito possit. Praeclare S. AVGVSTIN. *Conc.* 3. *in Psalm.* 36. *omnes*, inquit, *qui ab initio seculi fuerunt iusti, caput Christum habent. Illum enim venturum esse crediderunt, quem nos venisse iam credimus, et in eius fide et ipsi sanati sunt, in cuius et nos.* Sed diffusius hac de re egit, eamque exhausit NAT. ALE-

ALEXAND. *Hist. eccles. nou. Test. Sec. I. Diss. V.* Inter antiquos, qui scriptis egregiis religionis nostrae diuinitatem propugnarunt, insignes sunt labores IVSTINI M. ATHENAGORAE, TERTVLLIANI, SANCT. CLEMENTIS, ALEXANDRINI, MIN. FELICIS, ARNOBII, EVSEBII, LACTANTII, et aliorum. Inter recentiores maxime laudantur, LVD. VIVES, HVG. GROTIVS, DAN. HVETIVS, ABBADIE, FRANCOIS, VINC. LVD. GOTTI, THOM. MAMACHIVS, qui data opera institutum isthoc executi sunt. Alias etiam huc maxime faciunt TOVRNELLIVS *de Incarn. quaest. III.* AVG. GERVASIVS *de Incarn. diss. I. II. III.* etc. PET. GAZZANIGA, *de virt. theol. diss. I.* HOVTEVILLIVS, et ipse defensor religionis christianae acerrimus libro: *la religion chrétienne prouvée par les faits*, praemisit *dissert. hist. et crit.* in, qua auctores omnes, qui et contra, et pro christianis scripserunt, recenset, atque examinat. adde Io. ALB. FABRIC. *del. argument. et Syll. Script. de verit. relig. christ.*

§. LIII.

Sed omnia eius dogmata in iis non continentur.

Fuere quidem apostoli (sup. §. 50.) doctrinae diuinae depositarii, et praecones solliciti, vt mandata sanctissima, ex diuino magistri ore hausta, litteris conscripta ecclesiae relinquerent; sunt tamen tum ex iis, quae Christus ipse tradidit, tum quae post diuini reparatoris discessum Spiritus sanctus apostolis revelauit, nonnulla, quae sacratioribus literis minime consignata ab apostolis, sed ab iisdem fidei christianae praeconibus primis solo sermone fidelibus commendata, vel emergentibus dubiis, declarata fuerint. LVC. *XXIV.* 27.

ACT.

ACT. APOST. *I.* 3. IOAN. *XVI.* 12. Quare dubitandum non eſt, eſſe myſteria, et dogmata (ſup. §. 49.) diuinis libris vel non ſatis clare, vel omnino non comprehenſa, et ſolo *traditionis* beneficio ad nos vsque propagata.

§. LIV.

Exiſtunt enim traditiones diuinae noui teſtamenti.

Igitur *dogmatum*, *et inſtitutionum*, *quae in eccleſia ſeruata ſunt*, *alia quidem habemus ex doctrina*, *quae litteris conſignata eſt*, *alia vero ex apoſtolorum traditione ad nos transmiſſa in myſterio accepimus. Quae vtraque eandem vim ad pietatem habent*. S. BASIL. *ap.* GRATIAN. *Can.* 5. *diſt.* 11. quae catholicae eccleſiae doctrina omnium conciliorum vniuerſalium et SS. patrum ſententia confirmata, nouiſſime a *Synodo Tridentina* contra nouatores ſtabilita eſt in *Seſſ. IV.* vbi definitur: *Doctrinam Chriſti contineri in libris ſcriptis*, *et ſine ſcripto traditionibus*, *quae ab ipſius Chriſti ore ab apoſtolis acceptae*, *aut ab ipſis apoſtolis Spiritu ſancto dictante quaſi per manus traditae ad nos vsque peruenerunt.*

Quare non poſſum non vehementer admirari, atque improbare doctrinam, quam profitetur *auctor anonymus* (vel potius CL. CHRIST. NELLERVS.) *in princip. iur. publ. eccleſ. cap. II.* ſtatuens, hanc omnem de traditionibus diſputationem non niſi quaeſtionibus ſcholaſticis adnumerandam, et *facti* potius, quam *iuris* eſſe. Conſtat enim hanc eſſe vnam ex iis controuerſiis, eamque grauiſſimam, quae proteſtantes, et catholicos magnopere collidit

lidit, adeoque dignissima, vt modis omnibus, et vbique stabiliatur. Equidem de *facto* quaeritur, sed non *simplici*, verum *tali*, *cum quo dogma connexum est*, sicut de existentia sacrae scripturae quaestio instituitur. Hanc, qui negant, recte anathemate feriuntur, qua ratione ergo auctor cit. nimis vagum esse concilii tridentini fulmen in protestantes, qui traditionum diuinarum existentiam negant, dicere potuit? Sed rem hanc totam plenissime pertractauit FILIVS MEVS IOSEPH. ANTON. DE RIEGGER *Consiliar. Regim. anter. Austr. et Professs. Iur. eccles. in academia Albertina in dissertat. An detur traditio sacra.* ann. 1772. edita, quam *opusculis* suis hoc anno 1773. *Friburgi Brisgouiae* simul editis inseruit.

§. LV.

Quarum necessitas ex duplici fonte

Quid si traditionum diuinarum tanta sit necessitas, vt absque iis nec genuinum sacrae scripturae sensum, nec dogmata quaedam maxime necessaria intelligere possimus? *Quia enim scripturam sacram pro ipsa sua altitudine non vno eodemque sensu vniuersi accipiunt, sed eiusdem eloquia aliter atque aliter, alius atque alius interpretatur; vt paene quot homines sunt, tot illinc sententiae erui posse videantur. — — — — Atque idcirco multum necesse est, propter tantos tam varii erroris anfractus, vt propheticae et apostolicae interpretationis linea secundum ecclesiastici et catholici sensus normam dirigatur*, VINCENT. LIRINENS. *in Commonit. I. 2. quae ex non scripta traditione sacrarum scripturarum testimonia confirmat et obsignat.* EVSEB. CAESAR. *contra Marcell. Ancyr. Cap. I.*

§. LVI.

§. LVI.

Demonstratur.

Et quamuis omnia fere dogmata aliqua ratione in ſacris litteris contineantur; ſunt tamen nonnulla, quorum expreſſum veſtigium in iisdem fruſtra quaeſiueris. Vnde, niſi ex traditione eccleſiarum, potuit ſacrorum librorum canon efformari? EVSEB. *Hiſt. eccleſ.* VI. 25. Vnde perpetua Deiparae virginitas contra Heluidium, vnde baptiſmi ab haereticis collati valor contra Afros rebaptizantes, vnde ſublato ſabbatho diei dominicae feſtiuitas contra iudaizantes, vnde paedobaptiſmus contra anabaptiſtas, vnde polygamiae vetitum, et id genus alia, quorum nullum praeter traditionem eſt fundamentum, arceſſiri poterunt?

Igitur mirum non eſt, quod traditionum exiſtentiam toties inculcauerit diuinus PAVLVS *epiſt. I. Cap. XI.* 2. *ad* COR. *Laudo vos fratres, quod per omnia mei memores eſtis, et ſicut tradidi vobis, praecepta mea tenetis:* quod vt S. BASILIVS *de Spirit. S. c.* 29. *S.* EPIPHAN. *haer.* 61. *S.* IOANNES CHRYSOSTOMVS *hom.* 26. *in ep. I. ad* CORINTH. aliique interpretantur, de traditionibus apoſtolicis intelligendum. Idem *II. Theſſal. C. II. v.* 14. *Itaque fratres ſtate, et tenete traditiones, quas didiciſtis,* SIVE PER SERMONEM, SIVE PER EPISTOLAM NOSTRAM. Quod vlterius confirmatur *ibid. C. III. v.* 6. *denuntiamus autem vobis fratres in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſubtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, et non ſecundum* TRADITIONEM, *quam acceperunt a nobis.* Item *ad* TIMOTH. *II. C. I. v.* 13. 14. *formam habe ſanorum verborum, quae a me audiſti, in fide, et in dilectione in Chriſto Ieſu bonum depoſitum cuſtodi.* Et *c. II. v.* 1. 2. *Tu ergo*

fili

fili mi confortare in. gratia, quae est in Christo Iesu, ET QVAE AVDISTI A ME PER MVLTOS TESTES, HAEC COMMENDA FIDELIBVS HOMINIBVS, QVI IDONEI ERVNT ET ALIOS DOCERE. Et ibid. *C. III. v.* 14. *Tu vero permane in iis, quae didicisti, et credita sunt tibi.* Conf. ROB. BELLARM. *Controu. T. I. Lib. IV. et L. Ell.* DVPIN, TRAITÉ *de la doctrine chretienne L. I. C. VI. VIII.* NATAL. ALEXANDER *Sec. II. Dissertat. XVI.* et alii complures.

§. LVII.

Ex his RELIGIO CHRISTIANA *definitur eiusque* ESSENTIALIA *proponuntur.*

Diuina haec doctrina RELIGIONEM CHRISTIANAM constituit, quae est *modus a Christo determinatus Deum colendi, et salutem suam operandi.* Adeoque *omnia* et *sola* illa *substantialia religionis christianae capita*, seu *dogmata* dici merentur, de quibus constat, ea vel in *sacra scriptura*, vel in *traditione diuina* contineri (sup. §. 33.) *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, praeter id, quod positum est, quod est,* CHRISTVS IESVS. *I. ad* COR. *III.* 11. Reliqua omnia, quae siue apostolorum, siue ecclesiae subsequentis auctoritate his accesserunt, *accidentalium*, seu *disciplinarium* numero adcensenda sunt.

§. LVIII.

Per religionem christianam sublata est mosaica, et quidem in specie leges huius I.) iudiciales.

Religio mosaica, quam interituram breui Christus saepe annuntiauerat, *X.* 16. *XVI.* 18., 19. in eius morte pariter mortua est. *ad* GALAT. *IV.* 5. 16. HEBR. *VII.* 12. Inde sequitur *I.) Leges iudiciales* (sup. §. 41.) a legislatore sapientissimo peculiari suo regno attemperatas desiisse obligare, postquam populus ille per excidium vrbis, et desolationem, praecisa omni spe restitutionis populus esse desiit; posse tamen ex illis libere sumi, quae nostris rebus publicis conueniunt, cum nulla obstet ratio, quae id prohibeat.

Sic recepta sunt aliqua iudicialia in decretalibus *Lib. V. Titul. XII. XVI. XVIII. XXXVI.* verbotenus ex capitibus *Libri Exodi* exscripta. Id etiam hoc loco adnotandum est, de tempore, quo lex vetus abrogata fuerit, theologos dissentire. Alii, quos hic sequimur, in morte Christi, alii integro triennio ante mortem, alii denique die pentecostes id contigisse volunt.

§. LIX.

2.) Caerimoniales mere religiosae.

Patet 2.) *Leges caerimoniales mere religiosas* pariter ex *se* nullam nos obligandi vim habere; at si quae ecclesiae Christi per

aeque

aeque conuenientes ad nostros mores applicatae sunt, eas ex receptione nos obstringere.

Cuiusmodi sunt oblationes decimarum Exod. *XXII.* 29. Aqua lustrationis Nvmer. *VIII.* 7. dedicatio templorum, et altarium ibid. *VII.* quae ecclesia recepit. Reiecit ex aduerso purificationem post partum secundum legem mosaicam. *Decretal. lib. III. Tit.* XLVII. immutauit sabbatum iudaicum, quod inter cerimonialia primum locum obtinebat. Illud enim Deus, praeter circumcisionem, praecipuum foederis inter se, et Israelitas stabiliti signum esse voluit, et pro illius retentione maximo semper zelo stetit. Nvmer. *XV.* 32. 36. Ierem. *XVII.* 24. vid. Io. Spencervs *ecclesiae Eliensis anglicanae diaconus de legibus hebraeorum ritualibus lib. I. C. IV. sect. VII. XIII. pag.* 89. 143. Calmet. ad Genes. *II.* 3. Hoc ita ecclesiae Christi ab apostolis adoptatum est, vt illud in sequentem, seu primum hebdomadae diem transferrent, ea ratione, quod Christus eo die a mortuis resurrexerit. Matth. *XXVIII.* 1. Marc. *XVI.* 1. vnde dies illa dominica adpellatur, Apocal. *I.* 10. *Conf.* Act. *XX.* 7. *I.* Cor. *XVI.* 2. quam dein Constantinvs M. A. Chr. 321. peculiari sanctione confirmauit relata in *L. omnes iudices* 4. *C. de feriis*, cuius meminit Evsebivs *de vita Constant. lib. IV. C.* 18.

§. LX.

Et 3.) simul typicae.

Consequitur 3.) *Leges cerimoniales simul typicas*, quarum tota substantia ad tempus Christi exspectati, et euangelii pertinet, nequidem posse amplius reduci; cum enim illae vel Christi mysteria, vel populi christiani sanctitatem, aut gloriam futuram eminus ostenderent, nos autem iam scopum, et comple-

mentum legis, et prophetarum, Christum teneamus, quid adhuc opus inanibus vmbris *ad* Coloss. *II.* 16. 17.

Exemplum sit circumcisio, quae typus erat baptismi. Quomodo enim typus, et veritas, circumcisio, et baptismus, simul stabunt? Consule omnium orationem pulcherrimam, S. Amphilochii *in Domini circumcisionem* conf. Calmet. *de circumcisionis effectibus* inter differt. eius latinas *Tom. II. pag.* 187. 193. Licuit quidem aliquo saltem post mortem Christi tempore ceremonialia obseruare Act. apost. *XV. XVI. XXI.* adeoque non statim *mortifera* euaserant, donec euangelium sufficienter promulgatum fuisset, *vt mortua synagoga cum honore sepeliretur* S. Thomas 1. 2. 9. 103. *art.* 4. quam rem ita explicat S. Avgvstin. *epist.* 19. *num.* 82. *sicut defuncta corpora necessariorum officiis deducenda erat (lex vetus) quodammodo ad sepulturam, nec simulate ad religionem, non autem deserenda continuo, vel inimicorum obtrectationibus tanquam canum morsibus proiicienda.* Quare apostoli sincere omnino, et ex animo, non ficte ac simulate tantum legalia obseruasse dicendi sunt. Lavr. Berti *de legib. c.* 10. Contra autem S. Petrus cum *gentilibus* etiam *iudaizans* a S. Paulo vero quoque et sincero animo reprehensus est, Apost. *ad* Gal. *II.* 12. 13. *conf.* Nat. Alexand. *T. III. ad sec. I. diss. XI.* Quo autem praecise tempore lex vetus mortifera euaserit, inter catholicos non constat. *Vid.* Tovrnel. *loc. cit. sect.* 10. plerumque tamen anno post Ch. N. *circiter* 40. id contigisse arbitrantur.

§. LXI.

Ast hodie adhuc obligant 4.) leges credendorum et 5.) morales.

Denique deducitur 4.) veritates hebraeis reuelatas, seu *leges*, quae in *credendis* versan-

ſantur, hodiedum ad chriſtianos pertinere, licet fatendum ſit, praecipuum eorum fidei dogma,, quo Meſſiam naſciturum crediderant in totius generis humani ſalutem in Chriſto adimpletum fuiſſe. Leges quoque 5.) *morales* in veteri teſtamento a Moyſe propoſitas, non quidem vi ſua, ſed propter eſſentiam ipſam humanam, ex qua conſequuntur, vim ſuam obligandi retinuiſſe, quas ideo Chriſtus confirmauit, et a corruptelis phariſaicis vindicauit. MATH. V. (ſup. §. 49.)

TOVRNELII *theolog. moral. tom. II. de leg. cap. IV. art. 2. ſect. 6.* GERVASIO *de leg. Lib. I. cap.* 10.

§. LXII.

A Chriſto et religione chriſtiana chriſtiani adpellantur.

A Chriſto *religio chriſtiana*, et ab illo honorificum *chriſtianorum* nomen deſcendit, quo iudaei, et gentiles eam profeſſi imperium tenente CLAVDIO inſigniri coeperunt.

Diſcipulos CHRISTI Antiochiae primum *chriſtianos* fuiſſe adpellatos, vt a iudaeis diſtinguerentur, tradit S. LVCAS *in* ACT. APOST. *XI.* 26. Hoc nominis genus anno 42. vel 43. vſurpari coepiſſe teſtantur EPIPHANIVS *haereſ. XXXIX. n.* 1. *et* 4. SVIDAS *voc.* CHRISTVS *ſub* CLAVDIO IMPERATORE ROMANO, inquit, *cum* PETRVS *apoſtolus elegiſſet* EVODIVM *apud Antiochiam, tum transnominati ſunt, qui ante nazaraei, et gallilaei adpellabantur, et chriſtiani dicti ſunt.* Vid. celeberr. THOMAS MARIA MAMACHIVS *ord. S. Dominici in orig. et antiquit. chriſt. L. I. c. I.* §. 3. quo loco §. 2. addit,

quod ipsi Christiani *discipulos*, *fideles*, *credentes*, *electos*, *sanctos*, *fratres*, et *conseruos* sese vocare consueuerint. De contumeliosis adpellationibus, quibus ethnici, iudaei, et haeretici orthodoxos christianos nuncupare soliti sunt, idem auctor copiose, et erudite agit *ibid. c. II.*

CAPVT VI.

DE ECCLESIA CHRISTIANA.

§. LXIII.

Ecclesia christiana.

ECCLESIA, si verbum verbo reddas, innuit *euocationem*, seu *concionem*. Eius varia est significandi potestas, neque vna in scriptoribus adpellatio, qua ecclesiae christianae maiestas denotatur.

Triplici potissimum modo accipi solet ecclesia, vel pro *ipsa fidelium societate*, vel pro *loco*, seu *templo*, vel etiam pro *pastoribus*, et *praesulibus*. Conf. TOVRNEL. *Tom. V. P. I. de eccles. q. I. art.* 1. DOM. MACRI *hierolex. h. v.* varia dein sunt nomina, quibus per metaphoram ecclesia in scripturis designatur. Ita dicitur *domus Dei* APOST. *I. ad* TIM. *III.* 15. *Ciuitas supra montem posita* MATTH. V. 14. *Regnum Dei, siue coelorum* MATTH. *XIII.* 31. *Templum Dei* APOST. *I. ad* COR. *III.* 16. *Corpus Christi* APOST. *ad* COLOSS. *I.* 25.

§. LXIV.

Militans.

Ecclesiae autem christianae duae sunt partes, quarum altera *triumphans*, altera *militans*

tans vocatur. Triumphans eſt coetus ille clariſſimus, et feliciſſimus beatorum ſpirituum, et eorum, qui de mundo, de carne, de iniquiſſimo daemone triumpharunt, et ab huius vitae moleſtiis liberi ac tuti aeterna beatitudine fruuntur. Militans vero eccleſia eſt coetus omnium fidelium, qui adhuc in terris viuunt: quae ideo militans vocatur, quod illi cum immaniſſimis hoſtibus, mundo, carne, ſathana perpetuum ſit bellum. Neque idcirco tamen duas eſſe eccleſias cenſendum eſt, ſed eiusdem eccleſiae, vt antea diximus, partes duae ſunt, quarum vna anteceſſit, et coeleſti patria iam potitur: altera indies ſequitur, donec aliquando cum ſaluatore noſtro coniuncta, in ſempiterna felicitate conquieſcat.

Catechism. Rom. *concil. trident. p. I. art.* 9.

§. LXV.

Definitur.

Haec Ecclesia Christiana *militans*, et *viſibilis* recte definitur, quod ſit *ſocietas hominum veram religionem chriſtianam ſub hierarchia vnanimiter profitentium.* In quam eccleſiae *definitionem* pleraeque auctorum *catholicorum deſcriptiones* reipſa conſentiunt.

Aliquas, easque praecipuas quidem in medium proferemus. Ita Pet. Canisius in paruo catechiſmo potiſſimum eccleſiam dicit eſſe *congregationem omnium Chriſti fidem, et doctrinam profitentium, quae ſub vno, et ſummo poſt Chriſtum capite et paſtore, romano pontifice in terris gubernatur.* Bellarminus *Tom. I. controuers. IV. lib. III. cap.* 2. ita definit,

§. LXXI.

Eius finis est salus aeterna fidelium.

Instituta autem haec societas est cultus diuini, et salutis aeternae causa, quem supremum huius societatis finem esse, supremamque legem; nos ipse sanctissimus fundator perspicuis verbis edocuit: ita enim ap. IOAN. *VI.* 38. 40. ait: *Quia descendi de coelo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me, vt omnis, qui vidit filium, et credit in eum, habeat vitam aeternam, et ego resuscitabo eum in nouissimo die.* Cuius finis adcurata consideratio potestatis sacrae amplitudinem, rectumque vsum docebit. Ad hunc comparata esse debet omnis lex sacra, omnis consuetudo, omnis denique cerimoniarum vsus. Atque ex hoc etiam fonte manat vtriusque potestatis sacrae, et profanae discrimen, et alterius ab altera sine ratione vocata in dubium independentia.

CAPVT VII.

DE POTESTATE ECCLESIASTICA.

§. LXXII.

Potestas ecclesiastica definitur.

Nulla potest cogitari societas sine negotiis socialibus, queis tanquam mediis vtatur, vt

vt finem ſuum obtineat. Igitur etiam eccleſiae neceſſario competit *Ius determinandi et adhibendi ea, quae ad finem obtinendum, et promouendum idonea eſſe perſpexerit.* Iſtud Ius Potestas ecclesiastica ab omnibus adpellatur. Ergo euidens eſt, poteſtatem eccleſiaſticam ex natura, et eſſentia eccleſiae promanare, et ab ea ſeparari haud poſſe.

§. LXXIII.

Eam toti eccleſiae conceſſit Chriſtus, quod probatur 1.) ex ſacra Scriptura.

Atque hoc eccleſiae ſuae ius diuinus fundator egregie confirmauit, magisque determinauit, dum omnibus fidelibus eccleſiam audire iuſſit Matth. *XVIII.* 15. *ſeq.* Cui porro poteſtatem clauium, ligandi, et ſoluendi, Matth. *XVIII.* 18. *XVI.* 19. paſcendi, Ioan. *XXI.* 15. *ſeq.* *I.* Petr. *V.* 2. gregemque fidelem regendi Act. apost. *XX.* 28 pleniſſime conceſſit. Conſtat enim claues eſſe ſymbola poteſtatis Isaiae *XXII.* 22. Apocal. *III.* 7. et ſub vocabulo, *paſcere*, poteſtatem, et officia regiminis deſignari. Ezech. *XXIV.* 2.

§. LXXIV.

2.) Ex SS. Patribus.

In quam ſententiam adducta ſacrae ſcripturae loca SS. patres vnanimiter interpretantur. *Memento*, inquit Tertvll. *Scorp. Cap.* 10. *Claues hic dominum Petro, et per eum*

eum ecclesiae reliquisse. S. AVGVSTIN. *de Agon. Cap.* 30. *Huic enim ecclesiae*, ait, *claues regni coelorum datae sunt, quum Petro datae sunt, et quum ei dicitur, ad omnes dicitur, pasce oues.* Idem AP. GRATIAN. *Can.* 6. *XXIV. q.* 1. *Petrus, quando claues accepit, ecclesiam sanctam significauit, cuius ecclesiae Petrus apostolus propter apostolatus sui primatum gerebat figurata generalitate personam. — — Ecclesia ergo, quae fundatur in Christo, claues ab eo regni coelorum accepit in Petro, id est, potestatem ligandi, soluendique peccata. Idem Tractat.* 50. *et* 124. *in* IOAN. Denique et in *Sermon.* 118. *de Diuers. Cap.* 2. Sibi consentanee ita sententiam suam repetit: *Dominus Iesus discipulos suos ante passionem suam elegit, quos apostolos nominauit. Inter hos* PENE *vbique solus Petrus totius ecclesiae meruit gestare personam; propter ipsam personam, quam totius ecclesiae solus gestabat, audire meruit:* TIBI DABO CLAVES REGNI COELORVM: *has enim claues non* HOMO VNVS, *sed* VNITAS *accepit* ECCLESIAE. . . *Nam, vt noueritis, Ecclesiam accepisse claves regni coelorum, audite in alio loco, quod Dominus dicat* OMNIBVS APOSTOLIS SVIS: ACCIPITE SPIRITVM SANCTVM, *et continuo:* SI DIMISERITIS PECCATA, DIMITTENTVR EIS, SI TENVERITIS, TENEBVNTVR. HOC AD CLAVES PERTINET.

Possem adhuc innumeros SS. patrum textus recensere, quorum omnes eo decurrunt, vt ostendant, Christum potestatem clauium, ligandi et soluendi, pascendi, regendi et omnia in ecclesia determinandi, quae

quae ad religionis, et fidelium ſalutem pertinent, non vni, vel alteri, ſed toti eccleſiae ſuae reliquiſſe. vid. Natal. Alexand. *hiſt. eccleſ. Tom. VIII. ſec. XIV. diſſ. VIII.*

§. LXXV.

Haec poteſtas ſe extendit 1.) ad ſubſtantialia religionis.

Haec poteſtas eccleſiaſtica, cum ſe ad omnia ea extendat (ſup. §. 72.) quae ad finem eccleſiae (ſup. §. 71.) hoc eſt, religionis integritatem conſeruandam, et ita ſalutem aeternam conſequendam neceſſaria ſunt: nihil autem magis neceſſarium ſit, quam ſacras ſcripturas, diuinasque traditiones noſſe, recteque intelligere (ſup. §. 57.) genuinum quoque, et incorruptum legum naturalium ſenſum tenere (ſup. §. 9. et §. 49.) conſequitur, ius eccleſiae eſſe 1.) determinandi librorum diuinorum numerum, et ſi quod dubium oriatur, verum illorum ſenſum authentice interpretandi. 2.) Conteſtandi traditiones diuinas et dogmata cum iis connexa declarandi. 3.) Cuſtodiendi inuiolatam iuris naturalis doctrinam, atque eandem contra peruerſa ingenia defendendi.

§. LXXVI.

In quibus declarandis eccleſia eſt infallibilis.

Quia vero Deus eccleſiam ſuam viſibilem (ſup. §. 64.) vniuerſalem, et tamen unam perpetuamque voluit (ſup. §. 67. ſeq.) atque eum

eum latere non potuit, orituras esse de tribus his essentialibus religionis capitibus (sup. §. 75.) quaestiones, ac sententias diuersas, sibique contrarias, vtique diuinae sapientiae conueniens fuit, *infallibilitatis* non solum *passiuae*, sed etiam *actiuae* praerogativa ecclesiam suam fulcire toties, quoties aut de sacra scriptura interpretanda, aut de traditione diuina contestanda, aut de legibus naturalibus vindicandis ageretur. Ponas hoc inerrantiae dono ecclesiam carere, et iam viam aperuisti, qua ad *Tolerantismum* seu indifferentismum laxissimum decurritur. vid. *Reuerend P.* PETR. GAZZANIGA *de virt. theolog. Dissert. II. Cap. V.* Itaque nec ecclesia, nec conciliorum auctoritas dogmata, *condit.* Sed *declarat* obscura, ambigua confirmat, corrupta integritati restituit.

Non potest ab omni retro antiquitate doceri quidquam aliud ab ecclesia, seu in conciliis, seu extra illa cogitatum, actumque fuisse. Aut ignorantia igitur, aut malitia peccant protestantes, quum ignaros persuadere volunt, a nobis doceri. *Credenda praescribere pontificem.* KAHLE *elem. iur. can. dissert. praelim. sect. II. §. 7. Noua sacramenta condere, nouos fidei articulos conficere.* ENGAV. *elem. iur. can. Lib. I. Tit. III. §. 26.* Sed et nostris scriptoribus auctor sum, vt ne impropria hac, et ambigua scribendi ratione occasionem praebeant inimicis eam doctrinam impingendi ecclesiae, a qua maxime abhorret.

§. LXXVII.

Quod probatur a.) *ex sacra scriptura.*

Neque solum ratio, sed et expressa sacrae scripturae loca infallibilem hanc ecclesiae auctori-

toritatem euincunt. *Euntes ergo*, inquit CHRISTVS ap. MATTH. *XXVIII.* 19. 20. *docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, et filii, et spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quaecunque mandauero vobis, et ecce* EGO VOBISCVM SVM OMNIBVS DIEBVS VSQVE AD CONSVMMATIONEM SECVLI. Porro apostolos suos his verbis consolatur. *ap.* IOAN. *XIV.* 25. 26. *Haec ego locutus sum vobis apud vos manens. Paraclitus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia, quaecunque dixero vobis.* Et ne solis apostolis hoc dictum putes, in eodem loco 16 17. ait. *Et ego rogabo patrem, et alium paraclitum dabit vobis*, VT MANEAT VOBISCVM IN AETERNVM, SPIRITVM VERITATIS. Qua vero ratione apostolus ecclesiam Dei viui *columnam*, et *firmamentum veritatis* APOST. *I. ad* TIM. *III.* 15. adpellare potuisset, si continuis errorum periculis obnoxia esset.

Vid. *Reuerend. Pat.* PETR. GAZZANIGA *loc. cit. dissert. II. cap. VIII.*

§. LXXVIII.

b.) *Ex SS. Patribus*

Non oportet ergo adhuc quaerere apud alios veritatem, quam facile est ab ecclesia sumere, cum apostoli quasi in depositorium diues plenissime contulerint omnia, quae sunt veritatis. S. IRENAEVS *Lib. III. aduers. haeres. Cap.* 4. atque, vt inquit S. AVGVSTINVS *contra Crescon. I.* 23. *Quamuis inquit, huius rei certe de scripturis canonicis non proferatur exem-*

plum,

plum, earumdem tamen ſcripturarum etiam in hac re a nobis tenetur veritas, cum hoc facimus, quod vniuerſae placuit eccleſiae, quam ipſarum ſcripturarum commendat auctoritas; vt quoniam ſancta ſcriptura fallere non poteſt, quisquis falli metuit huius obſcuritate quaeſtionis, eandem eccleſiam de illa conſulat, quam ſine vlla ambiguitate ſcriptura ipſa demonſtrat. Et vt reliqua SS. patrum teſtimonia taceamus, ſufficit nobis cum eodem S. AVGVSTINO *contr. epiſt. fundam. cap.* 5. dixiſſe: *Ego evangelio non crederem, niſi me eccleſiae catholicae commoueret auctoritas.*

§. LXXIX.

Adeoque friuola eſt proteſtantium obiectio

Confectum iam eſt, poteſtatem eccleſiaſticam ad eſſentialia quoque religionis ſe extendere, idque omni repugnantia carere. Quod enim aiunt proteſtantes, imperium humanum in conſcientias, in actus intellectus, et voluntatis admitti non poſſe, et liberum cuiuis iudicium adeo relinquendum eſſe, vt in credendis, et agendis non alterius arbitrium et praeſcriptum attendere debeat, ſed vt rationum momenta ſequi liceat, id catholicam noſtram doctrinam ne tangit quidem, tantum abeſt, vt eius veritatem vel in minimo labefactare poſſet.

Vid. GEORG. LVD. BOEHMER *princip. Iur. can. part. gen. Tit. I. §.* 3. 7.

§. LXXX.

§. LXXX.

Idem.

Neque enim de poteſtate vi phyſica aliquem cogendi, neque de eccleſia naturali tantum nobis vnquam ſermo fuit.. Iſtud adſerimus, in intimas quoque actiones noſtras Deo imperium eſſe, eumque ſua ope ita adſiſtere hominibus poſſe, vt in interpretandis, et conteſtandis legibus diuinis tum naturalibus, tum reuelatis immunes eos ab erroris periculo praeſtet. Quod ſi hanc adſiſtentiam diuina bonitas eccleſiae ſuae promiſit, atque conceſſit, tum enimuero eiusmodi iudicio, etſi ab hominibus, Dei tamen nomine et auctoritate prolato, refragari impium eſt, et ab omni religione alienum.

Vid. *Reuerend* P. Ant. Schmidt. *inſtit. iuris eccleſ. p. II. cap. I. §. 2.*

§. LXXXI.

Extendit ſe 2) ad accidentalia determinanda.

Veneremur igitur eccleſiam noſtram tanquam religionis, et fidei, et omnium fidelium matrem et magiſtram perpetuam, *L.* 16. 24. *cod. de SS. eccleſ.* verbi diuini interpretem, et teſtem omni exceptione maiorem. Sed et aliam adhuc eius poteſtatem agnoſcamus, quae in iis determinandis nouiterque conſtituendis verſatur, quae ab ipſo Deo nondum determinata ſunt (ſup. §. 49.) Multa enim ſunt, quae pro temporum, locorum, perſonarum, circumſtantiarum denique omnium varietate, mo-

do fieri, modo omitti expedit, vt in sancta *Dei civitate ad* COLOSS. *I.* 25. *omnia ordine et decenter peragantur I. ad Cor. XIV.* 40. Atque in his *disciplina ecclesiastica* continetur, quam ordinandi, et iterum immutandi ecclesiae ius est, et potestas.

§. LXXXII.

Potestatem hanc Christus exerceri voluit ab apostolis.

Cuius potestatis exercitium Christus, cum inter mortales agere desierat (sup. §. 48.) apostolis, et electis sibi discipulis demandauit, quorum iam proprium erat, et diuina lege iniunctum officium, vt post acceptum spiritum sanctum ecclesiam Dei regerent, disponerent, fidei capita sibi ab eo tradita proponerent, atque gregis fidelium saluti, qua possent ratione, attenderent.

Quum enim congregati essent apostoli propter metum Iudaeorum, venit CHRISTVS ad eos, et dixit iterum: *Pax vobis: sicut misit me Pater, ita ego mitto vos.* IOAN. *cap. XX.* 21. id est, *pastores, et doctores ad consummationem Sanctorum, in opus ministerii, in aedificationem* CORPORIS CHRISTI *ad* EPHES. *cap. IV.* 11. 12. eumque in finem dedit eis potestatem *infirmos sanandi, mortuos suscitandi, daemonesque eiiciendi* MATH. *X.* 8. *potestatem ligandi, et soluendi. Ibid. cap. XVIII.* 18. *insufflauitque* SPIRITVM SANCTVM. IOANN. *XX.* 22. *qui cum illis maneret in aeternum, ap. eundem. cap. XIV.* 16. *et doceret eos omnem veritatem. ibid. XVI.* 13. *Tum vero ita instructis regendam commisit ecclesiam. Et nunc ecce ego scio*, inquit Apostolus ACT. AP. *cap. XX.* 25. *seqq. Quia amplius non videbitis faciem vos omnes, per quos transiui praedicans regnum Dei. Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus sum a sanguine omnium,*

Non enim subterfugi, quo minus adnunciarem omne consilium Dei vobis. Attendite vobis, et vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei. Quod et praestitum esse ab eis *iudicando controuersias* ACT. AP. *XV.* 28. *disponendo* I. CORINTH. *cap. XI.* 34. *praecipiendo* I. THESSAL. *cap. IV.* 2. *dogmata*, quae custodiant fideles, *tradendo* ACT. AP. *XVI.* 4. ex locis citatis ambiguum esse non potest.

§. LXXXIII.

Eamque in singulis voluit esse aequalem.

Illud autem hoc loco diligenter animaduertendum est, Christum eandem, et aequalem, saluo tamen Petri primatu (infra §. 90.) omnibus apostolis in regenda ecclesia potestatem concessisse; omnibus enim dedit potestatem praedicandi euangelium, ligandi, et soluendi, pascendi; omnes misit, sicut et ipse a patre missus erat. (sup. §. 80.) *Ita apostolis omnibus parem potestatem tribuit post resurrectionem; hoc erant vtique et caeteri apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio praediti honoris et potestatis.* S. CYPRIANVS *Lib. de vnit. eccles.* quod si dicas, *super Petrum fundatur ecclesia*, scias, quod *hoc ipsum alio in loco super omnes apostolos fiat, et cuncti claues regni coelorum accipiant, et ex* AEQVO *super eos ecclesiae fortitudo solidetur.* S. HIERON. *lib. I. aduers. Iouinian.*

§. LXXXIV.

Apostolorum successores sunt episcopi.

Quoniam vero eam fuisse diuini fundatoris mentem ostendimus (sup. §. 67. seq.) vt

quamdiu compages ista rerum persisteret, immota perduraret ecclesia Dei, huic saltem voluntati consentaneum fuit, instrui apostolos ea potestate, vt auctoritate sibi aequali alios quoque post se constituerent presbyteros, pari, vt est successionis natura, potestate, et continua ad consummationem vsque seculorum regimini ecclesiae praefuturos.

Qua in re nihil vereor, ne quem habeam dissentientem. Quin autem hac potestate vsi sint apostoli, caue, dubites. ECCE! PAVLVS, et BARNABAS ACT. AP. *cap. XIV.* 22. constituerunt per singulas ecclesias PRESBYTEROS. Idem PAVLVS alio loco TITO suo *cap. I.* 5, *Huius rei causa* inquit, *reliqui te Cretae, vt ea, quae desunt corrigas, et* CONSTITVAS *per ciuitates presbyteros, sicut et ego disposui tibi.* Quod et SS. patrum auctoritate manifeste euinci potest. *Ordo episcoporum*, inquit, TERTVLLIANVS aduersus MARCIONEM *L. IV. cap.* 5. *ad originem recensus in Ioannem stabit auctorem.* Quocum exacte consentit id, quod CLEMENS ALEXANDRINVS *in orat. quis diues salu. de Ioanne* memoriae prodidit: quod *quum ex insula Patmo Ephesum rediisset, ad finitimas quoque prouincias se contulerit, vt* EPISCOPOS *constitueret, et homines sibi a diuino spiritu indicatos, in clerum quemdam, seu sortem Domini seponeret.* Qui ipsi videntur fuisse *episcopi asiatici*, de quibus sermo est HIERONYMO *catal. script. ecclesf. in* IOANN. *Nouissimum omnium scripsit euangelium rogatus ab Asiae episcopis.* Quo referendi nobis sunt etiam IRENAEVS, aliique omnes, qui huic fauentes sententiae episcoporum originem, continuamque eorum successionem iam inde ab apostolis deducunt. Cui sane argumento ingens inesse pondus iam olim existimauit TERTVLLIANVS *de praescript. cap.* 32. *Edant*, inquiens, *haeretici origines ecclesiarum suarum. Euoluant ordinem episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille episcopus aliquem ex apostolis, vel apostolicis viris, qui tamen cum apostolis*

stolis perseuerauerint, habuerit auctorem, et antecessorem. Hoc enim modo ecclesiae apostolicae census suos deferunt; sicut smyrnaeorum ecclesia POLYCARPVM *a* IOANNE *collatum refert: sicut romanorum* CLEMENTEM *a* PETRO *ordinatum edit. Perinde vtique, vt caeterae exhibent, quos ab apostolis in episcopatum constitutos, apostolici seminis traduces habent.*

§. LXXXV.

Ergo aequalis est omnium episcoporum potestas.

Ex quo consequens est, vt episcopis iustis quidem apostolorum in munere pastorali successoribus *parem* ex *diuina* institutione regendi potestatem vindicemus.

Successerunt nimirum episcopi in auctoritatem apostolorum, ita, vt quidquid potestatis ad regendam ecclesiam comparate apostoli habuerint, in totum ab iis transierit in episcopos. At enim, quae apostolis, non qua episcopis singularum ecclesiarum, sed qua apostolis sunt propria, vtpote ad ecclesiae administrationem non ita necessaria episcopis attribuenda non sunt. Ex quo genere sunt, plenitudo scientiae, donum linguarum, et miraculorum, cetera. VAN-ESPEN *iur. eccles. p. I. tit. XVI. cap. I. §. 7. 8. 9.* Atque ex his porro illud perspicue consequitur, vt episcopis, quod ad regimen ecclesiae, parem potestatem, auctoritatemque vindicemus, atque eam quidem non in his modo, quae *ordinis* sunt *episcopalis*, verum etiam in iis, quae ad potestatem referuntur, quae scilicet ad rectam ecclesiae administrationem necessaria videntur. *Vbicunque fuerit episcopus*, auctor est S. HIERONYMVS *in epist. ad Euagrium apud* GRATIAN. *dist. XCIII. can. 24. siue Romae, siue Eugubii, siue Constantinopoli, siue Rhegii, siue Alexandriae, siue Tanis, eiusdem meriti, eiusdem est et sacerdotii potentia diuitiarum, et paupertatis, humilitas*

vel sublimiorem, vel inferiorem episcopum non facit: ceterum omnes apostolorum successores sunt. Est quippe episcopatus vnus, cuius a singulis pars in solidum tenetur S. CYPRIANVS *apud eund.* GRATIAN. *causa XXIV. quaest. I. can.* 18. *§.* 1.

§. LXXXVI.

Et immediate a Deo.

Quae si ita sint, vt sunt sane verissima, non est difficile admodum iudicare, immediate, et proxime a Deo, non a pontifice romano episcopos non ordinis solum, sed et iurisdictionis potestatem habere. Definiuit, CONCIL. TRIDENT. *Sess. XXIII. Cap.* 4. *de Sacram. ord.* episcopos in apostolorum locum *successisse*, non de novo, a quocunque demum, *institutos* fuisse: ab eodem ergo suam potestatem habeant, necesse est, a quo apostolicam acceperunt. Et si credendum sit, primatum papae *immediate* institutum a CHRISTO DOMINO, quia dictum est PETRO *ap.* MATTH. *XVI.* 19. *Tibi dabo claues regni coelorum*, atque item apud IOAN. *XXI.* 15. *Pasce agnos meos*: Ecquid causae esse potest, cur *immediate* institutam a CHRISTO episcopatus iurisdictionem quisquam neget, quum omnibus apostolis dictum sit MATTH. *XVIII.* 18. *et* IOAN. *XX.* 23. *Quaecunque alligaueritis super terram, erunt ligata et in coelo.* Item MARCI *XVI.* 15. *Euntes in mundum vniuersum, praedicate euangelium omni creaturae. Denique* IOAN. *XX.* 21. *Sicut me misit Pater, ita et ego mitto vos:* Quibus addas licet illud ACT. AP. *XX.* 28. *Posuit vos*

Spiri-

Spiritus sanctus episcopos regere ecclesiam Dei.

Erat haec quaestio magnorum in concilio tridentino motuum causa: de quibus videri potest Pallav. *hist. conc. trid. Lib. XVIII. cap.* 14. 15. In eo episcoporum potestatem Christo immediate tribuerunt praesules Hispaniae, atque Galliae. Itali contra pro aduersa steterunt sententia. Earum causam egit Petrvs Soto *ord. Praedicat.* His verba fecit Did. Lainezivs *Soc. Ies. praepos. general.* vid. Natal. Alexand. *hist. eccles. tom. VIII. dissert. XII.*

§. LXXXVII.

Friuolae multorum obiectiones.

Verum quidem est, secundum recentiorem ecclesiae disciplinam, episcopum electum et a papa confirmatum ante consecrationem habere iurisdictionem sine ordine, episcopo autem consecrato, sed a papa legitime deposito potestatem ordinis sine iurisdictione remanere. Qui autem inde concludunt, potestatem ordinis episcopalis quidem esse immediate a Deo, non ita iurisdictionis, ii ignorant, aut saltem ignorare volunt, ius confirmandi, consecrandi, et deponendi episcopos posterioribus primum seculis papam adquisivisse, atque olim durante fori interni, et externi vnione inauditum fuisse, vt is, qui ordine episcopali non esset insignitus, posset actus iurisdictionis episcopalis explicare (vid. infr. *Lib. V.* decretal. §. 256. seq. et 467. seq.) Aliud est potestatem ipsam conferre, aliud actum esse legitimum declarare, et potestatis ex-

exercitium concedere vel auferre, iſtud hodierna praxis pontifici in epiſcopos permittit, dum eos confirmari ab eo, et deponi permittit.

§. LXXXVIII.

Diluuntur.

Reponunt: Pontifici iure diuino curam propriam et ſingularem incumbere illarum eccleſiarum, quae proprio carent epiſcopo. Pontificem igitur epiſcopo a ſe conſtituto plebem, et populum fidelem, officiumque illum regendi tradere: qua ratione omnem epiſcopalem poteſtatem a Chriſto in pontifice romano inſtitutam prius in eo, quam in ſingulis epiſcopis exiſtere, et ab illo ad omnes derivari adeo, vt epiſcopi eatenus tantum ſucceſſores apoſtolorum dici poſſint, quatenus ſummus pontifex in illos transfert iurisdictionem, quam habuerunt apoſtoli in illa particulari eccleſia, quam ipſi olim rexerant, in epiſcopatibus enim illis, qui poſt apoſtolorum tempora fundati ſunt, primos epiſcopos papae ſucceſſores potius eſſe adpellandos. Inde pontifici ius eſſe, reſtringendi epiſcoporum poteſtatem, eam adimendi, nouos epiſcopatus inſtituendi, et reliq.

Ita noſtra adhuc aetate diſcurrit P. ZECH. *de hierarch. tit. XV. §. 164. ſeq.* a quo an diſſentire audeat, fluctuat P. SCHMIDT *in inſtitut. iur. eccleſ. p. II. cap. I. ſect. V. §. 95.* ſed ſcrupulum omnem eis ademit vir doctiſſimus et egregie cordatus *Reuerend. P. Steph.* RAVTTENSTRAVCH *Abbas ordin. S. Benedicti in inſtitut. iur. eccleſ. tom. I. ſect. II. cap. IX. §. 401. ſeq.*

§. LXXXIX.

Idem.

Quasi vero confectum iam esset, pontificem romanum esse vniuersalem, et ecclesiarum omnium immediatum episcopum, reliquos vero episcopos non Christi, sed papae vicarios, cum tamen idipsum in quaestione sit. Quid si negetur, papam iure diuino ecclesiarum vacantium curam *propriam* habere, ei episcopos instituendi, confirmandi, consecrandi, destituendi ius competere? qui enim in iure ecclesiastico antiquo vel mediocriter versatus est, ignorare non potest, ea omnia olim in synodis prouincialibus, et per metropolitanos sine interuentu romani pontificis gesta fuisse. Denique ecclesiam vacantem curare, eligere, confirmare, consecrare episcopum, ei populum, et dioecesim adsignare; et ipsam sacram potestatem conferre adeo diuersa sunt, vt, etsi priora romano pontifici attribuas, alterum tamen eidem attribui nequeat, nisi eadem ratione potestatem ordinis quoque a papa primum in episcopos transfundi, dein neque papalem potestatem proxime a Deo esse dicere libeat.

§. XC.

Sed ita aequalem esse voluit, vt Petrus haberet primatum.

Quamquam autem apostolorum in potestate regendi ecclesiam, atque ob id etiam episcoporum aequalem esse auctoritatem dixeri-

mus, sapientiae tamen diuinae consentaneum fuit, vnum aliquem primum constitui, qui auctoritate ad bonum ecclesiae conseruandum, promouendumque ceteris antecelleret. Atque sacrum hunc principatum inter apóstolos omnes S. PETRO diuina institutione obtigisse, ex plurimis S. scripturae locis luculenter adparet.

Quum PETRVS singulari Dei reuelatione instructus CHRISTI diuinitatem confessus esset, ita eum SERVATOR adloquitur ap. MATTH. *XVI.* 18. 19. *Et ego dico tibi, quia tu es* PETRVS, *et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam. . . Et tibi dabo claues regni coelorum, et quodcunque solueris etc.* Quibus verbis excellentiorem quamdam in PETRVM collatam fuisse potestatem, PATRVM traditio docet. Accedit huic et alter euangelii locus IOAN. XXI. 15. 16. 17. vbi, quum Dominus, semel, iterum, ac tertio rogasset PETRVM, *Simon Ioannes, diligis me plus his?* ipse autem respondisset CHRISTO: *Domine! tu scis, quia amo te:* Subiungit Dominus: *pasce oues meas.* Vt quid repetita haec de amore interrogatio, repetitumque pascendi dominici gregis mandatum, si nullum peculiare, et a ceteris apostolis distinctum munus illi collatum fuisset? sunt et alia primatus istius in sacra scriptura non obscura argumenta, veluti, quod, quoties apóstolos simul recenseri contingit, PETRVS honoratiori ceteris loco, ac plerumque primo ponatur MATTH. *X.* 2. deinde non raro seiunctus a ceteris refertur non sine praerogatiuae significatione, vt, cum MARCI *I.* 36. dicitur: *Simon et qui cum illo erant. Et* ACT. AP. *II.* 14. *stans* PETRVS *cum vndecim.* Porro, quum de surrogando aliquo in locum perfidi Iudae ageretur, *et surgens in medio fratrum* PETRVS, quid facto opus esset, praeponit ACT. AP. *I.* 15. *seqq.* qua ipsa potestatis praerogatiua vsus in celebri apostolorum synodo de obseruantia legalium ACT. AP. *XV.* 7. *seqq.*

§. XCI.

§. XCI.

Quod ex sacris litteris SS. Patres vnanimiter docent.

De ecclesiae autem consensione, quod est vnum omnium facile firmissimum argumentum, quid dicam? Infinitus sim oportet, si vel SS. patrum testimonia omnia huic confirmandae sententiae idonea adcumulare in animum induxerim. *Petrus apostolorum summus, et princeps* S. CYRILLVS *cathec. II. et XI. princeps, ac vertex apostolornm Petrus.* S. EPHREM. SYRVS *sermon. de compunct. apostolici chori princeps et coriphaeus.* S. GREGOR. *Nissaen. serm. 2. de S. Stephan. in quo primatus apostolorum tam excellenti gratia praeeminet.* S. AVGVSTIN. *lib. II. de baptism. tom. IX. col. 97. edit. venet. Quis enim nescit illum apostolatus principatum cuilibet episcopatui praeferendum?* S. AMBROS. *lib. X. in Luc.* eique *ecclesiae praefectura per vniuersum mundum traditur.* S. CHRYSOST. *homil V.*

Vid. NATAL. ALEXANDER *hist. eccles. tom. III. dissert. IV.* et PETR. GAZZANIGA *loc. cit. dissert. III.* Duo autem extrema hic sunt vitanda. Sunt enim I.) plures romano pontifici nimium addicti, qui ex hisce scripturae verbis, sanctorumque patrum sententiis concludunt, *soli* Petro, eiusque successoribus totam ecclesiae potestatem collatam, atque ita quasi *monarchiam* constitutam fuisse. Sed male: quod enim hic soli Petro ad primatum inter conregentes indigitandum dictum est, idem aliis in locis Christus omnibus apostolis inculcauit (sup. §. 83.) Itaque textus cum textibus conciliare oportet, atque cauendum est, ne eadem loquendi formula, qua Christus alio in loco ad omnes apostolos vsus est, his nullam, Petro au-

autem omnem potestatem concessam esse dicamus. Sunt 2.) protestantes et hodierni graeci schismatici romano pontifici nimium infensi, qui nullum omnino primatum; vel saltem ordinis tantum et honoris hic agnoscunt. Sed cognoscere deberent, diuinam sapientiam non verbis ludere, nec ea nominis mutatione, qua, qui prius Simon vocabatur, iam Petri, seu petrae nomen a Christo accepit, nihil indicare, et sine ratione toties soli Petro regimen ecclesiae inculcare, quod saepius iam omnibus apostolis concesserat, voluisse.

§. XCII.

Finis primatus est vnitatis conseruatio.

Profecto huius primatus institutio sapientiae diuinae conuenientissima fuit: cum enim Christus eandem, et parem omnibus apostolis regendi ecclesiam potestatem tribuerit (sup. §. 83.) et simul vnitatem religionis a se traditae conseruari voluerit (sup. §. 90.) multa autem negotia saepius incidant, quae sine ordinis confusione a pluribus explicari non possunt: necessarium vtique fuit, vnum constitui, qui ad bonum, et vnitatem ecclesiae conseruandam quoad exercitium potestatis ecclesiae praerogatiuam haberet. Atque haec est constans SS. patrum doctrina, causam instituendi primatus fuisse vnitatis in ecclesia conseruationem.

Aptissime id expressit OPTATVS MILEVITANVS, quem S. AVGVSTINVS *lib. II.* de DOCTRINA CHRISTI *cap. 4. n. 6.* non dubitauit CYPRIANO, LACTANTIO, HILARIO comparare, *lib. II. contr.* PARMEN. *pag. 28. Negare*, inquit, *non potes, scire te in vrbe Roma* PETRO *primo cathedram episcopalem collatam, in qua sederet omnium apostolorum caput* PETRVS, *vnde et Cephas adpellatus, in qua* VNA *ca-*

cathedra VNITAS *ab omnibus seruaretur. Libro item II. p.* 104. *Bono* VNITATIS *beatus* PETRVS, *cui satis erat, si, quod negauit, solam veniam consequeretur, praeferri apostolis omnibus meruit.* Atque huc etiam pertinet, quod S. HIERONYMVS *lib. I. aduers. Iouian.* ait *super* PETRVM *fundatur ecclesia, licet id ipsum in alio loco super omnes apostolos fiat, vt cuncti claues regni coelorum accipiant, et ex aequo super eos ecclesiae fortitudo solidetur; attamen propterea inter duodecim vnum elegit, vt capite constituto schismatis tollatur occasio.* Eadem est S. CYPRIANI *de vnit. ecles.* sententia. *Quamuis apostolis omnibus parem potestatem tribuat, et dicat: sicut misit me pater, ita et ego mitto vos: accipite spiritum sanctum, si cui remiseritis peccata, remittentur ei, si cui retinueritis, retinebuntur: tamen vt vnitatem manifestaret, vnitatis eiusdem originem ab vno incipientem sua auctoritate disposuit.*

§. XCIII.

Vnde iura primatus deduci debent.

Inde intelligimus *principium obiectiuum cognoscendi omnia iura* ex Christi institutione adeoque iure diuino *cum primatu connexa* esse hanc propositionem: *Ea omnia, et sola sunt primatus iura essentialia, sine quibus vnitas ecclesiae christianae conseruari non potest.*

Si enim iura ex primatu fluentia quasi eius effectus sunt; effectus vero ex causa aestimari debent; tum sane de hac propositione nemo dubitabit.

§. XCIV.

Petrus fuit Romae episcopus.

Ad vrbem Romam, posteaquam antiochenam ecclesiam fundasset, Petrum venisse, ibique

que constitutae a se ecclesiae tanquam episcopum vsque ad finem vitae praefuisse, omnium SS. patrum, et scriptorum vnanimis consensus euincit. Ipse S. Petrus sui Romam aduentus testis est: Babylonem enim, qua ex vrbe suam se epistolam scripsisse testatur, EPIST. *I. cap. vlt.* 13. ipsam esse Romam ex APOCALYPS. *XVII.* 5. *seq.* adparet, vbi Ioanni Roma Babylonis nomine venit. Porro eandem veritatem historicam non PAPIVS modo Ioannis auditor hierapolitanus episcopus *ap.* EVSEBIVM *hist. eccles. lib. II. cap.* 15. et CLEMENS, qui PETRI discipulus fuit, in *epist. ad Corinth. ap.* COVSTANT. *in collect. epist. rom. pontif. tom. I. pag.* 12. §. 5. et IGNATIVS pariter apostolorum discipulus *in epist. ad roman.* §. 4. et DIONYSIVS episcopus corinthiorum *ap.* EVSEB. *hist. eccles. lib. II. cap.* 25. contestantur, sed et alii plurimi, quos recensere superuacuum foret, quique non solum Petri Romae praesentiam, verum et susceptum ab eo romani episcopi officium demonstrant.

Non iam hic adscribam friuolas illorum obiectiones, qui consentientem veterum, grauissimorumque scriptorum de Petri episcopatu romano doctrinam a seculo primum XVI. temeritate fere incredibili impugnare coeperunt. Est haec quaestio historica, quam attigisse sufficiat. Qui enim plura cupit, adeat *celeb.* MAMACH. *orig. et antiq. eccles. tom. V. P. I.*

§. XCV.

Primatus debet esse perpetuus.

Quoniam autem ecclesia CHRISTI erat vsque ad consummationem seculi futura: eadem, quae

quae fuit instituendi a CHRISTO *Primatus* ratio, hunc in ecclesia perpetuum exigit. Quod igitur Dominus in principio munus ecclesiae pastorale PETRO primum detulit, id pro sapientia sua cuique eius successori legitimo intelligitur contulisse.

Solidum est hac super re MELCHIORIS CANI ratiocinium in *loc. theolog. lib. VI.* quum ait: *regnum Christi futurum erat aeternum, ergo et ecclesiae principatus non fuit temporalis. Alioqui si* PETRI *potestas ad posteros non est translata, ne ceterorum quidem apostolorum potestatem ad succedentes episcopos transmissam agnoscemus. Ita nunc in ecclesia nulla aut episcoporum, aut sacerdotum potestas erit, et quod* inde sequitur, eadem, quae Christi fuit tempore, ecclesia non erit.

§. XCVI.

Quare is episcopis romanis, tanquam Petri successoribus competit.

Eum autem, quem e diuini legislatoris sapientia ab obitu PETRI in ecclesia vniuersa regenda successorem dedimus, esse EPISCOPVM ROMANAE ECCLESIAE constans est non modo conciliorum vniuersalium, sed et sanctorum patrum, aliorumque vetustioris aetatis scriptorum traditio.

Longus esset, et non necessarius labor conciliorum omnium, et patrum testimonia recensere: neque enim veritas haec eorum est e numero, de qua dubitari merito possit. Conciliorum, et patrum tam orientis, quam occidentis testimonia non solum luculentissima, sed etiam ab omni suspicione quam alienissima sunt. *Nam vt hoc vel solo argumento vtar, nemo ignorat, iam inde ab antiquissimis temporibus pontificem romanum vniuersae orbis terrae patriarcham*

archam oecumenicum continentem sedem principis apostolorum Petri, patrem patrum apostolico culmine sublimatum, summum omnium praesulum, pontificem, principis sedis apostolicae, et vniuersalis ecclesiae papam ab ipsis ecclesiae episcopis in conciliis congregatis adpellatum fuisse; vid. HARDVINVM *tom. II. col.* 10. 31. 1035. 1111. 1218. *Tom. III. col.* 734. *Tom. V. col.* 1323. Taceo propriam SS. pontificum omni pietatis, virtutumque omnium laude insignium auctoritatem, cuius sane momentum christianae antiquitatis memoria testatissimum in dubium vocare sit imperiti, negare autem praeter modum impudentis. Taceo etiam omnes primatus romani defensores, quorum nostro e numero exstiterunt quam plurimi, et pietate et eruditione praestantes CARDIN. BELLARMINVS, SFONDRATVS, ACQVIRIVS, PETAVIVS, HABERTVS, LVPVS, SIRMONDVS, PETRVS DE MARCA, alii quam plurimi digna immortalitate nomina. *Conf.* CANVM. *in loc. theol. lib. VI. cap.* 4.

§. LXCVII.

Iure humano non diuino.

Vtrum vero episcopatui, et sedi romanae hic primatus *iure diuino* adnexus sit, adeo, vt iam nullus, qui episcopus romanus non sit, verus Petri successor dici possit, quaeritur. *Successio romani pontificis in pontificatum* PETRI *ex institutione* CHRISTI: *ratio autem successionis, qua* ROMANVS PONTIFEX *potius, quam* ANTIOCHENVS, *vel aliquis alius succedat, ex facto Petri initium habuit. Successio ergo ipsa ex* CHRISTI *instituto, et iure diuino est, quia* CHRISTVS *ipse instituit in* PETRO *pontificatum duraturum vsque ad finem mundi, et proinde quicunque* PETRO *succedit,*

a

a CHRISTO *accepit pontificatum. At vero quod episcopus romanus, quia episcopus romanus est, sit* PETRI *successor, ex facto* PETRI *ortum habuit, non ex prima* CHRISTI *institutione. Nam potuisset* PETRVS *nullam sedem particularem sibi vnquam eligere, sicut fecit primis quinque annis, et tunc moriente* PETRO *non episcopus romanus, neque antiochenus successisset, sed is, quem ecclesia sibi elegisset, potuisset quoque semper manere Antiochiae, et tunc antiochenus sine dubio successisset. Quia vero Romae sedem fixit, et tenuit vsque ad mortem, inde factum est, vt romanus pontifex ei succedat.* BELLARMIN. *Lib. II. de Rom. Pontif. cap. XII.* §. 15. *Quamdiu autem praeter merum illud Petri factum nihil profertur amplius: non satis nexus ille primatus cum sede romana iure diuino necessarius intelligitur, vt neque adeo sit, cur ecclesia pro ea; qua pollet in administrando imperio sacro potestate, Ius electionis liberae attribui isthic non debeat. Rev. Abbas* STEPH. RAVTTENSTRAVCH. *loc. cit. Sect. II. cap. I.* §. 114.

§. XCVIII.

Primatus definitio et diuisio proponitur.

Quodsi ex his omnibus primatus hactenus descripti exactam definitionem exigas, eum ita definiendum esse existimo, quod sit *praerogatiua exercendi potestatem ecclesiasticam singulis episcopis ex Christi institutione alias ex aequo competentem, quae ad bonum, et vnitatem*

ecclef. confiderat. IV. tom. II. col. 231. Fundatur absque omni calumnia poffibili in hoc textu plenitudo poteftatis gladii fpiritualis, et executio eius in ecclefia fuper quemlibet chriftianum, qui eft frater nofter, etiamfi papa fuerit. Nec accipiendum eft hic, DIC ECCLESIAE, id eft PAPAE; quoniam Chriftus Petro loquebatur, qui non dixiffet fibi ipfi. Item quia fubiunctum eft pluraliter. *Quaecunque ligaueritis fuper terram etc.* Denique fi non haberet ecclefia talem poteftatem, et executionem fruftra dixiffet Chriftus: DIC ECCLESIAE, quia potuiffet impune non àudire, contra illud quod fequitur: *fi ecclefiam non audierit, fit tibi etc.* Fundatur etiam in hoc textu nedum poteftas *excommunicandi*; fed et poteftas *definiendi*, determinandi, ftatuendi, decernendi, conftituendi praecepta, leges, et canones, procedendi denique contra non obedientes vfque ad fententiam excommunicationis inclufiue; immo fecundum canones nunc inftitutos, vfque ad inuocationem brachii fecularis, quia dicitur in textu, *quod fi ecclefiam non audierit etc.* Audire igitur debet ecclefiam quilibet frater nofter, qui dicit ad Deum: *Pater nofter*, ficut explicat alibi Chriftus: *qui vos audit, me audit. Luc. X.* 16.

§. CVIII.

In negotiis ecclefiafticis effentialibus, et accidentalibus.

Iftud autem intelligendum eft de negotiis, et caufis poteftati ecclefiafticae fubiectis, quales absque omni dubio funt, quae fubftantialia religionis concernunt, veluti, cum de facra fcriptura, traditione diuina, aut legum naturalium fanctitate difceptatur. Negotia *difciplinaria*, quae diximus in duas claffes abeunt, funt enim alia *mere fpiritualia*, quae nullum cum ciuitate nexum habent, et de quibus manife-

§. C.

Distincta a ciuitate et independens.

Eodem modo conficitur, hanc sacram potestatem rectoriam a ciuili imperio esse omnino separatam, adeoque in suo genere summam, et independentem. Profecto iis est propria, et ab iis tantum iure exercetur, quibus a Christo tributa est. Atqui sacrae scripturae, apostolorum, et totius antiquitatis auctoritate constat, eam Petro, et apostolis tantum, eorumque successoribus esse datam. *Duo sunt*, inquit, GELASIVS ad ANASTASIVM Imper. *Imperator auguste! quibus hic mundus principaliter regitur: Auctoritas sacra pontificum, et regalis potestas. Nosti enim fili clementissime! quod licet praesideas humano generi dignitate, rerum tamen diuinarum praesulibus deuota colla submittis. — — — Quantum ad ordinem disciplinae publicae cognoscentes imperium tibi collatum, legibus tuis parent ipsi quoque religionis antistites. ap.* HARDVIN. *Tom. IV. Col.* 1182.

Agnouerunt id sane principes, et imperatores christiani, iurium, quae sibi competebant, non negligentes defensores. CONSTANTINVS M. *in concilio nicaeno I. quum ait: Deus vos constituit sacerdotes, et nobis dati estis Dii: conueniens non est, vt homo iudicet Deos, sed ille solum, de quo scriptum est, Deus stetit in synagoga Deorum, in medio autem Deus iudicat* apud HARDVINVM *tom. I. col.* 383. THEODOSIVS, ET VALENTINIANVS *Imp. in Epist. ad Synod. Ephes.* apud HARDVINVM *Tom. I. col.* 1346. *Igitur Candidianum praeclarissimum sacrorum domesticorum comitem ad sacram vestram synodum abi-*

dinem, vt omnes absque populi, et ciuitatis detrimento graui obseruari non possint. An tu existimas adhuc pium esse, et a potestate ecclesiastica dependere, vt etiam excessus festorum obseruetur?

§. CX.

Causarum ecclesiasticarum ambitus, et iura sacri reginiinis generatim sistuntur.

Ex his satis liquet, quam late pateat *causarum ecclesiasticarum*, in quibus dirigendis potestas ecclesiastica versatur, ambitus. Quoniam vero cum iure ad finem connexa sunt iura ad omnia media, haud difficulter porro perspicitur, *potestatem legum ferendarum*, *iudicandi*, et *coercendi* in regimine sacro contineri, atque triplici hoc modo causas ecclesiasticas dirigendas esse; id quod sacrae scripturae auctoritas, et continua ecclesiae praxis abunde demonstrant. *I. ad* COR. *XI.* 2. 21. 34. *VII.* 10. 12. *V.* 3. *II. ad* COR. *XIII.* 2. *X.* 6. *I. ad* THESSALON. *IV.* 2. ACT. APOT. *XVI.* 4.

Iura summi imperii sacri, id est, potestatem legislatoriam, coercitiuam, et iudiciariam ecclesiae ex ordinatione diuina; primigenia ECCLESIAE *praxi, et continua eiusdem traditione* competere, et ab ea semper fuisse exercita inuictis argumentis adseruit celeberrimus tum quidem in vniuersitate *Würceburgensi S. S. Canonum Professor P. R. D.* IOAN. CASP. BARTHEL. *in dissert. de iure reform. antiquo*, quem secutus sum in mea *introductione ad vniuers. ius eccles. diss. praeuia sect. I. §. XXII. seqq.*

§. CXI.

Sacri, et ciuilis imperii essentialis differentia.

Sed insignis hic adnotanda est imperii ciuilis, et sacri differentia ratione mediorum, queis vtrumque utitur ad executionem eorum, quae salubriter statuta sunt. Cum enim in ecclesia eo omnia vltimato tendant, vt vera pietas, qua ad aeternam salutem peruenitur, infidelium animis effloreſcat, sequitur omnia media, quibus ecclesia vtitur, vt hunc a se intentum finem adsequatur, ita esse comparata debere, vt ad intellectum, voluntatemque, a quibus omnis dependet religio, non ad corpus, bonorumque temporalium deminutionem pertineant. Aliud in ciuitate contingit, quae viribus physicis nunc sustinetur, nunc euertitur.

Neque intellectus hominis, neque voluntas vi externa cogi potest. quare media, quibus ecclesia vtitur in actionibus fidelium ad salutem aeternam dirigendis cum remediis coactiuis externis coniuncta esse non oportet. *Ecclesiae est docere, rogare, hortari, verbis increpare, proemia, poenasque externas distincta, ac viua quasi imagine depingere*, omnia alia facere, quibus instruatur intellectus et voluntas flectatur, quin et si paterna haec ac mitiora remedia minora sunt, quam vt emendetur improbitas, *communione priuare*, suaeque peccatorem improbitati committere; vltra haec, quid quid potestatis sibi vindicat ecclesia, praeter naturam suae potestatis facere censenda est. Dicam de his adcuratius, cum de poenis suo loco acturus sum. *Omnia carnalia in necessitate sunt posita, non in voluntate: spiritualia autem in voluntate, non in necessitate. Sic et principum spiritualium principatus in dilectione*

ſubiectorum debet eſſe poſitus, non in timore corporali. ORIGENES *in* MATTH. *cap.* XII. Hoc intereſt inter regem et epiſcopum, *quod ille nolentibus proſit, hic volentibus: ille terrore ſubiiciat, hic ſeruituti donetur: ille corpora cuſtodiat ad mortem, hic animas eruat ad ſalutem.* S. HIERON. *epiſt. III. ad Nepot.*

§. CXII.

Negotia temporalia, et ciuilia deſcribuntur.

Negotia, et cauſae *mere temporales, et ciuiles* illae adpellandae ſunt, quae cum notione religionis, eccleſiae, et chriſtiani nullum nexum habent, hominesque et ciues, *qua tales*, reſpiciunt. Ita contractus, teſtamenta, tutelae, modi adquirendi, vel ammittendi dominia, ius ſuum in iudicio perſequendi: dein bella, pacem, aut foedera inire, formam ciuitatis determinare, regem, vel magiſtratum, vel ſubditum diuitem, vel pauperem eſſe, et reliqua plurima ſunt cauſae merae temporales, et illis etiam, qui vel nullam vel falſam religionem habent, communes.

§. CXIII.

In hac nulla eſt eccleſiae poteſtas.

Omnis poteſtas ex fine ſuo menſuram accipit; finis poteſtatis eccleſiaſticae eſt ſalus religionis, et eccleſiae, quarum negotia mere temporalia nexum habent omnino nullum. Igitur palmaris eſt veritas, poteſtatem eccleſiaſticam in iis, quae ad felicitatem hominum externam, et ciuilem eorum ſtatum pertinent, nullam eſſe.

Pro-

Profecto salus ecclesiae adeo non pendet a ciuili et exteriore hac felicitate; vt si CHRYSOSTOMO credimus, etiam infirmior euadat: *Quum imperialem thronum conscendit is, qui nobiscum in fide, ac opinione consentit.* Scribit *lib. adu. gentil. hinc sequiores efficiuntur res christianorum: tantum abest, vt illae per humanos honores consistant. Rursus, quum impius aliquis imperator regnat, qui nos vndique vrget, qui nos infinitis malis exercet, tunc eaedem pretium accipiunt, atque inclarescunt; tunc proemiorum ac triumphorum tempus, tunc coronarum, preconiorum, ac virtutis omnis ostendendae tempus.*

§. CXIV.

Quod ex sacra scriptura demonstratur.

Et quaenam alia in ecclesia poterit esse potestas praeter eam, quam Christus ipse exercuit, quamque apostolis suis concessit? Is primo saepius protestatur, regnum suum non esse de hoc mundo IOAN. *XVIII.* 36. et *cum cognouisset, quia venturi essent, vt raperent eum, et facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus.* IOAN. *VI.* 15. qui diuisionem haereditatis paternae petenti satis aperte respondet: *Homo, quis me constituit iudicem, aut diuisorem super vos? Luc. XII.* 14. Dein apostolis, omnibusque eorum successoribus id commisit, vt regnum Dei praedicarent, omnesque gentes diuinas veritates docerent, atque per viam verae religionis ad salutem aeternam perducerent. Quare S. BERNARDVS *lib. I. consider. cap.* 6. ecclesiae praesules inclamat: *non in criminibus, non in possessionibus potestas vestra, quoniam propter illa non propter has*

ac-

accepiſtis claues regni coelorum, praeuaricatores vtique excluſuri, non poſſeſſores.

§. CXV.

Et imperii ciuilis independentia.

Igitur ſacrum, quod hactenus deſcripſimus, imperium ab imperio ciuili ex diuina ordinatione licet diſtinctum, eius tamen iura, quae in temporalia iſti competunt, nec tollit, nec minuit, adeo, vt respublicae chriſtianae aeque libera, ſumma et independente maieſtate vtantur, eadem ſane, qua populi religione naturali tantum inſtructi ante aduentum religionis chriſtianae vtebantur, vtpote, quae imperium ciuile vbique confirmauit, ſuisque vinculis magis roborauit.

§. CXVI.

Ulterius euincitur.

Reddite, ergo, *quae ſunt caeſaris caeſari, et quae ſunt Dei Deo.* MATTH. *XXII.* 21. *ſubiecti eſtote omni humanae creaturae propter Deum, ſiue regi tanquam praecellenti, ſiue ducibus tanquam ab eo miſſis. I.* PETR. *II.* 13. *Non eſt enim poteſtas niſi a Deo, quae autem ſunt, a Deo ordinatae ſunt. Itaque, qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem adquirunt. Nam principes non ſunt timori boni operis, ſed mali. Vis autem non timere poteſtatem? Bonum fac, et habebis laudem ex illo. Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Si*

au-

autem malum feceris, time, non enim sine causa gladium portat; Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malum agit. Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideo enim, et tributa praestatis: ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. ad ROMAN. *XIII.* I. *seq.*

§. CXVII.

Impia illorum sententia, qui dependentiam directam statuunt, recensetur.

Aestimate iam, quanta sit illorum malitia, aut insania, qui nihilominus potestati ecclesiasticae totum imperium ciuile ita subiiciunt, vt respublicae, et principes christiani non amplius propriam, sed ex imperantium ecclesiae gratia demandatam maiestatem exercere dicendi sint. Fuerunt sane, qui romanum pontificem iure diuino regem regum, totiusque orbis dominum esse, atque omnia regna, et imperia in eius ditionem venisse, gladiosque, vt vocare solent *temporalis, spiritualisque* potestatis pontificis eiusdem esse proprios imponere populis turpiter conati sunt; cuius opinionis consectarium euidentissimum *in cap. un. de Insul. noui orbis in VII. lib. I. tit. IX.* deprehendimus.

Inter eos, qui directam hanc pontificis potestatem in temporalia docuerunt BELLARMINVS *de rom. pont. lib. V. cap. I.* recenset AVGVSTINVM TRIVMPHVM *in summa de potestate eccles. quaest. I. art. I.*

ſcripturis nihil habemus, niſi datas pontifici claues regni coelorum, de clauibus regni terrarum nulla mentio: traditionem apoſtolorum nullam aduerſarii proferunt.

Hoc argumento vſus eſt BELLARMINVS ad confutandam ſententiam eorum, qui eccleſiae poteſtatem directam in reges propugnarunt, quid iam prohibet, quo minus eodem aduerſus BELLARMINVM poteſtatem indirectam adſerentem vtamur? Qua de re, vt perſpicue conſtet, videamus, ecquid poteſtatis Chriſtus apoſtolis ſuis dederit? duplicem eam fuiſſe poteſtatem docent paſſim plerique omnes, *ordinariam* atque *extraordinariam*. Indirectam hanc in reges poteſtatem haud dubie (quandoquidem extraordinaria per miracula ſeſe exſerit) ad ordinariam referunt. Quod an verum ſit, videamus. Poteſtatis ordinariae fons et caput eſt *verbi diuini praedicatio*, quam conſequuntur ſacramentorum adminiſtratio, tum regiminis ſacri partes, quae *exhortatio, caſtigatio, ac cenſura diuina*, vt TERTVLLIANVS ait *in apolog*. Et quamquam paſcendi poteſtas ſatis late pateat, non ita tamen euagatur libere, quin ſeſe intra eosdem contineat limites, quibus ſe CHRISTVS ipſe continuit: paſcit autem oues CHRISTVS, vt paſcua inuenirent. IOAN. *cap. X. v. 9. verbum* ſcilicet, *et vitam aeternam: oues enim meae vocem meam audiunt, et ego cognoſco eas, et ſequuntur me, et vitam aeternam do eis, et non peribunt, et non rapiet eas quisquam de manu mea.* IOAN. *cap. X. v.* 27. Hanc ampliſſimam in ſpiritualibus poteſtatem, quam eis dediſſet Chriſtus, in temporalibus tamen, et ciuilibus nihil eis praecepit, quam vt morem gerant eis, qui rerum ſumma potirentur. Idque docere voluit: quum ap. MATTH. *cap. XXII.* 21. dixit. *Reddite ergo, quae ſunt caeſaris caeſari, et quae Dei Deo.* Porro cum denuntiaſſet CHRISTVS *apoſtolis ſuis* mala, quae eis imminere praeuiderat, MATTH. *cap. X. v.* 18. *ad praeſides, et reges ducemini.* Primum eis commendat apertam doctrinae profeſſionem: *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, et quod in aure audi-*

tis,

tis; *praedicate super tecta.* ibid. v. 27. ſpe praemii propoſita his verbis: *omnis ergo, qui confitebitur me, confitebor et ego eum* ibid. v. 32. atque vtne quid reſponderent ſapientibus, ambigui haererent, adſtiturum ſe eis promiſerat. *Ego enim dabo vobis os, et ſapientiam, quibus non poſſint reſiſtere, et contradicere omnes aduerſarii veſtri.* Lvc. *XXI. v.* 15. Perſecutiones ne metuant hortatur. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere.* Matth. *X. v.* 28. Quo certa ſalus conſtat, ſed in patientia; *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras*, Lvc. *XXI. v.* 19. Ceteroquin *obediendum eſt regibus* docuit apoſtolus *in epiſt: ad Rom. cap. XIII. v.* 1. vnica illa, quae eſt in act. ap. V. 29. exceptione.

§. CXXV.

Examinamus igitur Bellarmini *de poteſtate eccleſiaſtica indirecta argumenta, et quidem primum.*

Quare operae pretium me facturum exiſtimaui, ſi, vt eorum praecipue, qui iuri eccleſiaſtico operam daturi ſunt, vtilitate commodisque ſtudeamus, praecipua Bellarmini argumenta, quibus ad confirmandam ſuam de indirecta poteſtate ſententiam vtitur, in medium adduxerimus: Ac primum quidem, quod *lib. V. de rom. pontif. c. VII.* proponit, tale, ait: *Poteſtas ciuilis ſubiecta eſt poteſtati ſpirituali, quando vtraque pars eſt eiusdem reipublicae chriſtianae. Ergo poteſt princeps ſpiritualis imperare principibus temporalibus, et diſponere de temporalibus rebus in ordine ad bonum ſpirituale. Omnis enim ſuperior imperare poteſt inferiori ſuo.*

 At

At falsum inprimis est, quod pro vero, ac solido fundamento in hac prima ratione ponit BELLARMINVS, ciuilem nimirum potestatem subiectam esse spirituali tum, quum vtraque pars est eiusdem reipublicae, nisi id ea, qua nos supra diximus, ratione intelligat, subiectam esse in spiritualibus, et contra hanc in temporalibus illi parere. Quare nihil necesse est, vt huic immoremur.

§. CXXVI.

Quod continuatur.

Sed praeuiderat BELLARMINVS rationem primo loco a se propositam non esse ita comparatam, vt per sese illa quemquam moueat, eam tribus argumentis, siue mediis, vt aiunt, demonstrare conatur: quorum hoc est primo loco descriptum: §. 3. *Quod autem potestas politica sit subiecta ecclesiasticae, vt talis est, primo demonstratur ex finibus vtriusque. Nam finis temporalis subordinatur fini spirituali, vt patet, quia felicitas temporalis non est absolute vltimus finis, et ideo referri debet ad felicitatem aeternam. Constat autem ex* ARISTOTELE *lib. Ethic. cap. 1. ita subordinari facultates, vt subordinantur fines.*

Adcuratissime huic respondit eruditissimus BARCLAIVS *cap. XIX. Nego*, inquit, *constanter talem ordinationem, et subordinationem finium harum potestatum esse, quatenus ipsae potestates tales sunt. Nam finis politicae, seu ciuilis potestatis, quatenus politica est, nihil aliud absolute complectitur, quam felicitatem temporalem, commune scilicet bonum, et vitae degendae ordinatam tranquillitatem . . . nec vlterius progreditur haec potestas ciuilis, nullumque alium in finem refertur, vt talis est. Nam quod ad aeternam felicitatem adspiret; id non a se ipsa habet, non inquam: qua-*

tenus

tenus politica est, eo tanquam in vltimum scopum conatus suos dirigit; sed qua spiritualis, siue ecclesiasticae potestatis societate, et consiliis adiuuatur, vt patet ex innumeris populis, et ciuitatibus, apud quos ciuilis potestas seuere viguit, licet exiguam, vel plane nullam aeternae felicitatis, de qua loquimur, notionem habuerint.

§. CXXVII.

Continuatur.

Alteram eiusdem rationis confirmationem proposuit BELLARMINVS §. 4. his verbis: *Reges et pontifices, clerici, et laici non faciunt duas respublicas, sed vnam, id est, vnam ecclesiam. Sumus enim omnes vnum corpus. Rom. XII. 5. I. ad Corinth. X. 7. At in omni corpore membra sunt connexa, et dependentia vnum ab alio: non autem recte adseritur: spiritualia dependere a temporalibus. Ergo temporalia a spiritualibus pendent, illisque subiiciuntur.*

At haec ratiocinatio BARCLAIO bilem plane mouit: ait enim: *Secundum argumentum vsque adeo friuolum est, et fallax, vt nihil inscitius dici, aut vitiosius colligi possit, quam quod eo concluditur. Ecqua enim anus tam excors est, vt nesciat, non valere hanc consecutionem: sunt membra vnius corporis, ergo vnum ab altero pendet? Nam neque pes a pede, neque brachium a brachio, neque humerus ab humero pendet, sed alicui tertio, et medio connexa sunt per se, vel per alia membra, quibus cohaerent. An non eadem ratiocinandi forma, et eodem plane argumento colligitur: brachia vnius cuiusque hominis sunt membra vnius corporis; at in omni corpore membra sunt connexa, et dependentia vnum ab alio. Non autem recte adseritur, dextrum pendere a sinistro. Ergo sinistrum cuiuslibet hominis brachium a dextro pendet, eique subiicitur.*

Quis

Quis eiuscemodi argumenta futilitatis plena non rideat? cit. loc.

§. CXXVIII.

Continuatur.

Tertia est eiusdem confirmatio (§. 5.) *Si temporalis administratio impedit spirituale bonum, omnium iudicio tenetur princeps temporalis mutare illum modum administrandi etiam cum detrimento temporalis boni. Ergo signum est, subiectam esse temporalem potestatem spirituali.*

Audiamus iterum BARCLAIVM ita respondentem: *Tertium argumentum, quam sublestum sit, vel ex eo patet, quod nihil inde colligi ab auctore potuerit, quam quod signum sit, subiectam esse temporalem potestatem spirituali. Suscepit rem demonstrandam, et signum tantum profert, et illud quidem non τεκμήριον, sed εἰκὸς quod falso indicio decipit. Ad argumentum igitur respondetur, negando consequentiam. Quamuis enim verum sit, principem temporalem teneri mutare regiminis modum, si eo impediatur bonum spirituale: Non tamen inde efficitur necessaria consecutione, subiectam esse temporalem potestatem spirituali: sed hoc tantum, spirituale bonum temporali bono esse praestantius, quod verum est, et nos fatemur. Non enim si vnum alio dignius est, protenus consequitur, minus dignum a magis digno pendere, eique substerni. Possunt namque generibus siue ordinibus adeo diuersis contineri, vt neutrum ab altero pendeat, nec subiectionis vinculo teneatur. Concedimus itaque principem in casu proposito mutare debere formam politicae administrationis, et vt id faciat, ab ecclesia vel eius capite, et summo pastore in terris papa cogi posse, sed poenis tantum spiritualibus . . . non autem poenis temporalibus, qualis est bonorum amissio, regnique priuatio, quum princeps in temporalibus nullum superiorem agnoscat. Itaque quantum ad poenas attinet, diuino iudicio, et vltioni relinquendus est. Hinc Isidorus, cuius sententia inter ca-*

ro-

nones refertur CAVS. XXII. Q. V. *can.* 20. *in fin. Siue augeatur pax, et disciplina ecclesiae per fideles principes, siue soluatur, ille ab illis rationem exigit, qui eorum potestati suam ecclesiam tradidit.*

CXXIX.

Secundum.

Secunda ratio BELLARMINI est ab eo *cit. loc.* §. 8. his verbis perscripta: *Respublica ecclesiastica debet esse perfecta, et sibi sufficiens in ordine ad suum finem. Tales enim sunt omnes respublicae bene institutae. Ergo debet habere omnem potestatem necessariam ad suum finem consequendum; sed necessaria est ad finem spiritualem potestas vtendi, et disponendi de temporalibus rebus, quia alioqui possent mali principes impune fouere haereticos, et euertere religionem, igitur et hanc potestatem habet.*

Sed hic iterum sumit aliquid BELLARMINVS, quod illi praecipue demonstrandum fuerat: scilicet potestatem de rebus temporalibus disponendi esse medium omnino necessarium ad finem ecclesiae consequendum. Id esse falsum liquet; alias fateri cogimur, imperfectam fuisse ecclesiam prioribus tribus seculis, quibus papae de rebus temporalibus disponendi potestatem competiisse ne ipse BELLARMINVS adfirmare ausus est. Duas igitur istas supremas potestates, quibus respublica christiana regitur, omnibus iis iuribus instructas esse, quae ad fines suos obtinendos cuique necessaria, dubio caret; ceterum quemadmodum potestati ciuili ad suum finem obtinendum non est necessaria spiritualis potestas; ita nec huic illa est necessaria. *Omitto, quod si ratio istorum bona esset*, inquit, BARCLAIVS *cap. XVII. sequeretur e contrario, rempublicam temporalem, vt illi loquuntur, habere potestatem disponendi de rebus spiritualibus, et deponendi supremum*

mum reipublicae ecclesiasticae principem: quia debet esse perfecta, et sibi sufficiens in ordine ad finem suum, et habere omnem potestatem necessariam ad suum finem consequendum, sed necessaria est ad finem temporalem potestas disponendi de rebus spiritualibus, et deponendi principem ecclesiasticum, quia alioqui possent mali principes ecclesiastici turbare statum, et quietem reipublicae temporalis, et impedire finem civilis gubernationis, vt de facto nonnulli summi pontifices aliquando perturbarunt. Igitur potestatem habet respublica temporalis. Vides ratiocinationem prorsus similem, consequentiam prorsus falsam.

§. CXXX.

Continuatur.

Pergit porro BELLARMINVS (§. 9.): *Potest quaelibet respublica, quia perfecta, et sibi sufficiens esse debet, imperare alteri reipublicae non sibi subiectae, et eam cogere ad mutandam administrationem, imo etiam deponere eius principem, et alium instituere; quando non potest aliter se defendere ab eius iniuriis. Ergo multo magis poterit spiritualis respublica imperare temporali reipublicae sibi subiectae, et cogere ad mutandam administrationem, et deponere principes, atque alios instituere, quando aliter non potest bonum suum spirituale tueri.*

Enimuero tam varie hic peccatum est a BELLARMINO, vt proximum vero sit, aut totum id ex alio eum perfunctorie transcripsisse, aut eorum, quae prius scripserat, non satis meminisse. Primo enim, quum paulo ante negasset, clericos, et laicos duas facere respublicas, hoc loco ipse palam, sed falso, duas constituit. Deinde, quis iuris eius, quo liberae inter se gentes vtuntur, gnarus non moueatur priore huius propositionis parte, quae si vera esset, actum foret de humani generis tran-

quil-

quillitate, actum de libertate gentium, et tam sancta illis aequalitate? Quod autem postremo ait, multo etiam magis posse rempublicam ecclesiasticam imperare reipublicae temporali, *sibi subiectae*, quam id est, quaeso, absonum! susceperat demonstrandam ciuilis potestatis subiectionem, qua obstringatur ecclesiasticae, ea probandi forma, quae, nisi id, quod probandum erat, ante supponas esse verum, robur omnino nullum habet.

§. CXXXI.

Continuatur.

Atque ita esse intelligendum contendit verba S. BERNARDI *Lib. IV. de consid.* Et BONIFACII VIII. *In Extrau.* VNAM SANCTAM *de maiorit. et obed.* S. BERNARDI verba ad EVGENIVM P. haec sunt: *Quid tu denuo vsurpare gladium tentes, quem semel iussus es ponere in vaginam? quem tamen, qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis sic: Conuerte gladium tuum in vaginam. Tuus ergo et ipse, tuo forsitan nutu, etsi non tua manu euaginandus: alioquin si nullo modo ad te pertinet et is, dicentibus Apostolis: Ecce gladii duo hic; non respondisset Dominus, satis est, sed nimis est. Vterque ergo ecclesiae, et spiritualis gladius, et materialis; sed is quidem pro ecclesia, ille vero et ab ecclesia exercendus est. Ille sacerdotis, is militis manu, sed sane ad nutum sacerdotis, et iussum imperatoris.*

Interpretem vero S. BERNARDI dabo primi subsellii BOSSVETIVM *cit. op. P. II. Lib. VII. cap. 16.* Ita autem ille: *Quae vltima verba manifeste spectant* BERNARDI *epistolam 265. ad* EVGENIVM P. *in qua quidem*

dem epistola de duobus gladiis eadem habet, quae in libro de consideratione mox legimus, vt hos profecto locos eodem collimare constet. Iam in ea quid ageret, quaue occasione de duobus gladiis dixerit, audiamus: Agebat autem cum EVGENIO *de magna christiani exercitus strage in Palaestina, de qua item in libris de consideratione multis agit, ac postquam in epistola hac hanc stragem memorauit, haec subdit: Exercendus ne vterque gladius in passione Domini,* CHRISTO *denuo patiente, vbi et altera vice passus est, per quem omnino nisi per vos? Petri vterque est. Alter suo nutu, alter sua manu, quoties necesse est, euaginandus:* Ac paulo post: *Tempus et opus esse existimo, ambos educi in defensionem orientalis ecclesiae. Iam ergo facile intelligis,* pergit BOSSVET, *quatenus gladius materialis non modo sit imperatoris sed etiam pontificis, quatenus pontificio nutu, imperatoris vero iussu exerceatur. Si quis nutum eo sensu accipiat, vt imperatores, et principes statim, atque pontifex arma capienda, vel nutu significauerit, ea capere teneantur; is profecto nec nutum a iussu secreuit, et id adseruit, quod neque pontifices cogitauerunt.* Tum porro; *Quod autem* GREGORIVS IX. *ac* BONIFACIVS VIII. *euangelii locum, in quo* BERNARDVS *Epist. 7. pie luserit, ita vrgere videamur, vt materialem gladium proprie ac stricto iure suum esse defendant, id quidem, ad hoc stabiliendum dogma, reluctante omni antiquitate, non sufficit: ac subit admirari* BARONIVM, *qui haec eorum dicta ad fidem catholicam pertinere nouo exemplo adserit: Quum profecto constet, neque ad credendum proposita, neque pro certo fidei dogmate recepta fuisse vnquam; maiora enim sunt, quam vt aut vno verbo, et loco quamuis clarus esset, vnaque allegoria probari possint.* Cf. LOCHSTEIN *P. II. c. 3. et* BARCLAIVM *cit. tract. cap. 18. et 19.*

§. CXXXII.

§. CXXXII.

Tertium.

TERTIA ratio BELLARMINI est §. II. *Non licet*, inquit, *christianis tolerare regem infidelem, aut haereticum, si ille conetur pertrahere subditos ad suam haeresim, vel infidelitatem; at iudicare, an rex pertrahat ad haeresim, nec ne, pertinet ad pontificem, cui est commissa cura religionis. Ergo pontificis est iudicare, regem esse deponendum, vel non deponendum.*

Verum falsum esse, quod ait BELLARMINVS, scilicet, *non licere christianis tolerare regem haereticum, vel infidelem*, certissimum est; alioqui damnanda est tota antiquitas, quae reges haereticos, et infideles, ecclesiam destruere omni vi contendentes, submisse pertulit, *non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam*, id est, non quod deessent vires ad exigendos impios principes, sed quod id sibi per legem Dei non licere iudicaret. Verum quia errorem hunc rebus publicis perniciosissimum alii satis refutarunt, non est, quod et confutando diutius immoremur. Videatur BARCLAIVS *cit. tract. cap.* 7. et in libris contra monarchomachos *lib. III. cap. 6. seqq.* et *lib. IV. cap.* 5. *seqq.* BOSSVET. *cit. loc.* GROTIVS *de I. B. et P. L. I. c.* 4. *§.* 2. *seqq.*

§. CXXXIII.

Continuatur.

Primum ad confirmandam hanc rationem argumentum ducit ex DEVTERONOMIO *cap. XVII.* 15. vbi, *prohibetur*, inquit, *populus eligere regem, qui non sit de fratribus suis, id est, non iudaeum, ne videlicet pertrahat iu-*

daeos ad idololatriam. Ergo etiam christiani prohibentur eligere regem non christianum. Nam illud praeceptum morale est, et naturali aequitate nititur. Rursum eiusmodi periculi, et damni est eligere non christianum, et non deponere non christianum, vt notum est: ergo tenentur Christiani non pati super se regem non christianum, si ille conetur auertere populum a fide.

Sed videamus, ne hoc argumentum nihil probet; nobis enim hoc loco sermo est de potestate pontificis, de qua in hoc Deuteronomii loco ne vno quidem verbulo mentio iniicitur. Deinde etsi demus, vt est verum, non licuisse Iudaeis eligere regem non fratrem, non continuo sequitur, etiam legitime electum, aut alio modo constitutum, non esse tolerandum. Vid. BARCLAIVS *cit. tract. cap. XX.* Sane Iudaei Babylonios, Medos, Persas, Graecos, Romanos, etsi e numero fratrum non essent, posteaquam sub eorum potestatem legitimo modo redacti sunt, colere reuerenter debuerunt. Quid? Ethnicus non fuit Caesar, cui, quae sua sunt, reddenda docuit CHRISTVS? Ecquis ausit dicere, deponi debuisse ACHAZ, MANASSEN, et alios post regnum adeptum ad idola delapsos, quos prophetae, ac piissimus quisque tanquam reges veros coluit, et obseruauit? vid. BOSSVET. *cit. loc. cap. 8. seqq.* Nam quod D. THOMAM, quem laudat, attinet, nihil moramur, quem ab hac sententia, quam ei tribuit vir doctus, fuisse alienum ipsi aduersarii haud diffitentur. Vid. BARCLAIVM *cit. tract. cap. XXI.*

§. CXXXIV.

§. CXXXIV.

Continuatur.

Quod si pergit vir doctus §. 13. *Christiani olim non deposuerunt* NERONEM, DIOCLETIANVM, *et* IVLIANVM *apostatam, ac* VALENTEM *arianum, et similes, id fuit, quia deerant vires temporales christianis. Nam quod alioqui iure id potuissent facere, patet ex* APOST. *I. ad* CORINTH. *VI.* 4. *vbi iubet, constitui nouos iudices christianis temporalium causarum, ne cogerentur christiani causam dicere coram iudice Christi persecutore.*

Haec quoque, quam sine vlla ratione a BELLARMINO descripta sint, facile intelligi potest; nam primum, quod ait, defectum virium in causa fuisse, cur christiani olim imperio non exuerint NERONEM, DIOCLETIANVM, IVLIANVM, VALENTEM, et similes, id falsissimum esse, dudum est, quod probatum fuit. Si sapientia, et non resistentia veterum christianorum acerrimis imperatorum romanorum persecutionibus agitatorum defectui virium foret adscribenda, imprudens certe, et impudens fuisset TERTVLLIANVS *in sua apolog. cap.* 37. in facie horum persecutorum ita gloriari ausus: *Si enim hostes, et apertos non tantum vindices occultos agere vellemus, deessetne nobis vis numerorum, et copiarum? Plures nimirum mauri, et marcomani, ipsique parthi, vel quantocunque vnius tantum loci, et suorum finium gentes, quam totius orbis. Externi sumus, et vestra omnia impleuimus, vrbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum, sola vobis reliquimus, templa: cui bello non idonei, non-prompti fuissemus, etiam copiis impares, qui tam libenter trucidamur, si non apud istam disciplinam magis occidi liceret, quam occidere.* APOSTOLI vero auctoritatem ad falsae suae sententiae fidem faciendam allegare, nescis

regem haereticum, vel infidelem, nec alterum de iure diuino est, alterum de iure humano, vt ille putat. Sed sunt duo praecepta iuris diuini, colere DEVM vera religione, et seruire, atque obedire regi, quae simul seruari et expleri possunt, ac debent... atque ita reddere CAESARI, *quae sunt* CAESARIS, *et quae sunt DEI, DEO.*

§. CXXXVI.

Continuatur.

Superest postremum eius argumentum, quod subtili interrogatione proponit §. 16. *Denique cur non potest liberari populus fidelis a iugo regis infidelis, et pertrahentis ad infidelitatem, si coniux fidelis liber est ab obligatione manendi cum coniuge infideli, quando ille non vult manere cum coniuge christiana sine iniuria fidei? vt aperte deducit ex* PAVLO *I. ad* CORINTH. *VII.* 15. INNOCENTIVS *III. cap.* GAVDEMVS 8. *de diuortiis. Non enim minor est potestas coniugis in coniugem, quam regis in subditos, sed aliquando etiam maior.*

Hoc quoque argumentum belle dissoluit eruditissimus BARCLAIVS *cit. tract. cap. XXIII.* cuius quum sit responsio paulo vberior, in pauca contraho: ita vero ait: aut BELLARMINVS loquitur *(a)* de coniugibus, qui, quum essent ambo fideles, matrimonium contraxerunt, et alter ad haeresim, vel infidelitatem postea delapsus est; aut de coniugibus *(b)* ethnicis, et infidelibus, quorum alter ad fidem christianam conversus est, altero pertinacius in suam superstitionem paganicam incumbente. Quod si de prioribus argumentum intelligit, male, inquit, auctorem laudat INNOCENTIVM, qui de tali coniugio non modo nullam in dicto capitulo mentionem facit, sed et aperte con-

coniugem liberari negat in *cap. 7. de diuort.* Si vero de posterioribus coniugibus papam capiendum ducit, ipse Innocentius responsum subministrat. Quid enim mirum est, liberari coniugem conuersum, quum et, si vterque in infidelitate permansisset, mutuo dissensu dissolui matrimonium potuisset? Quare adparet totum hoc argumentum aut probare contra ipsos aduersarios, si priorem causam sumis, aut si in posteriore persistas, nihil omnino aduersus hanc nostram sententiam ex eo colligi.

§. CXXXVII.

Quartum.

Est autem haec his verbis ab eo descripta §. 17. *Quando reges, et Principes ad ecclesiam veniunt, vt christiani fiant, recipiuntur cum pacto expresso, vel tacito, vt sceptra sua subiiciant Christo, et polliceantur, se Christi fidem seruaturos, et defensuros, etiam sub poena regni perdendi. Ergo, quando fiunt haeretici, aut religioni obsiunt, possunt ab ecclesia iudicari, et etiam deponi a principatu, nec vlla eis iniuria fiet, si deponantur.*

Grauiter Veremvnd de Lochstein *in suo tractatu:* Gründe sowohl für, als wider die geistliche *Immunität* in geistlichen Dingen. *c.* 3. *§.* 7. Woher, inquit, nimmt wohl Bellarmin. den Beweis für sein geträumtes Pactum, oder Vertrag, vermög dessen ein Regent, so bald er in den Schos der Kirche trit, sich und seinen Staat dem Oberhaupte derselben auch in zeitlichen Dingen vollkommen unterwirft? geschieht dies Pactum in der Taufe, oder bey seiner Krönung? Nirgends wo. Soll es aber ein stillschweigendes Pactum heissen, so müßte es in der Natur und Wesenheit der christlichen Religion

gegründet seyn. Nun haben wir aber bewiesen, daß das Reich Christi nicht von dieser Welt ist, und Christus Jesus alle weltliche Herrschaft von seiner Kirche ausgeschloßen. (§. 4.) Folglich ist das vorgebliche stillschweigende Pactum nicht in der Natur, und Wesenheit der christlichen Religion gegründet. Est ist daher ein bloßes Hirngespinnst, eine Chimäre der neuern Canonisten, welche der Kirche Gottes so viele Jahrhunderte hindurch unbekannt gewesen. Et §. 8. ita pergit: Der ganze Grund, auf welchen die Canonisten ihre seltsame Lehre von der zeitlichen Gewalt der Päbste über die weltlichen Fürsten bauen, ruhet auf einer Zweydeutigkeit und Verwirrung der Begriffe. Die christlichen Fürsten, sagen sie, sind eben sowohl Kinder der Kirche, als alle andere gemeine Gläubigen. Nun sind diese insgesammt der Gewalt der Kirche und des Pabsts unterworfen: Folglich müßen es auch die Fürsten seyn. Die Antwort und Distinction darauf ist ganz leicht: Die Fürsten und alle andere Gläubige sind als Kinder der Kirche dem Pabste unterworfen in geistlichen Dingen, das ist, was den Glauben, die Geheimniße und Sitten in Absicht auf die Religion angeht: in so weit ist der Schluß durchaus wahr. In blos zeitlichen Dingen aber, in Absicht auf die menschliche und bürgerliche Gesellschaft, sind weder die Fürsten, noch andere Gläubige der Kirche und dem Pabste unterworfen rc.

§. CXXXVIII.

Quintum

Quinta, et postrema ratio est ex cura, et officio pastorali deducta. *Quum* PETRO *dictum est*, inquit, PASCE OVES, IOAN. *vlt.* 17. *data est illi facultas omnis, quae est pastori necessaria ad gregem tuendum: at pastori necessaria est potestas triplex: nimirum* VNA *circa lupos, vt eos arceat omni ratione, qua*

po-

poterit: ALTERA *circa arietes, vt si quando cornibus laedant gregem, possit eos recludere, et prohibere, ne gregem vlterius praecedant.* TERTIA *circa oues reliquas, vt singulis tribuat conuenientia pabula. Ergo hanc triplicem potestatem habet summus pontifex.*

Atque haec quidem vera sunt omnia, fateor, sed et simul ita comparata, vt eius, quod vult BELLARMINVS, oppositum colligi ex iis possit. CHRISTVS enim, dum commendat oues suas PETRO, dedit vtique ei omnem potestatem necessariam ad tuendum gregem; non autem dedit potestatem temporalem: vt ipse fatetur BELLARMINVS *cap.* 6. quo duas istas potestates tempore apostolorum separatas fuisse docuit; potestas igitur temporalis ad tuendum gregem non est necessaria. Quo fundamento sublato nihil necesse est, cur explicandis tribus argumentis ab eo §. 19. 20. 21. deductis immoremur, praecipue cum eis ita a BARCLAIO *Cap. XXV. seqq.* satisfactum sit, vt adhuc nemo quidquam sani ei opponere potuerit.

§. CXXXIX.

Sextum.

Atque hae sunt omnes BELLARMINI rationes, quibus *lib. V. de rom. pontifice cap. VII.* suam de romani pontificis temporali potestate sententiam tueri adgressus est. Reliquum nobis erat examinare facta, quorum plura *eiusdem libri cap. VIII.* recenset. Velut illud OZIAE regis ex *II.* PARALIP. *XXVI. seqq.* ATHALIAE *II.* PARALIP. *XXIII.* 11. *seqq.* S. AMBROSII ex THEODORETO *Lib. V. hist.* cap. 17. GREGORII I. tum porro GREGORII II. ZACHARIAE. Demum LEONIS III.

GREGORII V. et GREGORII VII. Poſtremo denique INNOCENTII III. et IV. atque CLEMENTIS VI. quoniam tamen inſtituti rationem iam nunc prope negleximus, ac praeterea nullum eorum ſit, quod defenſorem ſuum non habeat, veniam ſpero daturos aequos lectores, ſi perfecto ab aliis cum laude negotio ſuperſedere conſtituimus.

Fortaſſe haud inepte huc transferri poſſet, quod de illicitis olim diſpenſationibus ſcripſit IOAN. DE TVRRECREMATA. *Quod ſi ita aliquando fuerat factum per aliquem ſummum pontificem, aut ignarum in litteris diuinis, aut excoecatum cupiditate pecuniarum, quae pro talibus exorbitantibus diſpenſationibus ſolent offerri, aut, vt complaceret hominibus: non ſequitur, quod potuerit iuſte facere: eccleſia iuribus, et legibus regitur, ſiue debet regi, non talibus actibus, ſiue exemplis.* Ceterum, vt ne deſit auditoribus meis, vnde, quid de vnoquoque eorum ſentiendum ſit, diſcant, iuuerit auctores indicare, quos conſulant. De OZIA rege vid. BOSSVET. *P. II. Lib. V. cap.* 12. et BARCLAIVM *cap.* 37. De ATHALIA eundem BOSSVETVM ibid *cap.* 11. et BARCLAIVM *cap.* 38. De S. AMBROSII cum THEODOSIO geſtis BOSSVET. *lib. VI. cap.* 5. BARCLAIVM *cap.* 39. LOCHSTEIN. *cit. loc.* De GREGORII I. priuilegiis, BOSSVET. *Lib. VI. cap.* 9. et 10. BARCLAIVM *cap.* 39. in fin. GREGORIVM II. nihil in imperatorem haereticum mouiſſe docuit BOSSVET. *Lib. VI. cap.* 12. *ſeqq.* BARCLAIVS *cap.* 40. ZACHARIAM pontificem in obſequio perſtitiſſe euicit BOSSVET. *cit. lib. cap.* 19. BARCLAIVS *cap.* 41. et generatim de reliquis, quibus BELLARMINVS innititur, nunquam ſatis laudandam praeſtitit operam laudatiſſimus BOSSVETVS *lib. VII. cit. operis*, quem quisque vt et priores duos, quisquis harum rerum intelligendarum ſtudio tenetur, diligenter legat, vehementer auctor ſim. Sunt enim alia non pau-

ca, quae SANDERVS, quaequae alii congesserunt, quorum nihil a duumuiris his est praetermissum. Haec satis sunto.

§. CXL.
Huius nost. sent. patroni.

Est autem haec a doctissimis non Galliae modo, sed et Germaniae nostrae scriptoribus satis probata sententia, quorum omnium inire numerum nunc supersedeo, ne sim, quam oporteat, longior.

Paucos eosque praecipuos indicabo. LVDOVICVS ELIAS DVPINIVS *de antiq. eccles. discipl. diss. VII.* NATALIS ALEXANDER *hist. eccles. secul. XVII. diss. V.* IACOBVS BENIGNVS BOSSVETVS *in defens. declarat. cleri. gallic. p. II. lib. IV.* MAIMBVRGVS *traité hist. de l'etable. prer. de l'eglis. de rom. CXXVI.* FACVLTAS PARISIENSIS omnis, vt patet ex censura in librum ANTONII SANCTARELLI *de haeresi, schismate, apostasia*, lata die IV. April. A. 1626. quam integram retulit BOSSVETVS *cit. loc. p. II. lib. IV. cap. IV.* Quin et OMNIS CLERVS GALLICANVS in conuentu celebrato A. 1682. eam, quam modo descripsimus, de ecclesiastica potestate sententiam, probauit his verbis: *Primum* BEATO PETRO *eiusque successoribus* CHRISTI *vicariis, ipsique ecclesiae rerum spiritualium et ad aeternam salutem pertinentium, non autem ciuilium, ac temporalium, a* DEO *traditam potestatem dicente* DOMINO REGNVM MEVM NON EST DE HOC MVNDO: *et iterum*: REGNVM NON EST HINC: REDDITE ERGO, QVAE SVNT CAESARIS, CAESARI: ET QVAE SVNT DEI, DEO. *Ac proinde stare apostolicum illud*: OMNIS ANIMA POTESTATIBVS SVBLIMIORIBVS SVBDITA SIT. NON EST ENIM POTESTAS NISI A DEO: QVAE AVTEM SVNT, A DEO ORDINATAE SVNT. ITAQVE QVI POTESTATI RESISTIT,

DEI

DEI ORDINATIONI RESISTIT. *Reges ergo et principes in temporalibus nulli ecclesiasticae potestati* DEI *ordinatione subiici, neque auctoritate clauium ecclesiae directe, vel indirecte deponi, aut illorum subditos eximi a fide, atque obedientia, ac praestito fidelitatis iuramento solui posse, eamque sententiam publicae tranquillitati necessariam, nec minus ecclesiae, quam imperio vtilem, vt verbo* DEI, *patrum traditioni, et sanctorum exemplis consonam omni modo retinendam.* Adde *tractatum* von dem Recht des Landesfürsten die geistlichen Güter zu besteuren a ME iam A. 1765. idiomate germanico conscriptum, et postea a filio meo IOS. ANT. DE RIEGGER Friburgi editum. Conferatur insuper *supracit. tract.* VEREMVND LOCHSTEIN.

CAPVT IX.

DE HIERARCHIA.

§. CXLI.

Hierarchia definitur.

Quod est in ciuitate maiestas, id in ecclesia est HIERARCHIA, quam definire licet, quod sit *potestas a Christo suis apostolis et discipulis, ac eorum successoribus legitimis eum in finem collata, vt ecclesiam regant, et diuina religionis mysteria in ea celebrent et dispensent.*

S. DIONYSIVS, vel quisquis demum sit auctor tractatus *de coelesti hierarchia*, eam definit, quod sit, *ordo seu ordinatio comprehendens sub se diuersos gradus.* IOAN. GERSON. *de potest. eccles. consid.* I. eam finit *potestatem, quae a* CHRISTO *super*

pernaturaliter et spiritualiter collata est suis apostolis, et discipulis ac eorum successoribus legitimis vsque ad finem seculi ad aedificationem ecclesiae secundum leges euangelicas pro consecutione felicitatis aeternae. Auctores, qui de hierarchia egerunt, multi illi quidem sunt, sed non omnes eadem eruditione, ac doctrina commendandi. Eminent prae caeteris DION. PETAVIVS, ALB. PIGHIVS, IOAN. DARTIS.

§. CXLII.

Diuiditur.

Theologi et canonistae duas statuere solent hierarchiae species, *ordinis* seu *ministerii*, et *regiminis* seu *iurisdictionis*. Scilicet, quos Christus *pastores* et *rectores* ecclesiae constituit, eosdem *ministros* et *dispensatores misteriorum Dei I. ad Cor. IV.* 1. esse voluit, quorum summum et praecipuum cum in eucharistia contineatur, ideo multi hierarchiam ordinis ad solam potestatem conficiendi eucharistiae sacramentum, et circa istud ministrandi restringunt.

Veteribus ignota fuisse videtur haec distinctio, quibus vocabula *ordo*, *gradus*, *potestas*, *iurisdictio* vnum idemque significant. Vid. BINGHAM. *orig. eccles. vol. I. lib. II: cap. I. §. I.*

§. CXLIII.

Idem.

Denique hierarchiam regiminis in duas formas iterum dispescunt, quatenus *ecclesiae regimen* vel *internum* est vel *externum*. Istud consistit in potestate erudiendi et perficiendi

popu-

populum fidelem pro doctrina et sacramentorum administratione, et purgandi per baptismi et poenitentiae sacramenta. Qua in re doctoris et medici officia cernuntur. Hoc consistit in potestate ecclesiam regendi per leges, iudicia et poenas spirituales, quod magis pastorum et rectorum officium est.

§. CXLIV.

Vnde fidelium in clericos et laicos diuisio.

Itaque duplex personarum genus in ecclesia existit. Sunt enim, qui eam regunt, et diuina mysteria dispensant; seu *clerici* sunt, qui reguntur, et queis bona spiritualia dispensantur; seu *laici* vid. *can. 7. XII. q. I.*

Quidam acatholici hanc *distinctionem nominum* ab initio in ecclesia inauditam, et nouam plane esse, atque ab ambitione clericorum seculi tertii, cum antea omnes christiani clericorum titulo adpellabantur, profectam aiunt. Alii vlterius progressi sunt, qui non nomina tantum clericorum et laicorum; sed et *officia* inter se confundunt, quasi omnes et singuli christiani eodem iure et pari ratione sacerdotes essent. Sed istos omnes praeter PETRVM DE MARCA *dissertat. de discrim. cler. et laic.* ipse quoque Ios. BINGHAM. *loc. cit. lib. I. cap. V.* satis refutauit.

§. XLV.

Ordines.

Clericorum est, hierarchiam exercere, cuius varia sunt munia: igitur et iura officiaque clericorum diuersa sunt; nobiliora aliis

alia,

alia, vnde graduum diuersitas, et subordinatio nascitur. Diuersi clericorum gradus in exercenda hierarchia *ordines* adpellantur, quorum alii sunt iure diuino instituti, alii iure ecclesiastico, et quidem tam ordinis, quam iurisdictionis hierarchiae ratione.

§. CXLVI.

I.) Hierarchiae ministerii 1.) *ex iure diuino.*

Respectu hierarchiae ordinis iure diuino nituntur 1.) *Episcopatus* ACT. APOST. *XX.* 28. qui est ordo, ex institutione diuina habens potestatem conferendi sacramenta confirmationis et ordinationis, regendique ecclesiam 2.) *presbyteratus* LVC. *XXII.* 19. IOAN. *XX.* 22. 23. seu ordo, cui competit potestas consecrandi corpus Christi, et peccata remittendi 3. *Diaconatus* ACT. APOST. *VI.* 3. *XXI.* 8. *ad* PHILIPP. *I.* 1. *I. ad* TIM. *III.* 8. id est, potestas ministrandi ad altare, baptizandi, et praedicandi. *Si quis dixerit, in ecclesia catholica non esse hierarchiam diuina ordinatione institutam, quae constat ex episcopis, presbyteris, et ministris anathema sit.* CONC. TRIDENT. *sess. XXIII. can. 6. de sacr. ordin.*

Non ignoro huic concilii tridentini canoni aduersum videri protestantibus S. HIERONYMVM *in comment. in epist.* ad TITVM *tom.* 3. *col.* 104. vbi ita scripsit: *idem est ergo presbyter, qui et episcopus, et in epist. LXXXV.* id EVRAGIVM, *Audio quendam* (verba sunt HIERONYMI) *in tantam erupisse vecordiam, vt diaconos presbyteris*, id est, *episcopis anteferret.* Et vero in ecclesia, quae apostolorum aetate, et paulo post fuit, nullum episcopum inter

ter et presbyterum discrimen fuisse. CLAVD. SALMASIVS, et DAVID BLONDELLVS editis scriptis demonstrare adlaborarunt: sed vtrique solide, copioseque respondit, veterumque loca, quae videri possent contraria, omnia elegantissime interpretatus est vir summus DIONYSIVS PETAVIVS in libris *de hierarchia eccles. editis in tom. IV. theol. dogmat. Antwerpiae de an.* 1700.

§. CXLVII.

2.) *Ex iure ecclesiastico.*

Iure ecclesiastico his superadditi sunt 1.) *Subdiaconatus*, 2.) *ostiariatus*, 3.) *lectoratus*, 4.) *exorcistatus*, 5.) *acolytatus*, qui omnes ad ministerium altaris et eucharistiae sacramenti pertinent. *Ab ipso ecclesiae initio sequentium ordinum nomina, atque vniuscuiusque eorum propria ministeria*, SVBDIACONI scilicet, ACOLYTI, EXORCISTAE, LECTORIS, et OSTIARII *in vsu fuere*. CONCIL. TRIDENT. *sess. XXIII. cap.* 2.

Quamquam enim horum omnium nominum altum in actis apostolorum atque epistolis esse silentium haud diffitear, neque ea aut ex libris constitutionum apostolicarum, aut ex S. IGNATII ea, quae est ad Antiochenos scripta *epistola* indubitate probari posse putem, propterea, quod et eos libros non genuinos, et hanc multis suspectam esse epistolam sciam; nihil tamen quidquam impedit, quo minus TERTVLLIANI scriptoris seculi II. auctoritatem sequamur, qui in lib. *de praescript. cap.* 41. carpens haereticorum leues, atque temerarias ordinationes: *Itaque alius hodie episcopus*, inquit; *alius cras: hodie diaconus, qui cras lector; hodie presbyter, qui cras laicus* S. CYPRIANVS etiam hypodiaconi meminit *lib. III. epist.* 22. in qua ad presbyteros, et diaconos ita scribit: *Fecisse me*

scia-

sciatis lectorem SATVRVM: *et hypodiaconum* OPTATVM *confessorem, quos iam pridem communi consilio clero proximos feceramus.* His CYPRIANI temporibus scripta est egregia illa CORNELII P. epistola, quam integram ad nos transmisit EVSEBIVS *lib. VI. hist. eccles. cap.* 43. in qua adfirmat, fuisse in ecclesia romana praeter superiores ordines, *subdiaconos septem, quadraginta duos acolythos, exorcistas autem, et lectores quinquaginta duos.* Quumque haec scribat CORNELIVS medio fere tertio seculo, et haec scribat de ecclesia sua, qualis tunc erat, omnis innouationis iam inde ab apostolicis temporibus insolens, manifestum est, minores istos ordines iam olim, et ab ipsa vsque origine floruisse. Vid. BERTI *de theolog. discipl. tom. VIII. lib.* 36. *cap. II. prop.* 1.

§. CXLVIII.

Hi ordines in maiores et minores diuiduntur.

Praeterea omnes isti ordines in *maiores* seu *sacros*, et *minores* diuiduntur. *Sacros autem ordines dicimus diaconatum ac presbyteratum; hos siquidem solos primitiua legitur ecclesia habuisse.* VRBANVS II. *in concil. benevent. an.* 1091. *can. I.* a seculo tamen XII. *subdiaconatus* etiam inter sacros ordines computari coepit. *cap.* 9. *de aetat. et qual. ord. praefic.* CONCIL. TRIDENT. *sess. XXIII. cap.* 2. Reliqui omnes minoribus adcensentur, quos inter et maiores haec est praecipua quaedam differentia, quod hi stabilitatem inducant in statu clericali, praecluso aditu ad vitam laicalem, qui in minoribus constituto adhuc patet.

§. CXLIX.

Ordines II.) hierarchiae iurisdictionis 1.) ex iure diuino.

Ratione hierarchiae iurisdictionis iure diuino institutus est, 1.) *Primatus* S. Petri eiusque successorum in vniuersa ecclesia 2.) *episcopatus* reliquorum apostolorum eorumque successorum. Id quod ex his, quae iam praedicta sunt, satis intelligi potest.

§. CL.

2.) Ex iure humano.

Sicut autem S. Petro eiusque successoribus primatus *iure diuino* competit ad vnitatem ecclesiae conseruandam: ita multiplicatis episcopis, et per totum orbem dispersis necessarium ecclesiae videbatur, vt vnum aliquem inter multos episcopum reliquorum praesulem constitueret, eique certam potestatem ac priuilegia in vtilitatem publicam conferret. Inde descendit episcoporum potestatem ex institutione aequalem habentium, quae ad *exercitium* potestatis ecclesiasticae *iure humano* introducta inaequalitas utique introduci potuit, cum ordo et vnitas et bonum ecclesiae eam postulauerint.

§. CLI.

Quo pertinent a) Patriarchae.

Primum inter episcopos alias aequales gradum iure ecclesiastico obtinent 1.) *patriarchae* seu ex vocis huius graecae interpretatione *summi patres can.* 1. *dist.* 21. qui prouin-

ciis

ciis pluribus et earum archiepiſcopis praeſunt. Dignitas haec, quae dudum ante concilium NICAENUM I. vſu et conſuetudine inualuit, per concilium CONSTANTINOPOLIT. *I. can.* 2. *Epheſin. I. act. 7. in decret. de epiſcop. Cypr. et Chalcedonens. act. I.* firmata fuit, licet nomen patriarcharum primum in ſynodo chalcedonenſi vſurpatum fuerit.

CLII.

b) Primates.

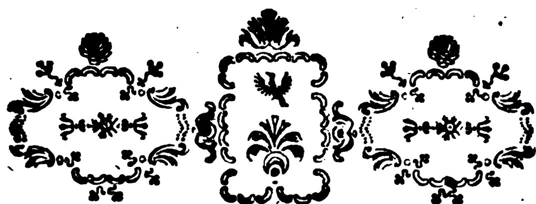
His ſuccedunt 2.) *primates*, qui poſt publicatam Pſeudo - Iſidori collectionem diſtinctum in hierarchia eccleſiaſtica gradum faciebant. Antea enim et patriarchae et archiepiſcopi primates vocati ſunt, et illi quidem ſatis diſtincte *primates dioeceſeon Concil. chalcedon. can.* 9. 19. quod Iſidorus non intellexit forſitan, adeoque inter patriarchas et metropolitanos, primates intermedios ſubſtituit, iisque archiepiſcopis hunc titulum adplicandi occaſionem dedit, queis in eccleſia occidentali poteſtatis patriarchalis exercitium aliquando delegari ſolebat, vt illam in alios archiepiſcopos vice pontificis romani tanquam occidentis patriarchae explicarent.

PETRI DE MARCA *diſſert. de primat. lugdunenſ.*

§. CLIII.

c) Archiepiſcopi ſeu metropolitani.

Sequuntur 3.) *archiepiſcopi* ſeu *metropolitani*, qui in qualibet prouincia epiſcopis praeſident: praeſidere autem reliquis in pri-

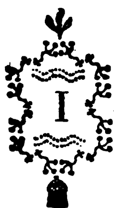

CAPVT I.

DE IVRE ECCLESIASTICO EIVSQVE PRINCIPIIS GENERATIM.

§. CLV.

Ius ecclesiasticum definitur.

In ecclesia dantur plurimae, eaeque variae leges, quod ex hactenus dictis haud difficile quiuis perspiciet. Inde oritur *ius ecclesiasticum*, quod alias etiam *diuinum*, *sacrum*, *canonicum*, et *pontificium* adpellatur, atque eum *legum ecclesiasticarum complexum*, seu *systema*, tum ipsam eorundem *scientiam designat*. Atque haec IVRISPRVDENTIA *ecclesiastica* est *habitus leges ecclesiasticas interpretandi, iisque casus obuenientes adplicandi.*

Vid. Io. DOVIAT. *in praenot. iur. can. Lib. I. cap. I.*

§. CLVI.

Diuiditur.

Iuris huius diuisiones quod attinet, eae quidem ex variis legibus ecclesiasticis a quouis in ordinem redigi possunt, nos praecipuas solum hic dabimus. Diuiditur 1.) in *diuinum*, idque vel *scriptum* vel *traditum*, et *humanum*, quod cum modo per totam ecclesiam auctoritatem suam exerat, modo intra limites alicuius regni vel prouinciae contineatur Vel *vniuersale* est, vel *particulare* 2.) in *publicum*, et *priuatum*; est enim ecclesia societas inaequalis, cuius statum publicum Christus ipse ordinauit, formamque sacri regiminis praescripsit, vt vel ex hoc solo adpareat, quam inepti sint illi, qui in quaestionibus iuris ecclesiastici publici ad solas suas decretales confugiunt sed et illud iam intelligitur, quam summe necessarium sit ius hoc publicum tota, vt aiunt opera addiscere, illudque fundamenti loco prae oculis semper habere.

Iuris ecclesiastici particularis germaniae principia ante aliquot annos a me edita, iam denuo emendaui, atque recudi curaui. *Iuris* autem *eccl. Hungariae p. Il* paucis abhinc mensibus in lucem data est. *De necessitate studii iuris ecclesiastici publ.* elegantissimam praelusionem conscripsit Filius meus Ios. ANT. DE RIEGGER *professor iur. can. Friburg.* quamque auctam, et emendatam opusculis suis inseruit. Ibidem invenies orationem inauguralem *de Amoenitate studii iuris eccles.* cum ius ecclesiasticum in Caesar Reg. collegio theresiano explanare aggrederetur.

§. CLVII.

§. CLVII.

Differt a theologia.

Cum iurisprudentia ecclesiastica *Theologia*, siue *dogmatica*, siue *moralis* commiscenda haud est. Illa enim in explicandis legibus *credendorum* versatur, ista *agenda*, et officia hominis christiani pertractat cum relatione ad forum solum internum. Ius autem nostrum in legibus et iuribus ecclesiae catholicae interpretandis, quatenus ista ad forum praecipue externum spectant occupatur.

Equidem multas quaestiones dogmaticas, et theologicas hinc inde immiscere nostris ad ius canonicum institutionibus placuit, easque et fusius aliquando explicare. Sed perditissimi seculi conditio id exigere nobis videbatur. Quantus enim est illorum numerus, qui satis se doctos, et gloriam quoque aucupari se putant, si vniuersae religioni, quam ignorabant, hactenus impudenter insultare didicerint. Omnes autem intelligunt de istis auditoribus meis, qui scientiis theologicis se dederunt, sermonem mihi nullum esse.

§. CLVIII.

In iure eccles. necessaria sunt principia.

Scientia est: habitus adserta sua demonstrandi: demonstrasse autem veritatem tum videmur, quando ea ex principiis certis, atque evidentibus nexu quodam perspicuo deducta est; quia igitur iurisprudentia ecclesiastica est scientia, dubium nullum est, quin propositiones in ea omnes, nisi imponere nobis velimus, demonstrandae sint.

Quando autem veritates in iurisprudentia ecclesiastica demonstrandas esse dico, non is mihi animus est, vt mathematicis vsitatam illam seu rigorosam demonstrationem principiis rationis lumine cognitis exigam. Hoc, qui in illis disciplinis requirunt, nae illi mihi scepticismo quam proxime esse videntur. Id vnum volo, propositionum veritatem non in auctorum ita sentientium numero sitam esse, quae scholasticorum fere methodus est, sed in principiorum, quibus innituntur, firmitate. Equidem auctoritatem omnem humanam contemnere superbum est; sed et ieiuni animi testimonium est, et nescio, an temerarii, relictis rationibus, auctoritatem vnam sequi. Hinc illa sententiarum varietas, quae opprimit magis, quam adiuuat veritatem.

§. CLIX.

Ea, quae sint inquirendum.

Hoc igitur datum nobis negotii putemus, vt quae sint ea, quibus iuris nostri prudentia innititur, principia paucis quidem, vt institutionum ratio fert, sed quantum satis esse possit, explicemus.

Ego enim ita sentio, omnibusque, qui me audiunt, auctor sum, nullam vt sibi propositionem veluti certam putent, nisi quam suis e principiis satis probatam peruiderint. Hoc si diligenter, atque adcurate obseruarent omnes (et quidni facimus) incredibile dictu est, quot opiniones eliminandae sint, quae posteaquam demissae in animum sunt, et iustitiam peruertunt, et pietatem. Caueamus igitur scopulum tot infamen naufragiis, et existimemus non maius, quam rationi, quae adfertur sententiae pondus inesse.

§. CLX.

§. CLX.

Ex varietate legum ecclesiasticarum.

Religionis naturalis praecepta immutabilia, et ordine, cognitioneque prima (sup. §. 9.) ex iure naturae haurienda sunt. Leges diuinae positiuae in sacra scriptura (sup. §. 42. seq. §. 50. seq.) et traditione diuina (sup. §. 53. seq.) continentur, cuius interpretes, et testes fidissimi sunt sancti patres. Dein canones ab ecclesiastica potestate propositos in conciliis, et consentiente praesulum doctrina inueniuntur, magnaque illorum pars ab ecclesiae capite romano pontifice dependet. (sup. §. 103. seq.) Tandem quae principum auctoritate conseruandae, et promouendae religionis causa accedunt, nullatenus praemittenda esse in iure nostro aliunde constat (sup. §. 19.)

§. CLXI.

Determinantur.

Igitur haec sunt iuris ecclesiastici vniuersi principia: I.) Ius naturae, II.) sacra scriptura. III.) Traditiones. IV.) Concilia. V.) Consensus ecclesiae extraconciliaris. VI.) Constitutiones pontificum. VII.) Scripta sanctorum patrum. VIII.) Constitutiones principum.

CA-

CAPVT II.

DE IVRE NATVRALI.

§. CLXII.

Multae leges ſunt eccleſiaſticae, quae originem ſuam debent iuri naturali.

Innumera prope ſunt in *decreto* GRATIANI capita, quibus moralia naturae praecepta aut exponuntur, aut eorumdem praecipitur obſeruatio. Quod idem videre licet in multis decretalium GREGORII IX. titulis, qui ad moralium praeceptorum doctrinam, et executionem pertinent.

Hinc eſt, quod legum eccleſiaſticarum aliae ſint *auctoritate*, et *origine* tales, aliae autem *auctoritate duntaxat*, quarum proinde origo non e lege naturali petenda eſt. Mere *eccleſiaſticas*, ſeu *origine*, et *auctoritate* tales adpellant, quas poteſtas eccleſiaſtica omnino ſanxit, nec alicui alteri poteſtati originem ſuam debent, quales fere ſunt, quae ad ritus exteriores pertinent, et pleraeque, quarum vis in iudiciis exercendis verſatur. Quarum autem legum originem a iure naturali petere debemus, eccleſiaſtica vero poteſtas illarum vim explicauit, et addita poena obſeruantiam confirmauit, eas *auctoritate* duntaxat, non etiam *origine* eccleſiaſticas vocant. Cuius generis ſunt, quae de pactis, de vſuris, de teſtamentis, de honeſtate clericorum leges ſunt proditae.

§. CLXIII.

§. CLXIII.

Intereſt autem ſcire, an origine ſint naturales, vel eccleſiaſticae.

Atque hoc quidem legum eccleſiaſticarum diſcrimen non vtile modo, ſed et maxime neceſſarium eſt, ad ſolidam multarum rerum intelligentiam, quae omnino ad iurisprudentiam eccleſiaſticam pertinet. Ex hoc enim id inprimis conficitur, genus illud legum eccleſiaſticarum, quas et *origine*, et *auctoritate* eccleſiaſticas diximus, quia a poteſtate eccleſiaſtica omnino pendent, mutationi obnoxium eſſe.

Scite admodum S. LEO M. in epiſtola ad RVSTICVM Narbonenſem epiſcopum: *ſicut*, inquit, *quaedam ſunt, quae nulla poſſunt ratione conuelli, ita multa ſunt, quae aut pro conſideratione aetatum, aut pro neceſſitate rerum oporteat temperari.* Quae verba retulit GRATIANUS *Diſt. XIV. can.* 2. Iſtas enim leges ſolui, relaxari, temperari, abrogari saepiſſime contingit, et vt S. AVGVST. *t. IX. col.* 98. *lib. II. de Baptis. cap.* 3. loquitur: *quoties ex ipſis rerum experimentis demonſtratur, quod prius erat obſcurum; quoties depromitur, quod latebat; quoties aperitur, quod conducibilius eſt eccleſiae; tunc cum ſancta humilitate, cum pace catholica, cum charitate, abſque vllo ſuperbiae typho, abſque vlla inflata ceruice arrogantiae, abſque vlla contentione liuidae inuidiae commutatur, in melius. Neque enim debet*, vt ſcribit INNOCENTIVS III. *in cap.* 8. *de conſang. et affinit. reprehenſibile iudicari, ſi ſecundum varietatem temporum, ſtatuta quandoque varientur humana.* Et vt BONIF. VIII. *in c.* 24. *de ſent. excomm. in* 6. loquitur *ſaepe alma mater eccleſia nonnulla rationabiliter ordinat, et conſulte, quae ſuadente ſubiectorum vtilitate poſtmodum conſultius, ac rationabilius reuocat.* Sed in hac mutandi leges eccleſiaſticas poteſtate ita verſandum eſt, vt ea non abu-

solida illius intelligentia esse posse vtilius, nihil ad firmandam veritatem validius.

§. CLXVI.

Quibus modis societas ecclesiastica a ciuili differat?

Ecclesia atque respublica duae sunt hominum societates adeo ad communem felicitatem necessariae, vt sine huius iactura illis carere genus humanum nequeat. Quare nihil mirum est, nullam paene existere in orbe vniuerso hominum multitudinem sine consociatione ciuili, sine religione. Id quod tamen non impedit, quo minus *origine*, *interna constitutione*, atque *fine* a se mirum quantum differant.

Quaecunque ad veritatem proprius adcedere existimetur, tot inter, et tam varias eruditorum de *origine* ciuitatum sententias, illud tamen omnino indubium est, sine facto humano interueniente ciuitates non constitui: Contra autem ecclesiae initia multo fuisse augustiora, vtpote quae a Christo generis humani redemtore sine vllo facto immediate profecta, et per viros ab eo missos ad nos vsque propagata est. Quod ad *internam ecclesiae constitutionem* pertinet, quamuis in eo cum omni inaequali societate, ac proinde etiam ciuitate conueniat, vt ordine constet imperantium, et parentium, existimo tamen vehementer falli omnes, quicunque solennes illas rerumpublicarum formas in ecclesiam transferre, et ex iis modum regendae ecclesiae deriuare nituntur. *Finis* denique ciuitatum non alius est, quam felicitas externa; at in religione, in ecclesiastica societate salus interna animae, atque aeterna quaeritur felicitas, etiam reiectis his vitae praesentis commodis.

§. CLXVII.

§. CLXVII.

Societatis ciuilis intereſt religionem cuſtodiri.

Tantum vero abeſt, vt propter hoc ſocietatum iſtarum diſcrimen pugna aliqua iure ſtatui poſſit, ut etiam inter ſe amiciſſime conſpirent. Quemadmodum enim nulla eſt pars ciuilis maieſtatis, quam auctoritate ſua religio non confirmet, ita non vltima curarum ciuilis imperii religionis tutela ſit oportet.

Si in originem malorum, quae vitam ciuilem non raro infelicem reddunt, inquirere ferret animus, non eſſet difficile oſtendere, quod pleraque eorum a prauis hominum cupiditatibus, ſui amore, alienae rei auiditate profluant. Ecquid autem eſt vitiorum omnium, cuius turpitudinem vera religio non perſequatur? Haec enim docet coercere libidinem, fugere inimicitias, abhorrere ab inuidia, odio, aliisque humanae corruptionis monſtris. Sane haec natura, ac vis propria religionis eſt, vt homines placidos, obſequii amantes, patriae ſtudioſos, iuris, et aequi retinentes efficiat. Beatam vero rempublicam, cuius ciues ad talem ſe viuendi normam componunt. Quae quum ita ſint, nihil ſane impedit, quin vnus atque idem homo ſacrae ſimul ac ciuilis ſocietatis membrum eſſe poſſit, ita vt vtriusque ſtatus obligationibus exacte ſatisfaciat. Ciuis, et chriſtiani officia ſibi aduerſa nec ſunt, nec ſi recte conſideres, eſſe poſſunt; ab eodem enim auctore rerum omnium Deo proficiſcuntur.

§. CLXVIII.

Religio christiana Imperium ciuile nec tollit nec minuit.

Quare alienus a ratione est error, non eorum modo, qui ob praetensam nescio quam christianam libertatem imperium omne ciuile eliminandum olim contendebant, sed et illorum, qui religione christiana, vel imminui quidquam de iure maiestatis falsa opinione sibi persuadent.

Qui christianam libertatem iactant, et ob eam potestatem ciuilem omnem a se amoliri conantur, ii viderint, quomodo satisfaciant doctrinae apostoli, qua necesse esse ait, vt *subiecti simus non propter iram tantum, sed etiam propter conscientiam ad* Rom. *XIII.* 5. Deinde qua ratione ei, cui munus imperantis gerendum commissum est, ea diminui iura possunt, sine quibus nec tueri dignitatem suam, nec officio suo, vt par est, satisfacere potest? Quae autem ea iura sint, nunc quidem non inquiro, id satis est, religionem imperio aduersam esse non posse.

§. CLXIX.

Fides imperio ciuili subiecta non est.

Ex eo, quod alium finem esse reipublicae, alium ecclesiae docuimus, iam omnes facile mihi consensuros esse plane confido, religionem, atque adeo ecclesiam per se ab imperio ciuili liberam, nec in his, quae ad fidem pertinent, ei subiectam esse.

Nihil potest in fidem admitti, nisi quod Deus veluti credendum reuelauit; quare ciues, cum in eam

se

se societatem dederunt, religionem, et fidem voluntati principum, neque submisisse censendi sunt; neque etiam, si voluissent, submittere potuerunt: quae enim haec renunciatio est monstro similis, credere ex beneplacito alterius, non quemadmodum reuelauit Deus? colere supremum Numen, non perfectionibus eius conuenienter, sed vt visum fuerit ei, qui imperium tenet. Teneamus igitur liberam suis in negotiis ecclesiasticis ab imperio ciuili esse ecclesiam.

§. CLXX.

Imperium ciuile iuribus ecclesiae non aduersatur.

Ex quo consequens est, vt quemadmodum supra docuimus, ecclesiam de iuribus maiestatis ciuilis nihil detrahere, ita nunc vicissim imperium ciuile iuribus ecclesiae aduersari non posse fateamur.

Operae pretium fuerit veritatem hanc per summa quaedam capita illustrare. Reipublicae non est tanta potestas, *vt prohibere* valeat, ne ciues eum celebrent *cultum, quem aeternae salutis causa praestandum esse Deus praecipit.* Neque vero hoc quidquam iuribus reipublicae derogat. *Non potest vetita a Deo iubere, prohibere praecepta.* Hinc est, quod apostoli nulla habita prohibitionum ratione, euangelium Christi strenue praedicarent. Atque hinc quoque hodie verbi diuini praedicatio et sacramentorum praestatio inhiberi non possunt, veluti media procurandae salutis aeternae a Deo instituta. Quod de *mediis* diximus, idem de *forma* quoque intelligendum est, secundum quam, si iis vtamur, gratiam nobis diuinam conciliant. Quare nihil innouandum in forma baptismi. Pari ratione ordo ministrorum ecclesiae a Deo institutus partes officii diuini singulis a Deo adsignatae imperio humano exemtae sunt, nec a republica

tolli possunt, aut vicissitudinem pati. Idem denique iudicium esto de ecclesiastica disciplina, quae vt talis reipublicae noxia censeri non potest; ad nihil enim aliud tendit, quam ad probitatem morum inducendam, et religionis externae quemdam splendorem. Ad quem sine dubio quoque pertinet curare, vt debitus honor ministris ecclesiae constet: necessarii illis suppeditentur sumtus ad cultum externum decore peragendum: vbique enim paupertas iacet, quanta demumcunque virtute praedita. Haec illustrandi causa scripta sunt.

§. CLXXI.

Ecclesiasticae potestatis quantitas ex fine metienda est.

Quanta ordinis in ecclesia imperantis sit potestas, ex fine eius demetiendum est. Nemo sibi eam adrogare, nisi legitime *electus* potest. In qua quidem electione populi fidelis consensionem non omnino negligendam esse, rationi consentaneum est.

Obseruandum tamen est, congruentiam quandam duntaxat me tueri consensus populi fidelis in electione, non *necessitatem*. Non omnia, quae recte fieri possunt, necessario etiam facienda sunt. Non est facile alia aliqua ecclesiasticae disciplinae pars, quae tantis fuerat obnoxia mutationibus, ac haec ipsa, de qua modo sermo est, ministrorum electio. Lex diuina positiua ea de re specialis nulla exstat. Apostolos ubique in ecclesiis a se constitutis ordinasse viros ad munus hoc sacrum gerendum idoneos ex variis noui testamenti locis constat; at quam in eligendo rationem secuti sint, nemo facile determinabit. Post obitum apostolorum populo christiano suas in eligendo fuisse partes, ex monumentis ecclesiasticis a multis inuicte demonstratum est, hoc iure ecclesiae primorum seculo-

rum

rum diu vſa, quod tamen ſecutis ſeculis reſtringi coepit. IVSTINIANI ſane aeuo inferior plebs ab electionibus excluſa eſt. *Nou. XXIII. cap. I. et nou. CXXXVII. cap.* 2. In ditionibus per gentium incurſiones ab imperio romano auulſis imperantes in electionum eccleſiaſticarum ſocietatum venerunt. Ex qua conſecutae ſunt diſſenſiones illae de inueſtitura epiſcoporum per baculum, et annulum compoſitae per transactionem, donec FRIDERICVS II. *per auream bullam egrenſem* in germania electiones Praelatorum libere, et canonice fieri praecepit, qui modus *in concordatis nationis germanicae* confirmatus eſt.

§. CLXXII.

Quibus inſtructum dotibus oporteat doctorem eccleſiae.

Quibus autem animi dotibus inſtructum eſſe oporteat eum, qui docendo populo fideli praeficitur, quamquam naturali ratione paene adſequi eas poſſimus, non tamen aliunde melius intelligere poſſumus, quam e doctrina PAVLI, quam hoc loco integram referre operae pretium eſt.

I. ad Tim. III. 2. *ſeq. oportet ergo*, inquit, *epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris virum, ſobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hoſpitalem, doctorem non vinolentum, non percvſſorem, ſed modeſtum, non litigioſum, non cupidum, ſed domui ſuae bene praepoſitum, filios habentem ſubditos cum omni caſtitate. Si quis autem domui ſuae praeeſſe neſcit, quomodo eccleſiae Dei diligentiam habebit? Non Neophytum: ne in ſuperbiam elatus in iudicium incidat diaboli. Oportet autem illum et teſtimonium habere bonum ab iis, qui foris ſunt, vt non in opprobrium incidat, et in laqueum diaboli. Diaconos ſimiliter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum ſectantes:*

habentes mysterium fidei in conscientia pura. Etsi autem probentur primum, et sic ministrent, nullum crimen habentes. Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus. His de caussis multa clericis interdicuntur, quae aliis licita habentur, de quibus *ad tit. de vita, et honest. cler.* dicemus.

§. CLXXIII.

Regula generalis circa cultum Dei externum.

De cultu religioso, qui etiam rei ecclesiasticae adpellatione latius accepta continetur, sup. §. 12. a nobis expositum est. Vnam, quod ad cultum Dei externum spectat, praeterire regulam non possum rationis rectae decreto firmissimam, qua tradi solet: *Omnes, et solas illas actiones in cultu Dei externo admittendas esse, quae vel ex ratione, vel ex reuelatione siue scripta, siue tradita hauriri, atque intelligi possunt.*

Siquidem instituti id pateretur ratio, possem sane infinitis istud exemplis, iisque luculentissimis simul, atque ad hanc rem quam aptissimis commonstrare. Imaginum quippe et sacrorum rituum vsus, si ad hoc principium exigatur, quid habet, quod leues animi sugillent? Qui in Missae sacrificio adhibentur ritus: quam pulchre ob oculos ponunt grande illud mysterium! quam blando dolore pias mentes adficit tanti amoris recordatio! quanta spe reficit bonitas infinita Numinis mortem subeuntis ignominiae, vt tunc erant tempora, plenissimam, vt nos patri suo coelesti placaret, et gratiosos redderet! quantum habet momenti ad excitandos suauiores illos animi adfectus, vel sola cruci adfixi imago ob oculos posita! quam salutari horrore concutit diuina iustitia eodem illo specimine expressi.

pressi. Quare non video, quid sibi velit BOEHMERVS *in iure ecclesiastico, protest. lib. V. tit. V. §.* 3. quando scribit: *Imaginum venerationem non aliunde, quam ex superstitione coeca natam.* Vt autem venerationem imaginum, quam ecclesia catholica eis tribuit, recte intelligamus, iuuerit adscribere locum elegantissimum *ex epistol.* GREGORII P. *de sacris imaginibus ad* LEONEM ISAVRVM IMP. quae est *apud* HARDVIN. *tom. IV. in princ.* Ita autem pontifex: *scripsisti autem*, inquit, *non esse manufacta veneranda, nec vllam effigiem ad similitudinem effictam sicut dixit Deus, neque in coelo, neque in terra. At demonstra mihi, quis tradiderit, veneranda et adoranda esse manufacta, tum ego Dei esse mandatum fatebor. Quare vero tanquam imperator, et caput christianorum sapientes non percontatus es, qui experientia pollent, et ab ipsis edoceri potuisses, propter quae manufacta Deus haec dixerit.* Explicat deinde Papa praeceptum illud diuinum, mox subiicit: *Et dicit nos lapides, et parietes, ac tabellas adorare. Non ita est, vt dicis, imperator! sed vt memoria nostra excitetur, vt custodia, et imperita crassaque mens nostra erigatur, et in altum prouehatur per eos, quorum haec nomina, et quorum adpellationes, et quorum haec sunt imagines, et non tanquam Deos, vt tu inquis, absit, non enim spem in illis habemus. Ac si quidem imago sit Domini dicimus: Domine Iesu Christe fili Dei, succurre, et salua nos. Sin autem sanctae matris eius: dicimus sancta Dei genitrix Domini Mater intercede apud filium tuum verum Deum nostrum, vt saluas faciat animas nostras.* Haec ecclesiae catholicae de cultu imaginum doctrina est, quam velim, vt aduersarii pacato animo excipiant. Quae certo, nisi recta erret ratio, erronea esse non potest.

§. CLXXIV.

Veritas religionis cuique defendenda.

Vera religio non nisi vna esse potest. Necesse itaque est, alteram dissentientium partem aut in errore versari, aut certe propius ab illo abesse. Quamobrem danda praecipue opera est, vt illi, qui se tenere veritatem sciunt, hanc non patiantur indefensam.

Quemadmodum enim *omnes trahimur, et ducimur ad cognitionis, et scientiae cupiditatem: in qua excellere pulchrum putamus: labi autem, errare, nescire, decipi, malum et turpe ducimus* CIC. *de offic. lib. I.* §. 6. ita non minori cupiditate ducimur ad defendendam veritatem, eamque deserere non minus malum, atque turpe putamus. Quare non contemnendus est, imo laudandus pro religione zelus, modo is ita comparatus sit, vt religioni, et iustitiae, et humanitati conformis non suam, sed aliorum veram felicitatem intendat.

§. CLXXV.

Tolerantia tamen religionis diuersae non est omnino iniusta.

Id dubio caret, meliorem fore christianorum conditionem, si inter eos ea floreret sententiarum circa mores, et fidem consensio, quam Christus, et apostoli diuinam amplectentibus religionem tantopere commendant; Atque ideo curam omnem, atque cogitationem nostram omnium eo dirigendas esse, vt studiosi eius simus vnitatis, quam ad sanctissima christianae religionis officia pertinere nemo igno-

ignorat: Sunt tamen multae ex natura religionis ipsius, et humanae voluntatis indole petendae rationes, quae tolerantiae religionum suis circumscriptae limitibus iustitiam satis certam reddunt.

Docet nos ratio, atque etiam experientia ipsa testatur, quiete et tranquille viuere posse in vna eademque republica, qui diuersas tamen circa nonnulla doctrinae coelestis capita fouent opiniones: neque tamen, vt recte monet BVDDAEVS *in theol. moral. part II. cap. III. sect. VII. §. 21. in not. tolerantiae limites vltra quam par est extendendi. Tolerandi sunt dissentientes, ita tamen vt veritati nullum inde creetur periculum, et qui nostrae curae concrediti sunt, in discrimen amittendae salutis aeternae non coniiciantur. Tolerandi sunt, non tamen statim facultas impune, et pro lubitu errores disseminandi, et alios seducendi illis est concedenda. Tolerandi sunt, simul tamen in viam veritatis ea, qua decet, ratione reuocandi. Paucis: tolerantia non debet excludere curam conseruandi, propagandique veram religionem.* Inprimis autem commendari meretur CEL. BARTHEL *opp. recent. part. II. cap. VI.* Hinc autem perspicuum est: tolerandos non esse, qui fouent doctrinas morum honestati, ordinationibus ciuilibus, paci, et tranquillitati publicae noxias. Quo in genere sunt Athei: ita recte WOLFFIVS In den vernünftigen Gedanken von dem gesellschaftlichen Leben der Menschen §. 368. Weil ein Atheist, inquit, leugnet, daß Gott, oder die Vorsehung Gottes sey, so hält er auch die Religion für nichts, da man nun aber über die Religion mit allem Ernst halten soll, so kann man auch die Atheisten die sich blos geben, im gemeinen Wesen nicht dulden. *De Deistis, vniuersariis, irreligionariis* idem ferendum esse iudicium res ipsa docet. Deinde haruspices, veneficos ad tolerandorum numerum minime pertinere nulla indiget probatione. Distinguendos etiam iudico *indigenas ab aduenis, fideles ab infideli-*

 bus,

bus, paucosa multitudine dissentientium; de quibus vt ne longior sim, in praelectionibus quaedam dicemus.

§. CLXXVI.

Quid religio adprobata, tolerata, reprobata.

Hoc respectu triplex in republica distingui religio potest, *adprobata*, *tolerata*, et *reprobata.* Quamquam enim vera religio ad sui subsistentiam publica principum adprobatione non indiget, tamen ratione effectuum iuris, quo ecclesia gaudet in ciuitate discrimen istud negligendum non fuit.

Reprobatam ciuiliter religionem eam voco, quae introducitur in republica inuito eo, qui imperium summum tenet, atque renitente. Exemplum praebent christiani trium primorum seculorum, dum gentiles imperatores supremam obtinerent potestatem. Ecclesia quamdiu hoc in statu est, nullo fruitur communi iure ciuium, quorum in numero non habentur eidem addicti. *Toleratae* religionis duae sunt species eius, quae *gratiosa*, et quae *necessaria* gaudet tolerantia. Huius iura ex *transactione* petenda sunt sancte vtique, et inuiolate seruanda: illius exercitium valde solet esse restrictum, et priuatos saltem intra parietes concessum. Iuris tamen tutela non omnino destituitur. At his omnibus gaudet *adprobata*, quae publicae reipublicae adprobatione sustinetur. Haec publico vtitur, liberoque exercitio, gaudet iuribus omnibus, quae aliis personis in republica competunt, imo, et priuilegiis, immunitatibus, quae aliis facile concedi non solent. Atque hinc, vt hoc obiter moneam, intelligi potest, quem vsum ciuilem *libri Simbolici* habeant, qua de re alibi plura.

§. CLXXVII.

§. CLXXVII.

Exemtio clericorum omnimoda non est iuris naturalis.

Quamquam porro publicos ecclesiae ministros debita persequendos esse veneratione, ratio ipsa percipiat, id tamen ex ea nequidquam elicere nituntur nonnulli, vt ordinem hunc omnino imperio ciuili subducant, etiam iis in negotiis, quae ad ecclesiam referri nullo modo possunt.

Non examinabo nunc textus sacrae scripturae, et iuris canonici, quos ad stabiliendam opinionem suam obtorto, vt dicitur, collo trahunt. Neque veritatem positionis magno nunc adparatu demonstrare adlaborabo, vnam eam naturalem rationem examinare, nunc operae pretium fuit, qua aduersae sententiae patroni probare conantur ordinis sacri omnimodam exemtionem. Ita autem P. ODDO SCHARZ *lib. II. decret. tit. II. §. VII. num.* 47. *Perspicuum est*, inquit, *quod nulla potestas, vel iurisdictio possit ferri propria virtute extra limites, et genus sui obiecti, sic oculus non potest ferri ad perspiciendum sonum, nec auditus ad colorem, quia haec sunt obiecta extra genus, et sphaeram talium potentiarum, ergo etiam potestas, et iurisdictio laica, vtpote respiciens finem temporalem, et pro obiecto habens personas profanas, res temporales, et politicas, non potest se extendere ad personas ecclesiasticas, perinde ac visus non potest percipere sonum, eo quod sit extra eius obiectum.* Aliquoties miratus sum potuisse viros alias non indoctos sibi persuadere, vt huic argumento aliquid inesse ponderis existimarent. Nam vt hoc primo loco aduertam, totam vim eius sitam esse in supposita eius veritate, quam tamen probandam sumunt, scilicet *personas ecclesiasticas non esse obiectum*, vt ille ait, *iurisdictionis ciuilis.* Nam nisi ita sit, non video quam vim paritas ab oculo ducta habere queat.

Deinde quis ferat argumentum a potentia physica ad moralem potestatem ductum? Denique quando auctor negare non potest, res temporales laicorum imperio ciuili subiectas esse, negare vtique non potest, etiam clericos eidem subesse intuitu rerum temporalium, quarum ratione, vt clerici respici non possunt, clericus est, quamdiu ea peragit, quae ex clericali statu fluunt. In ceteris communi totius populi iure vtitur, nisi priuilegio se munitum ostendere valeat. De quo alias copiosius agemus.

§. CLXXVIII.

Immunitas localis non est iuris naturalis.

Quemadmodum rationi locum sacris peragendis destinatum a commercio humano separatum esse consentaneum est; ita nisi rationem secum ipsa pugnare volumus, fatendum est, religionem eius loci nihil impedire, quo minus in eo peragi eae possint actiones, quas expediri exigit reipublicae necessitas.

Eadem enim recta ratio, quae locis sacris reuerentiam praestare docet, rempublicam negat esse negligendam. Quemadmodum religio ipsa tota, ita haec eius pars exterior de iure ciuilis maiestatis derogare nihil potest Quare adsentior plane illis, qui *immunitatis* illius, quam *localem* dicimus, seu *asyli* solitum ex ratione fundamentum reperiri posse negant. *Et sane*, ait, VAN ESPEN *in dissert. de asylo templ. cap. I. §. 5. Quandoquidem Deus principem ministrum constituerit in ira ei, qui male agit, atque hunc in finem scilicet ad punitionem malorum gladium eum portare iusserit, hanc in principe auctoritatem nec per templorum, aliorumque locorum ad diuinum cultum dedicatorum exstructionem, aut per episcoporum intercessionem tollere, aut vel in minimo minuere, aut labefactare intendit, sed*

integram conseruatam voluit, vt ea princeps vtatur, et gladio suo materiali in malefactores animaduertat, prout tranquillitas reipublicae, et pacis conseruatio, et bonum religionis exigere iudicauerit.

§. CLXXIX.

Immunitas realis quatenus sit iuris naturalis.

Cultus religionis christianae externus indiget aliquo rerum temporalium adparatu ad ministerium sacrum obeundum, sustentationemque ministrorum. Hactenus earum vsu ecclesiae interdici nefas est. At illud nimium est, imperio ciuili res ad ecclesiam, personasque ecclesiasticas, vtrumque pertinentes, plane subtrahere.

Hinc quid de iure decimarum dicendum sit, iudicari potest. Quodsi enim decimarum nomine intelligantur generatim subsidia ad sustentationem clericorum necessaria, quae frequens huius vocis est significatio, nemo negauerit, naturalis istud, et diuini iuris esse, vt necessaria sacro huic ordini vitae subsidia impertiamur. Quoniam autem hoc multis fieri modis potest, decimas tum tantum iuris esse diuini dicemus, quando in genere pro congrua sustentatione accipiuntur. Enim vero si decimae sumantur proprie, nondum me fateor capere, quomodo ex iurisprudentiae naturalis principiis decimarum praestandarum obligatio probari queat. De quo alibi.

C A-

CAPVT III.

DE SACRA SCRIPTVRA.

§. CLXXX.

Sacra scriptura.

Scripta, quae religionis reuelatae originem, progressum, et doctrinam complectuntur, atque ab hominibus *sapientibus*, *prophetis*, et *apostolis Spiritu S. inspiratis* *II.* PETRI *I.* 21. ad perpetuam generis humani memoriam, multiplicemque instructionem, et imitationem speciali Dei nutu, et voluntate concinnata sunt, volumen istud diuinum absoluunt, quod variis quidem nominibus, per excellentiam vero SCRIPTVRA adpellari consueuit. ACT. APOST. *VIII.* 32. *ad* GALAT. *IV.* 30.

Non raro in numero plurali occurrit nomen *scripturarum* MATTH. *XXI.* 42. *XXII.* 29. IOAN. *V.* 39. Item sacrarum literarum *II. ad* TIMOTH. *III.* 15. Sicut nempe verbum regis scriptum regia epistola, regiae literae dicitur, ita verbum Dei scriptum sacrae literae, bibliorum adpellatio rursus per eminentiam scripturae tribuitur. Biblia enim a graeco βιβλιον libros denotant. Denique vocatur etiam *testamentum* ad HEBR. *XV.* 15. 16. *et* ad GALAT. *IV.* 24. SACER CODEX *epistola omnipotentis Dei ad suam creaturam* a GREGORIO *M. l. IV. ep. ad Theodorum medicum.*

§. CLXXXI.

§. CLXXXI.

Definitur.

Eſt igitur SACRA SCRIPTVRA *verbum Dei ab hominibus adflante ſpiritu ſcriptum, eccleſiae iudicio determinatum, primum, ac fundamentale credendorum, et agendorum principium continens.*

Quo in ſenſu adcipienda ſit librorum diuinorum *inſpiratio*, acriter olim inter theologos diſputatum eſt; vid. TOVRNELLIVS *de controvers. ort. inter doctores lovaniens. et duacens. et patres S. I. T. I. de Deo quaeſt. IV. de loc. theol.* et ad hanc vsque diem diſputari videas: ſunt, qui non *reuelationem* quidem (nam *reuelationem*, *inſpirationem*, *adſiſtentiam* diſtinguunt acutiores) ſed inſpirationem non ad rem modo, ſed et ad *ſingulas propoſitiones*, imo *verba* ipſa et *ſyllabas* pertinere exiſtimant. Alii minus rigidi ſacrae ſcripturae ſatis conſultum exiſtimant, etſi leviora iſthaec hominum induſtriae adſcribantur, modo eam his demus Dei adſiſtentiam, vt errore labi non potuerint in iis: quae ad dogmata et mores pertinent. Vtriusque ſententiae argumenta paſſim exhibent theologorum libri, quos hac in re conſulere oportet.

§. CLXXXII.

Duplex eius inſtrumentum.

Duplex eſt ſacrae illius ſcripturae pars, quarum altera *vetus*, *nouum* altera FOEDVS continetur. Nimirum DEVM ſemel, atque iterum cum humano genere foedus pepigiſſe, diuina auctoritate conſtat.

Primum cum Abrahamo, eiusque poſteris A. M. 2104. quo circumciſione in ſignum foederis obſignatos

ſibi

sibi coniunxit GENES. *XVII.* 1. *seqq.* Quod firmauit ad radices montis HOREB, etiam SINAI dicti in diserto SINAI A. M. 2513. EXODI *XIX.* DEVTER. *IV.*) Alterum in sublimiore illa mortalium reparatione a CHRISTO in crucis ligno facta, quod omnibus per orbem gentibus baptismo initiatis commune esse voluit diuinus testator. Ex quo S. SCRIPTVRAE in *vetus*, et *nouum testamentum* profecta est diuisio.

§. CLXXXIII.

Extiterunt sacrae scripturae corruptores.

Non defuere primis ecclesiae seculis, qui quosdam huius S. scripturae libros vel penitus reiicere, vel adulterinos pro genuinis supponere, aut hos saltem deprauare, interpolare, et mutilare, qua dolo, qua simplicitate inducti attentarunt. Quin ea aetate nec sanctis patribus, nec conciliis particularibus de sacrorum librorum numero, et auctoritate eadem haesit sententia.

Impiam veterum haereticorum audaciam in corrumpendis sacris codicibus tam firmis, atque apertis testimoniis demonstrauit vir doctissimus BARTHOLOMAEVS GERMON in suo libello *de veter. haeret. eccles. cod. corruptoribus c. I. seqq.* vt iam de ea dubitare prudenti non liceat. Non video autem, quomodo inde eruditissimus COVSTANTIVS in *vind. vet. cod.* pag. 47. pyrrhonismum in religionem ab eo inuehi contendant, qui sacrilegii haereticos reos facit. Quin potius ad laudem id pertinere ecclesiae putamus. Sed hoc argumentum diligenter exsecutus est *cit.* GERMON *P. II.* tota.

§. CLXXXIV.

§. CLXXXIV.

Quare iudice opus est.

In hac ergo rerum istarum ambiguitate iudice opus erat, qui auctoritate infallibili vniuersis, et singulis vtriusque foederis libris diuinos suos natales adsereret, eosque decretoria sententia contra quoscunque stabiliret, atque hoc modo fideles certos redderet; quos codices pro diuinitus inspiratis sequi possent, et deberent.

§. CLXXXV.

Qui alius esse non potest praeter ecclesiam infallibilem.

Iudicium hoc prouidentissimus fundator ecclesiae suae fallere, et falli nesciae, reipublicae omnium perfectissimae, et ordinatissimae commisit, et pro infinita sua sapientia, ne in necessariis defecisse videretur ad euitandam perpetuam, et ineuitabilem confusionem alias orituram, committere debuit, quia ipse huius rei nihil definire voluit. Illius enim est in quolibet regno, adeoque et multo magis in hoc sacro, libros legales probare, interpretari, alios reprobare, cuius est *leges* condere, quod postremum ecclesiae competere fide diuina scimus.

§. CLXXXVI.

Diuisio librorum S. scripturae.

Iam ad diuisionem librorum vtriusque testamenti progrediamur. Prima ea est, quae,

vt mihi quidem videtur, ad memoriam adiuuandam pertinet, partitio, qua in *legales*, qui legum diuinarum promulgationem nobis exhibent, *historicos*, quibus rerum gestarum memoria continetur, *sapientiae*, qui vera sapientiae praecepta explicant, et *propheticos*, qui futura praenunciant, distribui solent.

Ad *primam classem* pertinent GENESIS, EXODVS, LEVITICVS, NVMERI, DEVTERONOMIVM, et libri quatuor EVANGELIORVM. *Ad alteram* IOSVE, IVDICVM, RVTH, libri REGVM, duo PARALIPOMENON: duo ESDRAE, IOB, duo MACHAB. et ACTVS APOSTOLORVM — *Tertii generis* sunt PROVERBIA, ECCLESIASTES, CANTICA, SAPIENTIA, ECCLESIATICVS, EPISTOLAE PAVLI, IOANNIS, PETRI, IACOBI et IVDAE. *Ad quartum* denique genus referuntur: Octodecim libri PROPHETARVM, et APOCALYPSIS IOANN. V. INTRODVCT. NOST. ad *ius eccles. diss. de S. Scriptura* §. 18. et *canon librorum vet. et nou. testam. in duabus tabulis exhibitus, ad finem cit. diss. nost.*

§. CLXXXVII.

Alia diuisio.

Magis digna animaduersione est altera illa sacrorum librorum diuisio, qua alii statuuntur *canonici*, alii *non canonici*. Illi sunt, qui ab ecclesia in canonem relati sunt: hi autem, qui ab ea aut omnino reiecti, aut saltem *canonicis* non sunt adscripti. Porro canonicos distribuunt in *proto-canonicos*, qui citra vllam controuersiam semper, et vbique pro diuinis recepti sunt: et *deutero-canonicos*, de quorum diuina origine aliquando dubitatum

esse

esse constat. Denique eos, quos diximus non *canonicos*, in *apogryphos*, et *dubios* partiuntur.

Apogryphi, quamuis huius vocis non vna est significatio, ex communi paene vsu loquendi adpellantur illi, qui auctori, cuius esse dicuntur, falso suppositi sunt, et ab ecclesia penitus repudiantur. Ex hoc genere sunt euangelia secundum aegyptios, et secundum hebraeos, proto-euangelium S. IOANNIS, reuelationes S. PAVLI, alia. vid. NAT. ALEXAND. *hist. eccl. tom. III. sec. I. art. 2. §. 6.* *Dubios* vocamus, qui genuini sint, nec ne, ad hanc diem ambigitur, quales sunt *tertius, et quartus* ESDRAE, item *tertius, et quartus* MACHABAEORVM, vid. vir doctiss. GREGORIVS ZALLWEIN *tom. I. app. quaest. c. I. §. 4. p. m.* 116. — — Quid autem in tanta varietate christianus faciat? audiamus S. AVGVSTINVM *tom. III. col.* 23. *lib. II. de doctr. christ. c.* 8. *In canonicis scripturis*, inquit, *ecclesiarum catholicarum quamplurium auctoritatem sequatur, vt eas, quae ab omnibus accipiuntur ecclesiis catholicis praeponat eis, quas quaedam non accipiunt. In eis vero, quae non accipiuntur ab omnibus, praeponat eas, quas plures, grauioresque accipiunt.*

§. CLXXXVIII.

Canon librorum vtriusque testamenti.

In canone hebraeorum, si auctoritatem patrum sequimur, libri *duo, et viginti* continebantur, quamquam alii alios in eo collocandos censeant. Contra ea patres concilii tridentini in *canone* abs se edito libros numerant vniuersim *septuaginta duos:* noui testamenti *viginti, et septem*, veteris *quinque et quadraginta*. Quem licet non exacte confectum contendant nostrae aetatis sectarii, iam

primis seculis in ecclesia obtinuisse grauissima veterum auctoritate constat.

Sane eosdem libros, quos recenset CONCIL. TRID. *sess. IV.* CONCILIVM CARTHAGINENSE III. *A* 397. *can.* 47. ap. HARDVIN. *tom. I. col.* 968. Ac praeter S. AVGVSTINVM *lib. II. de doctr. christ. c.* 8. etiam INNOCENTIVS I. *A.* 405. veteri inhaerens traditioni comprobauit *in epist.* ad EVSEBIVM apud COVSTANT. in epist. *roman. pontif. col.* 789. Quibus omnibus accessit GELASIVS in concilio romano I. ab LXX. episcopis celebrato *A.* 494. ap. HARDVIN. *tom. II. col.* 937. vid. etiam GRATIANVS *dist. XV. can.* 3. et demum EVGENIVS IV. mox a concilio florentino in decreto pro Iacobinis ap. HARDVINVM *tom. IX. col.* 1021. Qui vberiorem harum rerum illustrationem desiderat, adire potest DVPIN. *dissert. praelim. nou. bibl. aut eccles.* NAT. ALEXAND. *hist. eccles. tom. III. sec. I. et traité historique du canon des livres de la Sainte ecriture par le P.* IEAN. MATTIANAY *Paris* 1703. 8.

§. CLXXXIX.

Quo idiomate scripti sint libri sacri?

Quo primum idiomate scripti sint libri veteris, et noui testamenti, quaeri solet. Non conuenit inter omnes. Illud videtur ad veritatem proxime accedere, libros *veteris testamenti*, si nonnullos excipias, hebraice, *noui* autem graece, demto euangelio MATTHAEI, perscriptos fuisse.

De libro IOB, TOBIAE, IVDITH, duobus MACHABAEORVM, SAPIENTIAE, ECCLESIASTICI, BARVCH, et aliquot ESTHERIS, et DANIELIS capitibus, ambigitur, qua primum lingua descripta sint. Ceterum nugae sunt, quod de corruptione tex-

textus hebraici a iudaeis, odio christianorum facta, delirant profani. Illud rectius animaduertitur, hebraici textus characteres, queis hodie vtimur ab hebraeis, demum post babylonicam captiuitatem ESDRA auctore, adsumtos fuisse. Quid de punctorum, quae in textu hebraeo vices subeunt vocalium, aetate statuendum sit, ipsi adhuc inter se litigant eruditiores. Hoc monuisse iuuerit, *chaldaicam*, *syriacam*, et *samaritanam* merito ad hebraeam referri; ex ea enim natae sunt, ac primam illam quidem exiguae esse auctoritatis, vtpote incerto auctore propositam, fabulisque iudaeorum maculatam, eruditi omnes norunt. *Syriaca* lingua hebraeis post captiuitatem babylonicam familiari descripta, (vid. DISS. NOSTR. *de S. Scriptura*) incerti auctoris, et auctoritatis dubiae; id quod de *samaritana* quoque, si credimus viris doctis, sentiendum esse constat. Ad nouum testamentum veniamus. MARCVM latine scripsisse magna auctoritate adseruit BARONIVS ad *A.* 45. §. 42. sed nemini persuasit Io. HARDVIN. in *comment. ad nou. testam. p.* 244. IOANNEM quoque latine scribentem fingit. Quin nouum testamentum omne idem vir latino exaratum idiomate coniicit; sed haec quoque opinio intra coniecturae limites substitit. Illud probabile; epistolam ad hebraeos hebraice scriptam fuisse vid. CORNELIVS A LAPIDE *in comment. in epist.* PAVLI *ad hebraeos.*

§. CXC.

Versio septuaginta interpretum.

In numero graecarum versionum constituendo variant doctores. Has inter primum antiquitate locum obtinet versio illa *septuaginta duorum interpretum*, quae iam tum aetate apostolorum in omnium versabatur manibus, ipsis adamata apostolis, et sola nascenti eccle-

ſiae vſitata adeo, vt *communis*, et *vulgata* adpellaretur.

Occaſionem huius verſionis ex. S. IRENAEO refert EVSEBIVS *hiſt. eccleſ. lib. V. pag.* 141. *edit.* VALESII. Dici non poteſt, quam viri docti de hiſtoria huius verſionis diſſentiant. vid. FABRICIVM *bibliot. graeca lib. III. c.* 12. §. 2. *p.* 317. *ſeqq.* HVMPH. PRIDEAVX *tom. III. p.* 43. *ſeqq.* Recte, an ſecus, ego nunc non diſputo. vid. DOVIAT. *praenot. can. lib. I. cap.* 21. Id certum eſt, hac vna verſione ante, et poſt CHRISTVM natum *iudaeos helleniſtas* ſuis in ſynagogis vſos fuiſſe, tantaeque apud omnes etiam chriſtianos fuiſſe auctoritatis, vt eorum plerique, vtrum alia ſit aliqua ignorarent; S. AVGVST. *t. III. col.* 28. *de doct. chriſt. lib. II. c.* 15. *t. VII. lib. XVIII. de ciuit. DEI c.* 43. *conf.* DISS. NOSTR. *de S. Scriptura* §. *XXVII. ſeqq.*

§. CXCI.

Verſiones aliorum graecae.

Sed haec quoque verſio non quidem in iis, quae ad dogmata, et mores pertinent, in ceteris tamen, paulo poſt apoſtolorum tempora parem cum aliis omnibus libris fortunam ſubire debuit: Ex quo iam ORIGENIS aeuo: *Siue propter ſcriptorum quorumdam indiligentiam, ſiue propter nefariam aliquorum ſcripturas emendantium audaciam; ſeu propter eos, qui dum emendant, pro arbitrio addunt, vel detrahunt, magna exemplarium exſtitit differentia.* Variae deinde, AQVILA, THEODOTIONE, SYMMACHO, aliisque incertis auctoribus emerſerunt translationes. Qua commotus varietate ORIGENES medio ſeculo tertio conſilium coepit, de reſtituenda ſeptuaginta

inter-

P. GREG. ZALLWEIN *in princ. iur eccles. tom. I. quaest. II. c. 2. §. 7.* lectionem enim promiscuam S. Scripturae, quando prohibitam rident protestantes, ii vereor, vt mentem catholicorum satis intelligant. Ea prohibitio talis est, vt ne liceat cuique citra veniam legere scripturam in linguis vulgatis editam, quae adeo neque ad hebraicam, et graecam, neque ad latinam vulgatam pertinet. Huius decreti quis non singularem laudet prouidentiam? *Omnes haereses de scripturis sibi ceruicalia consuere, quae ponant sub cubito vniuersae aetatis*, pulchre ait. D. HIERONYMVS *in cap. I. ad Galat.* De versionibus bibliorum, et variis editionibus scriptores recensuimus in DISSERT. *de Sacra Scriptura §. 42. lit. (b.)*

§. CXCVII.

Idem.

Neque vero haec promiscuae lectionis prohibitio quidquam impedit, quo minus fideles, recteque animo comparati ad eam adhortandi sint. Sane quidem nihil hoc sacro negotio maiori in pretio esse debet iis praesertim, quibus cura rerum sacrarum, atque administratio commissa est.

Adsidui sunt S. patres in lectione S. scripturae omnibus commendanda. *Omnes*, inquit, S. AMBROSIVS *aedificat scriptura diuina, in ea inuenit vnusquisque, quo aut vulnera sua curet, aut merita confirmet.* Neque vllam esse tantam vitae necessitatem existimabat S. CHYSOSTOMVS, quae ab ea obligatione quemquam excuset. *Neque vero mihi quisquam*, ait hom. I. in MATTH. *proferat frigida illa verba, planeque damnanda: Ego forensibus causis sum adfixus, publica gero negotia, artificium exerceo, vxorem habeo, alo liberos, familiae curam gero, mundanus homo*

sum

RVM ORIGENIS, *quae superſunt*, protraxit, et Pariſiis A. 1713. tomis II. euulgauit, latius haec deduximus in DISS. *de S. Scriptura* §. *XXX. pluribus ſequentibus.*

§. CXCII.

Quae dicta ab AVGVSTINO itala?

Latinas ſacrae ſcripturae verſiones in primaeua eccleſia paene fuiſſe innumeras, teſtatur S. AVGVSTINVS. Vna tamen plus ceteris terebatur, et praeſtabat aliis, quam vtrumue complexam teſtamentum, AVGVSTINVS *Italam*, HIERONYMVS *vulgatam* et *communem*, GREGORIVS M. *veterem* adpellarunt, atque S. HIERONYMVS tum *adhuc iuuenis*, quod ad V. T. temporis lapſu deprauatam ad ſeptuaginta in HEXAPLIS contentorum fidem reſtituit.

Quanta fuerit olim latinarum verſionum multitudo, ex S. AVGVST. intelligi poteſt, dum *cit. lib. II. de doctrin. chriſt. c.* 11. *col.* 25. ait: *Qui ſacras ſcripturas in graecam linguam verterunt, numerari poſſunt, latini autem interpretes nullo modo., vt cuique enim primis fidei temporibus in manus venit codex graecus, et aliquantulum facultatis ſibimet vtriusque linguae habere videbatur, auſus eſt interpretari.* Maximi tamen ſemper fiebat ea, quam idem S. Doctor *Italam* adpellauit, propterea, quod eſſet *verborum tenax cum perſpicuitate ſententiae.* AVGVSTINVS *cit. loc. c.* 15. Quum autem deinceps, vt mox docebimus, editio hieronymiana ab omnibus eccleſiis ſuſciperetur, vetuſta haec interpretatio ſuis relicta eſt fatis. Superſunt tamen in hanc diem fragmenta ex ea bene multa, a viris doctis ex codicibus Mſſ. collecta. vid. DISS. NOST. *de ſacra Scriptura* §. *XXXIV. lit.* (*d*)

§. CXCIII.

vnanimem consensum patrum ipsam sacram scripturam interpretari audeat.

CONCIL. TRIDENT. *sess. IV.* Non noua est lex isthaec concilii tridentini, sed illius duntaxat explicatio, quod ex natura religionis christianae ipsa nefas esse intelligi potest; eam egregie adversus cauillationes haereticorum tuitus est NAT. ALEXAND. *in histor. eccles. sec. XVI. diss. XII.* §. 10. *seqq. tom. IX.* et quis amabo in interpretenda S. Scriptura plus sibi sumat, quam quod olim praestiterunt duumuiri in ecclesia pietate, et doctrina celeberrimi GREGORIVS NAZIANZENVS et BASILIVS, quos RVFFINVS *hist. eccles. lib. II. c.* 9. memoriae prodidit: *per annos tredecim omnibus graecorum secularium libris remotis, solis scripturae diuinae voluminibus operam dedisse, scripturarumque intelligentiam non ex propria praesumptione, sed ex maiorum scriptis, et auctoritate secutos fuisse, quos et ipsos ex apostolica successione intelligendi regulam suscepisse constabat.*

§. CXCIX.

Regulis in ea interpretanda opus esse.

Posteaque infallibili ecclesiae auctoritate certum nobis est, diuinos esse hos, quibus vtimur, libros, reliquum est, vt qua tandem ratione genuinum eorundem sensum adsequi possimus, propositis paucis regulis ostendamus.

Proponemus autem regulas eas tantum, quae specia- tim ad scripturam sacram interpretandam faciunt: non generales illas hermeneuticae vniuersalis, quas in libris logicorum deprehendes.

§. CC.

§. CC.

Regula I.

Ante omnia tenendum hoc est, *vt ad hoc arduum ſane negotium nemo accedat, niſi, qui ab hiſtoria rerum geſtarum, doctrinae, et verborum ſatis ſit, atque copioſe inſtructus.* Neque enim, ſi quid geſtum ſit, ignoras, hiſtoricum, et litteralem ſenſum deteges: neque ſcopum dictorum vlla ratione adſequeris, ſi, quid ſenſerint olim, quid ius, nefasue fuerit, haud didiceris. Quia denique vocum non ſoleat eſſe conſtans ſignificatus, hanc quoque viciſſitudinem teneas neceſſe eſt, ſi interpretis munere rite fungi deſideras.

Quod vt commodius praeſtetur, det operam interpres, vt deſcriptis quibusdam tabulis chronologicis praecipua ſcripturae geſta ante oculos ſibi proponat, eaque inter ſe ſaepiuſcule comparet. Doctrinarum quoque ſeriem ſibi conficiat, quo fiet, vt ſine difficultate obſcuriora paulisper loca e clarioribus interpretetur. Sed et verborum vim, et cum iis connexas rationes, vtut diuerſas noſſe debet, qua in re *concordantiae*, quas vocant *biblicae* adiuuare haud mediocriter poſſunt.

§. CCI.

Regula II.

Deinde *finis, et ſcopus ſacrorum librorum ante oculos perpetuo habendus eſt, qui generatim eſt religionis ſanctitas, et morum confirmatio, qua homo ad beatitatem deducitur.* Hoc enim fine cognito, facilius intelliges et

docri-

dicationibus, et expositionibus pro authentica habeatur, et vt nemo illam reiicere quouis praetextu audeat, vel praesumat.

CONCIL. TRIDENT. *sess. IV.* Dicitur aliquid esse *authenticum* triplici sensu. Primum si scriptura ab ipso auctore profecta in iudicio ex se fidem facit, vt nemo non prudenter ad illud instrumentum prouocare possit: quod *authographum* vulgo *originale* dicimus. Deinde apographa, exempla, transsumta, aut copiae dicuntur, quae quidem plenam fidem faciunt, sed non nisi in quantum publicam auctoritatem habentis publico testimonio constat, illas originalibus conformes esse debere monent. D. D. *ad tit. IV. lib. XXII. D. et tit. XXII. lib. II. decretal. de fide instrum.* Demum versiones in aliam linguam factae eatenus dicuntur esse authenticae, quatenus sensum ab auctore in originali intentum, et expressum etiam in alia lingua fideliter exprimere noscuntur. Et tales versiones merito authenticae vocantur, quum aeque atque ipsum originale fidem faciant. Conf. RICH. SIMON. *histoire critique du V. T. L. II. cap. XIV.* vbi inquiritur, quo in sensu vulgata dici possit authentica.

§. CXCV.

Quod porro illustratur.

Existimo autem falli eos omnes, qui hanc patrum concilii tridentini sententiam ita interpretantur, vt ea hebraeis, graecisque scripturis omnem fuisse ademtam auctoritatem putent. Id enim vnum ex adlatis concilii verbis erui potest: *Ex omnibus latinis editionibus sacrorum librorum* hanc, qua vtimur, *veterem, et vulgatam* AVTHENTICAM esse habendam.

Iuuat

CCIII.

Regula IV.

Porro *ſacrae literae eodem interpretandae ſunt ſpiritu, quo fuerunt ſcriptae.* Libri namque non eius, qui hos legit, ſed illius qui ſcripſit, mentem exprimunt.

Ex quo fit, vt, quum ſcriptura eodem ſpiritu rite intelligi poſſit, quo adſiſtente ſcripta eſt. (§. 181.) et hic ſpiritus toti eccleſiae datus ſit, (§. 185.) ſacrae litterae veram interpretationem accipiant ex conſenſione totius eccleſiae chriſtianae. Id quod alibi (*ſ. II. c. VI.*) alia etiam argumentatione euincemus.

§. CCIV.

Regula V.

Sed et codicem ſacrum interpretaturus operam ſumma cum induſtria dare debet, vt *ſtylum ad orientalium populorum vſum adcommodatum, ob allegoriae, metaphorae, parabolae frequentiam adcuratiſſime noſcat.* Tum et *characterem proprium cuiusuis ſcriptoris familiarem ſibi reddat.* Eſt enim hic etiam in ſacris libris varius. Id quod tamen ſine diuturna lectione, adſiduaque exercitatione effici nullo modo poteſt.

Quae, quum ita ſint, facile patet, aberrare eos vehementer, qui in ſenſu myſtico fingendo iuſto ſunt faciliores. Non equidem id contendo, nihil vnquam dici myſtico ſenſu, quod alterum foret extremorum; ſed ne ſine neceſſitate eum faciamus potius, quam reperiamus, moneo. Deinde illud que-

quoque vitandum S. scripturae interpretum vitium, quo linguarum orientalium ignari in quacunque allegoria mysteria quaerunt, quo factum est, vt frigidiusculis suis adplicationibus non satis dignitati sacrorum librorum consuluerint. Postremo obseruatum id quoque est, Moysem, Samvelem *historicos* agere. Davidem, Iobvm *poetas*; Salamonem, Sirach. *philosophos*; Isaiam, aliosque Prophetas oratores, qui singuli characteres adcurato interpreti haud quaquam sunt negligendi.

§. CCV.

Regula VI.

Tum etiam *locutiones emphaticae summa cum prudentia e circumstantiis, et obiecto aestimandae, dimetiendaeque sunt*: eaque occasione *loquentis personae habendam esse rationem* recte monent eruditi.

Non raro enim impius quispiam, imo malus etiam genius loquentes indicuntur, quorum adeo iudicia in sacris litteris referri quidem, sed non adprobari constat. Quid? quod et Devs ipse saepius de se diuerso sub respectu loquatur, quae nisi diligenter separentur, errores pariunt. Atque hunc errorem canonistae illi, et theologi, errant, qui illud Christi ap. Matth. *cap. vlt.* aliaque eiuscemodi ad romanum pontificem referunt. Vid. Bellarminvm *lib. V. de rom. pontif. cap.* 4.

§. CCVI.

Regula VII.

Atque illi etiam ab erroris periculo immunes non sunt, qui in interpretandis sacri codicis textibus tanquam *sophistae verbosi*,

ſuo genio indulgent, et non potius ad *catholicam*, id eſt, *vniuerſalem intelligentiam*, tanquam *eccleſiae regulam* a Deo praeſcriptam attendunt.

Vt ait VINCENTIVS LIRINENSIS. *In commonit. I. cap.* 2. qui omnium adſenſu prudentiſſimus tradidit ſacras litteras interpretandi regulas. Quod ſi autem SS. patres ipſi non conſentiant; tum vero ex eiusdem viri ſapientiſſimi monito ſequemur *vniuerſitatem, antiquitatem*, et *conſenſionem* praecipuorum, aut maioris partis. *Ibid. cap.* 32.

§. CCVII.

Regula VIII.

Poſtremo obſeruandum eſt, *vt ne putemus religionem reuelatam felicitati hominum temporali vlla in parte derogare, aut in mere moralibus quidquam in ſacris literis decretum eſſe, quam id, quod iam recta ratio iubet fieri, aut prohibet.* Religio enim reuelata pro fine habet hominum aeternam felicitatem, quae temporali repugnare nullo modo poteſt, reuelatio autem facta eſt, vt rationi ſuccurrat in cognoſcendis iis, quae ſuis relicta viribus adſequi non poteſt.

CAPVT IV.

DE TRADITIONE.

§. CCVIII.

Traditio definitur.

Vocabulum traditio variam vſu adcepit ſignificandi poteſtatem. Receptior et magis propria illa eſt, qua *ius viua primum legislatoris eccleſiaſtici voce propoſitum, dein ad poſteros deriuatum, conſtanti ac perpetua obſeruantia ad noſtram vsque memoriam propagatum* denotatur.

Saepiſſime doctrina ſeu inſtitutio in ſe ſpectata, fidelium vſu trita, etiamſi idoneo auctore; et vi obligandi careat, vulgari loquendi more traditio vocari ſolet. Non raro vſum, et obſeruantiam iuris conſtituti, ſcripti, aut non ſcripti *traditione* adpellatione complectuntur ſcriptores, non recentiores modo, ſed et antiqui, vt exemplis demonſtrari poteſt, ſed non apte ad rem propoſitam. rectius ius ipſum intelligunt alii, quos ſequimur. Vid. Annat. *in adparatu ad theolog. poſitiu. lib. III. de tradit. art.* 1.

§. CCIX.

Ius traditum aeque ac ſcriptum obligat.

Enim vero ad vim obligandi nihil refert, ſcripto voluntatem ſuam is, qui poteſtatem habet obligandi, an voce viua declaret. Quapropter dubium non eſt, quin traditio eccleſiaſtica, aeque ac ius quodcunque aliud ſcrip-

tum fidelibus moralem parendi necessitatem imponat.

Ita plane sentit S. BASILIVS apud GRATIANVM *Dist. XI. can. 5. Dogmatum, et institutionum*, inquit, *quae in ecclesia seruata sunt, alia quidem habemus ex doctrina, quae literis consignata est; alia vero ab apostolorum traditione ad nos transmissa in mysterium adcepimus. Quae vtraque eandem vim ad pietatem habent: atque his nemo sane contradixerit, qui vel exigua legum ecclesiasticarum peritia sit praeditus.* Quare recte S. HIERONYMVS in *dialog. aduers. Lucif.* C. IV. *traditionem in ecclesiis obseruatam, auctoritatem sibi scriptae legis vsurpare docet:* et S. AVGVSTINVS *t. IX. col.* 102. *lib. II. c.* 7. *contra Donat.* multa esse adfirmauit, *quae vniuersa tenet ecclesia, et ab apostolis praecepta bene credi, quamquam scripta non reperiantur.* Conf. DISS. NOSTR. *de tradit. sect. I. §. XVIII. not. c.*

§. CCX.

Traditio in diuinam et humanam.

Ex ea, quam dedimus, traditionis definitione facile intelligi potest diuisio, qua eam in *diuinam*, et *humanam* partiri solent interpretes. *Diuinam* autem illam vocant, quae si nouum testamentum respicias: *ab ipsius* CHRISTI *ore ab* APOSTOLIS *adcepta quasi per manus tradita ad nos vsque peruenit. Humana* vero compellatur ea, *quam rectores ecclesiarum fidelibus pro circumstantiis locorum, rerum, personarum, aut temporum obseruandam praescripsere.*

Ita recte finiri potest diuina noui testamenti traditio ex mente CONCILII TRIDENTINI *sess. IV. in decret. de script. can.* Alias traditionem diuinam, qua etiam veteris testamenti traditiones complectimur, dicemus eam; *quae* DEVM *auctorem habuit.* Ex quo porro conspicuum est; diuinas traditiones

nes esse aut veteris, aut noui testamenti. Nemo sane facile negauerit, traditiones longe scriptis legibus antiquiores esse. Ante inuentam scribendi artem, quam ad tempora Moysis plerique referunt, alius legum conseruandarum modus, nisi traditio, nullus fingi potest. Sed prioribus tribus christianae ecclesiae seculis vix alio, quam non scripto iure regebatur ecclesia Christi, ex quo est, vt toties non patres modo singuli, sed et concilia ad antiquas prouocare traditiones necesse habuerint. An autem constari possit, quae sit diuina, quae humana traditio, quod negant protestantes, alibi disquirimus.

§. CCXI.

Dein vniuersalem et particularem diuiditur.

Quod de iure scripto tradi solet, id vel *vniuersali* gaudere obligandi auctoritate, vel *ad unum tantum aliquem* pertinere populum; idem de *iure tradito* dici potest; atque ea quidem de causa, prouti illa christianam ecclesiam omnem, aut vnam aliquam particularem respicit; in *vniuersalem*, et *particularem* non sine ratione diuidi solet.

§. CCXII.

Traditio diuina est vniuersalis.

Traditiones diuinae noui testamenti sunt vniuersales. Quoniam enim vniuersalis est traditio, quae omnem, qua latissime patet, ecclesiam christianam obligat, traditi autem iuris diuini non minor sit, quam scripti efficacia, quod posterius omnes tenere fideles luculentis argumentis demonstratum dedimus, sane quidem necessarium est, vt traditiones diuinas noui testamenti *vniuersales* esse fateamur.

Traditiones igitur diuinas noui testamenti custodire fideles oportet aeque, ac leges in euangelio praescriptas, qui salutis aeternae desiderio tenentur. Perspicue de traditionum huiusmodi efficacia S. HIERONYMVS *aduers. lucifer.* loquitur aiens: *An nescis etiam hunc esse ecclesiae morem, vt baptizatis postea manus imponatur, et ita inuocetur* SPIRITVS SANCTVS? Hoc erat ius traditum. Iam fundamentum traditionis adfert: *Exigis, vbi scriptum sit? In actibus apostolorum; etiamsi scripturae auctoritas non subesset, totius orbis in hac parte consensus instar praecepti obtineret. Nam et multa, quae per traditionem in ecclesia obseruantur, auctoritatem sibi scriptae legis vsurpauerunt, veluti in lauacro ter mergitare.* Sane CONCIL. TRIDENT. non minorem iuri tradito, quam scripto inesse efficaciam expressis verbis definiuit, dum *sess. IV.* doctrinam CHRISTI contineri definiuit; *in libris scriptis, ac sine scripto traditionibus:* quas et *pari adfectu, ac reuerentia suscipit, ac veneratur;* eaque de causa *anathema* dixit ei, *qui traditiones praedictas sciens, et prudens contemserit.*

§. CCXIII.

Traditio alia est dogmatica, alia est disciplinaris.

Quandoquidem porro non omnes ecclesiae traditiones circa ea versantur, quae substantialia religionis supra diximus, sed pleraeque earundem de accidentalibus duntaxat praecipiunt: exinde est, quod illas in traditiones *fidei*, seu *dogmaticas*, et in *disciplinares* partiri interpretes soleant.

Dogmata, si morem loquendi scholis vsitatum sequimur, alia sunt *speculatiua*, alia *practica*. Illa per se in sola contemplatione adquiescunt, cuius generis sunt: *Diuinitas filii, processus spiritus S. my-*

ste-

sterium SS. Trinitatis. Haec autem actionibus externis sese produnt, iisque sunt norma, quo pertinent *sacramenta*, eorumque vsus, et alia. Vtriusque generis traditiones dari in ecclesia, dubium non est.

§. CCXIV.

Omnis traditio dogmatica est diuina.

Quia illa, quae ad religionis substantiam referuntur, non alium possunt habere auctorem, quam, a quo religio ipsa profecta est, DEVM, in conspicuo positum est, *omnem traditionem dogmaticam debere diuinam esse.*

Quod ita intelligendum esse moneo, vt existimemus, traditionem, quae dogma esse dicitur, non posse primum seu APOSTOLOS, seu eorum successores episcopos auctores habuisse, verum diuina eius origo ostendatur necesse est. Ceterum dubium non est, quin ecclesia praedita sit potestate, et interpretandi eas authentice, et diuinam ab humana separandi, de quo paulo post.

§. CCXV.

Traditio disciplinaris est mutabilis.

Quoniam vero nihil impedit, quo minus ea, quae ad disciplinam ecclesiae ordinandam pertinent, exigente id eiusdem ecclesiae seu vtilitate, seu necessitate mutationem subire valeant, (§. 33.) animaduertendum est insigne hoc *dogmaticas* inter, et *disciplinares* traditiones discrimen, quod, quum *illas perpetuas* esse oporteat, *hae mutari* pro ratione temporum, et omnino tolli possint.

Quamquam caute semper ecclesiam in his quoque dimittendis versatam fuisse, ex INNOCENTII *epist. XXV. pr. ad Decentium episc. eugub. ap.* COVSTANT. *col.* 855. discimus: *Si instituta*, inquit, *ecclesiastica, vt sunt a* BEATIS APOSTOLIS *tradita integra vellent seruare domini sacerdotes, nulla diuersitas, nulla varietas in ipsis ordinibus haberetur, sed dum vnusquisque, non quod traditum est, sed quod sibi visum fuerit, hoc aestimat esse tenendum, inde diuersa in diuersis locis, vel ecclesiis aut teneri, aut celebrari videntur, ac fit scandalum populis, qui dum nesciunt traditiones antiquas humana praesumtione corruptas, putent sibi, aut ecclesiis non conuenire, aut ab* APOSTOLIS, *vel apostolicis viris contrarietatem inductam.* Atque ita, dum pontifex hic sanctissimus in Macedonia mutare aliquid cogeretur, *necessitatis* caussam obtendit *in epist. XVII. c. 9. ad episcopos maced. ap. eundem* COVSTANT. *col.* 835. *Iam ergo*, inquit, *quod pro remedio, ac necessitate temporis statutum est, constat primitus non fuisse, ac fuisse regulas veteres, quas ab* APOSTOLIS, *aut apostolicis viris traditas ecclesia romana custodit, custodiendasque mandat eis, qui eam audire consueuerunt, sed necessitas temporis id fieri magnopere postulabat. Ergo quod necessitas pro medio inuenit, cessante hac debet vtique cessare pariter, quod vrgebat.*

§. CCXVI.

Traditio alia porro est constitutiua, alia interpretatiua.

Quum porro traditio vel doctrinam aliquam nouam proponat, vel dubiam, et obscuram interpretetur, illam *constitutiuam*, hanc *interpretatiuam* recte adpellaueris, quae vtraque *mere oralis* esse potest, si propagatio eius absque vllis litterarum monumentis soli viuae vocis communicationi nunquam interruptae debeatur. (sup. §§. 55. 56.)

§. CCXVII.

§. CCXVII.

Vlterius vel apostolica, vel ecclesiastica.

Illae autem traditiones, quas superius *humanas* vocauimus, (§. 210.) *duplicis sunt generis.* Quum enim earundem auctores, aut post CHRISTI in coelos adscensum APOSTOLI, aut horum in regenda ecclesia successores esse potuerint, illas quidem APOSTOLICAS; has ECCLESIASTICAS in sensu strictiore non sine ratione adpellabimus.

Apostolicas multi in *mere apostolicas* et *diuino apostolicas* partiri solent: illas vocant, quae APOSTOLIS, vt ecclesiarum suarum rectoribus originem debent; has contra, quae a CHRISTO immediate APOSTOLIS, et per hos ecclesiae viua voce traditae ad fideles transierunt, et ad nos vsque transmissae sunt. Vid. R. P. GREGOR. ZALLWEIN *princ. iur. ecclef. t. I. q. II. c. III. §.* 3. Verum ecquis non videt, hac diuisione auctores traditionis, cum modo eam propagandi confundi? Enim vero modus hic ad rem nihil facit, neque discrimen alli, quod inducere potest, quum hac in consideratione etiam *diuinae* dici queant *apostolicae*, vtpote per APOSTOLOS ad fideles propagatae. Quo ratiocinandi modo si vti libeat, iam nihil impedit, quo minus traditiones ecclesiasticas etiam *diuino ecclesiasticas* adpellemus, quandoquidem ecclesia quoque traditiones diuinas ad posteros propaget.

§. CCXVIII.

Omnis humana traditio est disciplinaris.

Quoniam dogmata a nemine alio quam supremo illo ecclesiae conditore, proficisci potuerint, (§. 214.) consequens est: vt quamcunque

cunque humanam esse traditionem constat, siue ea demum apostolica sit, siue ecclesiastica, ea non nisi *disciplinaris* habenda sit.

Ex quo intelligi potest, quanta cautio adhibenda sit in constituenda traditionum specie, nisi periculum subire velimus in numerum dogmatum ea referendi, quae ad disciplinam duntaxat pertinent. Quod quidem discrimen non rite obseruatum, incredibile dictu est, in quantas angustias coniiciat animos his disciplinis nondum subactos, quum, quae *apostolicis institutis* in adceptis referimus, et olim in ecclesia obtinuisse certum est, aut abrogata hodie, aut in desuetudinem abiisse compererint. Exempla in progressu dabimus.

§. CCXIX.

Traditio diuina est perpetua et immutabilis.

Illud porro *diuinam* inter et *humanam* traditionem praecipuum intercedit discrimen, quod sicut *verbum* DOMINI SCRIPTVM, ita TRADITVM quoque *maneat in aeternum*, id quod indoli traditionis humanae non congruit. Haec enim, quum legem humanam vicissitudini obnoxiam imitetur, iisdem nixa regulis per se quidem mutari potest, etsi haud raro ecclesia id minime expedire iudicauerit. (§. 215.)

Quoniam enim humana omnis traditio, vt mox demonstratum est, nonnisi vim statuti disciplinaris habere potest, (§. 218.) quae autem huiusmodi est, eam pro rerum circumstantiis mutari nihil prohibeat, quod supra ostendimus, (§. 215.) perspicuum est, humanam omnem traditionem mutationi obnoxiam esse. An id, et quando consultum sit, prudentiae ecclesiasticae munus est constituere.

§. CCXX.

§. CCXX.

Non aeque humana.

Alterum haec inter traditionum genera discrimen est, quod diuinae quidem natura sua sine contradictione, *semper*, *vbique*, et *apud omnes* vim suam obtinere debeant, (§. 285.) humanae autem possint esse quidem vniuersales, plerasque tamen earundem spectata origine suis includi dioecesibus, et vix vnquam ad vniuersam pertinere ecclesiam.

Diuinae traditiones sunt, de quibus S. AVGVSTINVS meminit in INTROD. NOTR. DISS. *de tradit. sect. I.* §. 18. *not. c. apostolicae* pleraeque, quas retulit BASILIVS *ibid.* §. 17. *not. c.* et TERTVLLIAN. *ibid.* §. 18. *not. a.* Demum illae, de quibus S. AVGVSTINVS CIT. INTROD. *sect. II.* §. 14. *not. a. ecclesiasticae.* Est quoque aliud traditionis ecclesiasticae vniuersalis memorabile exemplum *in biduo ante pascha absque diuinorum sacramentorum celebratione transigendo*, quam in ecclesia tota illibatae hactenus seruatam INNOCENTIVS I. *in epist. XXV. c. 7. ad* DECENTIVM *episc. eugubin. ap.* COVSTANT. col. 859. ex institutione ecclesiae ad imitationem APOSTOLORVM facta deriuat his verbis: *Vtique constat* APOSTOLOS *biduo isto et in moerore fuisse, et propter metum iudaeorum se occuluisse. Quod vtique non dubium est, in tantum eos ieiunasse biduo memorato, vt traditio ecclesiae habeat isto biduo sacramenta penitus non celebrari, qui locus etiam est apud* GRATIANVM *distinct. III. can. 13. de cons.* Quomodo autem traditio ab ecclesia romana in reliquas dimanare, et vim obligandi vniuersalem consequi possit, docet idem INNOCENTIVS *cit. loc. c. 2. Quis enim nesciat*, inquit, *aut non aduertat id, quod a* PRINCIPE APOSTOLORVM PETRO *romanae ecclesiae traditum est, ac non vsque custoditur, ab omnibus debere seruari, nec superduci, aut introduci aliquid, quod auctoritatem non habeat, aut aliunde accipere videatur*

deatur exemplum? praesertim, quum sit manifestum, in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam atque Siciliam, et insulas interiacentes nullum instituisse ecclesias, nisi eos, quos venerabilis APOSTOLVS PETRVS *aut eius successores constituerint sacerdotes.* Et iterum: *Oportet eos hoc sequi, quod ecclesia romana custodit, a qua eos principium adcepisse non dubium est, ne dum peregrinis adsertionibus student, caput institutionum videantur omittere.*

§. CCXXI.

Traditio genuina.

Quum autem traditionem hoc loco tamquam iuris non scripti partem consideremus, omnes satis intelligunt, eam *genuinam* esse debere. Est vero *genuina* omnis, et sola illa, quam non vagum, et mobile populi, sed certum ecclesiae ipsius, cui vni hoc pro auctoritate competit, iudicium determinauit.

Principium omne, si rationem principii tueatur, certum esse oportet: porro vnitati religionis nihil obest magis, quam doctrinae christianae incerta fides, quare constituenda nobis auctoritas est aliqua, cui in secernendis traditionibus sine metu erroris adhaerere possimus. Ea autem auctoritas, nisi ecclesia, nemini alii data est. (§. 285.) Quaecunque igitur traditio huius iudicii auctoritate destituta est: non est amplectanda, et si qua inualuit, eliminanda. S. AVGVSTINVS in celebri illa de rebaptizandis haereticis controuersia *lib. II. c.* 82. *contr. crescon. Non adcipio*, inquit; *quod de rebaptizandis haereticis* D. CYPRIANVS *sentit, quia hoc ecclesia non adcipit, pro qua* B. CYPRIANVS *sanguinem fudit.*

§. CCXXII.

Ex SS. Patrum testimoniis.

Enimuero ecclesia non, quemadmodum in rebus humanis saepe euenit, caeco quodam impetu, in traditione iudicanda et pro arbitrio constituit. Habet illa canones suos, quos sequitur. Atque in his primum quidem Sanctorvm Patrvm auctoritati non sine graui ratione plurimum deferendum esse semper existimauit.

Sed hac in re cautione quadam opus est, vt non, quod vnus alterue scripsit sanctorum patrum, id statim diuinam esse institutionem existimemus. Tria esse consultanda in his docuit adposite Vincentivs Lirinensis *in libello contra haeret.* Vniversitatem, antiqvitatem, Consensionem, *sequemur autem* Vniversitatem *hoc modo, si hanc vnam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur ecclesia.* antiqvitatem *vero ita, si ab his nullatenus sensibus recedamus, quos sanctos maiores, ac patres nostros celebrasse manifestum est.* Consensionem *quoque itidem, si in ipsa vetustate omnium vel certe paene omnium sacerdotum pariter ac magistrorum definitiones, sententiasque sectemur*, sed de hoc infra vberius.

§. CCXXIII.

Ex sua materia.

Sed et materia, de qua praecipit, in considerationem venit. Ea enim, si ita comparata est, vt potestatem ecclesiae superet, traditio non nisi diuinae originis esse poterit, cuius adeo Apostoli praecones duntaxat, et propagatores esse potuerint.

Ex-

ingeniosa fidelium pietas excogitauit, et dicuntur *mores pii*: qui si iuri scripto, aut non scripto conformes sint, *obseruantiam* inducunt, magni quidem in ecclesia momenti, quam tamen cum traditione minime oportuit confundere, a quo pio errore ne veteres quidem illos satis sibi cauisse constat. Vid. DISS. NOST. *de trad. sect. I. §. XVIII. not. (a).*

§. CCXXVI.

Traditionum vulgarium.

Est ea quorundam hominum superstitiosa simplicitas, vt quaecunque speciem aliquam, vel obscurissimae pietatis praeseferunt, etsi nulla seu testium, seu instrumenti auctoritate fundata, omnia religiosa crudelitate amplectantur. Ex quo tanta moles vulgarium traditionum rei christianae incubuit, a quibus, vt caueamus, ratio, et christiana pietas praecipit.

Traditiones vulgares eleganter ita describit R. P. GREGORIVS ZALLWEIN. *in princ. iur. eccles. tom. I. q. II. c. III. §. 10. pag. 188. esse illas, quae ex pia hominum credulitate nullo fide digno instrumento fundata ingenii humani imbecillitate, simplici aliquoties pietate, vel omnino ex malitia hominum miracula aliaque gesta fingentium ortum suum trahunt.* His mirum est, quantum plebis simplicitas deferat. Et in eo tamen conuenit sapientibus, nihil hac indiscreta credulitate religioni verae esse perniciosius. Quare merito monent eos, quibus religionis docendae cura commissa est, vt vtilissimam se in his euellendis sentibus operam collocare existiment.

§. CCXXVII.

Et piarum conceptus.

Medium traditiones genuinas inter, et spurias locum tenent *opiniones circa res in cultum externum religionis influentes apud populum fidelem ab antiquo inolitae*, quae alias *piae credulitates* audiunt. Quas omnes alto supercilio despicere ambitiosae temeritatis; omnibus contra sine delectu adhaerere superstitiosae simplicitatis foret, a quo vtroque extremo, vt sibi fideles temperent, prudentia christiana dictat.

Adcuratissima est hac in re laudati ZALLWEIN *cit. loc. pag.* 193. et prudens philosophia: *in recipiendis*, inquit, *vel reiiciendis dogmatibus simus cauti, circumspecti, et nec nimis scrupulosi, nec excessive critici. Dixi primo, nimis scrupulosi, periculum religioni, pietati, et saluti fidelium metuentes, vbi non est. Stabit immota religio, et christiana virtus, neque animarum salus periclitabitur, etiamsi plures piae traditiones amandentur. Fulcra religionis, virtutis, et morum sunt scriptura, et traditio DEI, ac* ECCLESIAE, *et ex his enata fidei, morum, et disciplinae dogmata. Remedia vero salutis summe necessaria sunt fuga peccati, exercitium virtutum, frequens, et pius sacramentorum ecclesiae vsus, metuendum potius, ne nimius et nimium scrupulosus zelus, et feruor in hisce piis traditionibus defendendis aliquoties nocumento sit, et saluti fidelium et religioni: illi quidem, si fideles nimis sint creduli, nimis fidant, et in iis anchoram quasi salutis collocent, et interna salubriora, magisque necessaria salutis remedia negligant. Religioni vero, si hisce traditionibus veluti fundamentis structuram ecclesiae superaedificent, quoniam hoc modo ecclesia irrisioni, et contemtui haereticorum, et aliquoties periculo, ne latens falsitas detegatur, exponitur.*

§. CCXXVIII.

In his cautione opus est.

Quandoquidem igitur prudentia christiana alias, nisi genuinas traditiones, recipere vetat, ex hoc autem genere, quae sint, ecclesia nusquam omnes determinauerit, cautionibus opus esse facile intelligitur, ne imprudentes in errorem labamur.

Nouem regulas criticas ad secernendas pias traditiones a vulgi erroribus adstruit P. HONORATVS a S. MARIA *in animaduers. in regulas et vsum crit. lib. I. diss. III.*

CAPVT IV.

DE CONCILIIS.

§. CCXXIX.

Concilium definitur.

Proximum a sacra scriptura, et traditione locum merito *conciliorum* auctoritati tribuimus. De quibus iam, vt agamus, instituti nos ratio ducit. Concilium, si generatim sumas, *omnem plurium personarum coetum ad causas dubias praeuia deliberatione definiendas congregatum* complectitur. Nos tam lata eius acceptione non vtemur, vtpote de ecclesiasticis conuentibus acturi. Quo sensu nobis synodus est *personarum ecclesiasticarum*

con-

conuentus ad negotia ecclesiae collatis suffragiis definienda constitutus.

In etymologia vocis *concilium* non omnibus conuenit; vid. ISIDORVS *dist. XV. can. I. §. 7.* GERVASIVS *in ethymol. hac voce:* BENEDICTVS *XIV. de synod. dioeces. lib. I. in princ.* Sed nec vna est vocabuli huius apud veteres scriptores significandi potestas; quamquam enim plerumque synodos ecclesiasticas denotet, non raro tamen ipsam denotat ecclesiam, aut quamcunque aliam fidelium congregationem. *in l. 4. cod. theod. de episc. sanctissimum et venerabile* CONCILIVM significare *ecclesiam* recte contra ALCIATVM aduertit GOTHOFREDVS. Ita dum S. HIERONYMVS laudat NEPOTIANVM, quod *conciliabula martyrum* floribus, arborumque comis exornauerit. *epist.* 3. fine dubio ecclesias intelligit, martyrum nominibus adpellatas: contra ea TERTVLLIANVS *de pudicitia cap.* 10. pro quouis conuentu ecclesiastico sumit; quando ait: *cederem tibi*, inquit *si scriptura pastoris non ab omni* CONCILIO *ecclesiarum etiam vestrarum inter apocrypha, et falsa iudicaretur* vid. Ios. BINGHAM. *orig. eccles. lib. VIII. c. I. §. 7. seqq. vol. III. p.* 123. *seqq.*

§. CCXXX.

Concilia mere ecclesiastica, et mixta.

Vetus is in ecclesia mos est, vt episcopi generalibus regni comitiis interesse cogerentur, propterea, quod ecclesiae ipsius vtilitatibus consentaneum putaretur. Frequentia eius generis concilia olim fuerunt Constantinopoli, regum autem francorum temporibus paene in morem abiit, vt in negotiis grauioribus non ecclesiae modo, sed et imperii, et optimatum, et episcoporum concilio vterentur. Qua de re factum est, ut concilia in *mere ecclesiastica*,

sum ad confutandam PAVLI SAMOSATENI haeresim, vt alia plura exempla praetereamus. Praeter hos autem alios quoque clericos secundi ordinis tanquam episcoporum absentium procuratores in conciliis praesentes fuisse reperio, ita vt etiam voto vterentur decisiuo, quasi gauisi fuissent episcopi, a quibus mittebantur. In quibus hoc obseruandum est, quod in ecclesia quidem latina et sedem episcopis posteriorem occuparent, et suffragiis post episcopos datis subscriberent: quum contra vtrumque in ecclesia graeca aliter obseruaretur. conf. CABASS. *not. eccles. saecul. I. p. m.* 14. *seqq.*

§. CCXXXV.

Vocandi sunt episcopi.

Ex eodem consequitur porro, episcopis, *quos* SPIRITVS SANCTVS *posuit*, *regere* ECCLESIAM DEI, munus *iure diuino* impositum esse, vt intersint conciliis. Neque tamen ob id excludi eas personas ecclesiasticas, queis recentior ecclesiae consuetudo ius tribuit comparendi in conciliis.

Episcoporum quippe munus id est, vt vigilem adhibeant curam, diligentiamque in rebus ad ecclesiam pertinentibus, normas, regulasque determinandi, quibus fideles curae suae commissos ad cultum DEI, perpetuamque felicitatem perducant ACT. AP. *XX.* 28. PAVL. *ad ephes. IV.* 11. 12. Sed iam diu obtinuit in ecclesia, vt et cardinales, praelati, abbates, aliique ordinum religiosorum superiores ad concilia vocentur, ea ratione, quod suorum curam gerant spiritualem. A quo tempore id quidem non est satis apertum. Id vero dubio caret, quin multis seculis episcopi praeualuerint. VAN-ESPEN *part. I. tit.* 22. *c.* 1. *n.* 20. In concilio nicaeno secundo, quod graecorum fuit,

vni-

vniuersali ARCHIMANCRITAS ACT. *IV.* subscripsisse vna cum episcopis ap. HARDVINVM *tom. IV. col.* 268. *seqq. lego.* Cardinales in concilio romamano sub NICOLAO II. *an.* 1059. ante episcopos subscripsisse. Vid. HARDVIN *tom. VI. part. I. col.* 1066. in concil. lugdun. I. sub INNOCENTIO IV. *an.* 1245. eos episcopis ordine priores sedisse legimus ap. eund. HARDVIN. *tom. VII. col.* 378. et in lugdunens. II. Sub GREGORIO *X.* eos etiam metropolitanis praelatos fuisse testis est RAYNALD. *ad an.* 1274. *n.* 3. conf. CARD. IACOBATIVM *de concilio lib. I. pag.* 25. apud LABBEVM *in adparatu tom. II.* Quod ad abbates, eos colligo ex HARDVINO *tom. VI. part. I. col.* 1587. *seqq.* tempore concilii londoniensis *an.* 1075. ad concilia duntaxat prouincialia admissos fuisse. Posterioribus temporibus; nec a conciliis generalibus abbates exclusos fuisse docet nos schedula a Cardinale cameracensi scripta, quae exhibetur in *actis concilii constantiensis* a HARDVIN. *t. VIII. col.* 220. *seqq. Sciendum esse*, ait cit. Cardinalis, *quod quando in in conciliis generalibus soli episcopi habeant vocem definitiuam, hoc fuisse, quia habeant administrationem populi.... postea additi fuere abbates eadem de causa, et quia habebant administrationem subiectorum.* Decretis conciliorum *florentini* et *tridentini* etiam generales, et superiores ordinum regularium subscripserunt.

§. CCXXXVI.

Concilium oecumenicum vniuersam repraesentat ecclesiam.

Porro eamdem praecipue ob causam factum est, neque immerito, vt a concilio oecumenico vniuersam repraesentari ecclesiam profiteamur. Quo fit, vt quidquid de ecclesia adhuc a nobis demonstratum est; idem prorsus ad huius generis concilia, ac tuto adplicare nobis liceat.

Quod

conciliis tantum *vniuerſalibus* nos eſſe tractaturos, quae finiri poſſunt, quod ſint: *Conuentus praelatorum ex vniuerſo orbe chriſtiano legitime congregatorum, ſ. pontifice vel per ſe, vel per alios praeſidente, ad definienda eccleſiae vniuerſae negotia inſtituti.*

Concilia vniuerſalia graeci adpellant: οικυμένικα σύνοδα id eſt, ἐκ τῆς οικυμενης, ex terra, quae habitatur quacunque, vbi chriſtiana religio viget. Vnde et a S. AVGVSTINO *plenaria* vocantur. Paucis ea finit ISIDORVS HISPALENSIS *can. I. pr. diſt. XV. Quae ſancti patres de omni terrarum orbe conuenientes iuxta fidem euangelicam, et apoſtolicam celebrant.* Proteſtantes in determinanda ſynodi notione mire variant, vt ſe difficultatibus, quibus eos antiquitas omnis premit, eximant. Origo horum conuentuum, quin ſit antiquiſſima, non eſt dubium. Iam enim eorum ſaltem *tres* ab ipſis APOSTOLIS celebratos nouimus. Ac PRIMVM quidem *A. C.* 34. Hieroſolymis, in quo MATHIAS, in locum perfidi IVDAE electus eſt per ſortem ACT. AP. *I.* 17. *ſeqq.* Enimuero arguit hoc loco VENERAB. BEDA APOSTOLOS ob electionem MATHIAE per *ſortem* potius quam *electionem* factam; contra quem eos erudite defendit IOAN. CABASSVTIVS *not. eccleſ. ſect. I. p.* 16. *et* 17. quidquid diſputet NATAL. ALEXAND. [*in diſſ. VI. ad ſec. I.* alterum eodem vt videtur tempore ACT. AP. *VI. I. ſeqq.* vid. DISS. NOST. *de S. Scrip.* §. 29. *n.* (*a*). NAT. ALEXAND. *ſaec. cit. diſſert. VII. et VIII.* TERTIVM *A. C.* 51. itidem Hieroſolymis ACT. *XV.* 5. *ſeqq.* ad quod conferi dignus eſt BARONIVS *ad h. a.* et CABASSVTIVS *l. c. p.* 18. Equidem ſunt, qui plures numerant. vid. PETR. ANNATVM *in adparatu ad theol. tom. II.* qui eorum recenſet VIII. alii pauciores vid. DVPIN *in bibliot. auct. eccleſ. tom. I. p.* 334. *edit. par.* 1692. *diſſert. de concil. ſect. II. et III.* Negant quidem proteſtantes, ſynodos dici poſſe eos APOSTOLORVM conuentus; vid.

Mos-

MOSHEIM Allgemeines Kirchenrecht, *cap. I. §. 4. p.* 69. Sed ratione aeque falsa ducti.

§. CCXXXIV.

Non est necesse omnes fideles vocari.

Concilia igitur sunt conuentus praelatorum ex vniuerso orbe christiano congregatorum, ex quo consequitur, vt expectari expediat, donec ex praecipuis mundi plagis viri illustriores confluant; neque tamen necesse sit, omnes cuiusque generis fideles christianos eidem adesse.

Quamquam enim *numerus* praelatorum solus non faciat concilium oecumenicum, ne cogamur adfirmare alterum altero magis esse oecumenicum: neque hic vnquam sit definitus, vt ex MATTH. *XVIII.* 20. hoc erui nequeat; quia tamen fides communis est, et ad omnes pertinet, illud inprimis agendum est, vt quoad fieri potest, omnes maiorum gentium hierarchae orthodoxi, aut per se, aut per legatos, aut saltem per epistolas adsint. Alias quippe id certum est, synodum non fore absolute oecumenicam, donec ecclesiae reliquae accesserint. Quod autem saepe etiam alios interfuisse conciliis constet ex actis conciliorum, eius alia est ratio. Presbyteri non raro eruditione, atque sapientia celebres ad concilia admissi sunt *consulendi* causa, aut etiam vt disputando aduersus haeresiarchas fidem catholicam vindicarent. Atque hac de causa ORIGENES in concilium arabicum ab episcopis introductus tanta orationis, et argumentorum vi nascentem tum errorem impugnauit, vt plerosque eius auctores, fautoresque eo ipso in patrum consessu ab eodem abduxerit, teste EVSEBIO *lib. VI. hist. eccles. cap.* 37. MALCHIONEM quoque PRESBYTERVM, idem refert *lib. VII. cap.* 28. in synodum antiochenam admis-

concilia, etsi id demus, sine scientia pontificum ab imperatoribus conuocata sint, id satis probat vt paullo post videbimus. Quin ipse id fatetur *cap. II.* §. 4. *n.* 5. *in fin.* vid. AVCTOR ANONYMVS *histoire du droit canonique, et gouuernement de l'eglise cap. XXVII. p.* 219. *et p.* 220. Quamquam id recte animaduersum puto ab eruditissimo DOVIAT. *praenot. iur. can. lib. II. c. I.* §. 6. *id ad ius commune atque ordinarium esse referendum.* Namque sunt alioquin casus, queis necessitas ecclesiae aliud exigit. De quo paulo post. Conf. omnino THOMASIN. *dissert. III. ad concil. nicaen.* Denique vt ipsi quoque episcopi citra omnem conuocationem coeant, quid impedit? sane ita factum ab antiquissimis temporibus; pulchre demonstrauit THOMASIN. *cit. dissert.*

§. CCXXXVIII.

Salvo iure principum politicorum.

Haec tametsi vera sunt, nihil tamen prohibet, quin primorum ecclesiae seculorum synodi, conuocantibus imperatoribus christianis celebratae, oecumenicis accenseri mereantur, ac semper, et vbique his adnumeratae fuerint; imperatores enim christiani pacis, et tranquillitatis in ecclesia, et republica conseruandae studiosi, quae nulla re magis quam religionis dissidio turbari solet, et NUTRITIORVM ecclesiae, et DEFENSORVM reipublicae officio hac in parte functi sibi inde nihil potestatis spiritualis in decidendis negotiis ecclesiasticis adrogare praetenderunt.

Actus enim conuocationis in se nihil spirituale inoluuit, et hinc ab imperatoribus, quorum imperio vniuersa propemodum ecclesia tunc temporis inclusa fuit, iure exerceri potuit, sicut et hodie ex eadem ratio-

ratione singulis principibus christianis hoc ipsum ius respectu suorum regnorum denegari nequit, vt adeo ius conuocandi concilium cum iure in eo decidendi; quod ecclesiae semper saluum et integrum remansit, minime confundi debeat. *DEVS vos constituit sacerdotes, et nobis dati estis DII*, inquit CONSTANTINVS M. in synodo nicaena, quam eum conuocasse constat. *Conueniens autem non est, vt homo iudicet DEOS, sed ille solum, de quo scriptum (* PSALMVS LXXXI. *) DEVS stetit in synagoga DEORVM, in medio autem DEVS indicat* ita RVFIN. *l. I. c. II.* cui consentit SOZOMENVS *lib. I. c.* 17. *edit. Valesia. Mihi, quum homo sim, nefas est, huiusmodi rerum cognitionem arrogare, cum et qui accusant, et qui accusantur, sacerdotes sint.* Inde etiam est, quod THEODOSIVS, et VALENTINIANVS IMP. in sacra (id est epistola) ad synodum ephesinam missa aperte profiteantur, *se* CANDIDIANVM *praeclarissimum sacrorum domesticorum comitem ad synodum ephesinam abire iussisse, ea lege, et conditione, vt cum quaestionibus, et controuersiis, quae circa fidei dogmata incidunt, nihil quidquam commune habeat; nefas enim esse aiunt, qui sanctissimorum episcoporum catalogo adscriptus non est, illum ecclesiasticis negotiis, et consultationibus sese inmiscere ap.* HARDVIN. *tom. I. col.* 1346. Denique MARCIANVS IMP. cuius auctoritate celebratum est concilium chalcedonense ACT. *VI. in allocutione. Nos* inquit, *ad fidem confirmandam, non ad potentiam aliquam exercendam exemplo religiosi* PRINCIPIS CONSTANTINI *synodo interesse voluimus, ne vel vlterius populi prauis suasionibus separentur ap.* HARDVIN. *tom. II. col.* 466. *add. cap.* 2. *seqq.* DISS. *XCVI.* Ex quo simul adparet, quo animo quibusue de causis imperatores, principesue sacris his conuentibus pro muneris sui ratione interesse gestiant. Atque ex his iam perspicuum esse existimo, quid sit et de FEBRONII viri clarissimi *cit. loc.* sententia et THOMASINI *cit. dissert.* §. 5. *factum* inter, et *ius* distinguentis opinione sentiendum. Conf. NAT. ALEXAND. *hist. eccles. ad sec. IV. diss. V. tom. IV. p.* 208.

§. CCXXXIX.

§. CCXXXIX.

Etiam hodie principum consensus requirendus est.

Enimuero haec principum conuocatio, quamquam non sit ex earum rerum numero, quae fieri nequeunt; difficilis tamen, et ardua ab eo tempore euasit, quo vastissimum imperium romanum in plura regna discerptum fuit. Ex quo iam inde a seculo XI. Ius istud penes vnum romanum pontificem stetit: consensum tamen principum negligi minime oportet, ne aut episcoporum praesentia, aut decretorum executio impediatur.

Vid. GIBERT *tom. I. p.* 78. *seqq.* qui tamen *ibid. p.* 66. quatuor casus nec sine ratione excipit. Nimirum *si dubius sit papa; si notorius sit haereticus: si sedes vacet, si concilium praecedens futuri tempus, vt locum praesiniat.* Id satis certum est, non posse quemquam episcoporum quauis ex causa inuito principe abesse a regno, quum constet id pertinere ad reipublicae administrandae potestatem. Deinde *cum duo sint*, inquit doctissimus DOVIAT. *cit. loc.* §. *VII. quae in conuentibus hisce sacris tractari, ac definiri solent, dogmata nimirum fidei, ac disciplinae canones, quamuis in iis, quae fidei sunt, atque doctrinae, plena sit episcoporum in eiusmodi synodis potestas, nihilominus, et his facilius ad exitum perducendis vtilem admodum, et ceteris, quae ad publicos mores spectant, firmius stabiliendis, necessarium imperantium auctoritatem esse, tum res ipsa docet, tum vetera* CONSTANTINI, THEODOSII, MARCIANI, *aliorumque piorum* PRINCIPVM *in nicaeno primo, constantinopolitano I. chalcedonensi conciliis interuenientium exempla testantur, et fatentur ipsi pontifices.* S. LEO PAPA *res humanas aliter tutas esse non posse*, cordate agnoscit ap. GRATIANVM *can.* 21. *XXIII.* 5. *nisi quae ad diuinam confessionem pertinent, et regia,*

et

et sacerdotalis defendat auctoritas. Conf. *ibid can.* 20. 26. 34. *et* 35. PETRVM DE MARCA *lib. II. c.* 10. *seqq. lib. IV. cap. seqq. lib. IV.* 22. PAVLVS III. *in bulla indictionis.* IVLIVS III. *in bulla resumtionis.* PIVS IV. *in bulla celebrationis* concilii tridentini id exemplo suo satis comprobarunt, vt concilium constantiense praeteream, quod SIGISMVNDI IMPERATORIS consensus expressam facit mentionem apud HARDVIN. *sess. I. concil. constantiens. tom. VIII. col.* 232.

§. CCXL.

Episcopi gaudent iure voti decisiui.

Porro autem ex eodem axiomate colligimus omnes, missis ad singulos litterisconuocatoriis esse vocandos, queis id diuino, aut humano iure competit, neminemque eorum sine iniuria praeteriri, (sup. §. 235.) non vocatos vero sua auctoritate comparere posse. Suffragiorum autem ius, quo episcopi gaudent, non *consilii* duntaxat, sed et *decisionis* potestate praeditum esse.

Quibus ecclesiae forma esse monarchica visa est, iis non aliud magis naturale visum est consectarium, quam episcoporum his in conuentibus munus omne in *consulendo* situm adfirmare; sed qui ita sentiunt, parum memores esse videntur illius mandati, quod datum est episcopis ACT. AP. *XX.* 28. *Vt sibi, et vniuerso gregi attendant, in quo eos* SPIRITVS SANCTVS *posuit regere ecclesiam* DEI. Deinde et de his vtpote APOSTOLORVM successoribus dictum esse cogitent: *Qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit* MATTH. *X.* 40. LVC. *X.* 16. IOAN. *XIII.* 20. Et APOSTOLOS quum audio ACT. AP. *XV.* 28. sententiam conciliarem promulgantes: *Visum est* SPIRITVI SANCTO, *et nobis*, amplius aliquid potestatis animaduertere mihi videor,

quam quidem eorum est, quos summis princip-
bus nouimus a conciliis adsident. Certe PAVLV
concilii eius statuta modo *praecepta ibid. v.* 41. mo-
do vocat *dogmata: ibid XVI.* 4. *Nam si, vt con-
sulerem*, inquit doctissimus MELCHIOR CANV
*loc. theol. lib. V. cap. 5. p. 159. advocarentur, iis
episcopis, qui theologiae rudes, et imperiti essent,
nullus esset omnino in conciliis locus, quando theolo-
giae quaestio veniret in dubium, cetera*, vbi hanc
quaestionem solide more suo examinat. Conf. PETR.
DE MARCA. *lib. V. c. XII.* §. 7. et BOSSVET in
defens. declar. cleri gallic. lib. XIII. cap. 20.

§. CCXLI.

Num omnes episcopos adesse oporteat?

Quemadmodum autem omnes eo iure prae-
ditos vocandos esse constat(sup. §. 235.), ita rite
vocatos nisi graui, et iusta causa impeditos com-
parere oportet; absentia tamen rite vocatorum
etiam plurium valori, et auctoritati concilii nihil
derogare potest; absentium enim ius adcrescit
reliquis, quo fit, vt statuta rite nihilominus
stringant etiam eos, qui seu quod non possent,
seu quod nollent, concilio non interfuerunt.

Quod dixi omnium non requiri praesentiam, eius tra-
ditio luculentum est testimonium. Neque enim
vllum hactenus concilium vocare oecumenicum
possis, vbi federit animo, omnes adesse oportere,
quod difficile dictu est in tam vetusta iuris obser-
uatione. Adde, quod ea sit moralis corporis na-
tura, vt a personarum mutatione non omnino pen-
deat, consensus tamen omnium etiam absentium
requirebatur, vt hoc modo consentiens habere-
tur, ecclesia. Atque inde est, quod ait CHRY-
SOSTOMVS *hom. LII. Tu non* NICAENOS PATRES,
sed et ORBEM TERRARVM *vniuersum condemnas, qui
sententiam illorum comprobauit.* vid. etiam *can.* 5.
14. *dist. XVIII. et cap.* 4. *de iureiur.*

§. CCXLII.

§. CCXLII.

Ius praesidendi papae competit.

Ex primatu sedi romanae adhaerente id quoque consectarium deducimus, vt *ius in omnibus praesidendi* pontifici romano vindicaremus, docet hoc eadem in conciliis seruanda norma, quam ab Apostolis adcepimus exemplo suo stabilitam, conuenit naturae concilii ecclesiam vnam repraesentantis, conuenit denique hactenus vsitatae consuetudini.

Exemplum dederunt Apostoli act. *XV.* 7. quod ecclesia perpetuo imitata est sic, vt vsum hunc perpetuum in ecclesia viguisse pluribus demonstrarem. Sed res omnis in tuto collocata est a viris historiae ecclesiasticae et iuris canonici peritia omni laude maioribus Petro de Marca *lib. V. c.* 2. *pluribus seqq.* et Thomasino *dissert. X. ad concil.* Non ego quidem sum nescius in dubium id vocasse Gibertvm *corp. iur. can. in prolegom. part. I. tit. XV. sect.* 17. *p.* 107. et qui hunc libenter sequitur Ivstin. Febron. *cit. opere cap. VI. §. IV. n.* 1. Sed quia neutrum reperio respondisse argumentis contrariis, aeque animo ferant in alia omnia euntem.

§. CCXLIII.

Etiam per legatos.

Eo iure saepissime missis legatis vsi sunt, quibus id cum reliquis legatis commune est, vt apostolicae sedis confessionem offerre debeant, non tamen *tanquam de incertis contendere, sed vt certa atque immutabilia compendiosa definitione proferre.*

Quae de legatis pontificum dixi, verba sunt ex AGATHONIS *epist. act. IV. synod. VI. ap.* HARDVIN. *tom. III. col.* 1123. cui adde MELCHIOR. CANVM *loc. theol. lib. V. c.* 5. *p.* 155. *seqq.* Qui autem imperatoribus seu solis hoc ius attribuunt, seu eis omnino abiudicant, vtrique peccant. Alterum enim cum historia perspicue pugnat, in ecclesiam iniuriosum est alterum. Quin conciliis interfuerint imperatores saepe ipsi, non raro per legatos suos, nemo facile iuerit inficias. At non vt praesides, et iudices, sed vt defensores, testes, et conscii decretorum, vt si opus foret, in contumaces, pacisque turbatores pro auctoritate sua animaduerterent (sup. §. 238.) Sunt enim reges custodes legis diuinae, non interpretes, non iudices vti S. AVGVSTINVS docet *epist.* 185. *tom. II. col.* 651. *n.* 19. et patet ex *lib. I. C. de SS. Trinit. et tot. tit. C. de haeret.* nec aliud professi sunt CONSTANTINVS, MARCIANVS, omnium luculentissime THEODOSIVS, et VALENTINIANVS *in sacra supra in scholio citata*, in qua declarant se CANDIDIANVM ad synodum ephesinam *ea tamen lege, et conditione misisse, vt ecclesiasticis negotiis, et consultationibus se non immisceat, verum vt monachos, et saeculares, qui huius spectaculi causa vel eo nunc confluxerunt: vel in posterum confluent; ab eadem illa ciuitate modis omnibus submoueat, quandoquidem non licet illos, qui omnino necessarii non sunt ad sacrorum dogmatum examen, tumultus excitare, et iis, quae cum tranquillitate a vestra sanctitate constitui, definirique debent, obstaculum aliquod adferre, tum rursum, vt diligenter prospiciat, ne quae dissensio ex mutuo repugnandi studio contra increbescat, et saeua tempestatis instar debacchata, si synodi vestrae consultationem, exactionemque veritatis indagationem forte obturbet; sed vt iis, quae dicuntur, rite perceptis singuli inoffense, quod visum fuerit in medium proponere, vel ab aliis propositum refutare queant, vt ea tandem ratione, vbi per singulas propositiones, exceptionesque inquisitio citra vllam omnino turbam, contentionemque habita fuerit, quod omnibus placidum probatumque fuerit, communi vestrae sanctitatis sententia constituatur, decernaturque*, vid. THOMASIN *cit. differt.* §. 14. *seqq.* PETRVS DE MARCA *cit. loc*

§. CCXLIV.

§. CCXLIV.

Huius iuris effectus.

Ex iure praesidendi, quod antistiti romano competit, (sup. §. 242.) intelligimus, cur ordinis praerogatiua ipse, et legati eius gaudeant, rerumque gerendarum, et sanciendarum auctores existant.

Atque hoc sane apostolica traditione nititur, ex qua constat PETRVM in concilio hierosolymitano non praesedisse tantum, sed et proposuisse deliberanda, et primo loco sententiam dixisse. Vid. PETRVS DE MARCA *lib. V. de conc. sacerd. et imp. cap.* 7.

§. CCXLV.

Salua tamen episcoporum suffragandi libertate.

Verum hanc sententiae praerogatiuam ita par est intelligi, vt salua maneat *concilii libertas*, quam quidem in eo sitam esse recte contendunt, vt sententiam a pontifice dictam tum demum vim definitionis obtinere dicamus, quando, instituta rite deliberatione, consensu episcoporum, suo iure de quaestione proposita iudicantium (sup. §. 240.) eadem probata est, ac confirmata.

Aliam longe, *libertatis synodorum* notionem dedit CARD. ORSI in *diss. de modo concil. summ. roman. pontif. auctorit. cum libertat. suffrag. in synod. oecumen. In hoc*, inquit, *p. 66. synodi libertas posita est: vt episcopi in generalibus synodis iustam notitiam adcipiant conditae a romano pontifice legis, huius aequitatem rationes, et momenta cognoscant; atque ita tum auctoritate summae sedis munita, tum luminibus illustrata, et zelo incensa, omnia possit aduersus impios,*

ecclesiasticis adceptionem, veluti, quum idem significat, ac *consentire*, aut ea, quae dicuntur, concilii decreta rite fuisse condita declarare, ac fidelibus indicare id, quod iam ab aliis obseruatum est.

§. CCXLVIII.

Decreta conciliorum generalium rite condita confirmatione pontificia non indigent.

Quod si ita est, mihi quidem acta conciliorum vetera, atque recentiora diligenti opera perlustranti de toto hoc confirmationis negotio ita statuendum videtur, vt confirmationis huiuscemodi necessitatem ex iis non modo non *demonstrari*, vt aiunt, sed ne satis quidem firma coniectura confici posse existimem, nisi forte ea demas conciliorum decreta, quibus conficiendis aut intercesserint legati pontificum, aut omnino eius nomine interfuerit nemo.

Quod si enim nulla est synodi oecumenicae, citra pontificis confirmationem talem, qualem volunt Italiae scriptores, auctoritas, nullum habet praesidium ecclesia, quo sese aduersus iniurias tueatur. Et vero haud difficile fuerit, si animus euagari ex omnibus omnium conciliorum generalium actis ostendere, nullam vnquam eiusmodi confirmationem a pontifice romano fuisse petitam, quod erudite, vt solet, et luculenter probauit doctissimus BOSSVETVS *def. declar. cleri. gall. lib. XIII. cap. I. seqq.* cuius non possum, quin adscribam verba, quae sunt *cit. lib. cap.* 10. *Libenter quaererem*, inquit, *ludantque nos synodi*, *cum absolute*, *ac decretorie pronunciant:* si quis non ita senserit, anathema sit. *Ac nimis profecto ineptiunt*, *qui haec anathemata intentari respondent*, *synodis sub ratihabitione*, *et confirmatione futura pontificis; at saltem audiant*

has

has formulas ab omnibus synodis frequentatas, quae effectum ipsum denotant: ab ecclesia proiecimus, priuauimus, nudauimus omni dignitate: ac rursus alio modo: nudatus est, priuatus est, proiectus. Tanquam perfecta re, quam ipsi perdere volunt. Postremo, si adhuc haesitant, esto illud ab VIII. synodo decretum, peremtorium haud minus aduersus eorum sententiam, quam aduersus Photium: Nos eum inobedientem, et resistentem sanctae huic et vniuersali synodo repulimus, et anathematizauimus, atque a tota, et apostolica ecclesia fecimus alienum per datam nobis potestatem in spiritu sancto, a primo, et magno pontifice nostro liberatore, et saluatore cunctorum: Quid enim expectant, qui sic pronunciant? Sed nos in tam claris plus aequo immoramur. Cf. etiam PETRVM DE MARCA *de conc. sacerd. et imp. lib. II. c. X. §. VIII. seqq. et lib. VI. c. XXII. per totum.*

§. CCXLIX.

Vnde hauriendae definitiones?

Quum porro concilia instituuntur ad ecclesiae negotia definienda, (sup. §. 233.) idque iuxta fidem euangelicam, et apostolicam, consequens est: vt in controuersiis ad fidem spectantibus decisionis norma non alia esse queat, quam *sacra scriptura*, et *traditio*, (sup. §. 234.) liberius autem sit in stabilienda disciplina arbitrium.

Quo factum est, vt in conciliis duo positi fuerint sub throno codices: *Alter* S. scripturae, canonum *alter*: ille in rebus fidei, hic in causis disciplinae inspiciendus; vid DISSERT. NOSTR. *de collect. iuris ante gratianei c. I. §. 28. n.* (a) Namque in materia quidem fidei quid aliud faciunt concilia, quam *secundum scripturas, secundum traditiones patrum, secundum ecclesiasticas regulas anteriores pro fide, ac communione catholicae ecclesiae dubia explicare ac firmare?* GELASIVS *ad episcopos Dardaniae cap.*

 13.

13. Elegantissime VINCENTIVS LIRINENSIS *in commonit. I. c.* 31. *Christi ecclesia sedula et cauta depositorum apud se dogmatum custos, nihil in his vnquam permutat, nihil minuit, nihil addit. . - Denique quid vnquam aliud conciliorum decretis nisa est, nisi vt, quod antea simpliciter credebatur, hoc idem postea diligentius crederetur, quod antea lentius praedicabatur, hoc idem postea instantius praedicaretur; quod antea securius colebatur, hoc idem postea solicitius excoleretur. Hoc, inquam, semper neque quidquam praeterea haereticorum nouitatibus excitata, conciliorum suorum decretis catholica perfecit ecclesia, nisi, vt, quod prius a maioribus sola traditione susceperat, hoc idem posteris etiam scripturae chirographum consignaret, magnam rerum summam paucis litteris comprehendendo, et plerumqne propter indiligentiae lumen, non nouum fidei sensum, nouae adpellationis proprietate signando.* Et S. ATHANASIVS *lib. de synod. Nicaeni patres*, ait, *de fide ita scripserunt: credit ecclesia catholica: et statim confessio ipsa adiuncta est, vt ostenderent eam non esse nouam sententiam, sed apostolicam: et quae ipsi scripsissent: non esse sua inuenta, sed apostolorum documenta.*

§. CCL.

Quotuplicis generis sunt statuta conciliorum?

Quumque negotia omnia ecclesiastica aut dogmatum fidei, aut disciplinae ecclesiasticae adpellatione continentur, (sup. §. 33.) conciliorum autem finis sunt definienda ecclesiae negotia, (sup. §. 233.) perspicuum est, conciliorum definitiones aut ad fidem, aut ad disciplinam stabiliendam esse comparatas. Illae *dogmata*, hae *canones* adpellantur.

Can. 1. *et* 2. *dist. III.* Migrauit hunc morem concilium tridentinum, in quo definitiones fidei, *canones*; regulae vero ad mores et disciplinam ecclesiae pertinentes *decreta* inscribuntur, conf. GIBERTVM

MERTVM *corp. iur. can. tom. I. p. 92. pluribus sequentibus.*

§. CCLI.

Concilium est infallibile.

Quoniam quidem concilio oecumenico vniuersa repraesentatur ecclesia. Haec autem in rebus fidei, et morum ad salutem pertinentium infallibili praedita est auctoritate, (sup. §. 76.) consequens est, vt concilium nec (I) in rebus fidei, nec (II) in materia morum ad salutem aeternam necessariorum, et vniuersae ecclesiae praescriptorum erroris periculo subiaceat.

Nisi ecclesia, et quod hanc repraesentat, concilium in rebus fidei errori non obnoxia dicatur, parum abest, quin omnis religio in nihilum abeat, quod quam sit ab omni sensu recti alienum, quis est, qui ignoret? Aliter S. ATHANASIVS *epist. ad episcop. afric.* quum ait: *Verbum* DEI *per oecumenicam nicaenam synodum manere in aeternum. tom. I. eius opp. p.* 899. et S. AMBROSIVS *epist.* 21. *Sequor*, inquit, *tractatum nicaeni concilii, a quo me nec mors, nec gladius poterit separare*, quod et IVSTIN. IMP. agnouit *in lib.* 4. *c. de summa Trinit.* atque huc pertinent ISIDORVS *dist. XV. c.* 1. et GREGORIVS *dist. cit: can.* 2. et IVSTIN. *nou. CXXXI. cap.* 1. adde c, 6. 7. *XXV. q. I. et c.* 4. *caus. ead. quaest. II.* Eadem ratio in moribus quoque valere debet. MATTH. *V.* 24. LVC. *I.* 75. *III.* 11. IOAN. *XII.* 25. *ad* ROM. *XII.* 1. *seq. ad* PILIPP. *III.* 3. IACOBI *I.* 27.

§. CCLII.

Sunt necessaria concilia.

Quum itaque concilium neque in rebus fidei, neque in determinandis mediis ad fidei

per-

perfectionem necessariis errori sit obnoxium, (sup. §. 252.) facilis est collectio, quam sit conciliorum generalium in ecclesia non *vtilis* modo, sed et non raro *necessaria* auctoritas.

Diuinae veritatis est: *salutem esse, vbi multa concilia* PROVERB. *XI.* 14. et ibid. *XXVII.* 6. Hinc etiam MOYSES sapientes sibi in concilium elegit, quod solus *sustinere* onus haud potuerit EXOD. *XVIII.* 18. 11. DEVTER. *I.* 12. Quod et PLATO vidit, cum consultationem *Sacrum* quidquam, et ARISTOTELES *diuinum* adpellarunt *apud* LIPSIVM *polit. III.* 4. Enimuero oporteat esse *scandala*, atque *haereses* MATTH. *XVIII.* 7. *I.* CORINTH. *XI.* 19. et quod omne *regnum in se diuisum dissolui* necesse sit. MATTH. *XII.* 25. quod hic aliud est medium, nisi id sit concilium? Sane ita factum est ab apostolis ACT. I. 15. VII. 1. seqq. XV. 5. & agnouerunt patres CONCIL. CONST. *sess. XXXIX.* nec minus principes christiani, et leges patriae REC. IMP. *an.* 1524. §. 28. *an.* 1526. §. 5. et 6. *an.* 1529. §. 1. *an.* 1548. §. 4. *seqq. an.* 1551. §. 10. conf. etiam c. 3. *D. XX. et c.* 21. *de off. deleg. Traité de l'étude des conciles p.* 1. *c.* 1. *et* 2. 3. vbi, quae obiici solent, solide refutat.

§. CCLIII.

Canones sunt promulgandi.

Promulgatio est actus, quo efficitur, vt, quos obligatura lex est, eis satis innotescat. Quum itaque conciliorum sancita cunctos fideles obligent, (sup. §. 233.) hoc autem non fiat, nisi in eorum cognitionem fideles queant peruenire, consequens est, vt acta conciliorum singulis, praecipue absentibus praelatis ecclesiae communicanda, et ab his promulganda sint.

Quam

Quam rem ab ecclesia vsurpatam docemur non modo in ACTIS APOSTOLORVM *XV.* 41. *XVI.* 4. sed et posteriorum omnium conciliorum historia, vt ex sola patet bulla PII IV. *Sicut ad sacrorum* SESSIONI XXV. subnexa optima ratione: *leges* enim *sacratissimae*, inquiunt Impp. VALENTIN. et MARCIAN. *quae constringunt hominum vitas, intelligi ab omnibus debent. l.* 9. *c. de leg.* fiebat autem id literis *encyclicis*, quae etiam *circulares* et *catholicae* a vetustis scriptoribus adpellantur, quarum varias species ex antiquitate illustrat FERRARIVS *de var. eccles. epist. gener. lib. II. cap. IV. et cap. VI.*

§. CCLIV.

Promulgati legitime obligant.

Posteaquam autem satis, atque legitime promulgata conciliorum decreta, siue ea ad religionis substantiam, et dogmata pertineant, siue in stabilienda, formandaque ecclesiae disciplina versentur; dubium nullum est, quin plenam sortiantur obligandi potestatem(sup. §. 233.)

Sed fit tamen saepe, vt in vsum non deducantur disciplinae capita. Sane ecclesia gallicana concilii tridentini *reformationes* salua libertate ecclesiae gallicanae recepit. *Dolendum*, inquit AVCTOR *Princ. iur. publ. eccles. quod vix sit dioecesis, in qua saluberrima tridentini reformatio plenissime sit introducta. Obstant inolitae consuetudines, priuilegia, et libertates ecclesiarum, exemtiones monasteriorum, reformandorum potentia, ordinariorum respectus humani, incuria, et timiditas.* Ceterum animauertendum id est, nullam in disciplina ecclesiastica promulgationem, adceptionemque tantum sui momento valituram, vt iuribus principum quidquam deroget.

§. CCLV.

§. CCLV.

Non omnia legis instar habenda sunt.

Quod autem de synodalium statutorum auctoritate disputaui, id non ita capiendum moneo, vt omnia definitorum dogmatum loco habeantur. Non est ita. Multa enim definiuntur, vt *fidei diuinae dogmata;* alia veluti quaedam *theologorum conclusiones.* Non nulla placent vt *probabiliora.* Non pauca quasi *piae* quaedam, et *salutares* laudantur *consuetudines.* Nec minus multa de industria in neutram partem definita relinquuntur.

Fidei *dogmata* sunt definitiones conciliorum nicaeni, constantinopolitani, quae contra Arium, Nestorium, alios propositae sunt quoad DEITATEM CHRISTI, et SPIRITVS SANCTI: at quae de gratia infantum baptizatorum decidit CONCIL. VIENNENS. relatum *in clem. un. de SS. Trinit.* vt *probabilius* placuit. Vsus imaginum, supplicationes publicae, vestitus sacerdotum *piae* sunt *consuetudines* laude dignae, quum vsus rectus est. Et vero immaculatam conceptionem B. M. V. concilium tridentinum *indecisam* reliquit, vti et eam de residentia episcoporum disputationem *sess. XXIII. de reform. c. 1.*

§. CCLVI.

An alterum alteri deroget?

Ceterum conciliorum par est omnium auctoritas; ea autem, quae ad disciplinam tantum comparata sunt, sine vnionis detrimento aliter se atque aliter habere queunt. Ex quo consequens omnino est, vt in his quidem

euerunt, neque cognouerunt, quale ab his deliratur. Lib. IV. cap. 43. *Quapropter*, inquit, *eis, qui in ecclesia sunt, presbyteris obedire oportet, his, qui successionem habent ab* APOSTOLIS, *qui cum episcopatus successione charisma veritatis certum secundum placitum patris exceperunt.* Et *c.* 63. *Agnitio*, inquit, *vera est* APOSTOLORVM *doctrina, et antiquus ecclesiae status in vniuerso mundo, et character corporis CHRISTI secundum successiones episcoporum, quibus illi eam, quae in vnoquoque loco est, ecclesiam tradiderunt, quae peruenit vsque ad nos.* Atque in hoc consentientem habet TERTVLLIANVM *lib. IV. de praescript. Constabit*, inquit, *id esse ab* APOSTOLIS *traditum, quod apud ecclesias apostolicas fuerit sacrosanctum: videamus, quot loca a* PAVLO *Corinthii hauserint, ad quam regulam Galathae sint recorrecti, quid legant Thessalonicenses, Philippenses, Ephesii, quid etiam Romani .... dico itaque apud illas, nec solas iam apostolicas, sed apud vniuersas, quae illis de societate Sacramentorum confoederantur.*

§. CCLXV.

Consensus hic quomodo probetur?

Haec autem ecclesiae catholicae unitas, et episcoporum per orbem terrarum dispersorum in fidei capitibus consensio *communicatoriarum* commercio seruari, ac probari solitam fuisse veterum auctoritate euinci potest.

S. AVGVSTINVS ad Fortunium Donatistarum episcopum erroris conuincendum, qui vbique terrarum suam esse communionem adferebat. *Quaerebam*, inquit, *epist.* 44. *alias* 163. *ad Eleusium, et socios, tom. II. col.* 102. *n.* 3. *vtrum epistolas communicatorias, quas formatas dicimus, possem, quo vellem dare, et adfirmabam, quod manifestum erat omnibus hoc modo facillime illam terminari posse quaestionem.* Similiter *ep.* 43. *alias* 162. *eodem tom. col.* 89. *n.* 1. dixerat; scripsisse se quidem ad nonnullos Donatistarum episcopos literas priuatas, non autem communicatorias;

ias hic maxime a doctoribus dari regulas recte obseruat vir de omni iure ecclesiastico in Germania optime meritus celeberrimus paucis abhinc annis in Vniuersitate Wirceburgensi SS. Canonum Professor CAESAR BARTHEL in *Adnotationibus ad ius can. Vniuers. lib. I. tit. XXXIII. Num.* 41. ibique animi sui sensa desuper hisce verbis adperit: *Prior est*, inquit, *quod episcopus in regula dispensare non possit in iure communi, concilio generali, vel constitutionum apostolicarum, nisi in specie haec facultas ei sit concessa. Altera est: quod in regula episcopus possit in canonibus concilii generalis, et constitutionibus apostolicis, secundum spiritum tamen canonum ex vtilitate, et necessitate publica dispensare, nisi in specie haec ei facultas sit ademta. Et haec vltima*, pergit ibidem vir cordatus, *contra auctorem* (id est, P. Engel) *etiam a nobis tenetur: ratio est: quia haec facultas dispensandi in suo districtu episcopo est concessa, quae est vtilis, et necessaria ad regendam ecclesiam, in qua a spiritu sancto positus est: Atqui facultas dispensandi in conciliis generalibus canonum etc. est episcopo necessaria, et vtilis, ne iugum CHRISTI euadat durum, et homines subin laqueis conscientiae inuoluantur. Ergo in regula est concessa, cum CHRISTVS Dominus illimitare dixerit: quaecunque solueritis super terram etc.* Qua de re, quum cumulate actum sit ab aliis, ac praeterea in vnaquaque materia adcuratius, quid vsus teneat, moneri possit, nunc nihil addo amplius. Videri interea possunt NATAL. ALEXANDER *hist. eccles. tom. VIII. p. m.* 692. GIBERT. *prolegom. corp. iur. can. P. I. tit.* 20. *sect. II.* BOSSVETVS *defens. declarat. cleri gall. lib. XI. cap.* 18.

§. CCLVIII.

Quis habeat ius authentice interpretandi?

Cuius autem generis sint definitiones conciliorum generalium, interpretationis tamen legislatoriae, aut doctrinalis regulas rite adplica-

luctabilem latae definitioni tribuendam non minus tacito, quam expresso episcoporum consensui momentum inesse existimaretur.

Cuius quidem rei perspicua mihi ratio sita esse videtur in ipsa ecclesiae vniuersae conformatione. Profecto non videtur posse fieri, vt maxima episcoporum pars per orbem terrarum dispersa errori publico aliquo iudicio fidelibus ad credendum proposito sese non opponat? *Error quippe, an non resistitur, adprobatur, et veritas, quum non defenditur, opprimitur.* Non solet ecclesia tacere, quum errorem cognoscit: *ecclesia* DEI, ait S. AVGVSTINVS *ea, quae sunt contra fidem, vel bonam vitam, non adprobat, nec tacet, nec facit.* Quid? quod tenetur etiam ecclesia aduersus grassantem erroris contagionem insurgere, ne alias eidem conniuere videatur. Quod periculi genus praecauendum esse caute, ac sapienter monebat S. COELESTINVS P. *epist. XXI. §. 2. ad episcop. gall. apud* COVSTANT. *coll.* 1186. *Timeo*, inquit, *ne conniuere sit, hoc tacere; timeo, ne magis ipsi loquantur, qui permittunt illis taliter loqui: in talibus caussis non caret suspicione taciturnitas, quia occurreret veritas, si falsitas displiceret. Merito namque causa nos respuit, si silentio foueamus errorem* Conf. TOVRNELIVS *curs. theol. II. quaest. III. art. II. p. m. 63.*

§. CCLXVII.

Remouetur obiectio.

Sunt, qui ex vniuersalis ecclesiae sententia nullum omnino argumentum sumi posse arbitrantur, propterea, quod fieri nequeat, vt fidelium omnium sensum in fidei quaestione requiramus, id quod tamen necessarium esse opinantur, vanum igitur esse aiunt ab ecclesia catholica velle ducere fidei argumentum.

§. CCLX.

Nulla improbatorum auctoritas?

Illud denique haud difficulter perspicies, quae contra maiorum instituta celebrari contingit, concilii nomen haud mereri, neque ad eius adsurgere auctoritatem.

CAPVT VI.

DE CONSENSV ECCLESIARVM.

§. CCLXI.

Connexio.

Si omnem retro antiquitatem ecclesiae memoria repeto, magnum semper eorum fuisse numerum deprehendo, qui a vera desciscentes fide sparsis in vulgus erroribus vinculum illud religionis soluere adniterentur.

Haereses APOSTOLORVM aetate ortas sola APOSTOLORVM repressit auctoritas. SIMONEM MAGVM miraculorum donum oblata pecunia licitari ausum grauiter eo nomine reprehendit APOSTOLVS ACT. *c. VIII.* 20. EBIONI diuinitatem SERVATORIS neganti euangelium suum opposuit S. IOANNES, S. HIERONYMVS *de script. eccles. in Ioan.* vt alios hinc illinc propullulantes errores, et graues, et frequentes, quos adnotarunt alii, silentio praetereamus. Conf. NAT. ALEXAND. *hist. eccles. tom III. sect. I. c. XI. seqq.*

§. CCLXII.

uersali quidem ecclesia repetendam esse, vt tamen prae aliis omnibus cathedrae PETRI *propter potiorem principalitatem* ratio haberetur.

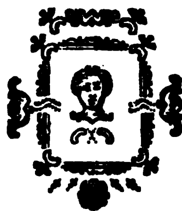
Quibus adcommodata sunt, quae S. AVGVSTINVS *lib. I. contra Iulian. c.* 4. *tom. X. col.* 503. *n.* 13. scribit: *Puto tibi eam partem orbis sufficere debere, in qua primum* APOSTOLORVM *suorum voluit* DOMINVS *gloriosissimo martyrio coronare, cui ecclesiae praesidentem* B. INNOCENTIVM, *si audire voluisses, iam tunc periculosam iuuentutem tuam pelagianis laqueis exuisses. Quid enim potuit* VIR *ille* SANCTVS *africanis respondere conciliis, nisi quod* ANTIQVITVS APOSTOLICA SEDES, ET ROMANA CVM CETERIS TENET PERSEVERANTER ECCLESIA? Ita et OPTATUS fidem ab ecclesia quidem vniuersa repeti suadebat, sed omnibus tamen aliis romanam praeferebat, eiusque episcopos enumerans vsque ad SIRICIVM *hodie*, inquit, *cum quo nobis totus orbis, commercio formatarum in vna communionis societate concordat.* Formatas hic intellige *communicatorias epistolas*, de quibus supra. Supersedeo transcribendis aliorum patrum testimoniis, quae videri possunt apud TOVRNELIVM *loc. proxime cit. pag.* 61. et LVD. THOMASIN. *cit. Diss.* §. 30. *seqq.* cuius tamen omnia mea nolim facere.

§. CCLXIX.

Nulla adpellatio locum habet.

Adeo autem haec firma putabatur decisio, vt ne ipsi quidem haeretici ab episcopalibus locorum conciliis, etsi de his quererentur, ad vniuersale concilium prouocarent: aut si prouocarent etiam, haec non vt legitima quaedam prouocatio, sed vt frustratoria tergiuersatio a fidelibus contemnebatur.

Saepissime hoc testatur S. AVGVSTINVS *serm.* 131. *alias* 2. *de verb. Apost. t. V. col.* 645. *n.* 10. vbi de Pelagianis: *Prorsus vbi tales*, inquit, *inueneritis, occultare nolite, redarguite contradicentes, et resistentes ad nos perducite. Iam enim de hac causa duo concilia missa sunt ad sedem apostolicam, inde etiam rescripta venerunt. Causa finita est: vtinam aliquando finiatur error!* Et *lib. II. oper. imperf. adu. Iulian. tom. X. col.* 993. *n.* 103. *Quid adhuc*, inquit, *quaeris examen, quod apud apostolicam sedem iam factum est in episcopali iudicio palaestina ergo haeresis ab episcopis non adhuc examinanda, sed coercenda est. Damnata a potestatibus christianis.* Idem rursus AVGVSTINVS *t. c. lib. I. col.* 878. *n.* 10. Pelagianos sin minus in synodo, saltem in collatione aliqua nouum examen exigentes exemplo Donatistarum ita arguit: *Absit a christianis potestatibus terrenae reipublicae, vt de antiqua catholica fide dubitent, et ob hoc oppugnatoribus eius locum, et tempus examinis praebeant, ac non potius in ea certi, atque fundati talibus, quales vos estis, inimicis eius disciplinam coercitionis imponant. Quod enim propter Donatistas factum est, eorum violentissimae turbae fieri coegerunt, ignorantes, quid ante sit gestum, quod eis fuerat ostendendum, quales vos turbas, Deus auertat, vt habeatis.* Quo ex loco adparet prouisionis, non necessitatis fuisse, vt Donatistis collatio concederetur, quod AVGVSTINVS etiam *loc. cit.* docuit.

CA-

CAPVT VII.

DE CONSTITVTIONIBVS ROMANORVM PONTIFICVM.

§. CCLXX.

Constitutiones pontificiae ex duplici fonte promanant.

Iuris ecclesiastici communis maximam partem implent summorum pontificum constitutiones, quas etiam extra concilium generale pro re nata condere solent, et quarum, quanta sit auctoritas adcurate magis atque distincte intelligi non potest, quam si iura pontificia, ex quibus illae deriuantur, horumque iurium originem atque naturam peruiderimus. Sunt autem duplicis generis iura, de quibus hic agimus, *primigenia* et essentialiter cum primatu ex diuina ordinatione connexa: et *adcidentalia*, quae postmodum variis ex caussis adcesserunt, et a romano pontifice exercentur ex arbitraria ecclesiae dispositione.

§. CCLXXI.

I. Ius cum primatu cohaerens.

Fontem, vnde primigenia primatus iura promanant, iam aperuimus. (sup. §. 93.) Itaque primum ius primatiale istud esse contendo,

do., vt ea, *quae ad statum ecclesiae vniuersalis pertinent, vbiuis gentium ea geri contingat, ad primatem referantur, quo is eo facilius ministerium suum modo disciplinae ecclesiasticae conformi impendat.*

Agnouerunt hoc primatus ecclesiastici ius non modo singuli veterum patrum, verum etiam ecclesiae particulares integrae, imo ipsa concilia oecumenica. Vt ex quam plurimis quaedam duntaxat referam; huc respexisse mihi quidem certe videtur SYNODVS SARDICENSIS, quando ad IVLIVM P. ita scribit apud HARDVIN. *tom. I. conc. col.* 653. *Hoc optimum, et valde congruentissimum indicabitur, si ad caput, id est, ad Petri sedem de singulis quibusque prouinciis domini referant sacerdotes.* Neque illud ab officio suo alienum iudicauerat EPHESINA SYNODVS in *epistola ad* COELESTINVM P. scripta, in qua, posteaquam sollicitudinem eius, quam singulis ecclesiis impenderet, commendauerat, ita inquit: *Est hoc vobis adeo magnis in more positum, vt in omnibus celebres sitis, studiaque vestra ecclesiarum firmamenta constituatis. Quia vero necesse est, vt omnia, quae consecuta sunt, sanctitati tuae significentur, non potuimus non scribere.* Quem morem ceteras synodos tenuisse eorumdem acta edocere possunt. Quare verissime ab AVITO episcopo viennensi in *epist.* 36. scriptum est: *scitis, synodalium legum esse, vt in rebus, quae ad ecclesiae statum pertinent, si quid dubitationis fuerit exortum ad romanae ecclesiae maximum sacerdotem, quasi ad caput nostrum membra sequentia recurramus.* Non enim aliae sunt AVITO leges synodales, quam est *antiquae regulae forma* INNOCENTIO I. *in epist.* 30. §. 1. *seqq.* ap. COVSTANT., quam secutos esse AFROS laudat, quum ab eo quaererent, *in anxiis rebus, quae sit tenenda sententia.* Neque vero immerito aut INNOCENTIVS antiquam esse hanc regulam statuit, cuius exemplum ex Apostolica aetate refert CLEMENTIS, quae est ad Corinthios perscripta epistola, aut IVSTINIANVS *in l. 7. c. de SS. Trinit.*

Trinit. eam illibate seruandam sanciuit: *Nec enim patimur*, inquit, *vt quidquam eorum, quae ad ecclesiasticum spectant statum, non etiam ad eiusdem referatur beatitudinem, quum ea sit caput omnium sanctissimorum DEI sacerdotum, vel eo maxime, quod quoties in eis locis haeretici pullularunt, et sententia, et recto iudicio illius venerabilis sedis coerciti sunt.*

§. CCLXXII.

Modus istud exercendi antiquus.

Quae relationes ad sedem apostolicam faciendae, eam, vt dixi, causam habebant, vt eo facilius ministerium suum in ecclesias etiam remotissimas extenderet. Eius autem officii explendi ratio non vna erat. *Monebant* hos, vt ab haereticorum insidiis sibi cauerent. *Hortabantur* alios, vt turbatam ecclesiae pacem sua auctoritate restituerent, emendarent naeuos in disciplinam illapsos. Aliquando *mittebant* in ecclesias destitutas viros, quorum opera fides restitueretur, notarenturque auctores dissensionum a communione segregandi. *Iubendi* vero auctoritatem sibi illis quidem temporibus absolutam vindicasse nunquam deprehendes.

Ipsorum pontificum testimonia sunt, quibus agendi haec sancta ratio, et ecclesiae christianae conuenientissima probatur. Episcopi Africani A. 401. Carthagine congregati, quam litteras ab Anastasio P. I. ad se datas, recitari in synodo mandassent, haec in acta synodi retulerunt in *cod. can. eccles. african. can.* 65. *Recitatis epistolis beatissimi fratris, et consacerdotis nostri Anastasii ecclesiae romanae episcopi, quibus nos* PATERNE, ET FRATERNE CHARITATIS SOLICITVDINE, AC SINCERI-

RI-

Quae omnia veterum testimoniis comprobare non esset difficile hoc loco. Verum tractavimus ea omnia, eo capite, quod supra de conciliis inscripsimus, in quo non hanc modo quaestionem, sed et alias de iure episcoporum in conciliis, horum confirmatione, et suprema potestate examinauimus. Sunt haec maioris in regenda ecclesia momenti, quam vt vno verbo expediantur.

§. CCLXXV.

IV. Ius, quod est tuendi vetera instituta.

Et quamquam disciplinae ecclesiasticae non ea sit ratio, quin, salua ecclesiae vnitate, hoc possit, alioue modo constitui, ea ipsa tamen, quam episcopos romanos gerere supra diximus, vniuersalis ecclesiae cura, hanc quoque his voluit commendatam, vt *tutores* se illius, atque *vindices*, praecipue, quum esset vetustate venerabilis, praestarent.

In speculis a DEO *constituti sumus*, inquit, COELESTINVS P. in *epist.* 4. §. 1. *ap.* COVSTANT. *col.* 1066. *vt vigilantiae nostrae diligentiam comprobantes, et quae coercenda sunt, resecemus, et quae obseruanda sunt, sanciamus.* Quae postrema non ita intelligenda sunt, vt pro arbitrio putemus pontifices condidisse disciplinae regulas. Quamquam enim legislatiuam potestatem non omnino negare ausim, de quo mox plura; ita tamen eam fuisse temperatam scio, vt magis in statutis Patrum tuendis, quam nouis ordinandis versaretur. LIBERIVS P. ad CONSTANTIVM IMP. scribens *epist. IV.* §. 3. *Nunquam* MEA STATVTA, inquit, *sed* APOSTOLICA, *vt essent semper firmata, et custodita, perfeci. Secutus morem, ordinemque maiorum, nihil addi episcopatui vrbis Romae, nihil minui passus sum.* Quod et INNOCENTIVS in *epist. I.* § 2. fatetur: *Literas tales dare placuit, non quae noua praecepta aliqua imperent, sed quibus ea, quae per ignauiam, desidiamque aliquorum neglecta sunt, obser-*

obseruari cupiamus, quae tamen apostolica, et patrum constitutione sunt constituta. Et in his quidem vindicandis neque canonica feueritate abstinebant. *Sciet quisquis hoc* (scribit ZOSIMVS epist. IX. §. 4. apud COVSTANT. *col.* 970.) *posthabita patrum, et apostolicae sedis auctoritate neglexerit, a nobis districtius vindicandum, vt loci sui, minime dubitent, sibi non constare rationem, si hoc putat, post tot prohibitiones impune tentari. Contumeliae enim studio sit, quidquid interdictum toties vsurpatur.*

§. CCLXXVI.

V. Inde fluit ius exequendi statuta patrum.

Atque haec quidem canonum vindicatio non in hoc versabatur solum, vt ii, in vsum iam deducti continua obseruantia stabiles permanerent. (sup. §. 274.) Sed iam dum etiam ab initio, vt reciperentur ab vniuersis, enitebatur, ea quidem cum potestate, vt praeter sedis apostolicae pondus nihil amplius desideraretur.

Perspicue GELASIVS *in epist. ad episcopos Dardaniae cap.* 2. *Quibus conuenienter, vt dictum est, ex paterna traditione perpensis, confidimus, quod nullus iam veraciter christianus ignoret, vniuscuiusque synodi constitutum, quod vniuersalis ecclesiae probauit adsensus, nullam magis exequi sedem oportere prae ceteris, quam primam.* Quo ex loco non id modo intelligimus, pontifices romanos legitimos semper fuisse canonum executores, sed existimasse etiam, sibi non minus quam aliis per orbem christianum episcopis eos sanctos esse, atque inuiolabiles oportere. Intelligebant illi scilicet: *Vniuersae pacis tranquillitatem non aliter posse custodiri, nisi sua canonibus reuerentia intemerata seruaretur*, vt loquitur S. LEO *epist.* 92. *cap.* 4. Atque ita esse omnino GREGORIVS M. praeclare docuit, *lib. XIII. epist.* 44. alias 37.

quum ita scribit: *Tunc status membrorum integer manet, si caput fidei nulla pulset iniuria et canonum manet incolumis, atque intemerata semper auctoritas.* Quod eo valebat, vt in iura episcoporum nihil quidquam sibi sumerent, ea non diminuerent, non magis, quam sua sibi eripi ab aliis passi sunt. Ingenue id professi sunt sanctissimi pontifices GREGORIVS M. *lib. III. epist.* 29. *Ad presbyteros, et diaconos ecclesiae mediolanensis* ita scribens: *Sicut ab aliis nostra exigimus; ita singulis sua iura seruamus.* INNOCENTIVS III. *lib. I. in epist. ad rectores Tusciae. Sicut iura nostra volumus seruari; sic aliorum iura voluimus illibata seruare.* Conuenire nimirum tutori canonum non ignorabant, ne is alios, posse eos violari impune, primus doceret.

§. CCLXXVII.

VI. Ius leges ferendi.

Quae etsi verissima sint, minime tamen adsentiendum est illis, qui condendarum legum potestatem in negotiis ecclesiasticis ab adulatione profectam, ac sedi primariae posterioribus demum seculis adsertam existimant. Quum enim eius potestatis vestigia non obscura antiquitas prodiderit, eamque illa, de qua supra diximus, vniuersalis ecclesiae cura in se prorsus continere videatur, nondum a me impetrari potui, vt ab ea sententia discedam, quam veteres imperatores agnouisse non est incompertum.

Audiamus VALENTINIANVM IMP. in *nou. III. cod. theodos.* adiecta, in qua, quum primatum sedis romanae synodorum etiam auctoritate firmatum adseruisset, haec subdit: *Verum ne leuis saltem inter ecclesias turba nascatur, vel in aliquo minui religionis disciplina videatur, hoc perenni sanctione decernimus, ne quid tam episcopis gallicanis, quam aliarum*

pro-

prouinciarum contra consuetudinem veterem liceat sine viri venerabilis papae vrbis aeternae auctoritate tentare, sed illis, omnibusque pro lege sit, quidquid sanxit, vel sanxerit apostolicae sedis auctoritas. Et sane in dubium reuocari hanc pontificum potestatem sine temeritate non posse, argumento esse possunt epistolae pontificum decretales antiquissimae illae, ac genuinae, quas COVSTANTIVS duobus voluminibus complexus est. Videatur omnino PETRVS DE MARCA *de conc. sacerd. et imp. lib. I. cap. 8. et 9.*

§. CCLXXVIII.

Quod eius officium circa dogmata?

Quod ad ea ecclesiae negotia, quae publica sunt, et ad dogmata pertinent, quamuis papae non sit tanta potestas, vt noui quidquam decernere valeat, praecipuas tamen illius esse partes dubium non est, quum in *exequendis* iis, quae in concilio definita sunt, dum vero emergens quoddam dubium *interpretatione tollendo*; atque etiam doctrinam male sanam alicubi gentium fortasse spargi coeptam *condemnando.*

Pontificum eam praecipuam curam esse debere, vt decreta conciliorum, et canonum statuta exequerentur, collapsa restituerent, ab interitu vindicarent, testis est omnis antiquitas. Hanc dum exerceret potestatem apostolica sedes, tanta antiquitus auctoritate viguit, vt prope immunita magis deinceps, quam aucta videatur. Quanta olim vi, quanta auctoritate mandatam sibi traditionis apostolicae custodiam propugnarunt romani pontifices CLEMENS, ANICETVS, VICTOR, STEPHANVS, SIRICIVS, INNOCENTIVS, apud COVSTANT. *cit. praefat. p. 28. seqq.* LEO latrocinalem synodum ephesinam valere non passus, etsi imperatoria po-

testate fretam, chalcedonensis synodi auctor ipse et executor pro stabilienda communi ecclesiae fide inuicta potentia stetit. Eadem exequendi auctoritate freti GELASIVS, et reliqui post eum pontifices, imperatores, totamque ecclesiam orientalem coegerunt, sola iam apostolicae sedis auctoritate, sine alia noua synodo, condemnare chalcedonensis synodi oppugnatores. Vt alia infinita silentio praetereamus, quae ad hunc locum firmandum adducere facile esset.

§. CCLXXIX.

Idem porro.

Quum nouus in ecclesia error ceruicem erigit, aut nouum in fide dubium animos fidelium suspensos tenet, episcoporum eius prouinciae; in qua is primum nascitur, ea cura est, vt auctoritatem suam ingruenti malo obiiciant. Huic suo officio si desint, aut si sola eorundem auctoritas ad id minime suffectura videatur; tum vero sanctae sedis pondus adiiciendum est, vt malum comprimatur, et quod occupauit fideles, dubium ex animis euellatur.

Episcoporum ea prima cura esse debet resistere erroribus: idcirco, inquit S. CYPRIANVS *epist.* 13. *lib. III. Frater charissime, copiosum est corpus sacerdotum concordiae mutuae glutine, atque vnitatis vinculo copulatum, vt si quis ex collegio nostro haeresim facere, et gregem* CHRISTI *lacerare; et vastare tentauerit, subueniant ceteri.* At praecipuam tamen eius rei custodiam esse penes romanos pontifices, auctor est S. Augustinus *lib. I. contra duas epist. pelag. c. I. ad* BONIFACIVM PAPAM *tom. X. col.* 412. *quum sit communis omnibus nobis*, (solicitudo haec) *qui fungimur episcopatus officio, quamuis in eo praemineas celsiore fastigio specula pastoris.* Quod videtur

notitiam, *aut per synodum, si id fieri potest, aut per harum recitationem, quo omnium consensu studioque firmentur.*

Verba sunt INNOCENTII I. *epist.* 24. §. 4. *apud* COVSTANT. *col.* 854. Quam hic decreta romanae sedis promulgandi rationem laudat INNOCENTIVS, eandem secuti sunt et alii pontifices, quemadmodum multis auctoritatibus demonstrarunt COVSTANT, *cit. praefat.* §. 47. *seqq. et* PETR. DE MARCA *lib. II. cap. XV.* §. 7. *seqq.* qui quidem posterior idem ex lege naturali, ciuili, conciliorum generalium, principum praeterea auctoritate, vt solet, erudite et copiose ostendit. Ex quo intelligi potest, quid de nouitia quorundam illa sententia statuendum sit, qua solennem illam Romae fieri solitam promulgationem sufficere adseritur ad inducendam in vniuersum obligationem, quorum argumenta solide refutauit VAN ESPEN *in tractat. de promulgat. leg. eccles.*

§. CCLXXXVI.

Cum consensu principum.

Ad haec principibus salus regnorum suae curae commissa ius tribuit non patiendi promulgationem legum ecclesiasticarum eiuscemodi, quae plus detrimenti in res publicas, quam vtilitatis in ecclesias illaturae videbuntur.

De hoc iure principum christianorum infra suo loco vberius agemus. Vnum MVRATORII locum non possum, quin adscribam. Is est *in lib. de ingen. moderat. in relig. negot. l. I. c. XV.* vbi ita ait doctissimus auctor: *Illa autem pars disciplinae, quae seruatur in politicis legibus, et prospicit rerum temporalium regimini, ac distributioni saepe, vt valeat; consensu indiget principum populorum, aliorumque episcoporum.*

§. CCLXXXVII.

§. CCLXXXVII.

Non praeiudicant iuri tertii.

Atque haec si rite obseruentur, iam plurium, de quibus non raro vehementer litigantur, constat sat perspicua ratio. Ex his enim haud difficulter intelliges, quaecunque sint pontificum disciplinares constitutiones, eas *iuribus* populorum *singularibus*, *priuilegiis*, *transactionibus* non debere esse contrarias: et si sint, minime esse recipiendas. Quid? quod, etsi receptae, eatenus tamen vim habere vllam posse non videantur.

Eleganter *cit. loc.* MVRATORIVS: *Ea semper*, inquit, *sedi apostolicae, conciliisque ipsis generalibus mens est, vt schismata, ac turbae, quantum fieri potest, declinentur. Et noua disciplinae decreta obligare nequaquam solent, ecclesias non fine ratione ab iis recipiendis alienas, aut prouincias aliis legibus, et moribus iam pridem addictas, et nouarum legum impatientes.* Sane quidem ratio fere nulla est, quae non priuilegiis a sede apostolica concessis, aut iuribus quibusdam singularibus; pactis, et transactionibus adquisitis gaudeat. Agemus de natione germanica alio loco. Haec inuiolata seruari aequitas postulat: et ad ecclesiae tranquillitatem sartam tectam conseruandam interesse quam plurimum experientia edocemur.

§. CCLXXXVIII.

Nec leges politicas corrigunt.

Et quemadmodum in nullius iniuriam esse oportet comparatas, ita neque regum, principumque iura, regnorumque consuetudines, modo legi diuinae, et religioni mini-

me

TITIER *abbas S. Petri senonensis ord. S. Benedicti in tract. theolog. de auctor. et infallib. sum. PP.* contra eos negauit *irreformabile esse iudicium* romani pontificis, nisi ecclesiae consensus adcesserit, cum ecclesia gallic. IAC. BENIG. BOSSVET *episc. meldensis in sua defens. declarat. cleri gallican. p. II. l. XIII. seqq.* cuius argumentis, an P. GALLVS CARTIER *in oper. de auctorit. et infallib. summ. pontif.* et CARD. ORSI *de irreformab. rom. pontif. iudic.* satisfecerint, viderint eruditiores. Ceterum vereor, vt reipublicae ecclesiasticae recte consulant, qui adfirmantem hanc sententiam ad dogmata referunt, immemores: eam et ecclesiae auctoritate adhuc esse destitutam, et a viris non pietate minus: quam eruditione celebribus, imo ecclesia gallicana omni in dubium fuisse vocatam, et vocari in hanc diem.

§. CCLXXXI

Non semper decretoriam ferre sententiam censendi sunt.

Hoc autem imprimis animaduertendum est, non eam semper fuisse veterum praecipue pontificum, dum rescriberent, mentem, vt decretis suis praecepti generalis vim inesse voluerint. Quin non raro consulenti priuatim episcopo, consilium aeque sententiae priuatae robur habiturum, impertiri solent, quomodo fere euenire solet inter eos, quos litterarum earundem societas, et amicitia arctius copulauit.

Atque hinc est, quod saepe videas pontifices suis in responsis vni adcedere sententiae veluti, quae sibi probabilior videatur, ita tamen, vt oppositis de pondere suo nihil velint detractum. Exemplum elegans dedit INNOCENTIVS III. *in can. 6. de celebr. missae §. 1.* Ab his tamen distinguendae sunt eius generis epistolae, quibus non

vt ait INNOCENTIVS *in epist. II. ad* VICTRICIVM §. 2. *ap.* COVSTANT. *col.* 747. *Noua praecepta aliqua imperantur, sed ea, quae per desidiam aliquorum neglecta sunt, ab omnibus obseruari cupiamus, quae tamen apostolica, et patrum constitutione sunt constituta.* Namque responsa haec, vt recte monet MARCA *lib. VII. c. XIII.* §. 5. *Non ita adcipienda sunt, ac si simplicis tantum consilii vicem subirent, sed velut decisiones ex canonibus, aut ex traditione petitae, ad quarum obseruationem episcopi erant adstricti.*

§. CCLXXXII.

Regula IV.

Discernendum quoque cum studio est ἔργον ἀπὸ τῶν παρέργον; sententiae nimirum ex accidenti a pontifice non consulto insertae, seduloque quum in caussam rescribendi, tum vero etiam in historiam eius inquirendum; ne alias eiusmodi opiniones pontificibus adfingamus, a quibus pietas eos, et veritas religionis christianae abhorrere edocere potuit.

Neque enim desunt nonnullae romanorum pontificum decretales epistolae, quae libris iuris canonici continentur, quae in varias doctorum reprehensiones incurrunt. Ecce! GREGORIVS III. aut vt aliis placet II. *in epist. IV. ad* BONIFACIVM EPISCOPVM relata *apud* GRATIANVM *caus. XXXII. quaest. VII. can.* 18. *Licere*, ait, *viro aliam vxorem, cui sua ob infirmitatem corporis debitum reddere non valet, sumere.* Ad quam elegantissime commentatus est VAN ESPEN, ZACHARIAS PAPA *ibid. can.* 23. vxorem, cuius maritus cum sorore concubuit, alteri nubere concedit, quam tamen *loc. cit.* ESPENIVS pro spuria reiicit; Huc referunt etiam *can.* 12. *dist. II. de consecrat.* Sed qui ex historia eius temporis eleganter explicari potest. *Can. item* 24. *dist. IV. de consecr.* vbi NICOLAVS baptismum etiam non baptizato *in nomine Trinitatis, vel tantum*

Nemo non videt, vnam omnium grauissimam, atque praecipuam iuris publici ecclesiastici hanc esse quaestionem, in qua proinde adcuratius exponenda longioribus solito nobis esse licebit. Ac in principio quidem describenda nobis sunt Concilii Constantiensis decreta: quorum Alterum est Sess. IV. his verbis: *quod ipsa synodus in* Spiritu Sancto *congregata legitime generale concilium faciens, et ecclesiam catholicam repraesentans, potestatem a* Christo *immediate habeat, cui quilibet, cuiuscunque status, vel conditionis*, etiamsi Papalis *exsistat, obedire tenetur in his, quae pertinent ad fidem, et exstirpationem dicti schismatis, et reformationem generalem ecclesiae DEI in capite, et membris.* Alterum in Sess. V. *Quod quicunque, cuiuscunque conditionis, status, dignitatis*, etiamsi Papalis, *qui mandatis, aut praeceptis huius sacrae synodi, et* cvivscvnqve alterivs concilii generalis *legitime congregati... obedire contumaciter contemserit, nisi resipuerit, condignae poenitentiae subiiciatur.*

§. CCXCI.

Decretum concilii constantiensis consentaneum est S. Scripturae.

Tria sunt in concilii constantiensis decretis hoc nobis loco discernenda a) concilium generale repraesentare ecclesiam b) illud potestatem suam habere immediate a Deo c) eius praeceptis omnibus esse obediendum. Quae quidem singula, si veterum interpretationi credimus, adeo christianae doctrinae consentanea sunt, vt non sit veterum quisquam, qui de aliquo eorum dubitaret.

Quod autem concilium generale vniuersam repraesentet ecclesiam, id vero nemo etiam eorum, quibus ceteroquin Concilii Constantiensis decreta non omnino probantur, in dubium vocat, et a nobis

nobis iam superius animaduersum est (sup §. 236.) Porro concilii generalis auctoritatem esse immediate a CHRISTO, non modo ex iis, quae a nobis alibi proposita sunt (sup. §. 76.) sed et clarissime ex eo MATTHAEI XVIII. loco demonstrari posse contendunt: *vbi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Tum etiam ex illis IOAN. XIV. *Ego rogabo patrem, et alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in aeternum, spiritum veritatis.* Quibus etiam adiungunt illud ex ACTIS APOSTOL. XV. *Visum est.* SPIRITVI SANCTO, *et nobis*, quae quidem probant manifestissime, conciliorum generalium auctoritatem immediate a CHRISTO esse deriuandam. Atque vt ne quis putet, alienam a vetustate interpretationem his a nobis sacri codicis textibus adfingi; addamus licet COELESTINI I. pontificis verba ex *epist.* ad patres Ephesinae synodi, quae in eiusdem ACT. reperias: vbi SPIRITVS SANCTI *testatur praesentiam*, inquit, *congregatio sacerdotum: verum est enim, quod legimus: quia nec potest veritas mentiri, cuius in euangelio ista sententia est:* vbi duo, vel tres etc. *Quod quum ita sit, si nec huic tam breui numero* SPIRITVS SANCTVS *deest, quanto magis eum interesse credimus, quando in vnum conuenit tanta turba sanctorum?* Quod idem etiam S. LEO docuit in *epist.* 63. ad THEODORETVM Cypri episcopum *: hac praecipue praesenti occasione credimus admonendum, frater charissime! vt, quotiescunque diuina gratia administrante, illos, qui foris sunt, fonte doctrinae aut submergimus, aut purgamus, in nulla ab illis, quas Spiritus sancti diuinitas in chalcedonensi concilio protulit, fidei regulis recedentes, inter vtrumque hostem nouellae perfidiae sermonem nostrum cum omni cautela libremus: non iam, quod absit, tanquam* DE DVBIIS DISCEPTANTES, *sed* AVCTORITATE SVMMA, *quae* BENE DEFINITA SVNT, *adstruentes.* Adde his eiusdem LEONIS *epist.* 73. et 78. ad LEONEM AVGVSTVM, et *epist.* 55. ad PVLCHERIAM AVGVSTAM. Sed et ille, quem superius recitauimus, MATTHAEI locus huic Gallorum doctrinae manifeste fauet, et frustra sunt, qui romanum

pon-

Pontificem excipiunt, quos arguit SYLVESTER II. Pontifex in epistola ad SEQVINVM Senonnensem archiepiscopum: *constanter dico*, ait, quod *si* IPSE ROMANVS EPISCOPVS *in fratrem peccauerit*; *saepiusque* ADMONITVS ECCLESIAM NON AVDIERIT, *hic*, *inquam*, *romanus episcopus praecepto DEI est habendus* SICVT ETHNICVS, ET PVBLICANVS. Cf. BOSSVETVS *in defens. declar. cler. gall.*

§. CCXCII.

Doctrina de suprema generalis concilii auctoritate non minus patrum traditione firmatur.

Quod porro patres, ac sancti maiores nostri oecumenicam synodum pro supremo, atque vltimo catholicae ecclesiae tribunali agnouerint semper, constanterque habuerint, multa sunt, quae persuadere possint ingeniis nullo partium studio, nullo praeiudicio implicatis.

Esto nobis primum argumentum celebris secundi seculi controuersia de celebrando paschate. Omnes per Asiam ecclesiae vetusta quadam traditione quarta decima luna pascha celebrabant, in quemcunque septimanae diem ea incidisset; quum tamen reliquae ecclesiae eam solemnitatem Dominica sequente peragerent. Frequentes ea de re synodi particulares celebratae sunt, vt et Romae, cuius synodicam epistolam refert EVSEBIVS *lib. V. hist. eccl. cap.* 23. *edit. vales.* At nihilominus episcopi Asiae morem ab antiquo sibi traditum constanter retinuerunt, neque placuit VICTORIS romani pontificis aduersus eos iactum fulmen, aut eius comminatio, vt idem est EVSEBIVS testis *cit. lib. cap.* 24. Non ergo seu episcopi Asiae, seu IRENAEVS, qui grauiter VICTOREM adhortatus est, *ne integras DEI ecclesias morem sibi a maioribus traditum custodientes a communione abscindat*, si premium

ATTICVS episcopus nicopolitanus, cumque ec plures alii inducias sibi indulgeri petierint, *vt tranquilla mente, et non perturbato animo, quae Deo placent, a sanctis patribus ordinentur.* Quorsum autem isthaec pertinuissent, si solius LEONIS ad finiendam controuersiam valuit auctoritas? Non minus illustre est aliud ex CONCILIO CONSTANTINOPOLITANO generali sexto desumtum exemplum, in quo de controuersia ab AGATHONE P. in synodo 125. episcoporum romana decisa, pariter ac si nihil in ea, actum esset, disceptatum fuit apud HARDVINVM *tom. II. col.* 1155. *seqq.* Ac, vt ne vetera repetam ipsum, quod nouissimum veneramur tridentinum concilium, an non definitam a LEONE X. LVTHERI et CALVINI causam iterum plenissime diiudicauit? certe dubitare ea de re potest nemo, quisquis acta concilii cum bulla LEONIS comparauerit. vid. BOSSVETVS *in defens. declarat. cler. gall. l. XII. c.* 40.

§. CCXCVII.

De synodorum particularium auctoritate.

Quoniam porro neque monarchica est, neque absoluta regendae ecclesiae forma (sup. §. 101.), et suam quisque episcopus, quam in parte fidelium sibi subiecta obtinet, potestatem immediate a CHRISTO acceperit (sup. §. 86.), consequens est, vt frustra sint, qui conciliorum particularium nullam esse in definiendo auctoritatem docent, nisi ab adsensu romani pontificis robur acceperint.

Docuit autem id GRATIANVS *in praef.* DIST. XVIII. his verbis: *episcoporum igitur concilia, vt ex praemissis adparet, sunt inualida ad definiendum, et constituendum.* Quem merito suo arguit PETRVS DE MARCA de *Conc. Sacerd. et Imp. lib. VI. cap.* 14. *Merito*, inquit, *reprehendendus* GRATIANVS, *qui nouum ius introducere conatus est in decreto suo, nimirum*

pro S. Petri perseuerantia finali in vera fide, et gratia, ne scilicet passionis tempore tentationi succumberet, sed vt fide in ipso etiam casu seruata cito resurgeret, ceterosque APOSTOLOS in fide confirmaret, quod PETRI personale priuilegium fuisse docent, estque haec interpretatio huius loci a maioribus tradita S. CYPRIANO *libr. de orat. dominic.* S. HILARIO *lib. I. de Trinit.* S. BASILIO *hom. XII.* de humilitate S. IOANNE CHRYSOSTOMO *hom.* 83. *in* MATTH. S. AMBROSIO in psalm. 43. S. AVGVSTINO *lib. de corrept. et grat. cap.* 6. *tom. X. col.* 755. et alibi saepius.

§. CCXCIV.

De obiectionibus BELLARMINI ex patribus, et regulis ecclesiasticis.

Sed et sunt non pauca patrum testimonia, regularumque ecclesiasticarum sancita, quibus BELLARMINVS, atque alii eius sectatores ad defendendam suam opinionem vti videas. Verum, quia omnia describere, atque refutare adcurate nimis longum foret; paucis immorari vero inutilis esset labor, satius est nihil dicere praecipue, quum nihil sit propemodum, quod aliorum laudabili opera memoratu dignum addi possit.

Scripserunt ea de re adcurate multi; ego studiosae iuuentuti praecipue commendatam velim NATALIS ALEXANDRI Theologi doctissimi dissertationem saepius nobis commemoratam §. V. *num.* 31. *seqq.*

§. CCXCV.

Decretum sessionis quartae concilii constantiensis est inuiolatum.

Noua, et ante illum inusitata ratione vim argumenti ex decretis concilii constantiensis

ATTICVS episcopus nicopolitanus, cumque eo plures alii inducias sibi indulgeri petierint, *vt tranquilla mente, et non perturbato animo, quae Deo placent, a sanctis patribus ordinentur*. Quorsum autem isthaec pertinuissent, si solius LEONIS ad finiendam controuersiam valuit auctoritas? Non minus illustre est aliud ex CONCILIO CONSTANTINOPOLITANO generali sexto desumtum exemplum, in quo de controuersia ab AGATHONE P. in synodo 125. episcoporum romana decisa, pariter ac si nihil in ea, actum esset, disceptatum fuit apud HARDVINVM *tom. II. col.* 1155. *seqq*. Ac, vt ne vetera repetam ipsum, quod nouissimum veneramur tridentinum concilium, an non definitam a LEONE X. LVTHERI et CALVINI causam iterum plenissime diiudicauit? certe dubitare ea de re potest nemo, quisquis acta concilii cum bulla LEONIS comparauerit. vid. BOSSVETVS *in defens. declarat. cler. gall. l. XII. c.* 40.

§. CCXCVII.

De synodorum particularium auctoritate.

Quoniam porro neque monarchica est, neque absoluta regendae ecclesiae forma (sup. §. 101.), et suam quisque episcopus, quam in parte fidelium sibi subiecta obtinet, potestatem immediate a CHRISTO acceperit (sup. §. 86.), consequens est, vt frustra sint, qui conciliorum particularium nullam esse in definiendo auctoritatem docent, nisi ab adsensu romani pontificis robur acceperint.

Docuit autem id GRATIANVS *in praef.* DIST. XVIII. his verbis: *episcoporum igitur concilia, vt ex praemissis adparet, sunt inualida ad definiendum, et constituendum*. Quem merito suo arguit PETRVS DE MARCA de *Conc. Sacerd. et Imp. lib. VI. cap.* 14. *Merito*, inquit, *reprehendendus* GRATIANVS, *qui nouum ius introducere conatus est in decreto suo, nimirum*

stantes in bibliothecis regia, colbertina, regalis Abbatiae S. Victoris, collegii nauarrici etc. in quibus acta concilii constantiensis fideliter descripta continentur, quae decretum sess. IV. habent cum his verbis: et ref rmationem generalem ecclesiae Dei in capite et in membris. *Atque inter MSS. victorina habentur singularum sessionum concilii exemplaria, quae ex ipso constantiensi concilio a praesulibus, theologisque nationis gallicanae Parisios statim, atque celebrata fuerant, mittebantur, in quibus decretum sessionis quartae iisdem omnino verbis legitur.* Cetera, quae non adscribo ex ipso auctore huius obseruationis melius petenda.

§. CCXCVI.

De iure pontificis decreta conciliorum generalium examinandi.

Ex quo consequi necesse est, vt falli putemus eos, qui pontifici romano non tantum *confirmandi* auctoritatem, et in iis pro arbitrio *dispensandi* (sup. §. 248.), sed et ea *examinandi* iterum, *reiiciendiue* potestatem nouo exemplo tribuunt. Quum contra ex actis conciliorum indubitate constet, decreta pontificum ex integro in conciliis generalibus in deliberationem patrum, et disceptationem fuisse deducta.

Illustre huius rei exemplum praebet CONCILIVM CHALCEDONENSE *act.* 2. in quo licet LEO P. definiisset, duas esse in CHRISTO naturas, ea tamen omnis controuersia nihilominus a patribus denuo explorata est apud HARDVINVM *tom. II. col.* 286. *seqq.* atque vt ne quis putet, nudam in concilio fuisse factam adclamationem, quod lego ab aduersariis saepius dici, animaduertendum est, plures fuisse e patribus, qui non contenti LEONIS epistola, etiam CYRILLI eam, quae est ad NESTORIVM scripta, requirerent. Quid? quod

ATTICVS episcopus nicopolitanus, cumque eo plures alii inducias sibi indulgeri petierint, *vt tranquilla mente, et non perturbato animo, quae Deo placent, a sanctis patribus ordinentur.* Quorsum autem isthaec pertinuissent, si solius LEONIS ad finiendam controuersiam valuit auctoritas? Non minus illustre est aliud ex CONCILIO CONSTANTINOPOLITANO generali sexto desumtum exemplum, in quo de controuersia ab AGATHONE P. in synodo 125. episcoporum romana decisa, pariter ac si nihil in ea, actum esset, disceptatum fuit apud HARDVINVM *tom. II. col.* 1155. *seqq.* Ac, vt ne vetera repetam ipsum, quod nouissimum veneramur tridentinum concilium, an non definitam a LEONE X. LVTHERI et CALVINI causam iterum plenissime diiudicauit? certe dubitare ea de re potest nemo, quisquis acta concilii cum bulla LEONIS comparauerit. vid. BOSSVETVS *in defens. declarat. cler. gall. l. XII. c.* 40.

§. CCXCVII.

De synodorum particularium auctoritate.

Quoniam porro neque monarchica est, neque absoluta regendae ecclesiae forma (sup. §. 101.), et suam quisque episcopus, quam in parte fidelium sibi subiecta obtinet, potestatem immediate a CHRISTO acceperit (sup. §. 86.), consequens est, vt frustra sint, qui conciliorum particularium nullam esse in definiendo auctoritatem docent, nisi ab adsensu romani pontificis robur acceperint.

Docuit autem id GRATIANVS *in praef.* DIST. XVIII. his verbis: *episcoporum igitur concilia, vt ex praemissis adparet, sunt inualida ad definiendum, et constituendum.* Quem merito suo arguit PETRVS DE MARCA de *Conc. Sacerd. et Imp. lib. VI. cap.* 14. *Merito*, inquit, *reprehendendus* GRATIANVS, *qui nouum ius introducere conatus est in decreto suo, nimi-*

rum

rum posse quidem concilia haec causas iudicare, et criminibus debitas poenas imponere, non tamen nouos canones condere, non constituere aliquid, vel definire. Deceperunt haud dubie GRATIANVM fragmenta ex falsis pontificum epistolis relata, vt etiam alibi monui. Ceterum doctrina haec GRATIANI, vtvt antiquitati non consentanea adnitentibus romanis effecit, vt mediis illis seculis vix aliquod esset concilium episcoporum celebratum, nisi romani pontificis legati interuenirent. vid. VAN-ESPEN P. I. *iur. eccl. vniu. tit. XXI. cap.* 3. Quid? quod nec hodie ab hac doctrina discedimus. Quamquam enim non ignorent romani, posse synodos prouinciales conuocari, et celebrari sine sedis romanae licentia, aut legatorum eius praesentia, nolunt tamen decreta harum synodorum ante promulgari, quam reuisa romae, atque probata sint, quod vult *declaratio cardinalium* pro interpretatione concilii tridentini data A. 1594. quae sic habet: *decreta, quae in conciliis prouincialibus conduntur, publicari non debent inconsulto romano pontifice.* At concilium tridentinum ipsum nullam nec reuisionis, nec confirmationis mentionem facit: estque haec manifesta vis ipsi concilio illata, vt docuit PETRVS DE MARCA *lib. VI. cap. XIV.* §. 13. et VAN-ESPEN *in supplem. ad p. I. iur eccl. tit. XX. cap.* 3. §. 3.

§. CCXCVIII.

Quae habeantur causae arduae, et maiores?

Est et hoc absolutae in ecclesia monarchiae consectarium, vt omnes causas *arduas*, quas vocant, ac *maiores* soli sedi romanae referent: quarum nomine, quas comprehendant, non est satis expeditum.

1 hoc conuenit omnibus inter causas arduas referendas esse I.) Intricatiores fidei controuersias. II.) postulationes personarum inhabilium ad praelatu-

ras. III.) confirmationes electionum. IV.) episcopatuum resignationes, et translationes episcoporum. V.) sedium episcopalium erectionem, et vnionem. VI.) institutionem nouarum metropolium. VII.) coadiutorum episcopalium dationem. VIII. depositionem episcoporum.

§. CCXCIX.

Quid de his sentiendum?

Quamquam autem non est mihi nunc animus negare hanc esse hodie curiae romanae disciplinam; id tamen iure mihi contendere posse videor, ante seculum ecclesiae quintum de hac *causarum maiorum* reseruatione nemini, quidquam in mentem venisse; id quod suo loco, quum de iure decretalium exponemus, de singulis capitibus nitemur ostendere.

Multae sunt fictitiae ISIDORI decretales, quibus cognitio, atque definitio causarum arduarum romano pontifici reseruantur. In epistola FELICI III. adficta haec leguntur: *semper enim dubia, et maiora negotia terminum ab hac sancta sede a tempore apostolorum, qui eam suis documentis instruxerunt, accipere consuescunt*, quod confirmant Isidorianae epistolae IVLII I. DAMASI II. *epist.* 4. SIXTI II. MARCELLI, MELCHIADIS *epistola Egyptiorum* ad FELICEM II. quae a romanis receptae occasionem huic disciplinae praecipuam dederunt. Frustra enim sunt, qui originem eius antiquiorem faciunt, quam neque INNOCENTII I. epistola ad VICTRICIVM *Rothomagensem*, neque LEONIS p. *epistola XII.* ad ANASTASIVM *thessalon. episcopum* probat. Quemadmodum enim prior illa manifeste *de relatione post episcopale iudicium* facienda disposuit, quod probamus (sup. §. 271.), ita posteriorum huc trahere ineptum est, nisi quis temere statuere audeat, omnes episcopos esse pontificis *Vicarios*, quod esse falsissimum superius ostendimus (sup. §. 86.).

§. CCC.

§. CCC.

De iure adpellandi ad sedem romanam.

Posteaque Pseudo-Isidori auctoritate inualuit, soli romano pontifici competere sententiam decretoriam in episcopos, reliquosque omnes fideles, nulla habita episcopalis potestatis ratione, pro arbitrio ferre, equidem necessario consequi videbatur cuique fas esse, quacunque in causa ad sedem romanam adpellare, quo nullum maius ecclesiasticae disciplinae vulnus falsae decretales intulerunt.

De iuris dicendi immediata potestate Fleurius ita scribit in *dissert. VI. ad hist. eccles. §. 3. in fictis decretalibus adfirmatur soli papae competere sententiam decretoriam in episcopos ferre, atque haec regula saepius in iis inculcatur*, veluti epist. Eleutherii *cap.* 2. Victoris I. *cap.* 3. Iulii *epist.* 2. *cap.* 1. *Veruntamen exempla centum, nouae regulae contraria memineris lector! atque vt illustrissimum adferam, causa* Pauli Samosateni *episcopi antiocheni, quae vrbs prima* S. Petri *sedes fuit, in toto Romanorum imperio nulli; nisi Romae, et Alexandriae secunda, in iudicio episcoporum orientis, et propinquarum prouinciarum nota est, et ipse depositus, papa non participe, quem episcopi re peracta sententia latae certiorem fecerunt, quod ex ipsorum epistola synodica dispicimus.... Nil frequentius in nouem primis seculis occurrit, quam adcusatio, et depositio episcoporum, sed iudicium in concilio prouinciali, omnium causarum ecclesiasticarum foro ordinario agebatur. Historiam ecclesiasticam penitus ignorat, qui putat, nunquam, et nullibi causam episcoporum finiri posse, nisi vel ipse Romam mittatur, vel inde legati papales adcersantur.* Cetera, quae vir doctissimus eodem loco disserit. Neque de adpellationibus hic plura adscribo, suo loco tractanda; vide interim eandem Fleurii *cit. diss. §.* 5. egregie originem huius disciplinae indicantem.

§. CCCI.

De auctoritatis primitialis extensione.

Atque ita euidens est falsarum praecipue decretalium, quas DECRETVM GRATIANI semel receptum mirifice protulit, auctoritate effectum esse, vt in ecclesia latina haec de infinita potestatis pontificiae auctoritate doctrina reciperetur; quo semel adcepto principio multa ex eo deducta sunt, quibus sustinendis ne ipsae quidem ISIDORI falsae decretales pares esse possunt.

Falsae istae decretales, quos fructus in ecclesia protruserint, egregie doctissimus COVSTANTIVS in praefat. ad epistolas romanorum pontificum *pag.* 127. ISIDORVS, inquit, *hac sua fraude, quam sit perniciose de ecclesia meritus, dici vix potest. Hinc debilitati penitus, fractique disciplinae nerui, perturbata episcoporum iura, sublatae iudiciorum leges, aut miserum saltem in modum adflictae: hinc discordiarum, seditionum, ac litium seges immensa, quae tot seculis ad ecclesiae dedecus, fideliumque offensionem fructificauit. Neque id solum, sed alienae etiam communionis hominibus aperta ingens ad calumniam fenestra. Quum enim putida tot scripta mendacii insimulare promtum esset, ac re quidem vera insimularent ipsi, conuincerentque, gradum inde ad genuina in dubium vocanda fecerunt. Errorem, vt par erat, refellere parum contenti, in veritatem ipsam inuolarunt. Exprobrata catholicis nimia credulitas: fuco falsi adspersa sapientissima decreta, sanctiores ritus explosi, reiecta sine pudore, ac modo fundatissima quaeque summorum pontificum iura, aut certe ad tenuem, exilemque vmbram redacta.... spurios quidem hos foetus in ipso statim ortu exstingui ad ecclesiae vtilitatem pertinebat.... Verum Isidori aetate nihil mirum ab huiusmodi fraudibus non ita cautum esse. Disciplinae veteris seueritatem laxauerat praepositorum incuria, seu fatalis illa rerum*

humana-

humanarum conditio, vt optimae quaeque non sint diuturnae. Adcedebat paucitas hominum, qui et intimam antiquitatis cognitionem, et sanioris critices gustum haberent. In hoc rerum statu irrepsit sensim, neque animos statim perculit, latens error, et sub grauissimorum nominum persona inualuit, sic tamen, vt maiorum nostrorum quasi somno adoleuisse videatur.

CAPVT VIII.

DE

DE AVCTORITATE SS. PATRVM.

CCCII.

Sancti patres et doctores ecclesiae.

Patres ecclesiae vocamus illos ecclesiae praelatos, aliosque de clero viros, qui proditis memoriae doctrinae suae ecclesiasticae monumentis de populo christiano egregie sunt meriti. Qui ex his doctrina, pietate, religionis puritate excelluerunt honorifico DOCTORVM ECCLESIAE titulo ab ecclesia insigniti sunt.

Ea de re haec est ANNATI *in adparatu ad theol. dogmat. lib. IV. art. I. conclus. I.* sententia. *Eos solos proprie* DOCTORES ECCLESIAE *dicendos esse, quos ob eminentem doctrinam, et insignem vitae sanctitatem, vt tales agnouit, siue recepit, vel declarauit ecclesia, sicque ad constituendum ecclesiae doctorem tria illa requiri, videlicet* EMINENTEM DOCTRINAM, INSIGNEM VITAE SANCTITATEM, ET ECCLESIAE DECLARATIONEM.

§. CCCIII.

§. CCCIII.

Distinguendi sunt a scriptoribus ecclesiasticis.

Quum itaque ad constituendum ecclesiae doctorem, ecclesiae declaratio necessaria est, (sup. §. 302.) consequitur, vt ea, quae de sanctorum patrum auctoritate dicturi sumus, intelligenda minime sint, de illis ecclesiae scriptoribus, qui doctrina licet excellenti, et insigni eruditione, honore isthoc ecclesiae digni haud videbantur.

Quin ergo, verba sunt doctissimi CANI *lib. VII. cap. III. probatur* EVSEBIVS *caesareensis episcopus? quin* RVFFINVS? *quin* ORIGENES? *et hi ecclesiam* CHRISTI *suis literis illustrarunt. Nempe aliud fuit errare in rebus obscuris, et quae non erant eo tempore explicatae, ac definitae, aliud in apertis, et quae tunc etiam in ecclesia firmissime credebantur.*

§. CCCIV.

Quorum aliquos non sine ratione respuit ecclesia.

Nempe id sciendum est, fuisse, qui dixerint, non constitisse rationem ecclesiae probandi hos, respuendi alios eruditione non minus conspicuos. Sane ab erroribus illos non magis, atque hos immunes pronunciant.

At his difficile est vno in loco hic respondere. Id modo hoc loco alte in mentem demitti velim. Erant quaedam ecclesiae doctrinae non adeo perspicue definitae, vti nunc sunt quidem. Non condit quidem noua ecclesia dogmata, sed quae dubia fuere aliquando, nunc in conspicuo sunt. Rebaptizandos dixit haereticos CYPRIANVS, alia

alii

alii. At GELASIVS *dist. XV. can.* 3. probat opuscula CYPRIANI, CHRYSOSTOMI, GREGORII NAZIANZENI, BASILII, AMBROSII, cur autem ORIGENIS libri damnantur, non etiam AMBROSIVS aut CYPRIANVS, si hi quoque in nonnullis fidei orthodoxae contradixerunt? *O rerum*, inquit VINCENTIVS LIRINENSIS, *mira conuersio! auctores eiusdem opinionis catholici, consectatores veri haeretici iudicantur. Absoluuntur magistri, condemnantur discipuli.* Inter sanctos, est, qui ab haereticis baptizatos, baptizandos iterum credidit, qui in CHRISTI corpore et sensum, et dolorem negauit, qui in chiliastarum dogma descendit, qui adulterae vxoris marito alterum matrimonium concessit: at, horum quid dici hodie sine nota potest? At hoc interest, CYPRIANVS, AMBROSIVS, AVGVSTINVS, HIERONYMVS *in nullo a sanctae romanae ecclesiae consortio deuiarunt, nec ab eius fideli praedicatione seiuncti sunt, sed ipsius communionis gratia semper fuere participes: at* ORIGENES *deseruit vnitatem.* CANVS *cit. loc.*

§. CCCV.

Scripta SS. patrum per se vim legalem non habent.

Quod ad canonicas sanctorum patrum sanctiones pertinet, quamquam non omnia eorum scripta pro legibus habeantur, quandoquidem ad iura condenda doctrina, et sanctitas non sufficiunt, sed necessaria quoque iubendi auctoritas est; tamen quatenus quaedam eorum dicta selecta aut constitutione concilii alicuius, aut pontificia comprehensa sunt, parem cum eis vim et robur merito sortiuntur.

Non quod ex sese tanta sint auctoritate praedita, sed quod ecclesia vim iis tribuerit, probandoque sua effecerit. *Ego*, inquit S. AVGVSTINVS *ep.* 82.

alias

alias 19. *ad* HIERONYM. *tom. II. col.* 190. *n.* 3. *Solis eius scripturarum libris, qui iam canonici adpellantur, didici hunc timorem, honoremque deferre, vt nullum eorum auctorem scribendo aliquid firmissime credam, ac si aliquid in eis offendero, quod videatur contrarium veritati nihil aliud, quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non adsecutum esse, quod dictum est, vel me minime intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego, vt quantalibet sanctitate, doctrinaque polleant; non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi vel per illos auctores, canonicas, vel probabili ratione, quod a vero non abhorreat, persuadere potuerunt.*

§. CCCVI.

Habent tamen vim probandi.

Quanta SS. patrum scriptis, sententiisque vis, et auctoritas ad faciendam probationem, tribuenda sit, non omnium idem est sensus. Sunt, qui temere eam pro nihilo habent: Sunt etiam, qui in contrarium vitium prolapsi eam canonicis scriptis aequiparant. Nobis constitutum est mediam ingredi viam.

Nec qui omnia, nec qui nihil tribuunt patrum auctoritati, recte sentiunt. Antiquitati, doctrinae, sanctitati iniurius est, qui fidem eorum contemnit: at qui sibi persuaserit, in veterum libris nihil quidquam esse erroris, laterem, vt aiunt, lauerit, quisquis isthoc conetur probare. Hanc siquidem felicitatem DEVS solis diuinis voluminibus inesse voluit. Ceteroquin nemo, quantumuis eruditus, et sanctus, non interdum hallucinatur, non alicubi coecutit, non labitur quandoque. Grauissime S. AVGVSTINVS, ac verissime apud GRATIANVM *dist. IX. can.* 10. *Neque* ait, *quorumlibet disputationes, quamuis catholicorum, et laudatorum hominum velut scripturas canonicas habere debemus, vt nobis non liceat, salua honorificentia, quae illis debe-*

tur

tur hominibus, aliquid in eorum ſcriptis improbare, atque reſpuere, ſi forte inuenerimus, quod aliter ſenſerint, quam veritas habet, diuino adiutorio, vel ab aliis intellecta, vel a nobis. Talis ego ſum in ſcriptis aliorum, quales volo eſſe intellectores meorum.

§. CCCVII.

Quae variat 1.) ratione conſenſus.

Solet autem fere, quum de ſanctorum patrum auctoritate incidit quaeſtio, trifariam diſputari: de *vnius* ſcilicet *alteriusue* proprio placito: de *communi plurium* doctrina, et in qua alios ſibi diſſentientes habent: denique de ſententia *omnium* probata conſenſu, atque auctoritate.

§. CCCVIII.

II.) Ratione materiarum.

Denique illud etiam conſiderandum eſt, auctoritatem patrum adferri ad dogma quandoque philoſophiae proprium confirmandum tum ad ſtabiliendam etiam fidei quamdam adſertionem. Quin et videas patrum fide theologos vti iis in diſputationibus, in quibus agitur de re, quas quisque doctiſſimus citra religionis, pietatiſque iacturam ignorare tuto poteſt.

§. CCCIX.

Quanta ſit SS. patrum auctoritas I.) in philoſophicis.

Et quidem quum ad eas facultates, quae naturali lumine continentur, patrum adfertur

ſiue paucorum, ſiue etiam plurium auctoritas, certum minime argumentum ſuppeditat; ſed tantum pollet, quantum ratio naturae conſentanea perſuaſerit.

Non erat ſanctorum patrum ea ratio ſtudiorum, vt ſe totos philoſophiae dogmatibus perſcrutandis darent. Quin GREGORIVS NAZIANZENVS, et BASILIVS teſte RVFFINO *hiſt. eccleſ. lib. II. cap. IX.* tredecim annos omnibus libris ſecularium remotis, ſolis diuinae ſcripturae voluminibus operam dederunt, et HIERONYMVS *in prooem. comment. lib. III. ſuper epiſt. ad Galathas* de ſe teſtatur: *plusquam quindecim anni ſunt*, inquit, *ex quo in manus nusquam gentilium literarum quilibet auctor aſcendit, et ſi quid forte inde, dum loquimur, obrepit, quaſi antiqui per nebulam ſomnii recordamur.* Quin poſt paulo: *quotusquisque nunc*, ait, ARISTOTELEM *legit*, *quanti* PLATONIS *vel libros nouere vel nomen? vix in angulis otioſi eos ſenes recolunt, ruſticanos vero, et piſcatores noſtros totus orbis loquitur.*

§. CCCX.

II.) In dogmaticis quanta ſit a) aliquorum

At etiam in his, quae ad ſacras literas, et doctrinam fidei pertinent, vnius aut duorum patrum auctoritas, veri quidem ſimile argumentum ſubminiſtrare poteſt, indubitatum haud poteſt. Quo fit, vt deſpicere quidem, et habere pro nihilo impudentis ſit ingenii; imprudentis autem ſuſcipere omnia, et pro certis reputare

Viderint itaque, quam recte reipublicae chriſtianae conſulant, qui citra omne examen ſibi praeclare docuiſſe videntur, ſi vel vnius S. patris auctoritate ſe tueri valeant. Homines erant vtique pro

huma-

humanitate erroribus obnoxii. Sane quidem, qu ab eis ne transuersum quidem vnguem discedendum putat, ne is se in graues quandoque difficultates irretiat. Adposite VINCENTIVS LIRINENSIS *contr. haereses* operam dare in quaestionibus fidei quemque iubet: *vt collatas inter se maiorum consulat, interrogetque sententias eorum duntaxat, qui diuersis licet temporibus, et locis, in vnius tamen ecclesiae catholicae communione, et fide permanentes, magistri probabiles exstiterunt. Et quidquid non vnus, et duo tantum, sed omnes pariter vno, eodemque consensu aperte, frequenter, perseueranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit, id sibi quoque absque omni dubitatione intelligat credendum*; vid. PETAVIVS *in theol. dogmat. tom. I. proleg. §. 7. et 8.* Singulare est, quod ex auctore incerto vitae IOANNIS CHRYSOSTOMI *cap.* 37. notat GOTHOFREDVS in *comment. ad leg. I. cod. theod. de respons. prud.* hunc sanctum patrem *in interpretandis scripturis ita felici, diuinoque adeo ingenio praeditum esse, vt, quamuis ceteri ecclesiae patres communibus suffragiis locum aliquem scripturae secus, quam ipsi visum esset, interpretarentur, contra omnes vnius praeponderaret sententia etc.*

§. CCCXI.

(b.) *plurium.*

Quin etsi plures e sanctis patribus in doctrina quadam stabilienda consentiant, quum habent alios e suo numero, vtut pauciores suae aduersos interpretationi, vix est, vt firmum veritatis, atque indubitatum praebere argumentum queant.

Verum hac in re cautione opus est. THOM. WALDEN. *in prooemio doctrin. fidei antiq.* docet, *quod maior pars patrum ab* APOSTOLIS *profectum senserit*, id esse, *catholicae ecclesiae fidem.* Idem prope VINCENTIVS LIRINENSIS tradit *in lib. adu. haeres.*

Quum ait tria esse consideranda: *vniuersitatem, antiquitatem, consensionem. Sequemur autem vniuersitatem hoc modo, si hanc vnam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur ecclesia. Antiquitatem vero ita, si ab his nullatenus sensibus recedamus, quos sanctos maiores, ac patres nostros celebrasse manifestum est. Consensionem quoque itidem, si in ipsa vetustate omnium vel certe pene omnium sacerdotum pariter, ac magistrorum definitiones, sententiasque sectemur.* Sed audiamus MELCH. CANVM *in loc theol. lib. VII. c. III. Vera sunt haec*, inquit, *non inficior, sed tunc cum vnius, aut paucorum contrariam sententiam ecclesia penitus explosit, vt illorum, qui putarunt ab haereticis venientes esse iterum baptizandos, illorum etiam, qui* MELCHISEDECH *non hominem quempiam, sed* SPIRITVM SANCTVM *esse dixerunt; vtrumque enim horum post ea tempora ecclesia semper exhorruit. Porro autem, si vnius, aut paucorum opinatio non fuerit ab ecclesia reiecta, tum plurimorum auctoritas, quemadmodum diximus, nihil certum firmumque conficiet.*

§. CCCXII.

Dein (c.) omnium consentientium auctoritas.

Enimuero in sacrarum literarum interpretatione, contestandaque traditione omnium patrum consentiens auctoritas, atque intelligentia certissimum praestat fidelibus diuinitatis argumentum; neque enim omnes, dum conspirant, errare posse censendi sunt, quin ecclesiae ipsius non errandi praerogatiua in discrimen veniat.

Sunt, quibus haec non placent. Alii, quum sequi se patrum sententiam praeseferunt, acute magis, quam vere sententias eorum suis opinionibus potius, quam opiniones suas eorum dictis accommodare student. Hi sibi sapiant, nobis cum eis

nihil

nihil eſt negotii. Proteſtantes hac in re variant. Multi eorum patres primorum quatuor ſeculorum venerantur. Plurimi praeſertim recentiores magna audacia eos ſine diſcrimine contemnunt. Quos inter facile princeps eſt AVCTOR *animaduerſ. ad opera S. Auguſtini Antwerp.* 1703. ſub ementito nomine IOAN. PHERRPONI, quem refutauit LVDOV. MVRATORIVS in commendatiſſimo libello *de ingen. moderat. in relig. negot.* Nec pepercit patribus DALLAEVS *lib. de vſu patrum*, contra quem SCRIVERIVS anglus *apologiam pro SS. eccleſiae patribus* euulgauit, et quod mireris, nec CAIETANVS theologus doctus et pius SS. patrum auctoritati multum fauet, ſed huic ſatisfecit MELCH. CANVS *lib. VII. cap. III.*

§. CCCXIII.

Ea certum eſt diuinitatis argumentum, quod probatur 1.) *ex S. ſcriptura,*

Sed videamus, quam recte ſentiant. Certe quidem maiorum auctoritatem venerari, et vbi credendum eſt, eandem ſequi diuinis literis non vno in loco admonemur.

Non te praetereat, dicitur ECCLESIAST. *cap. VIII.* 11. *narratio* SENIORVM, *ipſi enim didicerunt a* PATRIBVS *ſuis: quoniam ab ipſis diſces intellectum, et in tempore neceſſitatis dare reſponſum.* DEVTERONOM. *cap. XXXII.* 7. *Interroga* PATREM *tuum: et annunciabit tibi* MAIORES *tuos, et dicent tibi.* Adde ſis APOSTOL. ad ROM. *cap. XII.* I. ad CORINTH. *cap. XIV.* ad EPHES. *cap. IV.*

§. CCCXIV.

2.) *Ex conciliis.*

Quam DEI, et APOSTOLORVM doctrinam ECCLESIA in conciliis congregata ſaepius imitata,

tata, pertinacissimorum haereticorum perniciosos errores ob id fere condemnare sustinuit, quod eos PATRVM TRADITIONI dissentientes intelligeret.

ORIGENIS sectatores in CONCILIO VI. generali *act. XI.* ob id damnati sunt, quod expositiones quasdam contra maiorum traditionem inuehere conati fuerint: quas videre licet *in epistol.* SOPHRONII *synodica* probata ab eadem synodo *act. XIII.* CONCILIVM quoque LATERANENSE sub LEONE X. *act. XI.* praecipit omnibus, qui euangelicam veritatem populum docturi sunt, vt sanctam scripturam iuxta INTERPRETATIONEM DOCTORVM, quos ecclesia, vel vsus diuturnus adprobauit, explanent. Quod idem apertius definiuit CONCIL. TRID. *sess. IV.* in haec verba: *Decreuit sancta synodus ad coercenda petulantia ingenia, vt nemo suae prudentiae innixus in rebus fidei, et morum ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium sacram scripturam ad suos sensus contorqueat, aut contra eum sensum, quem tenuit, et tenet sancta mater ecclesia, aut etiam contra vnanimem consensum patrum ipsam scripturam sacram interpretari audeat.*

§. CCCXV.

3.) *Ex praxi ecclesiae*

Et vero id in ecclesia vsu perpetuo seruatum est. Viri pietate, atque doctrina multo etiam, quam nouatorum quisquam, excellentiores tantum sibi nunquam tribuerunt, vt ab omnium patrum consentiente doctrina recederent. Quin imo vestigia eorum premunt studiose, et consectantur.

DIONYSIVS vel quisque alius eius operis auctor est, *lib. de coelest. hierarch. cap. I. Ad sanctissimarum,*

ait,

ait, *scripturarum intelligentias, prout illas a patribus accepimus, contuendas pro viribus pergamus.* Accedit eidem testis locuples S. IRENAEVS *lib. V. cap.* 63. dum *expositionem legitimam scripturarum per traditionem* MAIORVM *accipiendam* scribit. Idem denique sensere omnes EPIPHANIVS *haeres.* 61. CLEM. ALEXANDR. *strom. VII.* ORIGENES *tract. in Matth. XXIX. c.* 7 AMBROSIVS *lib. III.* ad GRATIANVM, HIERONYMVS *in epist. ad* EVAGRIVM *et in* DANIELEM *cap. XII.* AVGVSTIN. *in lib. de vtil. cred. ad* HONORAT. *c.* 17. *col.* 56. *tom. VIII.* praecipue. Quum enim sacros iste libros sine aliena ope, et legere, et intelligere se posse arbitraretur: *itane est*, inquit AVGVSTINVS, *nulla imbutus poetica disciplina* TERENTIVM *sine magistro attingere non auderes.* ASPER, CORNVTVS, DONATVS, *et alii innumerabiles requiruntur, vt quilibet poeta possit intelligi: tu in sanctos libros sine duce irruis, & de his sine praeceptore audes ferre sententiam?* Adde huc GREGOR. NAZIANZ. et BASILIVM teste RVFFINO *hist. eccles. lib. XI.* GREGOR. M. *lib. XXVII. moral. cap.* 9. CASSIODORVM *lib. diu. inst. in prooem. et cap.* 11. *et* 25. vid. etiam GRATIANVM *dist. XXXVII. can.* 14.

§. CCCXVI.

4.) *Ex eius infallibilitate*

Denique ecclesia dum hanc consentientem patrum auctoritatem in sacrarum literarum interpretatione tenendam praecipit, si hanc erroneam esse posse adfirmas, ipsam ecclesiam falli nesciam, errandi periculo obnoxiam concedas, necesse est. Quod quum diuinae prouidentiae minime sit consentaneum, ambigi non potest, quin consentiens patrum testimonium certissimum sit habendum.

Cum enim, verba funt doctiffimi MELCHIORIS C *cit. loc. fiue concionatores, fiue fcriptores omnes fanctis antiquis fucceffere, facrae fcripturae fenfum pulo tradiderint iuxta doctrinam a fanctis accep populus autem fenfum illum fidenter adceperit, nin qui concordem fanctorum veterum expofitionem re intelligentiam, quam hactenus ecclefia habuit, re conuincitur.* Confulendus omnino PETAVI *theol. dogmat. tom. I. proleg. §. 4.*

§. CCCXVII.

III.) In difciplinaribus

Atque hoc quidem in materia ad fi omnino pertinente. Namque in eo ge quaeftionum, quas ad fidem diximus mir pertinere (fup. §. 308.), etiam omnium trum auctoritas fidem facit non nifi cum h ris fignificatione deferendam; certam qui et indubiam non facit.

Adpofite in hanc rem VINCENTIVS LIRINENSI *aduerf. prophan. nouationes.* Vbi, *antiqua, fanctorum patrum confenfio non in omnibus diuin gis quaeftiunculis, fed folum in fidei regula magn bis ftudio et inueftiganda eft, et fequenda.* Leg itaque a nobis patres veteres cum reuerenti dem, fed vt homines cum delectu atque iu Quod *fi quis aliter fapit*, inquit doctiffimus C. *lib. VII. cap. III. concluf.* 2. *nec fanis confili quiefcit, hic iam non fanctorum religione, fed f fius amore capitur, et fub veterum nomine noua nones inuehere conatur.*

§. CCCXVIII.

Vtilis patrum lectio cautione opus hab

Quemadmodum diligens, atque adc patrum lectio diuinae traditionis ftudiofis xima

ximam adferre vtilitatem poteſt: ita in ea non ſine cautione verſandum eſſe recte praecipiunt harum rerum periti. Atque illud imprimis docendi ſumus, qui ſint veterum ſcriptores, in quorum monumentis euoluendis curam omnem, atque operam collocandam eſſe diximus.

Hos triplicis generis faciunt: PATRES vocant, in quibus eſt eminentia quaedam *officii*, et *dignitatis* tum *aetatis*, porro *ſcientiae*, denique etiam *conſcientiae*, vt eleganter ſcribit ANDREAS RIVETVS *in tract. de patr. auctorit. cap.* 1. Praeter autem animi, ingeniique dotes in DOCTORIBVS etiam *eccleſiae* auctoritatem requirunt. Ex his, qui noſtris temporibus viciniores, adeoque ea aetatis praerogatiua deſtituuntur, rectius aiunt PAEDAGOGOS adpellari. Ceterum eccleſia orientalis DOCTORIS ECCLESIAE titulum praecipue tribuit SS. ATHANASIO, BASILIO, GREGORIO NAZIANZENO, et IOANNI CHRYSOSTOMO: occidentalis SS. AVGVSTINO, AMBROSIO, HIERONYMO, GREGORIO M. quibus aetas recentior S. THOMAM AQVINATEM et S. BONAVENTVRAM adcenſuit. Ille a PIO V. P. hic SIXTO V. eodem honore ſpeciali bulla donatus. Scripta patrum omnia aut ſunt *dogmatica*, aut *exhortatoria*, poſſuntque in ſpecies octo exacte referri. *Catecheſes, tractatus polemicos, apologias, homilias, et ſermones, epiſtolas, commentaria, hiſtorias eccleſiaſticas, et opera alia pietatis.* De quibus nonnulla in praelectionibus dicemus. Aduertendum autem eſt, non omnia patrum ſcripta iuris eccleſiaſtici ſtudioſo neceſſaria eſſe. Alia ad iurisprudentiam, alia ad hiſtoriam pertinent, qua de re, vt et eorundem legendorum ordine conſulendus eſt MABILLONIVS *in tract. de ſtud. monaſtic. cap.* 3.

§. CCCXIX.

Quia scripta eorum multa sunt corrupta.

Quumque sanctorum patrum monumenta variam a falsariorum temeritate, et iniuria librariorum fortunam sint passa, in id incumbendum est diligenter, vt ne spuria pro genuinis, pro integris corrupta adhibeamus. Qua in re danda est opera, vt editionibus eorundem non nisi emendatissimis vtamur.

Quomodo spuria patrum scripta a genuinis, integra ab interpolatis discernenda sint, *ars critica* docet, quam nostra patrumque memoria egregie in sacris excolueruut DVPINIVS, LAVNOIVS, ALEXANDER HONORATIVS A S. MARIA, alii, quibus auctoribus infra, quum de criticae vsu exponemus, nonnulla monebimus. Nunc de editionibus verissime scriptum est a GVILIELMO CAVE *in proleg. hist. lit. script. eccles. sect. V. pr. Nihil fere esse in toto rei literariae circulo, in quod frequentius impingere solent iuniores, et in studio theologico minus exercitati, quam in prauis, minusque commodis sanctorum patrum editionibus in vsus suos comparandis: dum nulla cura, nullo habito delectu, arripiunt, quidquid in procliui est, quidquid prima statim fronte sese iis offert, quo fit, vt non sine graui sumtus, temporis, et quod pretiosius adhuc ipsius quandoque veritatis dispendio editiones quotidie terant imperfectas, corruptas vitiis, et erroribus scatentes, quaeque legentibus fucum faciunt, et non raro a recto veritatis tramite abducunt.* Huic malo, vt mederetur CAVEVS *cit. loc. regulas praescripsit, quarum vtiliores ex eo adferre iuuat.* I. *Editiones sanctorum patrum, quo sunt vetustiores, eo sunt vt plurimum fideliores.* II. *Opera sanctorum patrum, quae ex* ROBERTI STEPHANI *officina graece prodierunt, ceteras editiones emendationis cura, et typorum nitore facile vincunt.* III. *Patrum latinorum editiones* FROBENIANAE *iure merito magni destimantur.* IV. *Sanctorum patrum opera, quae graece, et latine*

pari-

parisienses in lucem emiserunt, aliis in suo genere palmam praeripiunt. V. *In discernendis sanctorum patrum editionibus plurimum refert, scire, quis editionis curam in se susceperit.* Quas ille regulas pro eruditione sua copiose illustrauit. Certe immortalem sibi peperit gloriam *congregatio benedictina S. Mauri* editionibus patrum adornatis longe adcuratissimis, iisque eruditissimis notis, et animaduersionibus illustratis, in cuius congregationis laudem excurrere nec loci huius est, nec instituti.

§. CCCXX.

Regulae interpretandi sanctos patres traduntur.

Nunc, quae ad intelligentiam sanctorum patrum, eorumque scripta interpretandi rationem comparatae editae sunt regulae, videamus. Harum quidem passim a doctoribus traduntur quam plurimae, quae partim *interna* operis spectant, partim *externa.*

§. CCCXXI.

Regula PRIMA.

Prioris generis ea est primum, adolescentibus praecipue magnopere commendanda: *vix fieri posse, vt recte interpretemur sanctorum patrum opera, nisi ante rite lecta sint.*

Rite autem legisse is est censendus, qui eos primum legit libros, qui ad alios intelligendos sunt necessarii, qui continue nulla mora interposita legit. Quae enim carptim leguntur, ea nec memoria retinet, nec inter se comparari possunt. Porro tantum legendum est, quantum seruare memoria potest. Opprimit enim vires animi lectionis multitudo. Denique non negligendae eruditorum, et perspicacium virorum notae, et animaduersiones.

Sunt

Sunt enim multa, qnae diligentiam noſtram effugiunt, niſi aliorum monitione excitemur.

— — Cui lecta potenter erit res;
Nec facundia deſeret hunc, nec lucidus ordo.
HORAT. *de art. poet. v.* 40 *et* 41.

§. CCCXXII.

SECVNDA.

Quod ſi quid paulo dictum obſcurius, aut cum doctrina religionis chriſtianae minus congruum videatur: *Illud ex aliis eius operis locis perſpicuis explicandum eſt.*

In hac regula duo ſunt rite obſeruanda. *Primo* comprehendendum eſſe totius operis quaſi quoddam ſyſtema, vt vno quaſi oculo perſpici poſſit, conficiendumque eſſe lexicon non verborum modo, ſed etiam ſententiarum; hac enim ratione facillime cum verbis verba, ſententiae cum ſententiis comparari poſſunt. Deinde autem non ſtatim eſſe obſcurum exiſtimandum S. patris locum aliquem, quem ego, quem alii rerum imperiti obſcuritatis arguunt, ſed neque confundenda eſt cum obſcuritate ſeu difficultas, ſeu ſublimitas doctrinae ipſius, quod tamen negligenter paſſim animaduertitur.

§. CCCXXIII.

TERTIA.

Verba naturali ſenſu accipienda ſunt, niſi certa ſubſit ratio a literali ſenſu recedendi. Quod ſi quaedam dura, et antiquata patrum dicta reperias, ea caue corrigas, ſed benign et reuerenter exponas.

Saepius

Saepius a SS. patribus CHRISTVM reperies adpellari *hominem dominicum*; cuiusmodi locutio, quia ecclesia iam ea non vtitur, in vsum non est deducenda, sed neque corrigenda tamen aut immutanda, ne docere magis patres, quam interrogare videamur. Ceterum ex hac regula adparet, necessarium esse, vt linguarum, quibus scriptores vsi sunt, peritiam nobis adcuratam comparemus, singulorumque vocabulorum proprietatem studiose inuestigemus: alioqui fieri non potest, vt verborum sensum proprium vnquam adsequamur. A quo tamen sine iusta causa in interpretando recedendum non est. Rationes, quae nos cogunt saepe a sensu proprio discedere, multae esse possunt, de quibus in logica exponitur.

§. CCCXXIV.

QUARTA.

Ad alteram classem hos canones refero, *qui sancti alicuius patris librum interpretaturus est, linguae, in qua primum scriptus est, facultatem adcuratam teneat necesse est.*

Huius regulae ratio euidens est. Versiones enim non sunt vllae satis perfectae, scilicet, quae auctoris mentem plene exhibeant. Quid si ne fieri quidem perfectae possunt? Idiomata enim sibi non respondent, idiotismi, natiui colores, veneres, emphases verti in aliam linguam nequeunt, vt pluribus demonstrauit RICHARDVS SIMONIVS *in hist. crit. V. T.* Quod si ea nos circumueniat necessitas, vt aliorum interpretationi habenda sit fides, ceteris paribus praeferenda est interpretatio eius, cui auctoris lingua probe erat cognita, et in materia, de qua auctor commentatur, versatus est.

§. CCCXXV.

QVINTA.

Porro diligenter attendamus necesse est, *quo seculo, quo anno, quibusue imperium sacrum, et politicum tenentibus scripserit ille, cuius scripta legimus, sanctus ecclesiae pater.*

Id enim si diligenter obseruet, inquit ANNATVS *lib. IV. art. IV. deprehendet saepe non in haeresim lapsum, quem interdum lapsum fabulantur, vel calumniantur haeretici. Sic e. g.* PAPIAM, IVSTINVM *et* IRENAEVM, *quantumuis fabulosam, et haereticam hodie de millenario* CHRISTI *in terris regno sententiam secutos, minime tamen in haeresim lapsos comperiet, si advertat sententiam illam eo tempore, quo illi sancti vixere patres, nondum vt haereticam fuisse damnatam.* Atque hoc sibi vult VINCENTIVS LIRINENSIS, quum exclamat: *O rerum mira conuersio! auctores eiusdem opinionis catholici, consectatores veri haeretici iudicantur. Absoluuntur magistri, condemnantur discipuli.* Quem locum eleganter interpretatus est MELCH. CANVS *in loc. theol. lib. VII. c.* 3.

§. CCCXXVI.

SEXTA.

Tum vero habenda est ratio: *aetatis, atque styli, quo vtitur sanctus pater; plerique enim patres graeci, et latini non scholasticorum, sed oratorio more scripserunt, in quo multa sunt figurata, atque hyberbolica, quae dextre intelligenda, neque vltra scopum vrgenda sunt.*

Quod ad aetatem, animaduertendum est nimirum, iuuenis, an vir factus scripserit. Constat enim experientia, plura nos probare iuuenes, quae seniores

niores facti non probamus. *Quum essem paruulus*, inquit APOSTOLVS I. *ad Corinth. XIII.* 11. *loquebar vt paruulus, sapiebam vt paruulus, cogitabam vt paruulus, quando autem factus sum vir, euacuaui, quae erant paruuli.* Quod autem ad stylum, huc pertinet S. HIERONYMVS *epist. ad Paulin.* TERTVLLIANVS, inquit, *creber est in sententiis, sed difficilis in loquendo. Beatus* CYPRIANVS *instar fontis purissimi dulcis incedit, et placidus, et quum totus sit in exercitatione virtutum, occupatus persecutionum angustiis de scripturis diuinis nequaquam disseruit. Inclyto* VICTORINVS *martyrio coronatus, quod intelligit, eloqui non potest.* LACTANTIVS *quasi quidam fluuius eloquentiae tullianae, vtinam tam nostra confirmare potuisset, quam facile aliena destruxit.* ARNOBIVS *inaequalis, et nimius est, et absque operis sui partitione confusus:* SANCTVS HILARIVS *gallicano cothurno attollitur, et quum Graeciae floribus adornetur, longis interdum periodis inuoluitur, et a lectione simpliciorum fratrum procul est.*

§. CCCXXVII.

SEPTIMA.

Denique ad id quoque animus aduertendus est, *cur, et qua occasione, quibusue de rebus scripserint interdum sancti patres.* Non enim in omnibus libris, ac locis omnia tradunt veteres, sed in vnum aliquod saepe intenti, alia aut praetermittunt, aut leuius, atque obscurius exponunt.

Quod praesertim vsu venit tum, quando de iis rebus nulla adhuc exorta quaestio est, contra quam acriore studio, ac vigilantia niti eos oportuit. Tum enim saepe eos ipsa securitas reddidit minus curiosos. Atque huc quoque pertinet illud, quod monet THEODORETVS *dialog. III. aduers. haeres. non raro patres modum excessisse, quum ad-*

uer-

uersum ecclesiae hostes pugnam concernerent. Quod ipsum agricolis quoque stirpium cultoribus vsuuenit. Qui quum incuruatam aliquam plantam viderint, non solum ad rectam normam erigunt, sed etiam vltra directum in partem alteram inflectunt, vt ex vehementiori in contrarium inclinatione ad rectum statum perducatur. Atque hoc de SS. patribus. Conferri potest MELCH. CANVS *in loc. theol. lib. VII. per tot.* Et PETRVS ANNATVS *in apparat. ad theol. positiu. lib. IV.* qui posterior satis copiose hac de re exposuit. MABILLON. *in tract. de stud. monast. c. III.*

CAPVT IX.

DE CONSTITVTIONIBVS PRINCIPVM.

§. CCCXXVIII.

Licet potestas vere sacra principibus non competat.

Quos intra fines regi oporteat supremas in orbe potestates *sacram* et *politicam* satis expositum est (sup. §. III.) Atque illud quidem indubitatum est, sacram illam ecclesiae potestatem, quae nobis reuelatione innotuit, naturae viribus multo superiorem principibus regnorum nequaquam esse tribuendam.

§. CCCXXIX.

Ius tamen circa sacra illis denegari nequit.

Quamquam autem sacrorum potestas summa illa atque independens penes ecclesiae sit an-

antiſtites, (ſup. §. 100.) id tamen non ita adcipiendum eſt, vt principibus, qui e numero ſacerdotum non ſunt, nihil omnino iuris *circa ſacra* conuenire poſſe exiſtimetur. (ſup. §. 19.)

Non ignoro, quam ſit hoc totum genus ſcribendi delicatum, atque obnoxium cauillationibus. Cum hoſtibus religionis auitae ſentire ignaris, adulandi principibus, noxio veritati chriſtianae ſtudio abripi videmur, qui in vindicandis principum iuribus verſamur: genus calumniae mentem incauti lectoris facile occupans, et ab inquirendi ſolertia abducens. Sed cui arctum cum veritate initum eſt foedus, ei neſcio, an non ſit facile amore veritatis, et conſcientiae, vt in memoriam calumniarum non veniat. Id moneo, ſacra haec nemo vnus adeat, qui *iuris publici principiis*, non illius *imperii romano-germanici*, ex quo nuper lepide poſitiones meas non nemo impugnauit, ſed eius, *quod in rebus publicis omnibus obtinet*, et ideo *vniuerſale* dicitur, antiquitatis eccleſiaſticae notitia, rerumque olim geſtarum cognitione recte imbutus non eſt.

§. CCCXXX.

Quotuplicis generis negotia eccleſiaſtica?

Sed iuuerit hanc diſpoſitionem in ſuas partes tribuere. Negotia eccleſiaſtica omnia vel *dogmatica* ſunt, vel *diſciplinaria* (ſup. §. 33. 57.) Atque haec porro circa *perſonas*, *res* et *iura eccleſiaſtica* verſantur. Singula denique aut ſunt *ſpiritualia*, aut *temporalia*, aut ex vtroque *mixtam quamdam naturam* habent.

Hoc negotiorum seruato discrimine progredietur oratio nostra, et quam circa unumquodque horum imperantes potestatem habeant, ex principiis hactenus stabilitis (quippe in his omnibus conuenit) dabimus operam, vt demonstremus. Equidem scio: quam hic campus late pateat, dignissimus, vtique, in quo excolendo doctorum sese ingenia exerceant; sed non patitur instituti mei ratio liberius euagari, quare summa tantum perstringens capita, e quibus, quid hac in re iustum sit, intelligemus.

§. CCCXXXI.

Dogmata solius ecclesiae iudicio determinanda sunt.

Et dogmata quidem, quum solius DEI nitantur auctoritate, (sup. §. 75. seq.) cui, qui in ciuilem coeunt ciuitatem, renunciare nec voluisse censendi sunt, nec vero poterant etiam; dubia quoque, si qua suspensos tenent fidelium animos, solius nescio falli ecclesiae iudicio determinanda sint atque euellenda, citra omnem principum auctoritatem vim habent, et ex integro subsistunt.

Scis IMPERATOR, inquit GREGORIVS II. PONTIFEX, SANCTAE ECCLESIAE DOGMATA *non imperatorum esse, sed pontificum; quae tuto debent dogmatizari, idcirco ecclesiis praefecti sunt pontifices, a reipublicae negotiis abstinentes, et imperatores ergo similiter ab ecclesiasticis abstineant, et quae sibi commissa sunt, capessant: epist. ad* LEONEM ISAVRVM IMP. *apud* HARDVIN. *tom. IV. col.* 10. Quam in rem lectu quoque dignissima est epistola GELASII P. ad ANASTASIVM IMP. apud HARDVIN. *tom. II. col.* 893. *seqq.* Quapropter merito gentiles illos re-

religionis christianae hostes corripit elegantissimus LACTANTIVS, quod cogere ad sacrificandum diis suis auderent christianos: *Quis enim tam insolens, tam elatus est*, inquit, *qui me vetet oculos in coelum tollere? quis imponat mihi necessitatem vel colendi, quod nolim, vel quod velim, non colendi? Quid iam nobis vlterius relinquetur, si etiam hoc, quod voluntate fieri oportet, libido extorquet aliena? Nemo istud efficiet, si quid nobis ad contemnendam mortem, doloremque virtutis est lib. V. diu. inst. cap.* 13. conf. EVND. *in epist. inst. diuin. cap.* 53. §. 6. *seqq. et cap.* 54. §. 1. *seqq.* TERTVL. *in apolog. cap.* 23.

§. CCCXXXII.

Neque coactioni obnoxia esse possunt.

Quemadmodum autem fides omnis expers est coactionis, quatenus quidem haec ab humano proficiscitur arbitrio: ita et ad externas actiones rectae rationi, et verbo DEI reuelato aduersas cogi quemquam nefas est. (sup. §. III.) Quae enim haec inhumanitas est adigere aliquem ad id faciendum, quod est a DIVINA VOLVNTATE alienissimum. Harum igitur actionum arbitrium cuique per imperium saluum esse debet, *in quo sita est vera conscientiae libertas.*

Atque huc respicit canon CONCILII TOLETANI apud HARDVINVM relatus *dist. XLV. canon. de Iudaeis V. Praecipit S. synodus nemini deinceps ad credendum vim inferre.* Quem locum etiam retulit GROTIVS *de I. B. et P. lib. II. cap. XX.* §. 48. aliisque tam sacrae scripturae quam patrum testimoniis confirmat, dignus vtique, qui legatur.

§. CCCXXXIII.

Eorum tamen obseruationem princeps promouere tenetur.

Quemadmodum autem naturali quadam ratione tenetur omnis homo verum DEI cultum pro virili parte promouere, adhortarique alios ad dogmatum obseruationem, quorum adcurata custodia religionem absoluit, ita hanc diuinae gloriae curam ad principes praecipue spectare, nemo est, facile, qui ambigat.

Neque enim regum in promouenda suorum externa salute officium tam arctis continetur limitibus, vt interioris illius nullam eos habere rationem oporteat: vt ergo parentibus incumbit praecipue quidem, vt liberos exhibeant; sed huic naturali curae accedit etiam altera ex professione religionis christianae profecta, vt eos ad veram fidem, et pietatem erudiendos magistris tradant; ita etiam principes, quibus DIVINVM NVMEN ad procurandam in republica pacem vices suas commisit, eo etiam studium suum porrigere debent, vt ciues ad felicitatem aeternam prosequendam compellant, quam in rem prae oculis haberi meretur epistola S. AVGVSTINI ad BONIFACIVM scripta infra in schol. ad §. 338. a nobis adlegata; si modo AVGVSTINVM habet auctorem. Praeclare VALERIVS MAXIMVS solo naturae lumine illustratus *de romanis lib. I. cap. I. Omnia namque*, ait, *post religionem ponenda semper nostra ciuitas duxit: etiam in quibus summae maiestatis conspici decus voluit. Quapropter non dubitauerunt sacris imperia seruire, ita se humanarum rerum futura regimen existimantia, si diuinae potentiae bene, atque constanter fuissent famulata.*

§. CCCXXXIV.

§. CCCXXXIV.

I.) Leges ecclesiasticas auctoritate sua firmando.

Quod omnino adsequentur, si per episcopos, quae ad fidei sinceritatem, et mores componendos pertinent, populis denunciari curent, res in hoc genere ab ecclesia decretas suis legibus sanciant, et ne regulis constitutis vis aliqua fiat, sedulo inuigilent.

Elegantissime S. AVGVSTINVS contra CRESCONIVM *col.* 464. *tom. IX. lib. III. c.* 51. *In hoc*, inquit, *Reges, sicut eis diuinitus praecipitur*, DEO *seruiunt, in quantum* REGES *sunt, si in regno suo bona iubeant, mala prohibeant; non solum, quae pertinent ad humanam societatem, verum quae pertinent etiam ad* DIVINAM RELIGIONEM. Et S. LEO *epist.* 81. *Debes incunctanter aduertere regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed etiam maxime ad* PRAESIDIVM ECCLESIAE *esse collatam, vt ausus nefarios comprimendo, et quae bene sunt statuta, defendas, et veram pacem iis, quae sunt turbata, restituas:* Idem PONTIFEX *epist.* 33. profitetur: *Res aliter tutas esse non posse, nisi quae ad* DIVINAM CONFESSIONEM *pertinent, et* REGIA, *et* SACERDOTALIS *defendat* AVCTORITAS. *Apud* GRATIANVM *caus. XXII. q. V. can.* 21. adde *cit. loc. can.* 20. Quam ad se curam pertinere non ignorarunt piissimi imperatores. Egregium CONSTANTINI promouendae religionis studium elucet ex eius *epistola ad ecclesias de synodo nicaena apud* EVSEBIVM *de vita Constant. lib. III. cap.* 17. *In hoc*, inquit, *praecipue mihi elaborandum esse existimaui, vt a sanctissimis ecclesiae catholicae populis vna fides, sincera charitas, et consona erga* OMNIPOTENTEM DEVM *religio seruaretur.* Eaque de causa *ap. eund.* EVSEBIVM *lib. IV. de vita Constant. cap.* 25. *Vos quidem*, inquit episcopis, *in iis, quae intra eccle-*

siam sunt, episcopi estis. Ego vero in iis, quae extra geruntur, episcopus a Deo sum constitutus. Nec minorem CONSTANTINI successores in tuenda religione curam impendisse constat: MARCIANVS *in prima concilii chalcedonensis sessione* ita patres adloquitur: *Imperium diuino nutu sortiti, subditis pro pietate et mansuetudine similiter necessaria plurimam sollicitudinem impertimus, quatenus et vera religio; et nostra respublica cultu* DEI *purissimo, et pietate firmata praefulgeat apud* HARDVIN. *tom. II. col.* 71. Neque immerito id quidem; nihil enim religione ad salutem publicam efficacius, nihil vtilius; *Intuemini*, ait, CAMILLVS vtut *ethnicus apud* LIVIVM *lib. V. cap.* 5. ad conciues suos, *horum deinceps annorum vel secundas res, vel aduersas, inuenietis omnia prospere euenisse sequentibus deos, aduersa spernentibus.* Si DEVM dixisset, nihil verius, nihil magis pium.

Heu primae scelerum causae mortalibus aegris
Naturam nescisse DEVM.

§. CCCXXXV.

II.) Praecauendo ne oriantur haereses, ortasque tollendo.

Vis, quae christianae fidei inferri potest, omnis ad duo summa genera pertinet, *haeresim*, et *schisma*. Quoniam igitur ad principis christiani officium pertinet, ecclesiam; fidemque ab omni inuasione immunem, praestare, (sup. §. 333. seq.) illius quoque curae est, dare operam non modo, vt orta semel haec mala e republica christiana *tollantur*, sed et; vt ne oriantur, *praecauere.*

Se-

Sero, difficile certe, malis remedium, quum inualuerunt, adhibetur, non admittere plerumque non ardui laboris. Tritum illud, sed verissimum est, quod poeta canit.

Principiis obsta, sero medicina paratur,
Quum mala per longas inualuere moras.

§. CCCXXXVI.

1.) *Conuocando concilia.*

Schismatis componendi, extirpandaeque haeresis media sunt conciliorum generalium auctoritas, et ecclesiarum particularium extra concilium consensus (sect. II. c. VI.) Illius *conuocandi ius* praecipue quidem ad pontificem romanum pertinet. (sup. §. 237.) At ab eo si tardior, quam quidem expediat, spes adfulgeat, nihil impedit, quo minus suos singuli principes episcopos congregent, verum ab erroneo pro auctoritate sua definituros.

Possemus hoc ingenti exemplorum multitudine vix non per omnem antiquorum conciliorum seriem eundo comprobare. Verum satius erit ex infinito pene numero pauca delibare. Vt autem a nicaeno initium capiamus, quod EVSEBIO teste, auspicio, iussuque CONSTANTINI IMP. indictum fuisse constat. *Mox*, inquit, *velut diuinam quamdam phalangem aduersus eum* (Arrium) *instruens generalem synodum conuocauit, honorificis litteris, episcopos vndique inuitans, vt quantocius adessent*: Episcopi autem: *Perlato in omnes prouincias imperatoris* PRAECEPTO, *statim cuncti velut ex transenna emissi, summa cum alacritate aduolarunt*, cui SOCRATES *lib. I. c.* 5. SOZOMENVS *lib. I. c.* 16. THEODORETVS *lib. I. c.* 7. NICAETAS *in thesaur. lib. V. cap.* 5. consentiunt. Quod et synodus

CONSTANTINVS apud EVSEBIVM *de vita Constan. lib. I. cap.* 37. ECCLESIAE DEI *peculiarem curam gerens, ortis varia per loca dissidiis, ipse tanquam communi a Deo constitutus episcopus concilia ministrorum Dei indicebat.* Ita CLODOVAEVS aurelianense I. concilium apud HARDVIN. *tom. II. col.* 1007. THEODORETVS arfernense *apud* HARDVIN. *tom. II. col.* 1119. CHILDEBERTVS aurelianense II. apud HARDVIN. *cit. loc. col.* 1174. aliique reges alia, vt non modo de Francia, sed et de Hispania, Africa, Hungaria, Polonia, aliisque regnis ex historia docere possumus. Vna sufficiat GREGORII M. epistola ad THEODORICVM FRANCIAE REGEM missa *lib. IX. epist.* 94. *Vestra*, inquit, *excellentia DEI nostri mandatis inhaerens studium ad congregandam synodum pro sua mercede adhibere dignetur, vt omne a sacerdotibus corporale vitium potestatis vestrae imminente censura, et concilii definitione tollatur.* Sed vix alium quemquam regum hac pietate in vnionem christianae fidei per frequentia concilia conseruandam CAROLVM M. superasse exempla comprobant quam plurima. Aperte id fatetur concilium MOGVNTINVM *de an.* 813. *in praefat.* ibi: *quia venimus secundum iussionem vestram apud* HARDVIN. *tom. VI. col.* 1008. Hunc filius eius LVDOVICVS imitatus AQVISGRANI *generalem sanctum conuocauit conuentum apud* HARDVIN. *tom. IV. col.* 1055. CAROLVS CALVVS meldensem, LOTHARIVS IVNIOR valentinianum, LVDOVICVS II. wormatiensem: ARNOLPHVS triburiensem synodos imperauerunt. Eodem spiritu animatus CAROLVS V. promisit statibus imperii se curaturum, vt quantocius conuocetur concilium nationis germanicae (National-Versammlung ordentlicher Weise berufen) vel in defectu huius intra octodecim menses computando a fine horum comitiorum, (ein gemeinen Reichstag) si scilicet pontifex non conuocauerit synodum vniuersalem *in* R. I. SPIR. *de an.* 1541. §. 22.

§. CCCXXXVIII.

3.) *Non tolerando impugnatores verae religionis.*

Ad fidei diuinae finceritatem incorruptam feruandam decretorumque diuinorum, ac fynodalium auctoritatem defendendam comparatum quoque ius eft principis non tolerandi homines fuo in territorio, qui contra patrum ftatuta, veterem ac veram religionem, qua voces qua fcriptis impugnant, bonisque moribus, et virtuti bellum minime ferendum indicunt.

Nulla res magis animos, et mores componit, quam religio: et vbi haec in pectus demiffa, agmen virtutum confequitur, fine quibus beata vita nulla effe poteft, ne ciuilis haec quidem. Itaque praecipua impendenda cura eft, vt moribus integris fint ciues.

Prima mihi debes animi bona fanctus haberi.

Et vere S. AVGVSTIN. *tom. V. lib. V. de ciuit. Dei cap.* 24. *col.* 141. illos demum reges fideles iudicat, qui *fuam poteftatem ad DEI cultum maxime dilatandum* MAIESTATI *eius famulam faciunt: qui Deum timent, diligunt, colunt.* Quomodo autem reges Domino feruiant in timore? docet IDEM S. PATER *in epift.*185. *alias* 50. *ad* BONIFACIVM, *tom. II. n.* 19. *col.* 651. fcilicet ea, *quae contra iuffa DOMINI fiunt, religiofa feueritate prohibendo, atque plectendo. Aliter enim feruit, qua HOMO eft, aliter qua REX eft. Qua HOMO eft, feruit viuendo fideliter, qua vero etiam REX eft; feruit leges iufta praecipientes, et contraria prohibentes conuenienti vigore fanciendo. Sicut feruiuit* EZECHIAS, *locos, et templa idolorum, et illa, quae contra praecepta DEI fuerunt conftructa, deftruendo; ficut feruiuit* IOSIAS, *talia et ipfe faciendo: ficut feruiuit* REX NINIVITARVM, *vniuerfam ciuitatem ad placandum* DOMINVM *compellendo: ficut feruiuit* DARIVS, *idolum*

fran-

THVANVS *in praefat. ad regem christianissimum* HENRICVM IV. *Experientia satis edocti sumus, ferrum, flammas, exilia, proscriptiones irritasse potius, quam sanasse morbum menti inhaerentem, ad quem proinde curandum non iis, quae in corpus tantum penetrant, sed doctrina, et sedula institutione, quae animum leniter in instillata descendit, opus esse.* Sed non est consilium haec latius persequi, satis enim opinor, in eo omnes conueniunt, seditiosos et perduelles, qui tot funera in ciues inducunt, dignos esse, qui et ipsi poenas dent. Audiamus disertissimum aeque ac prudentissimum BARCLAIVM, quid ipse in persona IBVRANIS ARCHOMBRATO nihil nisi arma in haereticos clamanti consilii dederit *in Argen. lib. II. c. III. part. I. p. m.* 136. *Si quid vero ipse sentiam,* inquit, *neque cum illis pacem, neque bellum simpliciter volo. Nam si quietem possunt pati, non hos puto vllis motibus sollicitandos; sin in regem, remque publicam seditiosis consiliis sponte insurgent, ferendos non arbitror, sed vi, armisque premendam vesaniam superbe furentium. Pia tunc arma, tunc omni laude digna in eos seueritas. Totis regni viribus enitendum, nec impune auferant abominandi in reges exempli audaciam. Et eo quidem celerius vindicandum est facinus, quo ipsi ferocius solent grassari in cunctantes nostramque patientiam pro imbecillitate contemptim adcipere. Neque enim haec secta, ferendo, parendoue (vt solent meliores disciplinae) quaerit sibi incrementa: sed iurgio, rixa, tumultu sua facinora assueuit asserere. Ferro igitur, et plusquam aemula ferocitate censeo in eos esse agendum, quoties suis iniuriis regem ac patriam lacessent. At si seditionibus, si rebellione abstinebunt, patienturque mitius se haberi, tunc ego cum illis pacem malim etc.*

§. CCCXL.

5.) *Instituendo colloquia.*

Illud etiam porro principis christiani officium est, non ortis duntaxat malis conuenientem adplicare medicinam, sed et ante prouidere,

dere, vt quum maxime conetur gens perdita, vires tamen nequeat exercere, atque ita flamma ipso in ortu suffocetur. Haec prouisionis cura potestatem eidem tribuit instituendi *colloquia*, vt gliscentia religionis dissidia mature componantur, et concordia inter diffidentes, antequam animi in odium abeant, reducatur.

Hunc in finem Carolvs V. congressus Hagenoviae, et Wormatiae 1540. indixit vtut sperato destitutos successu, vt videre est in R. I. Ratisbon. de *a.* 1541. §. 8. *seqq.* adde §. 21. Et adeo nouum iterum congressum in Recess. Wormatiens. de *an.* 1545. §. 7. conuocari promisit verbis notatu dignissimis. Dieweil wir aus sondern gnädigen väterlichen Gemüth, so wir zum heil. Reich deutscher Nation tragen, nichts höhers begehren und suchen, dann den Zweyspalt unser heil. Religion nachmals zu christlicher Einigkeit und gleichem Verstand zu bringen: so sind wir als christlicher Kaiser und Beschirmer, unsers liegenden kaiserlichen Amts, auch unserm hievor beschehenen gnädigsten Erbieten nach, gnädiglich wohl geneigt und begierig gewesen, die Sachen der streitigen Religion, auf gegenwärtigen Reichstag zu christlicher union - reformation, und Vergleichung sonderlich zu befördern. Es ist aber allen Ständen guter Maßen bewußt, aus was ehehaften und wichtigen Ursachen, solche Vergleichung dieser Zeit, auch füglich nicht vorgenommen noch erlangt werden mögen. Darum, und damit wir dannoch solche nothwendige Vergleichung, vermittelst göttlicher Gnaden, nachmals mit guter Ordnung ehester Möglichkeit befördern, erheben, und ins Werk bringen mögen: haben wir zu Beförderung angeregter Vergleichung, für nützlich und gut angesehen, abermals ein christlich Gespräch und colloquium von etlichen frommen, gottesfürchtigen, gelehrten, gutem Gewissen, schiedlichen, ehr- und friedliebenden Personen, in geringer Anzahl zu halten, und obberühmten Reichstag vorgehen zu lassen.

sen. Adde §. 10. *et* 18. *ibid.* et RECESS. IMP *de an.* 1557. §. 11.

§. CCCXLI.

6.) *Disputationibus theologicis imponendo finem.*

Quem in finem comparatum quoque est ius feruentibus theologorum disputationibus, quae tumultibus, et turbis in republica occasionem praebere possunt, vel vtrique vel alterutri litigantium parti silentium eiusque imponendi, donec a sacra potestate legitima decisio fuerit in alterutram partem consecuta.

Adponere iuuerit verba R. I. SPIR. *de an.* 1529. §. 8. Und als zu Nürnberg auf den zwoen letzten, alda gehaltenen Reichstagen zween Artikel, sonderlich der Prediger und Druckerey halben verabschiedt und verwilliget worden seynd: haben wir uns samt Kurfürsten, Fürsten, Prälaten und Grafen, verglichen und vereinigt: daß demselben nachmals gelebt und Folge gethan werde: nämlich, daß ein jeder Kurfürst, Fürst, Prälat, Graf und andre Stände im Reich, mit allem möglichsten Fleiß, in seiner Obrigkeit bestellen und verfügen, daß mit allen Predigern, füglich und ziemlicher Weis geredt, und gehandelt werde, in ihren Predigen zu vermeiden, was zu Bewegung des gemeinen Manns wider die Obrigkeit, oder die Christenmenschen in Irrung zu führen, Ursach geben möchte; sondern, daß sie allein das Evangelium nach Auslegung der Schriften von der heil. christlichen Kirchen approbieret, und angenommen zu predigen und zu lehren. Und was disputirliche Sachen, sich desselben zu lehren und zu predigen enthalten; sondern gemeldtes christlichen concilii- Entscheids zu gewarten. Quibus concordant REC. IMP. *de an.* 1530. §. 58. 1541. §. 40. 1578. *aug. vindel.* §. 15.

§. 15. 1570. §. 154. ORD. POLIT. 1577. tit. 53. §. 1. seqq.

§. CCCXLII.

Quo referenda est celebris illa constitutio: INTERIM.

Atque huc referri potest celebris illa an. 1548. ex consilio prudentum theologorum a CAROLO V. promulgata religionis formula, INTERIM adpellata, in qua suspenso tum CONCILII TRIDENTINI processu, queis legibus exercitium ritus sui protestantibus permitteretur, vsque dum certum quid a concilio tridentino constitutum esset, definiebatur.

Dogmata fidei in ea comprehensa, nemo est, qui ambigat, fuisse omnino catholica exceptis duobus duntaxat disciplinae capitibus, scilicet vt interim *communio laicorum*, qui ea ita vti adsueuissent, sub *vtraque specie* toleraretur, et *coniugatis sacerdotibus in coniugio persistere* fas esset, donec aliud a concilio fuerit definitum, cuius sententiae tum omnes adquiescerent. Hac via disponi posse animos sperabat CAESAR, vt potiore parte discordiarum suspensa, facilius ad vnam tridentini doctrinam, et disciplinam reuerterentur. Quae quidem mens Imperatoris tantas quorundam calumnias haud meretur, neque statim PONT. PAVLO III. reprobata fuisse videtur, quum post oblatum sibi a cardinali SFONDRATO libellum hunc denunciauit CAESARI: *his legibus obligandos non esse verae, antiquaeque religionis adsertores, nouae professionis auctores admitti posse, vt tanto nimirum veritati, salutique propiores ab omni denique errore facilius traduci possint*, teste IAC. MASENIO *in hist. Caroli V. et Ferdinandi I. l. 7. n.* 44. et citatis ab eo auctoribus, id quod vnum intendebat CAROLVS. Quando quidem haec duo

rici consentiunt in earum possessionum alienationem. Rationem subiungit dignam sane, quae animaduertatur: *Ea enim, quae ad beatissimae ecclesiae iura pertinent, vel posthac forte peruenerint, tanquam ipsam sacrosanctam et religiosam ecclesiam intacta conuenit venerabiliter custodiri: Vt sicut ipsa religionis, et fidei mater perpetua est, ita eius patrimonium iugiter seruetur illaesum.* Quae quidem LEONIS constitutio, quum ad solam ecclesiam constantinopolitanam pertineret. ANASTASIVS IMP. eam ad omnes Constantinopolitani patriarchatus ecclesias *in l. 17. cod. eod.* extendit. Denique IVSTINIANVS ad omnes in suo sitas imperio voluit pertinere. *Nou. VII. et CXX. ad cauf. X. q. 2. can.* 2. Ad quas sine dubio respexit GREGORIVS M. P. cum *lib. VI. epist.* 35. ait: *Et sacrorum canonum, et legalia statuta permittunt, ministeria ecclesiae pro captiuorum esse redemptione vendenda.* Et IDEM rursus *lib. VII. epist.* 14. vid. VAN ESPEN *p. II. tit.* 36. *c.* 3.

§. CCCXLVIII.

Quid circa iura ecclesiastica?

De iuribus ad ecclesiam pertinentibus non est, quod moneam. Ea enim, si sint omnino spiritualia, solius subsunt ecclesiae iudicio, (sup. § 107.) at quum ea sunt laicis communia per se iure cum his communi reguntur.

De iure sacramenta administrandi, aliaque religionis obeundi ministeria non principis, sed episcopi iudicium esto. Nisi fortasse ob nimium grauamen ad eum recurratur, vt defensorem suorum. At causae ciuiles, iura temporalia ad praescriptum iuris ciuilis exiguntur, nisi quid iuris singularis tributum est. Vnde illud IVONIS dictum *epistola* 22. *ad* PHILIP. REG. *Respondere non supterfugiam in ecclesia, si sint ecclesiastica negotia, in curia, si curialia.*

§. CCCXLIX.

confirmat, sed etiam in proscribendis iis modum procedendi praescribit, porro idem repetitum legimus in Rec. Imp. Erfordano *de an.* 1567. §. 61. Spirens. *de an.* 1570. §. 154. Francof. *de an.* 1577. *tit.* 35. §. 1. 2. 3. 4. Nec hac in parte defuere officio suo principes nostri austriae teste edicto Ferdinandi III. *de an.* 1628. Gegen die Buchdrucker und Buchführer der Sectirischen verbotenen Bücher, welche in Oesterreichischen Landen betretten werden; subiecta poena: daß sie als Hauptverführer und Vergifter aller Länder, ohne alle Gnade, stracks am Leben mit Wasser gestraft, ihre verbotene Waaren aber, verbrennet werden. Exstat *in cod. austr. tom. I. voc.* Buchdrucker, Buchdruckerey Quantum Avgvstissima nostra Imperatrix in extirpandis eiusmodi scriptis impendat sollicitudinem, notissimum est omnibus. Memorabile quoque est edictum Caroli VI. contra eiusmodi calumniatores promulgatum, in quo leges imperii hac super re hactenus editas renouat, hancque clausulam notatu dignissimam, et ab omnibus altissime in animos demittendam subiicit: daß dergleichen Zank, und schmähsüchtige Schreibarten und Lehren, so wenig den Christen- und Kaiserthume als der Gerecht- und Ehrbarkeit gemäß, noch auch zur Ausbreitung der Christlichen Lehren, und allerseitigen Glaubens- oder gemeinnützigen Rechts- und Staatssachen den geringsten Nutzen und Ehre, wohl aber ein und anders den empfindlichsten Schaden haben. Daß daraus, und statt der so hoch nöthigen Einigkeit und innerlichen gutem Vornehmen, nichts als Zank, Mißtrauen, Entfernung der Gemüther, Irrwege, auch wohl gar Unfrieden und Empörungen zu entstehen pflegen. vid. *elect. iur. pub. tom. VIII. n.* 3. *p.* 77. *seqq.* cui gemina est Capitvlatio Francisci I. *art.* 2. §. 8. *in fine.* Daß von beyden Theilen, in den künftig neu zu verfertigenden Schriften oder Büchern, alle anzüglich- und schmähliche Ausdruckungen gegen beyderley Religionen im Reich, den heilsamen Reichssatzungen gemäß, vermieden bleiben, und sich deren enthalten werden.

 §. CCCXLIII.

§. CCCXLIV.

Disciplinaria respiciunt vel personas, vel iura, vel res ecclesiasticas.

Atque hactenus quidem, *quantum ad fidei dogmata.* Nunc *de disciplina* videamus. Illius circa personas ecclesiasticas pars maxima versatur: in quibus interest, qua sub ratione considerentur. Enimuero, qua sunt personae per collationem sacrorum ordinum ad cultum DEI externum speciali quodam modo destinatae, imperio ciuili exemtae, solius ecclesiae regimini obnoxii viuunt.

Pulchre id docet HINCMARVS remensis archiepiscopus *in opusc. c. 55. de sacris autem ordinibus promulgare est*, ait, *qui et quot sint, et quales ac qualiter, et a quibus, vel quando sint ordinandi, et quomodo, ac quantum in singulis gradibus debeant ministrare; qualiter etiam ab ostiario vsque ad summum sacerdotium quique valeant, prouehi. Et quae sint ex eis a sedis romanae pontificibus promulgata, omnibus in ecclesiasticis dogmatibus exercitatis constat esse notissimum*, et agnoscit IVSTINIANVS IMP. *in nou. LXXXIII. cap. I. Si crimen sit ecclesiasticum a clerico commissum, egens castigatione ecclesiastica, et mulcta*, statuit, *vt cum Deo amabilis episcopus hoc discernat, nil communicans clarissimis prouinciae iudicibus. Neque enim volumus talia negotia omnino scire ciuiles iudices, cum oporteat talia ecclesiastice examinari, et emendari animas delinquentium per ecclesiasticam mulctam secundum sacras, et diuinas regulas, quas etiam nostrae sequi non dedignantur leges.* Atque hinc est, *quod*, ait de MARCA *lib. II. cap. VII. §. 8. de ritibus, cerimoniis, sacramentis, cleri censura, functione, conditionibus, et disciplina, canones a conciliis, et decreta a pontificibus romanis tanquam de materia sibi subiecta frequentissime edantur, vt vix vlla proferri possit constitutio principum, quae hac de re la-*

ta

ta fuerit ex mero potestatis secularis imperio. Secutas quidem hac in parte leges publicas videmus, sed non antecessisse.

§. CCCXLV.

Personae ecclesiasticae a principe 1.) moneri possunt, vt canones ecclesiasticos exactissime obseruent.

Quoniam autem principis esse officium diximus, dare operam, vt verus Dei cultus in populo sibi subiecto, quantum fieri maxime potest, promoueatur, (sup. §. 337.) etsi eidem minime tribuamus potestatem, determinandi normas dispensandorum religionis mysteriorum, ambiguum tamen non est, quin admonere officii sacerdotes, curamque impendere queat, vt stabiliti a Christo, Apostolis, Ecclesia canones in negotiis religionis ab eis quam exactissime obseruentur.

Huius sui officii memor Theodosius in epistola ad Cyrillum episcopum probata a synodo ephesina ap. Hardvin. *tom. I. col.* 1343. ait: *Studium ergo ponimus prae omnibus ecclesiasticum statum DEO decentem, et nostris temporibus congruum permanere, et habere ex omnium vnanimitate tranquillitatem. Et per pacem ecclesiasticarum rerum quietem existere piae religioni irreprehensibilem, et eos, qui in clero, magnoque sacerdotio constituti sunt, omni conuersationis querela priuari.* Quo referenda quoque sunt ea, quae religiosissimus imperator Ivstinianvs *in nou.* 137. *de episcoporum electione, clericorum ordinatione* constituit: *si enim ciuiles leges,* (rationem dedit ipse) *quarum potestatem nobis DEVS pro sua in homines benignitate concredidit, firmas ab omnibus custodiri ad obedientiam, securitatem studemus, quanto plus studii adhibere debemus circa sacrorum canonum, et di-*

licet in illis decentia aliqua ad finem spiritualem subsit, recipere non teneretur, si eiusmodi constitutiones in graue detrimentum finis temporalis vergant, et ad obtinendum finem spiritualem beatitudinis aeternae non sunt necessariae. Neque vero de veritate huius principii nos sinunt dubitare pientissimorum nostrorum principum FERDINANDI III. et LEOPOLDI A. A. rescripta, quae exstant in COD. AVSTRI. voc. geistliche, und päbstliche Bullen.

§. CCCLIII.

Nec personae ecclesiasticae, quatenus ciues sunt, imperio ciuili eximendae.

Quumque personae ecclesiasticae alia ratione ciuium in numero habeantur, eoque respectu aequo cum ceteris iure imperio ciuili subiectae sint, nihil insolens est: de iis pro arbitrio disponere statuendo iustum earundem numerum, definiendo aetatem, qua quis huic se addicere ordini possit, aliaque ad patriae salutem necessaria, quoties id seu vtilitas euidens, seu necessitas publica exigit.

Nihil esse dixi insolens, quid enim? non obligantur clerici patriam ad interitum vergentem defendere? hoc quidem adfirmare temerarium est. At quid adeo insolens est dicere, principi ius esse exigendi a clericis, vt praestent ea patriae causa, ad quae etiam nemine iubente, iure naturali tenentur? Ast cogetne? inquies; enim vero coget, inquam: quid enim prohibet, quo minus princeps cogat clericum ad debitum patriae praestandum, quum quisque priuatus eum cogere queat ad debitum sibi persoluendum. At clericus est: ita ciuem cogit, non clericum. Verum tamen clericus est, ita, eiusque honore non ad sordida munia obeunda mittet, sed quae cum reue-

uerentia, cum honestate, cum diuino ministerio optime consistant, officia iniunget. Si haec non impediunt, quo minus se sua recte defendant, quid patriae operam negamus? Arma non decent clericos. At decuerunt ad rectum vsum APOSTOLOS *ap.* LVCAM *XXII.* 36. *Quid? gladios habere certe non liceret, si vti illis nullo pacto liceret:* CICERO *orat. pro Milon. c. IV.* Clericis ergo non debet esse aliena illa *fortitudo, quae vel bello tuetur a barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel a latronibus socios,* quam plenam iustitiam adpellat AMBROSIVS *lib. I. offic. c.* 17. quo pertinet etiam elegantissimus LEONIS IV. locus ap. GRATIANVM *can.* 9. *caus. XXIII. quaest.* 8. Sed hunc nuper risit aduersarius meus: quasi inquit; LEONI non de eo tantum *bello sermo sit, quo impugnatur religio,* belle, vt nihil supra. Audiamus GREGORIVM *lib. VII. epist.* 20. *Quia vero comperimus, multos se a murorum vigiliis excusare, sit fraternitas vestra sollicita, vt nullum nec per nostrum, vel ecclesiae nomen, aut quolibet alio modo defendi a vigiliis patiatur, sed omnes generaliter compellantur, quatenus cunctis vigilantibus melius auxiliante domino ciuitatis valeat custodia procurari.* Quod et refertur *in cap.* 2. *de immunit. eccles.* ad quod quid commentatus sit eruditissimus GONZALEZIVS nostram sententiam confirmans, dignus est omnino, vt prae ceteris legatur.

§. CCCLIV.

Nec principi ius dandi exclusiuam denegandum est.

Electiones praelatorum hodie ad normam iuris canonici celebrantur. Eis se principes non immiscent, neque de eligenda canonica dignitate iudicium sibi vindicant. Enimuero ius contra ministros, et pastores ad dignitates, et officia ecclesiastica quocunque titulo pro-

promouendos, vbi id grauis exigit caufa, *excipiendi*, iisque, vt loqui folemus, dandi EXCLVSIVAM; cuique principi quaefitum eft, quod in iis praecipue regnis locum habere debet, in quibus epifcopi, aliaeque perfonae ecclefiafticae ordinum regni dignitate praefulgent, et poteftatem politicam cum facra coniunctam tenent.

Caufa autem non vna effe poteft, quae cautum reddat imperantem, quid enim fi eligendus fit hoftis patriae, vel oriundus ex tali regno, vel prouincia, in qua alibi locorum nati a fimilibus dignitatibus et beneficiis ecclefiafticis excludi folent? fane hoc iure retorfionis rite fieri poffe nemo facile negabit. Adfenfu imperatorum epifcopos in ITALIA, ILLYRICO, GRAECIAQVE feculo VI. definente conftitui folitos euincunt epiftolae GREGORII I. STEPHANI IV. et LEONIS IV. quarum fententiae a GRATIANO *can.* 9. 10. 16. *feqq. dift. LXIII.* referuntur. Hoc iure vfus LEOPOLDVS IMP. CARDINALEM FÜRSTENBERGIVM EPISCOPVM ARGENTORAT. ab ARCHI-EPISCOPATV COLONIENSI arcuit. Quam in rem legi omnino meretur propofitio, a caefareo legato ILLVSTRIS. COMIT. DE KAVNITZ capitulo coloniens. 14. Iul. 1688. facta ap. IOAN. CHRISTIAN. LVNIG. *fyllog. publ. negot. p.* 970. Quoad electiones abbatum, et praelatorum in auftria aperte decifum eft, vt electus, aut poftulatus dem Landsfürsten um confens namhaft gemacht werden müßte, vt funt verba des Paßauerischen Vertrags *in* COD. AVSTR. vt fi ARCHID. AVSTRIAE grauem caufam (ein erhebliches Bedenken) haberet, electum non admittendi, talis electio ab epifcopo irritetur, nifi aliud fuperfit remedium. Ex quo ipfo perfpicuum fit, nihil hic agi contra libertatem electionis canonicae. Neque ipfe hic fummus ecclefiae pontificatus excipitur, quum id ius principi ex repraefentatione populi competat, qui

olim

olim in omnibus electionibus etiam pontificis testimonii causa admissus fuit, qui mos hodiedum in pontificali romano commendatur. *Tit. de ordinat. presbyt.* vide dictamen illustriss. ac reuerend. P. MAG. FR. GABR. ADARZO DE SANTANDES *episcop. viglauiensis ad interrogata respondens circa exclusiuam, quandoque a principibus interpositam, vt aliquis in summum ecclesiae pontificem eligatur. Francof.* 1660. *n.* 4.

§. CCCLV.

Quid circa res ecclesiasticas?

Res ecclesiasticae imperio ciuili per se non eximuntur: nihil adeo impedit, quominus et his in necessitate reipublicae recte vtatur, eorumque nomine tributa cuiuscunque generis ad salutem publicam persoluenda imponat. Id modo cauendum est imperantibus, vt ne desint aut ad congruam clericorum sustentationem aut ad cultus diuini exterioris splendorem reditus necessarii.

Est haec natura, et indoles imperii ciuilis, et dominii, quod inde fluit, alti, et eminentis cum republica nati, eidemque adeo proprii, et arctissime connexi, vt ab eo nullo vnquam tempore, aut casu auelli queat, vt vim suam tam circa bona, quam res sibi subditas exerat, quoties religionis, aut regionis ammittendae periculum certum imminet. Mirum ergo non est, quod in INSTR. PACIS OSNAB. *art. V. §.* 2. 24. 15. 25. *intuitu rerum ecclesiasticarum prima dies ianuarii A.* 1624. tanquam *dies normalis*, et vnica restitutionis et retentionis cinosura, fuerit praestituta: periclitabatur enim tota religio catholica cum omnibus bonis ecclesiasticis, teste illorum temporum historia. Relinquenda ergo erant hostibus aliqua, ne eriperentur omnia, horumque possessio pactis fuit

fir-

firmanda amiſſione aliorum, e quibus deiici hoſtes iam non poterant. Aurea ſunt verba S. AMBROSII *lib. II. de offic.* relata a GRATIANO *cauſ. XII. quaeſt. II. can.* 70. *Aurum eccleſia habet, non vt ſeruet, ſed vt eroget, et ſubueniat in neceſſitatibus. Quid opus eſt cuſtodire, quod nihil adiuuat? An ignoramus, quantum auri, atque argenti de templo DOMINI Aſſirii ſuſtulerunt? Nonne melius conflat ſacerdos propter alimoniam pauperum, ſi alia ſubſidia deſint, quam ſi ſacrilegus contaminator aſportet hoſtis? Nonne dicturus eſt* DOMINVS, *cur paſſus es tot inopes fame emori; et certe habebas aurum, vnde miniſtraſſe alimoniam? Cur tot captiui deducti in commercium ſunt, nec redempti, ab hoſte occiſi ſunt? melius fuerat, vt vaſa viuentium ſeruares, quam metallorum. His non poſſet reſponſum referri. Quid enim diceret? timui, ne templo* DEI *ornatus deeſſet? reſponderet: aurum ſacramenta non quaerunt, neque auro placent, quae auro non emuntur. Ornatus ſacramentorum redemptio captiuorum eſt. Et vere illa ſunt vaſa pretioſa, quod ſanguis eius operatus eſt.* Sed de his alibi, et ſaepius erit dicendi locus.

§. CCCLVI.

Habet imperans ius condendi legem amortizationis.

A qua ratione alienum non eſt quantitatem rerum immobilium ad eccleſias pertinentium, reditusque perſonarum eccleſiaſticarum, quos habere liceat, ita temperare, vt ne detrimenti aliquid capiat reſpublica, quae *lex amortizationis* dicitur.

Extat eam in rem LEOPOLDI IMP. conſtitutio *de A.* 1669. *in corp. iur. ecclеſ. Auſt.* edito 1764. *p.* 23. cuius haec notatu digniſſima verba tranſcribere libuit: daß uns von unſern getreuen zwoen obern politiſchen Landſtänden. . . . mit ſonderbarer Beſchwerde ge-

gehorsamst vorgebracht worden: Wasgestalten ... von vielen Jahren her, je länger, je mehr allerhand liegende Güter, auf unterschiedliche Weis und Wege, von denen weltlichen an die geistlichen gebracht werden, und wo nicht hierinnen Remedir-und Einsehung beschehen thäte, daraus nothwendig erfolgen müßte, daß nach und nach fast alle des Adels und der weltlichen Güter, an die Geistlichkeit gelangen, unsere übrig getreue Stände der Länder, von allen Kräften kommen, und uns als ihren natürlichen Erbherrn und Landesfürsten, weder an unserm kaiserlichen Hof, noch sonsten ihrer unterthänigsten Schuldigkeit nach, würden bedienen können. En rationem constituendi, sita autem voluntas in eo est, daß bis zur erfolgend weiterer resolution, einig = liegend = unbewegliche Güter und Grundstücke, ohne unserm vorhergehend gnädigstem Consens und Bewilligung, an die Geistlichkeit weiter nicht verkaufen, versetzen, verschenken und vermachen etc. Quod et firmauit CAROLVS VI. et latius extendit, vid. ibid. Quibus consonum est rescriptum a SERENISSIMO ELECTORE BAVARIAE anno superiore promulgatum, quod nemo ignorat.

§. CCCLVII.

Ius tollendi iura ecclesiastica, si exinde oriantur turbae, et dissidia.

Et quamquam iura mere ecclesiastica imperio ciuili non sint obnoxia; tamen si qui sint eorum iurium abusus, turbas, et dissidia excitaturi, prouidebunt principes, vt seruen-

tur canones, et ab iniuria subditi immunes praestentur.

Agnouit LEO I. *epist.* 9. *ad* THEODOS. hanc solicitudinem ad principes pertinere, ne scandala in rebus ecclesiasticis emergant: *Si quidem praeter imperiales,, et publicas curas piissimam solicitudinem religionis habetis, ne scilicet in populo* DEI *aut schismata, aut haereses, aut alia scandala conualescant.* Et ANASTASIVS PAPA rogat IMPERATOREM ANASTASIVM, vt nomen Accacii non recitaretur in mysteriis inter ceteros episcopos *in decretis cap.* 3. *apud* HARDVIN. *tom. II. col.* 947 *Precamur itaque clementiam vestram, vt specialiter nomen, quod multis ex caussis scandalum vel offendiculum ecclesiae concitauit, speciali adpellatione taceatur.* Seueritatis egregiae et vere imperialis exemplum hac in re praebuit IVSTINIANVS *in nou.* 123. *cap. I. in fin.* Conf. PETR. DE MARCA *lib. IV. c.* 4.

§. CCCLVIII.

Vel si cum secularibus cohaereant, ab inuicem separandi.

Enimuero si mere ecclesiastica non sint, sed quodammodo cum salute reipublicae ciuilis cohaereant, ea a secularibus euitandae collisionis sacerdotium inter et imperium caussa separandi ius est, adhibito, si subsit dubium, mutuo vtriusque partis examine, et consensu.

Wir wollen promittit IMPER. IOSEPHVS II. *capit. art. XIV. §.* 4. wann es sich etwan begebe, daß die causae ciuiles, von ihrem ordentlichen Gerichte im heil. Reich ab und außer dasselbe ad nuntios apostolicos, und wohl gar ad curiam romanam, gezogen wurden, solches abschaffen, ver-

nichten

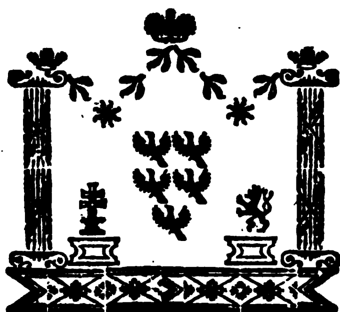
nichten und ernstlich verbieten; auch unsern kaiserl. Fiscalen, sowohl an unserm kaiserl. Hofrath als Kammergericht anbefehlen: wider diejenige, sowohl Partheyen als Advocaten, Procuratoren, und Notarien, die sich hinführo dergleichen anmassen und darinnen einiger Gestalt gebrauchen lassen wurden, mit gehöriger Anklage von Amtswegen verfahren, damit die Uebertreter, dem nächst gebührend angesehen, und bestrafet werden möchten. Conf. §. 5. ibid. De recursu ad regni tribunalia etiam in causis ecclesiasticis, vide sis FRANC. SALGADO DE SOMOZA *de supplicatione ad Sanctissimum a litteris apostolicis in perniciem reipublicae, regni, aut regis impetratis nouiss. edit. lugdun.* 1664. *fol.* et *idem de regia protectione vi oppressorum appellantium a causis, et iudicibus ecclesiasticis edit. lugdun.* 1669. *fol.* HIERON. DE CAEVALLOS *de cognitione per viam violentiae colon.* 1687. *fol.* CAROLVS FEVRET. *d'Abus, et du vrai sujet des appellations qualifiées du nom d'abus* 1736. *fol.*

§. CCCLIX.

Et denique subditis a vera religione alienis liberum sacrorum exercitium permittendi.

Atque illud denique e supremo tuendi ciuitatem iure, consequens quoque est, vt dissentientibus a vera religione subditis liberum sacrorum suorum exercitium permittere, illudque non solum simpliciter *tolerare*, sed *tolerantiae* quoque *normam*, et *modum* mali alias ineuitabilis auertendi causa, pactis, legibusque determinare, stabilireue possit.

Eiusmodi pactis, legibusque fundamentalibus innitit modernum imperii romano-germanici systema. F nesta religionis diffidia expresserunt TRANSACTI NEM primum PASSAVIENSEM an. 1552. Dein PACE RELIGIOSAM an. 1555. composita denique p tricennale bellum per PACEM WESTPHALICAM. N desunt similia fati aliorum regnorum exemp de quibus alibi uberius exposuimus.

S E-

nichten und ernstlich verbieten; auch unsern kaiserl. Fiscalen, sowohl an unserm kaiserl. Hofrath als Kammergericht anbefehlen: wider diejenige, sowohl Partheyen als Advocaten, Procuratoren, und Notarien, die sich hinführo dergleichen anmassen und darinnen einiger Gestalt gebrauchen lassen wurden, mit gehöriger Anklage von Amtswegen verfahren, damit die Uebertreter, dem nächst gebührend angesehen, und bestrafet werden möchten. Conf. §. 5. ibid. De recursu ad regni tribunalia etiam in causis ecclesiasticis, vide sis FRANC. SALGADO DE SOMOZA *de supplicatione ad Sanctissimum a litteris apostolicis in perniciem reipublicae, regni, aut regis impetratis nouiss. edit. lugdun.* 1664. *fol.* et *idem de regia protectione vi oppressorum appellantium a causis, et iudicibus ecclesiasticis edit. lugdun.* 1669. *fol.* HIERON. DE CAEVALLOS *de cognitione per viam violentiae colon.* 1687. *fol.* CAROLVS FEVRET. *d'Abus, et du vrai sujet des appellations qualifiées du nom d'abus* 1736. *fol.*

§. CCCLIX.

Et denique subditis a vera religione alienis liberum sacrorum exercitium permittendi.

Atque illud denique e supremo tuendi ciuitatem iure, consequens quoque est, vt dissentientibus a vera religione subditis liberum sacrorum suorum exercitium permittere, illudque non solum simpliciter *tolerare*, sed tolerantiae quoque *normam*, et *modum* mali maius ineuitabilis auertendi causa, pactis, legibusque determinare, stabilireue possit.

§. CCCLXI.

Primum eſt hiſtoria eccleſiaſtica.

In his primo nobis loco commemoranda eſt ria *eccleſiaſtica*. Non dicam nunc, quan- eſtiment hiſtoriam omnes, in quibus eſt ali- d ingenuarum artium ſtudium, quotque ea ninibus chara nobis, atque iucunda eſſe de- t, vt tamen aliqua ſaltim ex parte perſpi- um euadat, quam iuſtis laudibus exornentur ctiſſimorum virorum producendis rebus an- quis impenſi labores, operae pretium fuerit tendere, quanta ex hiſtoriae adcurata cogni- one in iuris eccleſiaſtici diſciplinam vtilitas roficiſcatur.

Hiſtoriae quanta ſit apud omnes exiſtimatio, vel ex eo intelligi ſatis poteſt, quod quicunque noſtra, patrumue memoria ſuam de bonarum artium ſtudiis ſententiam expoſuerunt, etſi in aliis vix duos conſentientes reperias, in hiſtoria tamen collaudanda mirifice conſentiant. Non dubitauit iam olim Marcvs Tvllivs hiſtoriam *vitae magiſtram* adpellare. Et poſt hunc, qui ſcripſerunt, nemo vnus extitit, cui ſententiae huius veritas non manifeſta videretur. Sed ampliſſimus hic campus eſt, in quem excurrere nunc non vacat. Mihi id operae nunc ſumſi, vt oſtenderem, tantam eſſe in excolenda iurisprudentia eccleſiaſtica hiſtoriae quum vtilitatem, tum vero etiam neceſſitatem, vt intutiſſimum ſit ſine hac duce iter illud adgredi, conficere autem, qui id ſe poſſe putat feliciter ſine hiſtoria, nae is ſe minus intelligentem, vt nihil dicam grauius, fatetur. Franc. Balдvinvs *de hiſt. cum iure commun.*

§. CCCLXII.

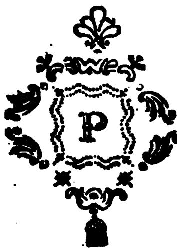

CAPVT I.

DE VTILITATE EX HISTORIA ATQVE ANTIQVITATIBVS SACRIS IN IVRISPRVDENTIAE ECCLESIASTICAE STVDIO CAPIENDA.

§. CCCLX.

De adminiculis studii canonici.

Posteaquam de principiis iurisprudentiae ecclesiasticae pro ratione institutionum paucis disseruimus, reliquum est, vt ea quoque breui oratione persequamur, quibus animum ante imbui necesse est, quam ad iurisprudentiam ecclesiasticam perdiscendam animum adplicamus.

perpetuo ad nos perueniſſe. Quod ſi qui ſunt itaque, qui haec adminicula negligunt, ii neſcio, quemadmodum ad veram iuris eccleſiaſtici recentioris intelligentiam perueniant, praeſtantiſſimamque ſcientiam non obſcurent magis, quam illuſtrent.

De hoc neglectu grauiter conqueſtus eſt FRANC. FLORENS iuris, et hiſtoriae eccleſiaſticae peritiſſimus *in diſſert. de orig. art. et auctorit. iur. can. Inueſtiganti autem cauſas*, inquit, *corruptae et obſoleſcentis iuris canonici doctrinae, tres potiſſimum occurrunt:* PRIMA, *quod plerique interpretum inſuper habuerunt illius iuris origines ſcrutari, ius vetus a nouo diſtinguere, vices, et mutationes varias obſeruare, et quod in Ariſtone tantopere laudat* PLINIVS *lib. I. epiſt. 22. Omiſerunt, vetera tractare, vt recentia, publica, vt priuata, contenti iure nouiſſimo, quod vſu, et tritura receptum putabant, parum animum aduertentes ad can. fuerint diſt. VII. Etſi legum antiquarum, quae vetuſtate, atque incuria obſoleuerunt, nullus iam vſus ſit, notitia tamen neceſſaria videtur. Quin et eas in vſum reuocari aliquando imo ſaepius intereſſet publice.* SECVNDA *apocrypha plurima, id eſt, ſuſpectae, & incertae fidei pro veris, ac certis nimium patienter collectores recentiores, eorumque interpretes ſibi tulerunt obtrudi, quae a veris ſecernere ſumma fuit antiquis religio can. ſancta romana diſt. XV.* TERTIA *ritus, mores, inſtituta: quae in aliquibus eccleſiis ſpecialiter obtinebant, vel omnino neglexerunt, vel ita acceperunt, quaſi apud omnes eccleſias peraeque cuſtodirentur.*

§. CCCLXIV.

Qualis hiſtoria deſideretur?

Enimuero per hiſtoriam eccleſiaſticam non eam intelligo, quae, qui, quaque aetate doctores vixerint, quas contentiones cum paganis, atque haereticis pro adſerenda fidei chriſtianae ve-

veritate habuerint, enarrat. Neque eas antiquitates requiro, quae de ritu capiendi cibos, ieiuniis, ſalutationibus fidelium exponit, ſed eas demum antiquitates, eam hiſtoriam eccleſiaſtici iuris ſtudioſo vtiles exiſtimo, quae veras canonum origines, eorum cauſas atque progreſſus explicant, quid olim obtinuerit, quid recentior aetas addiderit, oſtendunt, et ad praeſentem vsque eccleſiae ſtatum deducunt.

Non quod non ea quoque vtilia eſſe putem, ſed quod non tam illa, quam haec iuris canonici ſtudio neceſſaria. Hiſtoria commune quoddam bonum eſt, ex quo tantum ſibi quisque, atque illud ſumit, quod vtile ſibi, quod neceſſarium duxerit. Qui iurisprudentiae operam dat, origines praecipue conſtitutionum in ea curioſus ſcrutabitur, tum cauſas inueſtigabit, perſequetur porro per ſecula omnia, progreſſum, acceſſiones, mutationes, harumque ita tempus, cauſam, occaſiones; haec, qui tenet omnia, eum ego magnum iurisconſultum, et hoc nomine dignum cenſeo. Et vero incredibile dictu eſt, quanto, qui his diſciplinis large inſtructi ad interpretandum ius eccleſiaſticum ſe contulerunt, excellentiores euaſerint iis, qui illotis, vt aiunt, manibus huic ſe dederunt operi. Ianvs a Costa, Franc. Florens, Petrvs de Marca, Ant. Avgvstinvs, Cironivs, Espenivs, alii nunquam ad hanc nominis immortalitatem perueniſſent, niſi regiam hanc atque vnam viam tenuiſſent.

§. CCCLXV.

Quam vtilitatem praeſtet in S. ſcriptura interpretanda?

Poſtquam oſtendimus, qualem eſſe oporteat hiſtoriam, quae aliquam in ſtudio iurisprudentiae

tiae ecclesiasticae vtilitatem habeat, nunc, in quo ea sita sit utilitas, reliquum est, vt explicemus. A sacris litteris capiamus initium. Scriptores, et noui et veteris testamenti haud raro ad facta, mores et consuetudines suorum, et quae eos antecesserunt, tempora respiciunt: quae, nisi nobis ex antiquorum monumentis ante cognita sint, fieri non potest, quin in Scriptura interpretanda quam saepissime haereamus, et non raro a vera intelligentia aberremus.

Iam vero ad sacram scripturam intelligendam, triplicem esse historiam necessariam statuunt eruditiores. Vnam *gestorum*, alteram *doctrinarum*, tertiam *verborum*; *Conetur scilicet*, inquit ANTONIVS GENVENSIS *art. logico-criticae lib. IV. cap. V. interpres sibi ponere ante oculos in tabulis chronologicis praecipua scripturarum gesta: ea comparet inter se. Ita ex claris ea, quae paulo sunt obscuriora, intelliget. Deinde idem faciat cum doctrinis, earum sibi conficiat seriem, omnes cum omnibus comparet. Hoc modo obscuras ope clararum interpretabitur. Tandem habeat historiam verborum, id est, sciat quodlibet verbum, quoties in scriptura occurrat, & cum quibus notionibus adhibeatur.* Sed his porro illustrandis abstineo. Nam et ignota sunt nemini, et doctissimorum virorum commentaria fidem luculentam facere cuique possunt.

§. CCCLXVI.

In traditionibus.

De traditionibus autem quid dicam? quarum in eo sita est omnis natura, vt continua quadam, ac perpetua memoria antiquorum ecclesiae dogmatum, institutorumque cognitio ad posteros transmittatur. Quis illud, *quod*

vni-

vniuersa tenet ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, fine historiae ecclesiasticae subsidio intelligat?

Quod si ius scriptum cum tradito conferamus, negari non potest, hoc esse illo longe antiquius. Sane tribus illis prioribus ecclesiae seculis vix alio, quam iure tradito, si scripturam demas, regebatur fidelis populus. Quoniam igitur primitiuae ecclesiae disciplina pene omnis iure non scripto comprehenderetur, profecto eius notitia, nisi ex historia ecclesiastica aliunde comparari non potest, quae vna earum rerum memoriam nobis seruauit, quae ad traditiones eius aetatis referri debent. Et vero huius eo magis necessaria cognitio est, quod plerique post demum scripti canones ex tradito hoc iure profluxerunt. Frequentissimum est, vt concilia, vt patres ad traditiones prouocent, obscurissimae sint omnes patrum sententiae, necesse est, nisi quae sint illae, ad quas prouocant, traditiones intelligamus. Recte igitur scriptum est a Boehmero *cit. dissert. origines rerum ecclesiasticarum recte euoluisse vnicum esse medium ad solidam iurium ecclesiasticorum prudentiam adspirandi, quod si negligitur, superficiariam, imo saepe, et plerumque falsam exinde nasci eruditionem.*

§. CCCLXVII.

In conciliis.

Conciliorum auctoritas, quanta sit in ecclesia, nemo ignorat; oportet autem notitiam eorum exacte haberi ante, quam quid de vnoquoque statuendum sit, iudicari possit. At vero notitia haec conciliorum sine historia, atque antiquitate ecclesiastica non modo non est exacta, sed omnino nulla.

Ex

Ex his enim repetendum eſt, quae fuerit congregandi concilii occaſio? quis error turbauerit pacem ecclesiae? quem proſcriptum voluerint patres? quid ante, quid in eo, quid poſt celebratum concilium in eccleſia actum fuerit? Et tamen ſine his vanus ſit, qui ſe concilii habere notitiam iactet. Facile eſſet oſtendere exemplis quamplurimis, quam difficile ſit conciliorum decreta intelligere, quam periculoſa eorundem adplicatio, quam arduum etiam ſaepe de auctoritate eorundem ſtatuere ſine hiſtoriae luce. Breuem conciliorum hiſtoriam dedi in Introd. *ad ius eccles. vniuers. ſect. III. de concil.*

§. CCCLXVIII.

In intelligendis SS. patrum ſcriptis.

Tum vero hiſtoriae, et antiquitatis eccleſiaſticae ſcientia, quantum emolumenti adferat ad rectam SANCTORVM PATRVM intelligentiam, ex iis praeſcriptionibus cognoſci poteſt, queis doctores monumenta eorundem lecturis commendare ſolent.

Aiunt neceſſarium eſſe eius ſeculi, quo vixit is, cui legendo nos damus, hiſtoriam eccleſiaſticam penitus eſſe ediſcendam, vt nouerimus, quae motae ſint controuerſiae, quae haereſes exortae, quas mutationes ſtatus eccleſiae ſubierit. Sciendum praeterea, quo aetatis anno, quo loco, cuius ſub imperio, quo fine ſcripſerit, quibus aliis innutrita ſtudiis mens fuerit, quod geſſerit munus eccleſiaſticum, et alia id genus multa, quae ex hiſtoria partim vniuerſali, partim ex vita eius perdiſcenda ſunt, de quibus ſupra actum eſt vberius.

CCCLXIX.

In decretalibus exponendis.

Decretalium Gregorii IX. collectio, qua in academiis vtimur, epiſtolas continet, quibus pontifices ad caſus ſpeciales, dubiasque quaeſtiones conſulti reſponderunt. Illud extra omne dubium poſitum eſt, vnam harum interpretandarum viam eſſe, adcuratam controuerſiae, et circumſtantiarum tenere notitiam. Quae quum ſaepiſſime, neque ex decretali, neque ex integra pontificis epiſtola hauriri poſſit, ex hiſtoria eam repetendam eſſe nemo eſt, qui non perſpiciat.

Quae quum ita ſint, quid mirum, qui hodie iuri canonico dant operam, eos tantopere in hiſtoria eccleſiaſtica penitus excutienda deſudare, Franc. Florens, iuris vtique eccleſiaſtici peritiſſimus copioſe neceſſitatem hiſtoriae eccleſiarum praecipue occidentalium ad intelligentiam decretalium oſtendit in ea oratione, quam *de recta diſcendi iuris ratione* ſcripſit, eamque non ex vulgatis, ſed ex coaetaneis repetendam eſſe monumentis oſtenderunt id luculentius et ipſe, et Ianvs a Çosta, ſuis in decretales commentariis, quos vtinam perfeciſſent integros! Atque hoc non in recentiore hoc tantum, ſed et multo magis in antiquo iure cum nouo hoc coniungendo locum habere debet. Quid enim? Quum in primitiua eccleſia diſciplina nullo fere iure ſcripto continetur, vnde eius nobis arceſſenda erunt principia, niſi ab antiqua eius obſeruantia, atque vſu? Ecquid autem aliud eſt antiquus vſus, quam antiquitatis eccleſiaſticae hiſtoria? ex qua hauriendae ſunt occaſiones inſtitutorum eccleſiaſticorum, ſtatus eccleſiae, eiusque viciſſitudines animo repraeſentandae; rationes iuris verae a ſpuriis ſecernendae

et

et alia his similia, quae copiose atque eleganter tractauit IVST. HENNIG. BOEHMER. *laudata dissertatione.*

§. CCCLXX.

Auctoritas fide & scientia scriptoris constat.

De vtilitate historiae diximus, nunc quanta sit scriptoris cuiusque auctoritas, videamus. De qua, vt constet, duae inprimis sunt historicorum dotes examinandae, *scientia*, & *probitas*. Quarum illa duo complectitur, *mentis acumen*, et *capacitatem*. Deinde *viam*, *et rationem*, qua id, quod narrauit, scire potuerit.

Iudicium, et perspicacia, quum in alia omni, tum vero maxime in historia ecclesiastica scribenda necessaria sunt, quippe non alias magis a vulgo fabellae vulgantur, atque creduntur, quas nisi diligens historicus a vero secernat, pro seueris historiis fabulas lectori dabit. Qua de re legi potest theologus grauissimus MELCH. CANVS *in loc. theol. lib. XI. cap. 6. et* FLEVRY *in serm. praelim. ad hist. eccles.* Perpensa scriptoris capacitate atque doctrina, tum ad id animus aduertendus est, scirene potuerit id, quod narrat; nam si ratio ei, et via defuit, qua id scire potuerit, adsensum nullum merebitur. Scire autem potuisse ex eo intelligitur, si et coaeuus, et domesticus sit scriptor. Ex quo patet, quale iudicium faciendum sit de iis historicis, qui res a sua aetate remotas litteris mandarunt. Nam horum si qui fide aliqua digni, hi certe sunt, qui ab antiquioribus monumentis genuinis narrationem suam hauserunt. Neque maiorem tamen, quam vnus ille, ex quo descripserunt omnes, qui posteriori aetate vixerunt.

§. CCCLXXI.

§. CCCLXXI.

Improbi scriptoris nulla est fides.

Quodsi probitas historico nulla inesse deprehenditur, tum vero narrationis eius auctoritas penitus intercidit. Intelligitur autem deesse probitatem, si vel aliunde scriptoris vita nobis cognita sit, aut mendacii non vnius, et imposturae suis e scriptis argui possit.

Ita vt rem exemplo illustrem, quum constet aliunde MACHVMEDEM insignem fuisse impostorem, nemo sani iudicii vera illa miracula putauerit, quae ille in alcorano suo narrat. Tum vero partium studia quantam vim corrumpendis scriptorum animis habent? Graecia latinis *mendax* saepe dicta est, et nescio, an iure, constat enim scriptores eos, qui alto supercilio prae se nationes omnes contemnunt, in suae gentis laudem effusissimos semper fuisse. Elegantissimus hanc in rem TACITI locus sub initium annalium. *Temporibus* AVGVSTI *dicendis*, inquit, *non defuere decora ingenia, donec gliscente adulatione deterrerentur.* TIBERII, CAIIQVE, *et* CLAVDII, *ac* NERONIS *res florentibus ipsis ob metum falsae, postquam occiderunt, recentibus odiis compositae sunt.*

§. CCCLXXII.

Canones in legendis historiis seruandi.

Sed sunt multae quoque in legendis veterum monumentis obseruandae regulae iis, quibus veros ex historia colligere fructus animus est. Harum alias atque alias excogitarunt plerique. Mihi autem constitutum est virorum in historia ecclesiastica versatissimorum MA-

BILLONII, et CANI infiftere veftigiis, non quod hos folos fapere exiftimem, fed quod ad inftitutum meum adcommodatiffime.

MABILLON *de ftud. monaft. p. II. cap. VIII.* MELCH. CANVS *de loc. theol. lib. XI. cap. 6. queis iung.* HONOR. A S. MARIA *animaduerf. in regg. et vfum critic. differt. I. art. III. §. 3.*

§. CCCLXXIII.

Primus a MABILLONIO editus.

Imprimis operae pretium eft auctoris dotes fedulo perpendere, num fcilicet idoneus fit, an fincerus, quo fine, et ratione ad fcribendum ductus fuerit, an aliquorum factioni, aut fectae adhaereat.

Quemadmodum EVSEBIVS arianis, SOCRATES ac SOZOMENVS nouatianis, THEODORETVS Theodoro Mopfuefteno. Hoc nifi recte animaduertatur, facile fit, vt errore circumueniamur.

§. CCCLXXIV.

SECVNDVS.

Deinde inueftigandum eft: *num auctor, quem legimus, fynchronus fit, num autographus, an amanuenfis, num prudens in fuis adfertis, an coniecturis tantum nitatur. Enimuero, fi cetera fint paria, pluris facienda eft coaeui auctoris opinio, quam alterius recentioris.*

Dixi,

errarunt. Quid enim liberius, licentius, immoderatius dici potuit, quam HIERONYMVM *adserentem*, MATTHAEI EVANGELIVM *hebraicum describendi sibi copiam fuisse, in eo virum grauissimum, sanctissimumque mentiri? Iure itaque piis hominibus nimia haec quorumdam iuniorum, liberiorque licentia displicuit, iure etiam in crimen vocata est.*

§. CCCLXXXII.

SECVNDVS.

Lex vero secunda in historiae iudicio sanciatur, vt eos historicos reliquis anteferamus, qui ingenii seueritati quamdam prudentiam adiunxerunt, et ad eligendum, et ad iudicandum.

Haec lex iis in rebus locum habet, quas nec scriptores ipsi se vidisse, nec a scriptoribus fide dignis, qui viderint, se accepisse testantur. Elegantissime MELHIOR CANVS *cit. loc. Miseranda sane hominis ignorantia potius, quam ludenda, qui vsque adeo aut bonus, aut stultus erat, vt omni narrationi statim crederet, si modo esset literis prodita. Verum inuenies alios non pari inscitia quidem, sed imprudentia pene pari, qui veritatem non inde petunt, vbi ea residere sit solita, sed ex iis, in quibus raro est eam inuenire nempe ex dissipatis, peruagatisque rumoribus, quae res plerumque iis accidit, qui sunt inconstanti leuique natura. Nam homines graues atque seueri non solent inanem vulgi sermonem aucupari. Quamquam negare non possumus, viros aliquando grauissimos in diuorum praesertim prodigiis describendis sparsos rumores et excepisse, et scriptis etiam ad posteros retulisse. Qua in re, vt mihi quidem videtur aut nimium illi sibi, aut fidelium certe vulgo indulserunt: quod vulgo sentiebant non tantum ea facile miracula credere, sed impense etiam flagitare: Itaque signa nonnulla, et prodigia sancti quoque memoriae prodiderunt, non quod ea libenter credidissent, sed ne deesse fidelium votis viderentur.*

Huius generis recenset *cit. loc.* MABILLON chronica FALSI, MAXIMI, LVCII DEXTRI, LVITPRANDI, item historias MANETONIS, BEROSI et alias ab ANNIO VITERBIENSI, et id genus aliis impostoribus confictas. Quomodo autem cauere nobis possimus, CRITICA docet, de qua nonnulla infra praecipiemus.

§. CCCLXXVII.

QVINTVS.

Nec vice versa absolute proscribendus erit auctor aliquis ob aliquot hallucinationes, vel passionis defectus, ob styli asperitatem, vel alium quemdam naturalem defectum, dummodo sincerus, solersque in reliquis comperiatur.

Argumento sit IOSEPHVS hebraeus, qui egregios inter historicos adnumeratur, quamuis identidem calamo inter scribendum cespitarit, et HERODOTVS halicarnassaeus CICERONI parens historiae, et historicorum princeps, licet in ipso quamplurima commentitia inueniri testetur. *Quid obstat*, inquit PHOTIVS *bibl. cap.* 97. *quae vtiliora videntur, seligere, ceteris posthabitis.*

§. CCCLXXVIII.

SEXTVS.

Inter relationum varietates cauendum est, ne ab vberiori duntaxat auctorum copia alliciamur, sed potius ab ipsorum merito, et grauitate.

Multoties enim fit, vt grauis, periti, atque sinceri scriptoris auctoritas, centum aliorum minoris fidei testimonio sit praeferenda, qui nimirum absque matura discussione, ac diligenti rerum examine,

sibi

nobis ducem praebeat, et ex quo omnia ſcitu neceſſaria cognoſcere poſſimus.

Non haec ſine ratione querela eſt. Evangelistae ſiquidem pauca duntaxat diuini verbi geſta prodiderunt literis. S. autem Lvcas duorum tantum Petri, et Pavli Apostolorvm res geſtas in actibus contexuit; neque has quidem omnes, quarum tamen memoria ad quamplurima hiſtoriae eccleſiaſticae capita conſtituenda neceſſaria foret. Ecce Lvcas nullibi diſſenſionis eius Petrvm inter et Pavlvm, qua hic ei *in faciem reſtitit*, meminiſſe legitur, quo ſilentio ducti quidam alium quemdam e diſcipulis Petrvm fuiſſe contendebant. Cui ſe tam viriliter oppoſuiſſe commemoratur *in epiſt. ad Galathas cap.* 2. Enimuero: quid mirum eſt, ſi Lvcas hanc rem tacuerit, quid et alia multa, quae Paulus ſuſtinuiſſe ſe replicat, hiſtoricorum licentia, ſilentio praeteriit? Primum epiſcoporum antiochenae eccleſiae Petrvm fuiſſe, et inde Romam translatum fuiſſe, veterum auctoritate conſtat. At huius rei memoriam Lvcas nobis nunquam ſeruauit, vt adeo ex his ſolis eius aetatis plena cognitio hauriri non poſſit.

§. CCCLXXXV.

De EVSEBIO.

Evsebii quidem hiſtoria magna nobis cum dignitate excipienda, vtpote ſine qua magna vtique in rerum eccleſiaſticarum ignoratione verſaremur. Neque tamen diſſimulandum eſt, hunc alias non negligentem ſcriptorem, quum in *chronico ſuo*, tum vero etiam *hiſtoria* & iis, quos de vita Constantini ſcripſit, libris ſaepe in errores lapſum fuiſſe.

Quid memoratu dignum tria priora eccleſiae ſecula tulerunt, ea fere omnia ex Evsebii hiſtoria diſci

possunt, dignusque adeo est, quem charum habeamus. Multa tamen chronologiae menda ei exprobrat Ios. SCALIGER *de emend. tempor. in proleg. et lib. VI. p.* 516. Et quamquam in defendendo EVSEBIO operam omnem consumserit COVSINVS, fateri tamen debuit denique, errasse eum vehementer, quando HERODEM obscuris natum parentibus: alterum autem IVNIOREM *Viennam* in exilium pulsum adseruit; quod S. IACOBVM ecclesiae hierosolymitanae episcopum e templi pinna praecipitem actum testatur; quod *Novatum* a NOVATIANO non distinguat, alia, quae a viris doctis notata sunt. Vid. BARONIVS *tom. I. in proem.*

§. CCCLXXXVI.

RVFFINO.

RVFFINI duo de historia ecclesiastica libri, in quibus res in ecclesia gestas vsque ad THEODOSII IMPERATORIS obitum exequitur, satis illi quidem, & copiose, & eleganter scripti sunt, ita tamen comparati, vt multa ei exciderint a vero quam alienissima.

Edidit RVFFINVS historiae ecclesiasticae libros duos, quos ad translationem librorum EVSEBII adiecit. Deduxit historiam his libris ad vsque mortem THEODOSII imperatoris. Elegantes ita quidem ait DVPIN *bibl. nou. tom. III. p.* 275. sed multa continent aduersus historiae fidem: e. g. ATHANASIVM integros sex annos delituisse post latam in ipsum a concilio Tyri habito sententiam comminiscitur. GREGORIO NAZIANZENO, vt et BASILIO paulo iniquior est. Falso HILARIVM excommunicatum adserit. *Multa praeterea sunt*, inquit idem DVPIN, *eiusmodi vitia in hac historia, quae tamen non obstant, quo minus vtilissimam ecclesiae operam nauauisse* RVFFINVS *dicendus sit: quippe qui prius omnium sui temporis historiam conscripsit, et certo ordine digessit.*

§. CCCLXXXVII.

§. CCCLXXXVII.

SOCRATE.

Quamuis ea diligentia, tamque acri iudicio in conscribenda historia ecclesiastica versaretur SOCRATES, ut maiorem desiderari adcurationem inhumanum videatur: efficere tamen non potuit, quo minus laberetur interdum grauiter, factaque adsereret veritati minime quidem consentanea.

Quod et de reliquis horum fere auctoritatem secutis graeciae scriptoribus SOZOMENO, THEODORETO, EVAGRIO, PHILOSTORGIO, THEODORO LECTORE, NICEPHORO, CALLISTO tenendum est; atque huius quidem postremi historiam tot tantisque incertis, ac fabulosis narrationibus corruptam indicant eruditi, vt pronunciare non dubitauerit CASAVBONVS: *Non pluris quam folia farfaris faciendam esse.* Vid. DOVIAT, *in praenot. iur. can. lib. V. C. XI.* Praecipue autem MABILLONIVS *cit. loc. cap.* 8. qui prioribus BIBLIOTHECAM BYZANTINAM PHOTII, et ZONARAM adiungit.

§. CCCLXXXVIII.

De scriptoribus historiae ecclesiasticae latinis antiquis.

Latinorum ecclesiasticae historiae scriptorum non multo minor est numerus. Ex antiquioribus commemorandi nobis sunt HEGESIPPVS, SEVERVS SVLPITIVS: MARTIVS AVRELIVS: CASSIODORVS: HAYMO: PAVLVS OROSIVS: VINCENTIVS BELLOVACENSIS: ANTONINVS FLORENTINVS: quorum praeclara in rem ecclesiasticam merita dignis alii laudibus exornarunt.

No.

Notitiam horum literariam fatis illam quidem fuccinctam habes apud DOVIAT. *cit. loc.* Nemo fane feu veterum, feu recentiorum hiftoriam ornatius contraxit SVLPITIO SEVERO, fed fatendum eft eum magis, quam quidem expedit, res in anguftum contraxiffe. Accedit, quod nec chronologia eius fatis exacta fit, quodque infinita veterum deliria coeca credulitate confirmauerit; fcriptores ecclefiafticos medii aevi, quod vocant a CAROLO M. ad tempora reformationis, recenfet MABILLONIVS *loco proxime citato*: GREGORIVM TVRONENSEM, BEDAM, ANNALES S. BERTINI, DIACONVM PAPIENSEM, EVLOGIVM CORDVBENSEM, FLODOARDVM, LVITPRANDVM, DITHMARVM, LAMBERTVM SCHAFNABVRGENSEM, HVGONEM ABBATEM FLORIACENSEM, SIGEBERTVM GEMBLACENSEM, ORDERICVM VITALEM, WILHELMVM MALMESBVRIENSEM, MATTHAEVM PARISIENSEM.

§. CCCLXXXIX.

Recentioribus.

Iam vero ad eos veniamus fcriptores, qui noftra patrumue memoria hanc fpartam exornarunt. Hos inter, fi principem locum BARONIO vindicemus, neminem puto nobis diffentientem habituros. Naeuos tamen fuos ei operi non deeffe poft eruditiffimam PAGII in illud criticam dubitare nemo poteft.

SCHELSTRATVS *in antiquit. illuftrat. circa concil. general.* fapienter animaduertit, poft celeberrimi huius cardinalis interitum multa vetuftatis monumenta in lucem producta fuiffe, quae, quia ignota ei fuerunt, euenit, vt in multis lapfus fit, facile detegendis, fi his ei per aetatem vti licuiffet. BZOVIVS, et SPONDANVS ad profequendos BARONII annalium libros fefe contulerunt. Sed et is ordinis fui potius, quam ecclefiae gefta collegit, et

hic

hic in contrahendo TOVRNELLIO feliciorem, quam in prosequendo BARONIO operam collocauit: At *critica historico - chronologica* PAGII quantam baroniano operi lucem adtulerit, dici non potest. Celebrioris famae scriptores sunt: ANT. GODAVIVS episcopus grassensis, qui histor. eccles. gallico idiomate scripsit: NAT. ALEXANDER ord. S. DOMINICI *hist. eccles. vet. et nou. testam.* LE NAIN DE TILLEMONT *mémoires pour seruir à l'histoire ecclesiastique.* CLAVDII FLEVRY *histoire ecclesiastique.* De antiquioribus historiae ecclesiasticae scriptoribus, qui plura scire cupit, conferre potest LVD. ELLIES. DV PIN. *nouvelle bibliotheque des auteurs ecclésiastiques.* Recentiorum autem systemata, et compendia retulit. IO. ERNEST. FLOERKIVS *in praenot. iurispr. eccles.* §. 26. cui adde obseruatoris ad eum monita.

§. CCCXC.

Notitia antiquitatum non confundenda cum historia.

Notitia antiquitatum ecclesiasticarum, tametsi sub historia ecclesiastica in sensu latiore sumta comprehendatur, distincta tamen est, et peculiarem scientiam conficit, quam diuersis scriptis multi egregie excoluerunt.

Equidem multae sunt antiquitatum ecclesiasticarum species, quarum omnium descriptiones, illustrationes a viris eruditis habemus. Sed haec non omnia aeque ad iurisprudentiam comparata sunt. De quibus nonnulla paulo post et ipsi monebimus.

CA-

CAPVT II.

DE

STVDIO CHRONOLOGIAE ECCLESIASTICAE.

§. CCCXCI.

Alterum subsidium est chronologia.

Qui *chronologiam*, ac *geographiam* historiae *oculos* nominant, eos ego aequissimo ioue iudicare existimo. Nam si *quidquid locis, temporibus, personisque conueniat, diligenter adtendendum est, ne temere flagitia reprehendamus*, vt S. AVGVSTINVS auctor est, ad hunc sane vsum plurimum adferre vtilitatis potest duplex haec disciplina.

S. AVGVSTINVS *Lib. III. de doct. Christ. n.* 19. *tom III. cap.* 12. *col.* 51. Qui, quum vetustis monumentis euoluendis se dat, neque haec duo lumina sibi adiungenda putat, is mihi perinde facere videtur, ac si vtroque orbatus lumine per abrupta viarum sine duce iter instituat. *Sunt germanae sorores, et quasi duo ocelli historiae*, inquit eruditissimus VOSSIVS *in isagog. chron. sacr. quorum altero, si orbetur, lusca fiat, vtroque extincto, coeca fit prorsus.*

§. CCCXCII.

Quid ea sit?

De chronologia primum videamus. Ea PETAVIO est *ars, certis notis, ac indiciis, praeteri-*

ritarum rerum memoriam suis temporibus adsignans.

De doctr. tempor. tom. I. prolegom. Quam arcte notitia haec temporum cum historia coniuncta sit, idem Petavivs eo loco docet, quem, quia notionem chronologiae mirifice illustrat, adscribere operae pretium est: *Nam*, inquit, *ab illa* (historia) *conditione ac materia non differt, quamuis adpellatio sit dispar amborum. Vtraque enim rerum gestarum, ac praeteritarum in memoria consistit; tempusque non aliter, quam vt elapsum est, respicit. Hoc tamen inter illas interest, quod historia rerum siluam, ac materiam praebet alteri. Haec illi vicissim ordinem, et collocationem, quae est veluti forma, suppeditat, huius orbata praesidiis, manca est, inermis, ac coeca est historia. Itaque tritum illud, quia verissimum erat, in prouerbium abiit: historiae oculum esse chronologiam;* temporis enim adnotatio lux veritatis est, et anima quasi historiae, et diuturnitatem eius, memoriamque rerum gestarum sola conseruat, et tuetur. Contra vero apud quos ratio temporis non cohaeret, apud illos neque veritatis, neque fidei historicae ratio vlla constare potest.

§. CCCXCIII.

Quae eius vtilitas?

Ac huius quidem quanta sit in ipsis saepe rerum momentis iudicandis vtilitas, ex eo perspicue intelligi potest, quod viros ceteroquin doctissimos ex vna huius disciplinae ignoratione in grauissimos errores lapsos fuisse deprehendamus, quibus se recentior aetas ab his instructior mediis, magna cum historiae ecclesiasticae vtilitate feliciter expediuit.

Ma-

Mala, quae ex neglectu huius disciplinae oriuntur, grauiter describit S. CHRYSOSTOMVS *hom. in illa Oseae verba*: VIDI DOMINVM. *In totius orbis historia*, inquit, *vel magni, ac diuturni imperii, totiusque ecclesiae rebus, si ordo gestorum foede conturbetur, ne illa quidem, quae videre nobis videmur, magis cernimus, quam eximiam, et ab omni orbe laudatam corporis humani fabricam conspiceremus solum oculorum aciem defigentes in monstrosam hominis picturam, vbi venter pectoris, pectus capitis, brachia pedum occuparent locum. Econtrario vbi se extulerit aureum temporum iubar, pulsis tenebris plusquam cimmeriis clara omnium luce vestiuntur, inque formoso corpore omne membrorum decus adparet: atque hoc est serenum, ac splendidum illud lumen, quod in historia exigimus.* Certe apud quos temporum notatio non cohaeret, apud eos nec veritatis, nec historicae fidei rationem vllam posse constare, vel illa fortasse sola de paschatis die concertatio docere potest, quam doctissimus ille PETAVIVS *L. II. et VI. laudati operis* discussit.

§. CCCXCIV.

Quae partes?

Artis autem chronologicae duae sunt partes, *historia*, et *astronomia*. Haec quamuis non sit negligenda, illa tamen præcipue huc pertinet. Cuius explicatio duplici ratione institui solet: vel ita, vt prouti res gestae plures eundem in annum incurrunt, ita vno etiam contextu indicentur, vel per tabellas quasi quibusdam segmentis distinctas, quae variarum gentium gesta per certa annorum spatia deducta contineant.

Vtraque methodo vsus est EVSEBIVS CAESARIENSIS tum in *chronographia*, tum *canone chronico*, qui a S. HIERONYMO in latinum translatus, et continua-

tus

tus eſt. Priori illa e recentioribus plerique GILBERTVS, GENEBRARDVS, atque ipſe PETAVIVS *in priore rationarii ſui parte*. E Proteſtantibus autem CALVISIVS, VSSERIVS. Poſteriorem autem omnium feliciſſime expreſſit CHRISTOPHORVS HELVICIVS *in theatro hiſtorico et chronologico*. Paullo aliter SCALIGER IN ANIMAD. AD EVSEB. p. 4. quando ait, chronologiae partes: *chronographica*, et *canonica*. Prior pars chronologiae, quam *chronographiam* adpellant, *interualla temporum, et epochas examinat, priſca tabularia diſcutit, fontes antiquitatis recludit, priorum ſcriptorum aut errores tollit, aut ſequius dicta emendat, aut obſcura illuſtrat. Metas, et terminos interuallis ponit, incerta a certis diſtinguit, vbi ab hiſtoria nullum eſt auxilium, ab aſtronomia petit, totius ſummae, ac diſputationis definita capita, et annos collectos a certo, ac indubitato initio ad certum finem perducit*. Altera vero pars *canonica*: quae in priore parte per demonſtrationes, et argumentorum neceſſitates, et hiſtoriarum teſtimonia in genere collecta ſunt, *ſingillatim, et per annos expanſos, ac ſeries digerit, archontes cum conſulibus adnotat, reges cum caeſaribus, externa cum vernaculis confert*.

§. CCCXCV.

Temporis computatio difficilis, et quare?

At enim, quia temporum non eadem omnium fuit computatio, diuerſaque, et annorum ratio, et temporum ſignandorum nota, difficile admodum eſt certam rerum eccleſiaſticarum cum ciuilibus inſtituere comparationem, praeſertim quum ſcriptores ipſi in rebus ſuorum populorum referendis inter ſe mirifice diſſentiant.

Diuerſa fuit apud gentes varias annorum ratio. Multis curſus lunae finiebat annum. Plerisque ſolis curſus. Alii hoc, alii alio tempore annum inchoabant.

abant. Apud iudaeos triplex fuit anni auſpicandi modus, neque chriſtianis omnibus conueniebat. His inter ſe rebus conciliandis maxime ſeruiunt fixa temporum momenta, quae *epochas* vocamus, quae rerum praeteritarum memoriam factorum celebritate quodammodo ſuſtinent, facilemque reddunt intelligentiam rerum vbiuis locorum intra illud temporis interuallum geſtarum. *Aeras* etiam vocant, notatione vocis ſatis ingenioſa.

§. CCCXCVI.

Epochae veteris teſtamenti.

Hiſtoriam veteris teſtamenti *ſeptem* praecipuis *epochis*, inde ab orbe condito ad CHRISTVM deductis, diſtinguere ſolent. PRIMA eſt *diluuii*: ALTERA *vocationis* ABRAHAE: TERTIA *exitus Iſraelitarum* ex Aegypto. QVARTA *templi primi* a SALOMONE inchoati. QVINTA eiusdem *templi* a NABVCHODONOSORE *deſtructi*, et *captiuitatis babylonicae*. SEXTA *templi ſecundi* a ZOROBABELE *abſoluti*. SEPTIMA regni Seleucidarum poſt ALEXANDRVM M. in Syria.

Miraberis, cur, quum harum rerum omnium memoria ex ſacris libris peti poſſit, tantum tamen ſit in horum temporum interuallis computandis chronographorum diſcrimen? ſed res, etſi facilis adpareat, multis tamen inuoluta eſt difficultatibus. Nos anno vtimur iuliano, qui a prima die Ianuarii decurrens cum Decembri finem nanciſcitur. At alia longe apud hebraeos, et graecos annorum fuit ratio, adeo, vt nec initia annorum, nec menſes cum noſtris congruant, quo fit, vt difficilis ſit conciliatio. Accedit, quod nec ipſae bibliorum editiones numerum referant, multumque adeo differat ſeptuaginta interpretum verſio, qua graeci, et veteres

la-

latini vtebantur ab hebraico textu, et a latina vulgata editione in determinandis patriarcharum natalibus, a quibus tamen omnis ea tempora metiendi petenda est ratio. Omnium et veterum, et recentiorum computandi eas epochas modum vna tabella expressit DOVIAT. *in praenot. iur. can. cit. l. p.* 502.

§. CCCXCVII.

Aera christiana.

Anni apud christianos hodie ad normam epochae CHRISTI numerantur. Primus eam DIONYSIVS EXIGVVS instituit. Deducitur autem ab anno AVGVSTI *quadragesimo secundo* definente, PVB. CORNELIO LENTVLO et LVC. CALPVRIO PISONE consulibus.

Atque haec aera christiana non tantum ad eas res designandas vsui est, quae post CHRISTVM natum gestae, sed et eas, quae eundem antecesserunt, quemadmodum id a pluribus praestitum est, qui gesta veteris testamenti per annos ante CHRISTVM natum designarunt. Ceterum sunt et aliae celebres epochae, quas rerum ecclesiasticarum amantes negligere non oportet. Ex hoc genere sunt: *Olympiadum: Vrbis conditae: Augusti: Antiochena: Hispanica: Diocletiani: Indictionum: Hegirae* apud arabes: *Izdegerdis* apud persas: et iudaeorum *Astronomica:* De quibus singulis hoc loco exponere longum foret. Quaedam in praelectionibus.

§. CCCXCVIII.

Scriptores chronologici.

Atque haec strictim de materia difficili, atque intricata dicta sunto: Qui plura scire vo-

volet, consulat Ios. SCALIGERI *isagog. chronologiae canonum libros*, siue *opus de emendatione temporum* GER. Io. VOSSII *isagogen chronolog. sacr.* et DIONYSII PETAVII *de doctrina temporum* semper quidem, numquam tamen satis laudandum opus.

Veterum chronologorum, vt EPHORI, ERASTOTHENIS, THALI, CASTORIS, APOLLODORI, THRASILLI, PHLEGONTIS, AFFRICANI, aliorum opera temporum iniuria perierunt; Fragmenta tantum, atque ea non multa apud DIONYS. HALICARNASSAEVM, CLEMENTEM ALEXANDRINVM, et inprimis apud EVSEBIVM reliqua sunt, quae laudando studio Ios. SCALIGER *in theatro temporum eusebiano* collegit. Post hos vtilem in hoc studio operam nauarunt EVSEBIVS, HIERONYMVS, VICTOR, THVANVS, IOAN. BELLARIENSIS, IDACIVS LEMICENSIS, MARCELLINVS COMES, BEDA, HERMANNVS CONTRACTVS alii. Sed hilarioris famae sine dubio sunt, qui nostra, et patrum memoria in eo elaborarunt, quorum hinc inde a nobis facta est mentio.

CAPVT III.

DE VSV GEOGRAPHIAE SACRAE.

§. CCCXCIX.

De geographia sacra.

Alterum ad historicorum intelligentiam necessarium studium est *geographiae*. De

qua

ua commendanda non est, quod multum nos porteat esse solicitos, quandoquidem eius uanta sit non vtilitas modo, sed et ad oblectandos animos vis, qui nesciat, opinor esse eminem.

'erissimum est monitum CAROL. A S. AMORE *in geogr. sacra. Quis sine geographia in historia ecclesiastica subinde non cespitabit? quis intelliget, cur hi, aut illi episcopi in certa concilia conuenerint, certis primatibus, ac metropolitis in ecclesiastico ordine subiecti essent, si nesciat, quibus in prouinciis sedes eorum episcopales sitae fuerint? quis adsequetur lites olim de finibus dioecesium, et iurisdictione ecclesiastica frequenter inter patriarchas, et praesules ortas? destitutus hac cynosura miscebit fines prouinciarum, et dioecesium, episcoposque cognomines, qui in historicis veteris ecclesiae monumentis permulti occurrunt, passim confundet. Vrbes praesertim minus celebres, quibusdam in locis sitae fuerint, cum ignoret, non intelliget, cur hic aut ille episcopus subscripserit nomen suum huius vel illius synodi canonibus. Quod si forte adgrediatur episcoporum conditionem iudicare, quorum sedes in subscriptionibus omissae sunt, innumeris erroribus sese implicabit, nisi ariadneum sacrae geographiae filum habeat, quo sese eo labyrintho explicet.*

§. CD.

Quotuplex?

Geographia pro duplici fine, quem scriores veteres, atque noui adcuratiores obserrunt, et ipsa duplex traditur, *mathematic* nimirum atque *historica*, atque illa quidem t *scientia globi terrestris ex magnitudine, situ, rculis, partibusque aliis mensurandi pariter que cognoscendi.*

Ex hac geographiae mathematicae definitione iam partes eius nullo negotio intelligi possunt. Nimirum *hydrographia*, seu aquarum, et oceani scientia: *topographia*, seu regionum, et locorum ex mensuris, et circulis mathematicis deducta scientia. *Chorographia*, et *atmosphería*, id est, scientia aeris, et ventorum omnium. Quicunque igitur studium geographicum amplexurus est, arithmeticam, et geometriam veluti in numerato habeat, necesse est. Ab his facto initio ad sphaeram accedat, cuius plena hausta notitia tum vero demum iis se erudiendum committat, qui geographica tractant.

§. CDI.

Quid historica?

Geographia vero *historica* nihil aliud est, quam *scientia locorum singularium, quotquot memoratu digna, et in terris sunt cognita ad varium vitae humanae vsum.*

Geographia historica adeo longe, lateque patet, vt ambitu suo omnes terrae partes complectatur, siue ad continentem, siue ad insulas, et peninsulas pertineant. Scripta, quae ad hanc geographiae partem pertinent, ad duas classes reducuntur, quarum vna *veterem*, altera *nouam* explicat: Veterem illam in *sacram*, et *ciuilem* commode distinguimus. Sacram illustrarunt EVSEBIVS, et HIERONYMVS, quorum opera geographica cum suis, et aliorum notis edidit CLERICVS *Amstel. an.* 1707. Palmam ceteris praeripuit HADRIANI RELANDI PALAESTINA: cui si SAMVELIS BOCHARTI *geographiam sacram* addideris, ceteris facile carebis. Illam aliam geographiae sacrae partem, quae ad historiam ecclesiasticam refertur, magna commendatione tractauit CAROLVS A S. AMORE in sua *geographia sacra*, quam cum notis HOLSTENII edidit FRANC. HALMA *Amstel.* 1704. EMMANVEL SCHELSTRATE libro posthumo, *antiquitas ecclesiae dissertationibus,*

monu-

monumentis, ac notis illustrata. Cuius libri tomus alter opus *geographico-hierarchicum* continet fol. ROMAE 1697. *Notitiam orbis antiqui* ex vetustis probatisque auctoribus collegit CHRISTOPH. CELLARIVS. Opus nunquam satis laudatum saepius recusum. Ciuilem autem geographiam veterem et recentiorem tradiderunt auctores prope innumeri, quos non recenseo. Neque enim notitiam litterariam geographiae dare constitui; sed de vtilitate eius, et vsu paucissima monere.

§. CDII.

Vtilitas eius in sacris litteris interpretandis.

Et ad testamenti quidem vtriusque solidam interpretationem, quantum vtilitatis adferat Palaestinae adcurata descriptio, dubitare nemo potest, qui in legendis vtriusque libris vel mediocriter versatus est.

Loca Palaestinae, vicinarumque regionum, quarum sacrae literae meminerunt, magna eruditione illustrauit HADRIANVS ADRICOMIVS, natione Belga, in *suo theatro terrae sanctae.* Adcuratissimae censentur geographiae sacrae tabulae tres a NICOLAO SANSONE confectae. Quibus adiungi possunt *Phaleg. et Chanaan* SAMVELIS BOCHARTI.

§. CDIII.

Notitia imperii necessaria.

Dudum id obseruatum est eruditioribus, caesarum historiam ab antiquitatis ecclesiasticae memoria non esse separandam. Quapropter ad res primitiuae ecclesiae adprime cognoscendas, non mediocre adferre commodum

potest imperii romani *notitia*, quale illud sub primis imperatoribus fuit.

Notitia imperii romani veteris ex scriptoribus eorum temporum STRABONIS de situ orbis, PLINII historia naturali, PTOLOMAEI geographia, POMPONII MELA de situ orbis haurienda est. Quamquam recentiores etiam negligendi non sunt, si qui de antiquo romano imperio scripserunt, quos inter insignem tulit laudem CAROLVS SIGONIVS. Magnumque adeo emolumentum praestare possunt *topographia in martyrologium romanum* PHILIPPI FERRARII, et ARNOLDI MERMANNI *theatrum conuersionis gentium*.

§. CDIV.

Vt et notitia vetus vtriusque imperii.

Ecclesia etiam CONSTANTINI M. adhuc aeuo fere intra fines imperii romani continebatur. Quare ad noscenda loca, et prouincias, in quibus res ecclesiasticae hoc caesare imperante, eiusque successoribus vsque ad seculum sextum gestae sunt, adiumento haud exiguo erit *notitia vetus* vtriusque imperii.

Quam perpetuis atque eruditissimis commentariis illustrauit GVIDO PANZIROLLVS vir doctissimus. Hanc eandem in rem insignem etiam vtilitatem habent subscriptiones nicaenae, aliisque synodis subiectae, sed plenissimam illorum temporum, et quae haec consecuta sunt proxime, quantum ad *prouincias et metropoles*, ecclesiasticas cognitionem haurire harum rerum studiosus potest ex CAROLI a S. AMORE *geographia sacra* 1641. *Parisiis edita*. Ad cuius operis calcem etiam notitiam quinque patriarchatuum, et sedium vnicuique subditorum duplicem subiecit, quorum alteram ex bibliotheca

theca regia, alteram ex thuana se eruisse adfirmat.

§. CDV.

Dispositio metropoleon LEONIS SOPHI, et PALEOLOGI.

Sed metropoleon patriarchatui constantinopolitano subiectarum dispositio immane quantum immutata est a LEONE SOPHO, et ANDRONICO PALEOLOGO imperatoribus orientis.

Vtriusque dispositionem vir rerum orientalium facile doctissimus IOANNES LEVNCLAVIVS in suo iure *graeco-romano* protulit, quarum posteriorem CVRAPOLATES in libro *de officiis* ecclesiae constantinopolitanae illustrauit. Quod ad hodiernum ecclesiarum episcopatuum, et abbatiarum statum consulendi sunt MIRAEVS *in politica ecclesiastica, et notitia episcopatuum et index ordinum regularium*, quem *praenotionibus iur. can.* adnexuit DOVIAT, *p. m.* 597. Ad Germaniam in specie pertinet *L'histoire ecclésiastique d'allemagne, contenant l'érection, les progrès et l'état ancien et moderne de ses archevêques, et evêques tom. II. à Bruselles* 1724. 8.

CAPVT IV.

DE NECESSITATE, ATQVE VSV CRITICAE.

§. CDVI.

Quid ars critica?

Inter alias ad hiftoriae intelligentiam fpectantes praefcriptiones principem facile locum obtinent illae, quae ad facta, fcriptaque fincera a commentitiis fecernenda, veramque eruendam fententiam faciunt. Quae quia *ex arte critica* petendae funt, de hac, ut praecipiamus, neceffe eft: Quod antequam facio, indicandi funt varii modi, quibus menda in libros irrepere poffint.

Criticam definit MABILLONIVS *tract. de ftud. monaft. cap. XIII.* quod fit *fcientia coniecturalis, docens modum recte iudicandi de quibusdam operibus praefertim auctorum, eorumque fcriptis.* Alii aliter. vid. IOAN. CLERICVS *in arte critica in praenot.* HONORATVS A S. MARIA *in animaduerf. in regg. et vfum critic. differt. I.* Haec ars, quamvis antiquiffima, nunquam tamen fplendidius, quam hac noftra aetate effloruit. Quantam vtilitatem in ftudio rerum ecclefiafticarum adferat, fi ea fobrie vtamur, vix dici poteft. Quod argumentum, quia copiofe ab aliis tractatum eft, nobis licet effe breuiores.

§. CDVII.

§. CDVII.

Cautio in veteribus legendis.

Qui in litterarum ſtudio auctoritate vtuntur veterum, in id potiſſimum curam intendere debent, vt ne a mendis, quae pluribus de cauſis in monumenta antiquitatis irrepſerunt, ſibi illudi patiantur, easque veteribus opiniones tribuant, quas illi nunquam probarunt.

Enimuero infinita prope menda veteres libros potuiſſe inficere, non eſt, quod dubites, quod enim menda, et quotuplicis generis admitti poſſint in deſcribendo, ii tantum ignorare poſſunt, qui nunquam ſcripſerunt aliquid. Atqui conſtat ante medium ſeculum decimum quintum aerae chriſtianae artem typographicam europaeis fuiſſe incognitam, vt adeo codices omnes manu exſcribi oportuerit.

§. CDVIII.

Cauſae mendorum a tempore.

Cauſas autem mendorum omnino quatuor numerat IOANN. CLERICVS in arte critica: *tempus*, *impoſtores*, *criticos*, et *librarios*. Atque primum quidem edax rerum tempus ſaepe in cauſa eſt, vt membranae antiquitate, et ſitu lacerae, atque exeſis litteris ad poſteritatem transmiſſae ſint. Qua ratione ingentes in veterum libris lacunae, deſiderium tantum in nobis verorum ſcriptoris verborum, relinquunt.

Non

Non esset difficile hoc longa exemplorum serie comprobare, sed non est, cur in re omnibus manifesta diutius moremur.

§. CDIX.

A falsariis.

Sed nec defuerunt homines nequam, quos *falsarios* vocauerim, qui data opera varia in vetustis monumentis mutauerunt, iis detraxerunt, aut etiam adsuerunt. Quod, quum in aliis multis, tum vero potissimum in antiquissimis ecclesiasticorum scriptorum voluminibus frequenter accidit.

Graues sunt hac de re, et frequentes SS. patrum querelae. DIONYSIVS corinthiorum episcopus queritur apud EVSEBIVM *hist. eccl. lib. IV. cap* 23. se adhuc viuo epistolas suas zizaniis esse impletas. S. HIERONYMVS in libro *de scriptor. eccles.* passim diuersa scripta apocrypha, quae APOSTOLIS, et iis, qui proxime iis successerunt, veluti PETRO, CLEMENTI, BARNABAE subiecta sunt, notat. Et non modo singuli patres, sed et concilia ea de re saepius lamentantur, vt *in synodo V. synodo VI. act.* 3. et in concilio tridentino passim. Quin laudatur *in synodo VII. act.* 3. integer se suppositiis eiusmodi libris commentarius AMPHILOCHII episcopi iconiensis, qui temporis iniuria periit. Iam vero quis satis dixerit, quod mendacia veteribus adsuta sint praecipue a falsariis, vt haberent, unde dogmata sua confirmarent? Operae pretium est exscribere SIXTI SENENSIS viri doctissimi locum *ex praefation. in biblioth.* in quo de librariis sui temporis queritur: *Librarii nihil*, inquit, *praeter quaestum arte sua quaerentes, nouos quotidie librorum foetus emittunt adulterinos, suppositios, prendepigraphos, et nothos, praepositis absque vllo iudicio, et pudore in frontispiciis operum, quo*

ipsa et carius et citius vendant falsis auctorum inscriptionibus. Hoc sane artificio suppofuerunt nobis inter multos spurios partus quaestiones in genesim PHILONIS IVDAEI, *quaestiones* IVSTINI PHILOSOPHI, et MARTYRIS *ad gentes, quaestiones* D. ATHANASII ad ANTIOCHVM, ORIGENIS *paraphrasim in Iob. etc.* Haec ille.

§. CDX.

A criticis.

Posteaquam inuenta est ars typographica, viri, vt illa erant tempora, docti, qui ex manuscriptis codicibus, litteris primum typographicis descripta ediderunt veterum monumenta, persaepe in emendandis, quae in mendo cubare putabant, ingenio suo plus iusto indulgentes, tot noua inuenerunt menda, vt eis eluendis omnibus adhuc virorum doctissimorum industria nondum suffecerit.

Quo vitio neque haec nostra aetas plane libera est. Acriter id exprobrat iurisconsultus doctissimus WIELMIGIVS *in praefat. ad lect. iur. ciu.* nostri seculi criticis, et quamquam ei de iurisprudentiae tantum romanae libris sermo sit, adplicari tamen omnibus possunt: Ita igitur ille: *Quamquam vero et hoc tempore nemo fere ex litterarum sit cultoribus, quotquot glorioso criticorum titulo superbi ambulant, qui isthanc late iam grassantem vrendi, secandique licentiam, non quauis occasione, publice priuatimque detestari, et conuitiis proscindere soleat: tamen quotusquisque sedes eorum est, si ab vno alteroue modesto, ac perito rerum aestimatore discesseris, qui a contagiosa hac lue, ab hac scabie toties aliis, totiesque ad nauseam vsque exprobrata puras ipse manus possit ostendere? semper adeo vitio id euenire humani videmus ingenii; ut qui aliorum diiudicandis*

dis scriptis quauis lynce oculatiores sunt, iidem in cernendis propriis talpa magis coecutire videantur.

§. CDXI.

A librariis.

Denique librariorum quoque seu indigentia seu imperitia multorum errorum causa esse potuit celeritas tum in dictando, tum in scribendo, characterum veterum apud diuersas gentes varietas, et litterarum similitudo vsitata antiquis voces nullis interstitiis seiunctas scribendi ratio, totidem fontes sunt, e quibus menda, quorum in hanc diem pleni sunt veterum libri, magna copia profluxerunt.

Poteram haec singillatim longa oratione prosequi, nisi hoc tantum argumentum doctorum hominum admirabili industria ita iam esset excultum, vt moneri iam nihil possit. Quae autem ab iis dicta sunt, scriptaque, nemo ignorat, qui quidem in his studiis non plene hospes est. Venit in mentem insignis GELLII locus *N. A. Lib. XIII. cap.* 30. qui id, quod de veterum sine interpunctione scribendi ratione dixi, egregie confirmat: *Laudabat*, inquit, *venditabatque se quispiam in libraria sedens, homo inepte gloriosus, tanquam vnus esset ab omni coelo satyrarum M.* VARRONIS, *exarator. quas partim cynicas, alii menipeas adpellant, et iacebat, inde quaedam non admodum difficilia, atque coniicienda adspirare posse dicebat, tum forte cum ego librum ex iisdem satyris ferebam, qui ἐδ̓ρονόμω inscriptus est. Propius igitur accessi, et nosti, inquam, magister, verbum illud scilicet e graecis vetus, musicam, quae sit abscondita, eam esse nulli rei? Oro te, leges hos versus pauculos, et prouerbii istius, quod in his versibus est, sententiam dicas mihi. Lege, inquit, tu mihi potius, quae non intelligis, ut ea tibi ego narrem.*

rem. Quonam, inquam, pacto legere ego possum, quae non adsequor? Indistincta namque fient, et confusa, quae legero, et tuam quoque impedient intentionem. Tunc aliis etiam, qui ibi aderant, compluribus idem comprobantibus, desiderantibusque accepit a me librum veterem fidei spectatae, luculenter scriptum, accepit autem inconstantissimo vultu, et moestissimo. Sed quid deinde dicam? Non audeo hercle postulare, vt credatur mihi. Pueri in ludo rudes, si eum librum accepissent, non ii magis in legendo deridiculi fuissent, ita et sententias intercidebat, et verba corrupte pronunciabat.

§. CDXII.

Regulae criticae multae.

Videamus, quibus mediis genuini libri a spuriis, integri a corruptis, et interpolatis, mutilatisue discerni valeant. Multae sunt; quas ea in re criticae artis periti, praescripserunt, regulae, ex quibus ipsi in vetustis monumentis, restituendis non infeliciter vsi sunt.

Non puto facturum me rem ab instituti mei ratione alienam, si eas hoc loco recensuero: Quid enim vtilius esse potest studiosae iuuentuti, quam eas habere regulas quasi in numerato, quibus solis ad veritatem peruenire datum est. Vnde tot *errores ac fabulae*, inquit doctissimus MVRATORIVS *de ingen. moderat. lib. III. c.* 14. *et dogmata stolida, nisi e criticae inopia? vnde recti iudicii meliorisque eruditionis restitutio, nisi e critica restituta?* Quam ob rem auctor sim omnibus, qui litterarum amore ducuntur, vt hac sibi scientia nihil putent vtilius, nihil praestabilius, sine qua neque verum a falso, neque spurium a sincero distinguere possumus.

§. CDXVI.

QVARTA.

Scriptum, in quo aut res aut personae, aut denique nomina rerum auctore, cui tribuitur, recentiora continentur, haud dubie spurium est, vel interpolatum.

Hoc vitio laborant epistolae illae pontificum Pseudo-Isidorianae. Sunt enim in iis quamplurima, quae primis ecclesiae seculis nequaquam, octauo autem, quo prodierunt, adprime conueniunt. Sed de his epistolis alius erit commodior dicendi locus vid. Diss. nostr. *de collect. iur. can. ante gratianei cap. VII.* Adfinis huic est alia illa regula, qua *spurius* esse statuitur liber, *in quo leguntur dogmata iis contraria, quae auctor idem alias constanter tenuit.* Sed hanc quoque caute vsurpandam existimo. Quid enim mutare auctor opinionem non potuit, nec tamen eius meminisse? Non potuerunt notata in margine librariorum inscitia in textum migrare? Illa leuior quidem, sed vtilior est, *qua docto alicui librum fabulis refertum non esse tribuendum dicitur.* Certe hac vna fere ratione *sermones ad fratres in eremo indigni sunt*, quorum auctor S. Avgvstinvs habeatur.

§. CDXVII.

QVINTA.

Controversiae natae post auctorem, cui scriptum aliquod tribuitur, et recentioris alicuius scriptoris imitatio, indicia sunt scripti aut spurii, aut interpolati.

Qui S. Athanasii symbolum examinarunt critici, ii fere negant id illius esse, quippe in quo praeter cete-

ceteras *nestorianam*, et *eutychianam haereses*, quae post ATHANASIVM exortae sunt, manifeste auctor spectat. Et quis ferat porro a PSEVDO ILLO ISIDORO ex hieronymiana scripturae versione textus integros, recitari etiam in eorum pontificum epistolis, qui seculis S. HIERONYMO fuere antiquiores?

§. CDXVIII.

SEXTA.

Quod si denique stylus, aut cum noto scriptoris, cui tribuitur, aut seculi, quo vixisse perhibetur non congruat, si vocabulis vtatur nondum illo notis seculo scriptorem indicant recentiorem, vel libri interpolationem.

Multis has regulas exemplis illustrauit CLERICVS *in arte critica*, et illustrabimus nos in praelectionibus.

§. CDXIX.

SEPTIMA.

His ego aliam, eamque hac quidem aetate nostra summopere commendandam adiungo: *Si quando summa huius artis moderatione vtendum sit: tum vero eam potissimum in rebus ad orthodoxam fidem spectantibus seruandam esse.*

De abusu critices grauiter MABILLONIVS *in doctissimo tractatu de studiis monast. p. II. cap.* 13. Sed verissime conquestus est: *Adeo*, inquit, *impudenter ista abutuntur, vt haud minus, quam ex errore, et ignorantia detrimentum mens inde patiatur. Temerario ausu materias suapte sponte definiunt, sine praeuio eorum examine, vt nedum in earum discussione, de qui-*

bus in humanis, ac naturalibus ſcientiis communiter agitur, talem ſibi vſurpant poteſtatem, verum etiam in iis, quae ſpectant ad orthodoxae fidei dogmata: ſuper his enim arbitrario plura itidem adſerunt, maiori ſane fiducia, quam ſi oecumenicum enunciaret concilium. Et ſi forte inter morbos vnus deprehenditur, queis praeſens ſeculum miſere laborat; quandoquidem ſi praecedentibus ſeculis noxiae ſimplicitatis, nimiaeque credulitatis vitium adſcribitur, noſtro hoc aevo nil fere ab iis, qui acri ſe praeditos ingenio iactant, recipitur, quin prius ipſorummet cenſurae plane ſubdatur. Qua *ingenii moderatione* chriſtianum vti deceat *in religionis negotio* ſatis docuit vir, dum viueret, ſummus LVD. ANT. MVRATORIVS, cuius de ingeniorum moderatione libellum omnibus iuris eccleſiaſtici ſtudioſis magnopere commendo.

CAPVT V.

DE ALIIS IVRISPRVDENTIAE ECCLESIASTICAE ADMINICVLIS.

§. CDXX.

De aliis iurisprudentiae eccleſ. adminiculis, in ſpecie theologia.

Iurisprudentia eccleſiaſtica tam arcto cum ſingulis pene theologiae partibus vinculo connectitur, vt altera alterius ſubſidio carere omnino nequeat. Siue enim in iure eccleſiaſtico conſtituendo, ſiue in eo interpretando verſemur, praecipua vtriusque ſtudii principia e theologia nobis petenda eſſe nemo ignorat.

Id

Id non nego alterius prae altera theologiae partis maiorem in iurisprudentia ecclesiastica versantibus adferre utilitatem, *theologia* etiam naturalis, quae supremi entis existentiam ceteraque e ratione attributa docet; *theologia hermeneutica*, quae religionem a Christo reuelatam ex S. scripturis eruit, et ea, quae in dilucidandis ecclesiae ritibus occupatur, et *sacramentaria* dicitur, adeo necessariae esse videntur, vt iis carere iurisconsultus omnino nequeat. De studio theologiae a studioso iurisprudentiae ecclesiasticae instituendo vberius disserere instituti ratio non fert. Omnium autem primo *historiam theologiae litterariam* commendamus, qualem edidit Matth. Pfaffivs: Tum vero loci theologici euoluendi sunt, in quibus egregie versatus est Melch. Canvs *de locis theolog.* Inter ipsos autem theologos insignem laudem tulit: Quod ad *naturalem* cel. Wolffivs, Ant. Genvensis, *dogmaticam* Dionysivs Petavivs, Tovrnelivs alii. Plura de studio theologiae qui scire desiderat, videre potest Ioan. Mabillon. *de studiis monastic. p. II. cap. VI. seq.* Elliam dv Pin. *de methodo stud. theol.* Bvddaevm *in isagoge historico. theolog.* Ioach. Lang *instit. stud. theol. litter.*

§. CDXXI.

Reliquis iurispr. eccles. partibus.

De reliquis iurisprudentiae partibus, quem vsum in ecclesiastica praestent, vix necesse est, vt dicamus. Namque de *iurisprudentia* quidem *naturali*, vt et ea, quam *publicam vniuersalem* adpellamus, haud ita multo ante copiose exposuimus. De reliquis autem germanorum tam *publicis*, quam *priuatis* iuribus, *ciuili*, *criminali*, *feudali* res adeo perspicua est, vt ne quidem nomen iurisconsulti mereri

videatur, qui in his non praeclare verſatus ſit.

Qui ſe in germania iurisprudentiae eccleſiaſticae docendae munus praeclare obire poſſe putat ſine iuris publici germanici intelligentia, is vehementer fallitur. Habet Germania noſtra peculiare quoddam eccleſiae ſuae ius tam proprium catholicis, quam cum proteſtantibus commune, cuius notitiam ex communibus illis iurisprudentiae ecclesiaſticae fontibus deriuare velle, vereor, ne ſit ſatis conſentaneum, vt ex iis, quae alibi praecepimus, intelligi poteſt. Ius reformandi, regalium, aduocatiae, electionum eiusmodi eſt, vt niſi qui iura germaniae nouerit, ſtatuere de his vix quidquam poſſit. De iure autem *ciuili priuato*, et *feudali*, et *criminali*, quid dicam? Nam praeterquam, quod proceſſus in conſiſtoriis ad normam iudiciorum ciuilium exigatur, integri etiam tituli, iisque plures numero in materiis mere ciuilibus conſtant; de pactis, contractibus, omnibusque ad iudicium pertinentibus negotiis, de feudis, delictis non eccleſiaſticis modo, ſed et ciuilibus in libris decretalium agitur, neque ad normam tantum iurisprudentiae romanae, ſed et praecipue ſecundum conſuetudines maiorum noſtrorum Italiae, Galliae, ceterarumque regionum, quas omnes exacte noſſe, etſi vni homini datum non eſt, tamen ignorare penitus omnia in iuris eccleſiaſtici interprete ferri nullo modo poteſt. *Codex* certe IVSTINIANI, et *nouellae* plenae ſunt ſacris conſtitutionibus, quas praeterire nefas eſt. Quis autem haec intelliget, niſi et inſtitutionum libros, et pandectas, et totam romanam, et graecam nouit antiquitatem? pragmaticam illam dico, non rerum vilium antiquitatem.

§. CDXXII.

§. CDXXII.

Historia profana, et litteraria.

Iam nunc difficile non est ferre iudicium de utilitate *historiae* non modo *litterariae* iuris, sed et *profanae veteris* illius, et *mediae*, quae rerum proprioribus his aetatibus gestarum memoriam continet. Vnde enim iurium singularium, priuilegiorum, concordatorum causae, occasiones, origines, nisi ex historia petentur?

Adposite in hanc rem Melch. Canvs. Quamquam enim de theologis tantum ei sermo sit, nihil tamen metuo eius dicta potiore ratione ad iurisconsultum adplicare. Ita igitur vir doctus *de loc. theol. lib. XI, cap. 2. Mihi quidem non theologi solum, sed nulli satis eruditi videntur, quibus res olim gestae ignotae sunt. Multa enim nobis e thesauris suis historia suppeditat, quibus si careamus, et in theologia, et in quacunque ferme alia facultate inopes saepenumero, et indocti reperiemur . . certe, quantum historiae cognitione theologus indigeat, vel illi aliunde magno argumento sunt, qui eius ignoratione sunt in varios errores lapsi*; vid. Franc. Baldvinvs *de histor. cum iur. coniunct.* Hann. *de usu histor. in iure.* Sed et historiam litterariam sibi comparandam nouerit iurium studiosus, cui rei varia seruire subsidia possunt: Auctores primum, qui ea de re ex professo scripserunt: de quibus videantur Morhofivs, et Strvvivs, deinde Bibliothecae illustriores: Lexica litteraria: Ephemerides litterariae: Acta societatvm: colloqvia *cum viris doctis, atque eruditis*, quibus nihil esse potest seu ad notitiam rerum harum comparandam, seu ad acuendum iudicium vtilius: quemadmodum recte iudicat vir summus L. B. de Senkenberg *in method. iurispr. §. 20.*

§. CDXXIII.

Diplomatica, numaria, lapidaria etc.

Nihil iam necesse est de commendando antiquitatum non modo ecclesiasticarum, sed et profanarum, graecarum, romanarum, germanicarum studio nos esse solicitos. Ecquis enim historiarum se notitiam comparare posse speret sine arte diplomatica, numaria, lapidaria, rituali? alioque omni adparatu, quo instructum oportet esse eum, qui ad eruendas se antiquitates confert.

Qui antiquitates ecclesiasticas eruere conati sunt, scriptores sunt pene innumeri, quos recensuit FABRICIVS *in biblioth. antiq.* Huc pertinent antiquissimae liturgiae, missalia, pontificalia, cerimonialia, ritualia, item scriptores, qui origines rerum ecclesiasticarum, rituumque inuestigarunt, quo in numero censendi sunt RVINARDVS, MARTENE, DVRANDVS, THOMASINVS, DV PINVS, GARNERIVS, DE MARCA, BINGHAMVS, MOSHEMIVS, pluresque alii, quorum opera in decursu vtemur. Quod ad *diplomaticam* artem celebriores aeuo nostro sunt MABILLONIVS, MONTFAVCONIVS, MARTENIVS, DVRANDVS MVRATORIVS, ABBAS GOTTWICENSIS, LEIBNITIVS, LVDEWIGIVS, GVDENVS, HEVMANNVS, quorum opera cuique litterarum harum amanti notissima sunt. De artis numismaticae vtilitate FROELICHVS nostras *in quat. tent. de re num. vet. cap. I.* quum ex veterum auctoritate quaedam attulisset, sic infit: *Mitto iam veteres, quando nostra etiam aetate viri primi in historia ecclesiastica nominis non defuerunt, qui antiquis e numis lucem, ac pondus suis scriptis arcesserent. Praetereo nunc alios, satis meam in rem argumenti habent ea, quae incomparabilis* CARDINALIS BARONIVS *in annalibus, et in criticis ad eosdem animaduersionibus doctissimus* PA-

ςivs *historiae subsidia e numis veterum non parce petierunt.* Egi de his historiae subsidiis, eorumque vtilitate vberius in INTROD. *in historiam germaniae, edita* 1756.

§. CDXXIV.

Philosophia.

De *philosophia* autem quid dicemus? illa mentis, ac voluntatis humanae directrice scientia? vereor profecto, vt consentaneum sit in tanta veritatis luce, de vtilitate scientiae, qua nullum maius superi donum generi humano impertiti sunt, vel paucissima verba facere.

Vsum iuris ciuilis apud multos, artem negabat nisi apud vnum *Scaeuolam* fuisse CICERO, propterea quod hic vnam artem recte cogitandi teneret, sed praestat ipsum audire: *Si enim existimo*, inquit, *in Bruto cap.* 41. *iuris ciuilis magnum usum, et apud* SCAEVOLAM, *et apud multos fuisse, artem in hoc vno, quod nunquam effecisset ipsius iuris scientia, nisi eam praeterea didicisset artem, quae docet rem vniuersam tribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare iuterpretando, ambigua primum videre, deinde distinguere, postremo habere regulam, quae vera, et falsa iudicarentur, et quae, quibus positis essent, quaeque non essent, consequentia. Hic enim attulit hanc artem omnium artium maximam, quasi lucem ad ea, quae confuse ab aliis aut respondebantur, aut agebantur.* Eaque de causa is alibi iurisprudentiam non a duodecim tabulis, sed ex intima philosophia hauriendam esse praecipit. Conf. *dissert.* MOLLERI *de coniunct. iurisp. ad philos. et diss.* MYLERI *de studio philos. coniung. cum stud. iur. et* PERILLVSTR. DE ICKSTATT *de stud. iur. vtil. instit.*

§. CDXXV.

Litteris humanioribus.

Demum *literarum*, quas vocant, *humaniorum* neceſſitas in grauioribus diſciplinis addiſcendis adeo apud omnes certa eſt, vt illam in dubium vocare audeat nemo. Fuerunt tempora, quibus elegantibus litteris artes omnes, ac ſcientiae denſiſſimis inuoluerentur tenebris, neque hae prius dignitati ſuae reſtitui coeperunt, quam hilarior illis adfulſit temporum viciſſitudo.

SCAEVOLAM laudat CICERO loco paulo ante citato, non modo ob artem dialecticam, ſed *quod adiunxerit etiam et litterarum ſcientiam, et loquendi elegantiam.* Profecto, ſi antiquiſſima tempora repetamus, neminem vnum ad veram eruditionis laudem perueniſſe ſine harum litterarum ſubſidio deprehendemus. Sed haec nemini ignota. Vid. HVBER *ſtud. iur. cum elegant. ſtud. coniung.* CLADENIVS *de ambitu elegant. iurispr.* PERTSCH *de ſcientiis a iurisconſulto imprimis german. addiſc.* ERNESTI *elegantiſſimam dedicationem opp. Ciceronis a ſe editorum Chriſt. Lud. Stiglizio factam.*

§. CDXXVI.

Methodo.

De *methodo* diſcendi, docendique iurisprudentiam eccleſiaſticam difficile eſt in tanta opinionum varietate, quidquam praecipere. Verum, quam demumcunque docendi quis ſequatur rationem, in id incumbendum eſt, ut nec antiqui illius, quo vetus via eſt eccleſia,

nec

nec recentis huius, quod sibi ecclesia germanica proprium habet, obliuiscamur.

In ipsa autem jurisprudentiae tractandae ratione, quae via tenenda sit, adcurate docuit PERILLVST. DE ICKSTATT *in dissert. de methodo docendi atque discendi iurispr.*

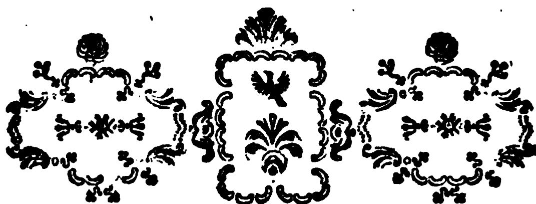
SECTIO IV.

DE

COLLECTIONIBVS

IVRIS

ECCLESIASTICI.

CAPVT I.

DE COLLECTIONIBVS IVRIS ECCLESIASTICI GENERATIM.

§. CDXXVII.

Introitus.

Posteaquam fontes aperuimus, ex quibus omnia, quae iure ecclesiastico continentur, fluxerunt, et de adminiculis studii iuris ecclesiastici tractauimus: reliquum est, vt, quemadmodum ab iis fontibus facta sit deductio canonum, horumque ad nos propagata memoria, exponamus.

§. CDXXVIII.

Primis seculis rarae erant leges ecclesiasticae.

Prioribus quidem ecclesiae seculis praeter leges diuinas paucissima alia disciplinae ecclesiasticae capita viguisse admodum est verisimile,

le, dum apoſtolicae leges in animis ſacerdotum vigerent ſola traditione commendatae, et dirae illae furentium imperatorum gentilium perſecutiones facile impedirent, quo minus diſciplinae ſanciendae cauſa in unum congregari locum eccleſiarum antiſtites liceret.

§. CDXXIX.

Poſtea multitudo canonum,

Sed iam inde, ex quo ſedato perſecutionum tumultu CONSTANTINI M. religioſiſſimi imperatoris laborioſa pietas pacem eccleſiae chriſtianae, tranquillitatemque reſtituit, liberius ſe explicare coepit ſacra eccleſiae poteſtas tam in retundendis haereticorum inſanis erroribus, quam in diſciplina conſtituenda. Vnde nata eſt immenſa illa propemodum *canonum decretorumque ad eccleſiam pertinentium* multitudo, quorum *complexum ius canonicum* adpellauimus.

§. CDXXX.

Collectionibus eorum anſam dedit.

Qui canones, ne incerto vagarentur, omnibusque eo facilius innoteſcerent, laudando conſilio, in *codices canonum* componi coeperunt, in quos quidquid pro regula diciplinae eccleſiaſticae recipi voluerunt patres, referebatur.

§. CDXXXI.

§. CDXXXI.

Collectio iuris canonici definitur.

Vix est, vt moneam, *collectionis iuris canonici* nomine intelligi nobis, *ordinatam quamdam constitutionum ecclesiasticarum, diuersis temporibus conditarum, et incerta quasi sede vagantium in vnum volumen, seruato seu* ANNORVM *seu* MATERIARVM *ordine redactarum recensionem, auctoritate publica, vel priuata confectam.* Priorem illam *chronologicam*, hanc *systematicam* adpellare licebit.

Collectionum huiuscemodi vtilitas in conspicuo posita est. Quid enim conueniebat minus, quam nullam dare operam, vt esset certum aliquod regularum opus, cuius auctoritatem sequerentur patres in causis dubiis terminandis.

§. CDXXXII.

Collectionum istarum historia in tres periodos diuiditur.

De collectionum istarum origine, atque auctoritate hoc loco differere constitui. Quod vt eo praestetur commodius, et ad studiosorum vtilitatem, intelligentiamque adcommodatius, ius canonicum vulgata diuisione partiemur in *antiquum*, *nouum* et *nouissimum*.

ANTIQVVM iam inde ab ecclesiae origine ad GRATIANVM, noui canonum codicis conditorem, deductum paulo plus vndecim seculorum spatia implet. A GRATIANO NOVVM ordimur, eoque complectimur omnes, quibus hodiernum constat corpus

iuris canonici, partes, adiectis iis compilationibus canonum quae has inter mediae intercesserunt. Quod reliquum est, omne NOVISSIMI IVRIS adpellatione nobis venit. Latius haec a nobis exposita sunt in *diss. de collect. iur. eccles. ante-gratian. cap. I.* Equidem non diffiteor, per collectionem PSEVDO-ISIDORI ius plane nouum inductum esse; sed quia istud ante GRATIANI *decretum* nec satis commune, nec firmum satis erat, ideo nobis a GRATIANO ius nouum incipere placuit, qui ultimam veluti manum Isidoriano systemati imposuit, illudque ad perfectionem deduxit.

CAPVT II.

DE
COLLECTIONIBVS IVRIS ECCLESIASTICI ANTIQVI.

§. CDXXXIII.

I.) CANONES APOSTOLORVM.

Vna omnium antiquissima collectio est illa, quae vulgo CANONES APOSTOLORVM inscribi, et S. CLEMENTI romano pontifici velut eius compilatori attribui solet. Non sum nescius, quam ambigua sit eruditorum hominum de aetate collectionis illius, et auctore disceptatio: verum illud tamen satis quidem in conspicuo positum est, falsos esse omnes, qui vel APOSTOLOS ipsos eius auctores vel CLEMENTEM illum D. PETRI discipulum, et ro-

manae iam tum ſedis antiſtitem collectorem fuiſſe perperam exiſtimarunt.

Fuit haec graecorum pene recepta ſententia. Certe iam ſeculo VI. Ioan. Antiochenvs non obſcure innuit epigraphe his canonibus praefixa: *Sancti Domini diſcipuli, et apoſtoli octoginta quinque canones Clementis opera ediderunt.* Eandem videtur fouiſſe ſententiam *ſynodus trullana can.* 2. vt notant ad hunc canonem Balsamon et Zonaras in *pand. canon.* Beveregii *col.* 159. *tom. I.* Quam graecorum ſententiam e latinis quoque quidam recentiores adoptarunt, veluti Onvph. Panvinivs *in tabul. concil. praemiſſa vitis pontif. Platinae.* Tvrrianvs *aduers. centur. magdeb. lib. I.* Alii, quos refert Espenivs *diſſ. in can. apoſt. tom. III. opp.* Verum hanc ſeu graecorum, ſeu latinorum de horum canonum auctoribus ſententiam eruditiores paſſim reiiciunt, quo in numero commemorandi ſunt praecipue Petrvs de Marca *de concord. ſacerd. et imp. lib. III. cap.* 2. Albaspinevs, Natalis Alexander, Pagivs, Annatvs.

§. CDXXXIV.

Eos ſpurios eſſe.

Et vero rationes ſunt non exigui momenti, quibus ſententia nunc propoſita ab eruditis ſtabilita eſt. Audiamus illas; I.) aiunt, ſi canones ſic dicti apoſtolorum aut omnes, aut aliqua etiam eorum pars eſſet ab apoſtolis profecta; nulla prorſus reddi ratio poteſt, cur a libris canonicis noui teſtamenti excluſum fuerit opus, quod ab apoſtolis non minus traditum nobis conſtaret, quam alia eorum. At enim nemo eorum, qui ſex aut etiam pluri-

bus seculis in ecclesia floruerunt, scriptorum ecclesiasticorum, si vnum IOANNEM DAMASCENVM excipiamus, hos canones vnquam in numerum sacrorum librorum retulit.

§. CDXXXV.

Ex variis argumentis.

Deinde II.) Si iam inde ab aetate apostolorum canones hi in ecclesia haud fuerant incogniti, qua demum ratione fieri potuit, vt scriptores ecclesiastici eorum mentionem nullam fecerint, iis praecipue in controuersiis, in quibus res ipsa deposcere videbatur eorum praecipuam rationem haberi?

Et vero silentium EVSEBII CAESARIENSIS et SANCTI HIERONYMI eo maius in hac controuersia pondus habere debet, quo maiori diligentia eos in conseruanda scriptorum apostolicorum memoria versatos fuisse constat. Maximi autem momenti est id, quod nec VICTOR pontif. rom. in controuersia de paschate aduersus asiaticos, nec FIRMILIANVS, nec S. CYPRIANVS in controuersia de baptismo haereticorum aduersus STEPHANVM pontificem horum canonum meminerit, quum tamen eorum, si qui extitissent, summa profecto in alterutram partem auctoritas fuisset.

§. CDXXXVI.

Demonstratur.

Porro III.) ecquis sibi persuaserit canones, si verum foret, apostolorum eos niti auctoritate, hos sermone ab oratione apostolorum

lorum aliena scriptos fuisse? Ecquid enim necesse fuit alio orationis genere vti in decretis canonicis, alio item in aliis seu libris, seu Epistolis? Atqui hoc ita esse prorsus, vt dixi, cuiuis inspicienti patebit.

En! in his canonibus passim legas vocabula: *clericus*: *catalogus clericorum*: *lector*: *cantor*: *sacerdos*: *sacerdotalis administratio*: *laicus*: *pentecoste*, alia eius generis plura, quae in genuinis apostolorum scriptis nequidquam quaesieris.

§. CDXXXVII.

Idem.

Tum vero IV.) canones, de quibus sermo nobis est, eius aetatis esse non posse, cuius TVRRIANVS cum aliis quibusdam esse contendunt, vel eo vno argumento satis euinci posse videtur, quod fieri non potuit, vt iis in ecclesiis cognitis eius generis controuersiae moueri, aut nasci errores contigisset, quibus ea secula laborasse satis constat. Quid? quod si canonum sic dictorum apostolicorum auctoritas valet, ipsam ecclesiam catholicam turpissimis in erroribus versari oportet, utpote quae dogmata sequitur, decretis horum canonum prorsus dissentanea.

Age! exemplis istud quidem illustremus. In *can.* 46. ita cautum: *Episcopum, aut presbyterum haereticorum suscipientem baptisma damnari praecipimns.* Qui canon si verus est, quomodo vera esse potest catholica traditio, ad quam olim prouocauit STEPHANVS pontifex, quaeque baptismum haeretico-

rum pro vero habet? Deinde si iam tum extitit *canon* 7. quo constitutum est, ne pascha cum iudaeis celebretur, qui fieri potuit, vt sanctissimi orientis episcopi aut eum ignorauerint, aut eo cognito traditionem ecclesiarum suarum ab apostolo Ioanne deriuari confidenter adseruerint? vt alia plura silentio praeteream, quae notauit NAT. ALEXANDER *hist. eccles. tom. III. sec. I. diss.* 18.

§. CDXXXVIII.

Idem.

Denique V.) constat idem ex *decreto synodi* ROMANAE *anno* 494. celebratae praeside GELASIO pontifice *ap.* GRATIAN. *can.* 3. *dist. XV.* Huius quidem decreti prima pars post sacros vtriusque testamenti libros alia ecclesiastica monumenta commemorat, nulla prorsus canonum apostolicorum facta mentione. Quin in parte eiusdem decreti posteriore, quae est de apocryphis, canones apostolorum dissertis verbis in spuriis habet: *Liber*, inquit, *canonum apostolorum apocryphus.*

Sunt et alia huius generis argumenta plura, quibus in firmanda hac sententia vtuntur docti, quae breuitatis caussa non adscribo.

§. CDXXXIX.

Eruditorum de iis sententia.

Itaque verosimillimum esse plerique iudicant, canones hosce a viris apostolicis ex variarum synodorum decretis collectos, mox ab haereticis, quorum tum negotium fuerat anti-

antiquis codicibus errores suos adsuere, interpolatos et adulteratos fuisse, vt adeo mirum non sit, manifestos errores in iis deprehendi. Ceterum quo *praecise* tempore, loco, auctore haec facta sint, nemo tam facile definiuerit. Id certum est, eorum ante annum 394. nulla vestigia deprehendi, auctoritatemque a *synodo generali secunda* CONSTANTINOPOLITANA primum accepisse.

Vid. DU PIN *biblioth. des auteurs eccles. tom. I.* TILLEMONT *mem tom. II. de S. Clement.* §. 7. GABR. ALBASPINAEVS *lib. I. obseru.* 13. ANT. PAGIVS *in critic. Baronii ad an.* 100. §. 10. Antiquitatem horum canonum maxima contentione tuitus est BEVEREGIVS in *praefat. ad suas in hos can. adnotationes.* Respondit quidem ad argumenta BASNAGE *tom. II. annal. ad a.* 300. §. 16. opposuitque dissertationem suppresso nomine MATTH. LARROQVANVS; speciali tamen tractatu sententiam suam pluribus elucidauit BEVEREGIVS, exstatque sub titulo: *Codex canonum ecclesiae primitiuae illustratus* ap. COTELERIVM *tom. II.*

§. CDXL.

Quaenam eorum auctoritas.

Auctoritas horum canonum maior in ecclesia graeca, quam latina fuit. Graeci enim iam inde ab annis plus mille omnes *octoginta canones* veluti *authenticos* agnouerunt, quod idem, quamquam sint, qui de latina quoque ecclesia tradant, ego quidem adfirmare non ausim.

De graecis, quae dixi, certa sunt, ex BALSAMONE, aliisque. Imo IOAN. DAMASCENVS *lib. IV. de fide orthod. cap.* 16. ipsos *libris canonicis* adnumerare non dubitauit (sup. §. 434.): quod tamen ipsum nimis inconsulte fecisse monet BARONIVS *ad an.* 102. E latinis SEVERIN. BINNIVS duos duntaxat 65. et 84. excipit CARD. DE AQVIRRE *in collect. max. conc. hisp. diss. III. Ex curs. VI. et VIII.* canones 46. 47. 65. 67. et 85. expungit. Plerique 84. authenticos habent. Sed verior est aliorum doctissimorum virorum sententia, qui docent, posteriores 35. canones non habere auctoritatem in ecclesia latina.

§. CDXLI.

Cum iis confundendi non sunt libri constitutionum apostolicarum.

Idem esto iudicium de *octo libris constitutionum apostolicarum.* Quantumuis enim vix possit negari, et *antiquos* esse illos, et multa continere *vtilia*, si ea, quae ab haereticis post demum adiecta sunt, demamus; nulla tamen ratio est, vt eos aut APOSTOLIS, aut CLEMENTI tribuamus. Verumque est, quod BELLARMINVS *de script. ecclesiae* in CLEMENTE ROMANO scribit: *in ecclesia latina nullum eas nomen fere habere.*

Quid? quod ab ipsis etiam posterioribus graecis in *conc. trullano* tanquam ab haereticis deprauati reiecti sint? Vid. NAT. ALEXANDRVM *histor. eccles. sect. I. diss. XIX.* PAGIVM, *in crit. ad Baronium ad a.* 102. §. 9.

§. CDXLII.

§. CDXLII.

II.) CONSEQVENTIA CANONVM.

Atque haec de canonibus apoſtolorum ſatis dicta ſunto. Quorum collectionem, ſi PRIMAM dicere volumus, altera erit, quam THEODOSII M. temporibus circa annum 385. compoſitam eſſe admodum videtur probabile. Auctor eius quis fuerit, nondum conuenit inter eruditos. In ea hic ordo ſeruatus eſt, vt poſt CONCILII NICAENAE canones (cui, quod primum eſſet concilium oecumenicum, is honos habitus eſt) in reliquis recenſendis TEMPORIS, quo vnumquodque eorum celebratum eſt, *ratio* haberetur. Eorum autem omnium canones perpetua quadam ſerie, eademque *numerorum conſequentia* ponuntur. Id quod, ne facile dolo falſi obtrudi canones poſſent, ſumma cautione, et prudentia effectum eſt.

Tempus, quo haec collectio facta, quamquam ſatis certum non ſit, coniectura tamen adſequi poſſumus. Nititur autem hoc fundamento, quod auctor eius, quisquis demum is fuerit, in canonibus CONCILII CONSTANTINOPOLITANI I. deſinat, vt de eo teſtatur DIONYSII EXIGVI *epiſtola* interpretationi collectionis graecae praefixa. Falſus igitur GERH. VAN MASTRICHT. qui primam graecorum collectionem iam CONCILIO NICAENO coaeuam ſtatuit in *hiſt. iur. eccles.* §. 27. Auctorem huius collectionis alii faciunt SABINVM macedoniorum apud Heracleam in Thracia epiſcopum, vt ANT. AVGVST. *in praef. II. in epitom. iur. pontif.* ſed nullo idoneo argumento. Vid. DOVIAT. *praenot. iur. can. lib. III. cap. III.* §. 2. Alii STEPHANVM praeſulem epheſinum ducti auctoritate *MS. cod heidelbergenſis*, quem ſe vidiſſe profitetur CHRISTOPH. IVSTELLVS apud

PETRVM DE MARCA *lib III. de c.* 5. *et I. cap. III.* §. 4. Quos inter est etiam CHRIST. LVPVS *in schol. ad conc. chalced. tom. II. opp. pag.* 66. Sed neque haec sententia tuta est. Vid. DISS. NOSTRA *de collect. iur. eccles. cap. II.* §. 1. *seq.* Quidquid autem sit de auctore huius collectionis, id certum est, descriptos in ea fuisse primum quidem canones CONCILII NICAENI I. quos canones conciliorum ANCYRANI, NEOCAESAREENSIS, GANGRENSIS, ANTIOCHENI, LAODICENI, et demum CONSTANTINOPOLITANI una serie cohaerentes subsequuntur Vnde haec collectio CANONVM CONSEQVENTIA dicta est, vt probat IVSTELLVS in *bibl. iur. can. vet. tom. I. p.* 5.

§. CDXLIII.

Cuius in ecclesia orientali maxima semper erat auctoritas.

Huius autem collectionis apud graecos magnam fuisse in rebus et iudiciis ecclesiasticis auctoritatem adeo, vt in conciliis vna cum libris euangeliorum ad decidendas quaestiones adhiberi solita sit, quod vel ex concilio chalcedonensi satis perspicue probari potest.

Nam CONCILII CHALCEDONENSIS *act. IV. et XI.* recitantur *synodi antiochenae canones* 4. 5. 16. *et* 17. non sub eius concilii nomine, sed generatim ex codice canonum sub notis numerorum, quibus in eo descripti erant, scilicet 83. 88. 95. 96. Et quamquam in ea collectione continerentur canones etiam synodorum particularium, qui initio robur non nisi inter suas prouincias obtinuerunt, tamen, postquam in eum codicem relati sunt, et hic ab ecclesia orientali receptus est; eandem vim omnes vbique habere coeperunt.

§. CDXLIV.

§. CDXLIV.

Vix vlla vero in ecclesia occidentali, nisi post concilium chalcedonense.

Verum in occidente collectionem hanc incognitam fuisse vsque ad tempora Concilii Chalcedonensis, aut saltem post illud demum tempus receptam fuisse admodum est probabile.

Tempore Innocentii I. qui ad A. C. 417. sedem romanam obtinuit, nullos alios canones, quam Nicaenos, in ecclesia latina obtinuisse, ex eius epistola discimus *ad cler. et pop. constantinopol.* cuius meminit Sozomenus *hist. eccles. lib VIII. cap.* 26. et Nicephorus *lib. XIII. cap.* 33. Extat apud Covstant. *tom. I. rom. pont. epist. col.* 795. Sunt qui iam tum ecclesiam latinam non caruisse sua canonum collectione sibi persuaserunt: veluti Espenius, Mastrichtius, Bartolus. Sed eam opinionem refutaui *cit. diss. cap. IV. §.* 4. *lit. c.*

§. CDXLV.

III.) Codex ecclesiae Africanae.

Sed non caruit tamen ecclesia occidentalis omni prorsus canonum collectione. Iam tum enim Codicem ecclesiae Africanae ignotum non fuisse plane existimo. Huius auctoritatem nemo eruditorum iam facile in dubium reuocat. Constat enim et antiquissimum esse, et a Dionysio Exigvo postea in suam translationem relatum. (infr. § 448.)

Ex

Ex quo tempore non apud graecos modo, ſed et apud latinos non exiguam obtinuit auctoritatem.

Inde eſt, quod *correctores romani* de hoc codice ad *can. I. diſt. XX.* ſcripſerunt: *canones africanos ecclesia romana videtur probaſſe, et vſa eis eſſe, quando in codicem canonum referendos curauit.* CHRIST. LVPVS *de africanae eccleſiae romanis adpellationibus cap. 6.* exiſtimat, hanc collectionem non eſſe a concilio profectam, ſed opus priuati cuiusdam hominis: ſed eum refutat DV PIN *de diſcipl. eccles. diſſ. II.* IVSTELLVS hunc codicem una cum graeca translatione, et multis eruditis adiectis notis edidit, *in bibl. iur. can. tom. I. pag.* 321.

§. CDXLVI.

IV.) CODEX CANONVM ECCLESIAE VNIVERSAE.

Decreuit deinde concilium Chalcedonenſe, vt *regulae ſanctorum patrum per ſingula nunc vsque concilia conſtitutae proprium robur obtineant.* Id mouiſſe videtur STEPHANVM EPHESINVM, vt veteri codici (ſupr. §. 442.) canones CONCILII CONSTANTINOPOLITANI ibi omiſſos, et ſubſecutorum conciliorum generalium EPHESINI *canones VII.* et CHALCEDONENSIS *canones XXIX.* adiiceret. Ex quo nata eſt *altera collectio* ducentis et ſeptem canonibus continuata numerorum ſerie collocatis conſtans, quae ſub nomine CODICIS VNIVERSAE ECCLESIAE innotuit.

Ita ſonant verba concilii chalcedonenſis ap. HARDVIN. *in collect. concil. t. II. col.* 602. cum quibus *can.*

14. *XXV. q. I.* fere concordat. Quod ad ipſam collectionem attinet, probabile eſt, totam a STEPHANO EPHESINO eſſe profectam. Vid DOVIAT. *praenot. iur. can. lib. II. cap. IV. §.* 3. Cum hac inſcriptione, quam dedimus, edita eſt a VOELLO, et IVSTELLO, *in bibl. iur. can. veter.* Eam veluti nimis ſpecioſam improbat FRANC. FLORENS in *diſſ. de orig. et ortu iur. can. part. II. p.* 20. et PETRVS COVSTANT. in *praefat. epiſt. rom. pont. praemiſſa part. II. §.* 153. *ſeq.* De hoc quidquid ſit, id probabilius, ad hanc collectionem pertinere Iuſtiniani NOVELLAM *CXXXI. cap.* 1. quamuis aliter viſum DOVIATIO *lib. III. cap.* 5. *§.* 4. Conf. DISS. NOSTRA. *cap. II. §.* 5. *Lit. a.*

§. CDXLVII.

Et inde PRISCA CANONVM TRANSLATIO.

Concilii chalcedonenſis auctoritate hunc codicem eccleſia latina adoptauit, vſuque publico in latinum idioma translatum inſertis CONCILIORVM CHALCEDONENSIS et SARDICENSIS canonibus ſuum fecit. PRISCAM CANONVM TRANSLATIONEM vocat DIONYSIVS EXIGVVS (infr. §. 448.). Eius auctor quis fuerit, et cuinam inter plures codices hodie extantes, et inter ſe valde diſcrepantes authentica temporis praerogatiua debeatur, nec nos pro tribunali definire nobis ſumimus.

Codicem hunc ſibi edidiſſe viſus eſt CHRIST. IVSTELLVS, deinde a VOELLO, et HENR. IVSTELLO ſub titulo: PRISCA CANONVM EDITIO LATINA *in bibliothecam iur. can. vet. tom. I. p.* 275. *ſeqq.* relatum. Sed ſuſpectus hic codex ESPENIO, qui in *diſſ. III. de priſtino codice eccl. rom.* huic praefert QVESNELLIANVM *tom. II. operum* S. LEONIS M. *edit. paris.* 1675. adiectum. Verum *queſ-*

nelliani

nelliani codicis auctoritatem grauissimis argumentis *cit. praef.* §. *III. n.* 70. *Seq.* eleuauit COVSTANTIVS.

§. CDXLVIII.

V.) COLLECTIO DIONYSII EXIGVI.

Quum autem haec prisca translatio non exigua laboraret confusione, DIONYSIVS EXIGVVS, monachus, natione Scytha nouae versioni ineunte seculo VI. manum admouit, inque eam primo quidem loco CANONES APOSTOLORVM, (supr. §. 433.) tum NICAENOS, et reliquarum deinceps synodorum retulit (supr. §. 442.) adiunctis canonibus CONCILII CHALCEDONENSIS, SARDICENSIS, et AFRICANORVM centum et triginta octo (supr. §. 445.). Atque vt ne omisisse videatur aliquid eorum, quae ad disciplinam ecclesiasticam pertinent, epistolas quoque decretales adiecit pontificum romanorum SIRICII, INNOCENTII, ZOSIMI, BONIFACII, COELESTINI, GELASII, LEONIS, ANASTASII, quibus recentiori manu aliorum quoque postea accesserunt.

Qua fuerit eruditione DIONYSIVS, et quibus praeditus virtutibus, testis est CASSIODORVS *diuin. lect. cap.* 23. Qua vero causa, quaue occasione ad hunc laborem accesserit, ipse docet in praefat. ap. BARONIVM *annal. eccles. ad a.* 527. *n.* 73. et IVSTELLVM *tom. I pag.* 101. Ceterum probabile non est, quod post alios voluit DOVIAT *lib. III. cap. XV.* §. *II.* iam *an.* 496. collectionem hanc prodiisse.

§. CDXLIX.

§. CDXLIX.

Quae ob summam auctoritatem Corpvs *et* Codex canonvm *adpellabatur.*

Quamuis vero Dionysivs priuato ſtudio canonum verſionem in ſe ſuſceperit, et decreta SS. pontificum collegerit, haec tamen collectio tanto cum adplauſu recepta fuit, vt non tantum *nomine* Codicis, et Corporis canonvm per excellentiam diceretur, ſed etiam eius auctoritas, et vſus breui per vniverſam eccleſiam ſe diffunderet.

Vid. *can. I. diſt. XIX.* Cassiodorvs *lib. XXIII. diu. lect.* Petr. de Marca *lib. III. cap. IV. §. 2.*

§. CDL.

VI.) Compendia *et* Collationes canonvm.

Quo tempore Dionysivs Exigvvs collectionem canonum Romae conficere adlaborauit, eodem viri alii ſacri iuris ſtudioſi compendia canonvm, eorumque cum legibus ciuilibus comparationes, ſeu Nomocanones publicae vtilitatis cauſa edere coeperunt. Primus fuit Fvlgentivs Ferrandvs *eccleſiae carthaginenſis diaconus*, qui Breviationem canonvm ſeruato materiarum ordine in 232. capitula diuiſam conſcripſit. Eodem modo Martinvs *epiſcopus bracarenſis collectionem canonum orientalium* in duas partes digeſtam et in gratiam hiſpanorum concinnatam ad con-

cilii

cilii lucensis episcopos transmisit. Eodem tempore IOANNES SCHOLASTICVS, seu *antiochenus collectionem canonum* 50. titulis, et NOMOCANONEM 50. itidem capitibus constantem exhibuit. Demum CRESCONIVS *episcopus africanus* circa *an.* 570. BREVIARIVM CANONVM et CONCORDIAM *canonum* euulgauit.

Ipsas horum omnium collectiones *vid. ap.* VOEL. et IVSTELL. *biblioth. iur. canon. veter.* Ceterum primus fuit CRESCONIVS, qui rescripta pontificum cum decretis conciliorum promiscue collegit.

§. CDLI.

VII.) COLLECTIO ISIDORI HISPALENSIS.

Inclaruit etiam seculum VII. noua canonum collectione, quae ISIDORO HISPALENSIS *ecclesiae antistiti* viro sanctitatis, et doctrinae laude celeberrimo in acceptis refertur, et in ecclesia latina inter maioris nominis collectiones locum sibi merito vendicat.

Cuinam ex pluribus ISIDORIS, quae ecclesiis hispaniarum praeerant, haec sit tribuenda collectio, disputatur. Verosimile est, HISPALENSIS esse opus. Ceterum huic tres eius generis collectiones in acceptis referri volunt, quae sit prior, itidem ambigitur. *Vna* earum cum aliis decretis canones CONCILII TOLETANI XIII. continet. In *altera* canonum agmen claudunt decreta CONCILII TOLETANI VII. In *tertia* decreta ZACHARIAE PAPAE inueniuntur. Verum prima longe posterior est ISIDORO, quum *concilium toletanum XIII. an.* 683. celebratum fuerit; neque secunda, neque tertia aetati ISIDORI conuenit, quum

syno-

synodus toletana VII. A. 646. habita, et Zacharias A. 741. sedem romanam primum conscenderit, hunc tamen Isidorvm. A. 636. mortuum fuisse communis fert opinio. vid. Gvil. Cave. *script. eccles. histor. litter. sec. Eutich. voc. Isidorus.*

§. CDLII.

VIII.) Codex canonvm ecclesiae orientalis.

Eodem seculo VII. ad finem vergente comparuit Codex canonvm ecclesiae orientalis. Quippe synodus trullana seu *quinisexta* anno 692. celebrata non solum centum et duos canones in eodem concilio conditos, sed et carthaginensium synodorum codicem (sup. §. 445.) et concilii constantinopolitani sub Nectario habiti canones, pluriumque sanctorum patrum scripta antiquae ecclesiae orientalis collectioni (sup. §. 446.) adiecit, atque ita eam in immensum quasi auxit.

Collectioni canonum trullanae adiecti postea fuerunt canones XXII. in *concilio nicaeno II. anno.* 787. stabiliti, quibus Codex ille canonvm Ecclesiae Orientalis absoluitur, qui a Io. Tilio *Engolismens. ex Bibliotheca canonicorum* S. Hilarii *Pictav. an.* 1540. et postea ab El. Ehingero *an.* 1614. *ex bibliotheca* Avgvstana in lucem protractus additis scholiis et interpretationibus Zonarae et Balsamonis.

§. CDLIII.

IX.) COLLECTIO ISIDORI PECCATORIS VEL MERCATORIS.

DIONYSIVS EXIGVVS, qui exordio seculi VI. *praeteritorum sedis apostolicae praesulum decreta, qua valuit cura diligentiaque collegit*, suaeque collectioni canonum adiecit, vt (sup. §. 448.) docui, in iis recensendis a SIRICIO PONTIFICE facit initium. Defectum hunc vt suppleret, edita collectione alia canonum obscurus quidam auctor, quem promiscue ISIDORVM PECCATOREM vel MERCATOREM adpellant, seculo VIII. ad finem vergente, nouas epistolas in suo natas cerebro a CLEMENTE pontifice vsque ad SIRICIVM singulis, et ab eo vsque ad GREGORIVM M. plerisque pontificibus improbo ausu adfingere, imo, et genuinas, quotquot reperit, aut mutilare aut adulterare non erubuit, eum praecipue in finem, vt illimitatum quoddam romani pontificis imperium, quasi antiquissima illud traditione niteretur, rudibus populis demonstrari posset.

De aetate huius collectionis atque auctore variae sunt, et multiplices doctorum virorum coniecturae, quas hoc loco recensere nimis longum foret. Vtilius fuerit, quot, et cui veterum pontificum adscriptae illae sint, hoc loco indicare: sunt autem eorum:

SEC. I.

A. Ch. 93. S. CLEMENTIS . . . . 5.

SEC.

SEC. II.

108. ANACLETI .... 3.
112. EVARISTI .... 2.
121. ALEXANDRI .... 3.
132. SIXTI I. .... 2.
142. TELESPHORI .... 1.
154. HYGINI .... 2.
158. PII I. .... 4.
167. ANICETI .... 1.
175. SOTERI .... 2.
179. ELEVTHERI .... 1.
194. VICTORIS .... 4.

SEC. III.

203. ZEPHIRINI .... 2.
221. CALLISTI I. .... 2.
226. VRBANI I. .... 1.
233. PONTIANI .... 2.
237. ANTERI .... 1.
238. FABIANI .... 3.
254. CORNELII .... 3.
255. LUCII .... 1.
257. STEPHANI .... 2.
260. SIXTI II. .... 2.
261. DIONYSII .... 2.
272. FELICIS I. .... 3.
275. EVTICHYANI .... 2.
283. CAII .... 1.
296. MARCELLINI .... 2.

SEC. IV.

304. MARCELLI I. .... 2.
309. EVSEBII .... 3.
311. MECHIADIS .... 1.
314. SILVESTRI .... 1.
335. MARCI .... 1.
336. JULII I. .... 1.
352. LIBERII .... 2.
355. FELICIS II. .... 2.

SEC. V.

SEC. VI.

§. CDLIV.

Quae primo ab Isidoro hispalensi auctoritatem aliquam mutuauit.

Quum autem haec collectio ISIDORI nomen praesetulerit, facile error oboriri, et in ea temporum caligine propagari potuit, vt illa EPISCOPO HISPALENSI (sup. §. 451.) eiusdem nominis eo magis adtribueretur, quo maiorem eius, de quo prius memini, collectio in ecclesia auctoritatem nacta est.

§. CDLV.

§. CDLV.

Plenissimam dein a Nicolao I. obtinuit.

Hac forsitan opinione infaustum illud opus primus in Galliam et Germaniam intulit Riculfus *archiepiscopus moguntinus*, remque eo deduxit, vt multum eidem honoris adtribueretur. Idem praestitit eius successor Rhabanus *maurus*. Cumque Hincmarus *rhemensis archiepiscopus* aliique eruditi obstreperent eos Nicolavs I. anno 865. in graui ad episcopos Galliae epistola *ap.* Gratian. *can.* 1. *dist.* 19. compescuit, et receptionem isidoriani figmenti (vt nempe episcopos romanae sedi sine medio subiiceret. Petr. de Marca *lib. III. cap* 6.) modis, quibus poterat omnibus vrgere non destitit, tantam postremo suis conatibus auctoritatem eidem conciliare coepit, vt prope ab omnibus sincerum dignumque reputaretur, ex quo et sequentes pontifices sua decreta, canonumque collectores sua capitula haurirent, licet impostura haud difficili negotio multis argumentis depredendi potuisset.

Vid. Gregor. Zallwein *princ. iur. eccles. tom. II. quaest. I. cap. V.* §. 6.

§. CDLVI.

Eam vero spuriam et confictam esse demonstratur.

Enimuero plura sunt argumenta, quibus harum epistolarum falsitas perspicue deprehenditur. Ac I.) quidem, quod auctor harum

epiſtolarum frequenter vſus ſit *vulgata* ſacrae ſcripturae verſione, quae S. HIERONYMUM auctorem habet. II.) Quod earum ſcriptores eccleſiaſtici octo priorum ſeculorum nullam mentionem fecerint, ne ipſe quidem DIONYSIVS EXIGVVS (ſup. §. 448.) diligentiſſimus epiſtolarum collector. III.) Quod nulla in his epiſtolis fiat mentio earum rerum, quae iis ſeculis erant frequentiſſimae. IV.) Quod acutioribus non ſit ignotum eas compilatas fuiſſe ex operibus et decretis recentiorum pontificum. V.) Argumentum haud exigui momenti ſuppeditat falſa temporum conſignatio, et VI.) ſtyli ſimilitudo, orationisque VII) barbaries primis eccleſiae ſeculis prorſus incongrua. Quare CHRISTIANUS LUPUS *in ſchol. ad canon. tom. IV. pag.* 363. adſerere non dubitat, *vt quisquis earum natales iam credit legitimos atque authenticos, nugas vendere et fabulas cenſeatur*.

Primi, qui bellum his epiſtolis indixerunt, fuerant CENTURIATORES MAGDEBURGICI *cent. II. cap. VII.* Contra eos deſperatam cauſam defendit FRANCISCUS TURRIANUS *ieſuita*. Quem mox debellauit DAVID BLONDELLVS in libro, cui titulus: *Pſeudo-iſidorus et turrianus vapulans*, quo in opere, etſi critica eius laudanda, non tamen ferenda audax temeritas, qua ſine delectu veritates omnes calumnioſe proſcindit.

§ CDLVII.

Collectio Dionyſii exigui ab HADRIANO Papa CAROLO M. oblata eſt.

HADRIANUS I. pontifex romanus haud me-

mediocrem confeciſſe canonum collectionem, et CAROLO M. obtuliſſe dicitur. De qua quidem duo ſunt, quae a viris eruditis diſceptari ſolent. *Primum*, qua in profectione romana CAROLI M. ea huic oblata ſit (conſtat enim ter eum romae fuiſſe) *deinde* ſitne haec ab illa DIONYSII collectione (ſup. §. 448.) diuerſa, an eadem. Prius illud ſatis dubium. Quod ad hanc autem poſteriorem quaeſtionem adtinet, exiſtimo nullam poſſe ſatis idoneam adferri rationem, ob quam ſtatuamus, aliam fuiſſe hanc ab illa, quam ſupra oſtendimus a DIONYSIO EXIGUO e graeco translatam fuiſſe.

Quoniam CAROLVS M. ter, vt dixi, in vrbem profectus ſit, anno ſcilicet 774. iterum 781. denique 787. dubitatum eſt, qua demum profectione munere hoc donaverit REGEM HADRIANVS? SIRMONDVS *in not. ad epitom. canon. Hadriani concil. tom. VIII. col.* 585. putat, contigiſſe id nouiſſima profectione. BASNAGIVS contra in *praef. ad epitom. canon.* HADRIANI *§.* 3. *ap.* CANISIVM *lect. ant. tom. II. pag.* 264. ſecundae id profectioni adtribuit. Sed neuter argumentis ſatis idoneis. Fateamur igitur, hoc incertum eſſe, ſed non adſentiendum SIRMONDO, quando hanc HADRIANI collectionem diuerſam facit a DIONYSIANA, ex ea ratione potiſſimum, quod iam dudum ante DIONYSII lectione vſa ſit GALLIA. Namque hoc quidem non ſatis expeditum eſt. Et leves quaedam mutationes diuerſam collectionem haud faciunt. Vid. COVSTANTIVS *praef. VIII. n.* 128.

§. CDLVIII.

Sicque eius auctoritas in Germania inualuit.

Id certum est, quamuis BONIFACIVS praesul moguntinus iam ante nihil non egerit, vt CODEX DIONYSIANVS, PER GERMANIAM ET GALLIAM in vsum deduceretur, id tamen eum adsequi non potuisse; propterea, quod prioris, et antiquioris versionis auctoritas obstitisse videatur, sed voti sui compos factus est per CAROLVM HADRIANVS PAPA, inualuitque breui mirifice regis auctoritate collectio haec, neque tamen sine vlla praesulum contradictione, a quibus impetrari non potuit, vt mores antiquos, et synodorum prouincialium statuta epistolis pontificum decretalibus ei collectioni insertis postponerent.

Vid. DE MARCA *lib. I. cap. IX. §. 4.* et STEPH. BALVZIVS *in praef. ad Rhegin. prumiens. de discipl. eccles.* Igitur verius etiam est, epitomen, quam HENRICVS CANISIVS *thesaur. monu. eccles. et histor. tom. II. pag.* 262. edidit, cuique eruditam obseruationem IAC. BASNAGIVS praemisit, nihil aliud esse, quam compendium collectionis dionysianae ab HADRIANO CAROLO M. oblatae.

§. CDLIX.

X.) NOMOCANON PHOTII.

In ecclesia orientali celebris ille PHOTIVS *patriarcha constantinopolitanus*, cuius dissidia cum romano pontifice graecorum schisma produxerunt, exemplo IOANNIS *scholastici* (sup. §. 449.) nouum *nomocanonem* in titulos tre-

tredecim diuisum anno 883. concinnauit. Qui labor summo cum adplausu apud graecos receptus, et exinde tantae auctoritatis fuit, vt omnem iuris canonici doctrinam compendio complecti crederetur.

Accesserunt ARSENII et ZONARAE notae, et multo his locupletior BALSAMONIS commentarius, cum quo post repetitam nomocanonis huius editionem iterum publica luce donatus est in *bibl. iur. can.* a IVSTELLO et VOELLO *tom. II.* vbi ALEXII ARISTINI *synopsis canonum pag.* 673. deinde SIMEONIS *magistri et logothetae epitome canonum pag.* 710. *seqq.* et denique ARSENII *monachi diuin. can. synopsis pag.* 749. *seqq.* inueniuntur.

§. CDLX.

XI.) SYSTEMA RHEGINONIS.

Ius ecclesiasticum in Germania quoque nostra magis excoli coepisse, argumento nobis esse potest opus illud insigne, quod RHEGINO gente *germanus*, *monachus ord. S. Benedicti*, postea *prumiensis monasterii Abbas*, iubente RADBODO *archiepiscopo treuirensi* ex conciliorum canonibus, decretisque pontificum, additis SS. patrum sententiis, legumque ciuilium textibus in vsum dioeceseos treuirensis in confinio seculi IX. et X. sub titulo: *De disciplinis ecclesiasticis et religione christiana*, in systema redegit, in cuius prima parte de clericis, altera de laicis tractare instituit.

A. 892. RHEGINO *abbas prumiensis monasterii* electus est. Sed deinde aemulorum inuidia pulsus in monasterium S. MAXIMI eiusdem dioeceseos cedere coactus hanc collectionem concinnauit. Hinc fa-

facile patet postremis seculi IX. annis, vel primis X. hoc opus lucem vidisse, quod an. 1671. *Parisiis* edidit et notis illustrauit STEPH. BALVZIVS.

§. CDLXI.

XII.) DECRETORVM *seu* CANONVM VOLVMEN BVRCHARDI.

Methodum Rheginonis secutus BVRCHARDVS *lobiensis*, postea *episcopus Wormatiensis* A. C. 1020. omnem ecclesiasticae disciplinae materiam XX. libris complexus est, eumque in finem singulos libros in plura capita distribuit, ad quae canones ad eandem rem pertinentes vndecunque, praecipue vero a conciliis franciae orientalis, et occidentalis, inspersis quoque S. scripturae, et SS. patrum locis reuocauit, vt merito *magnum decretorum, seu canonum volumen* adpellari meruerit.

Vnde suam collectionem hauserit, ipse prodidit in *praef. suae collect.* ex qua adparet, eum haud consuluisse ipsos fontes, sed collectiones praecedentes, etiam isidorianam adhibuisse. Rheginonis prumiensis non facit mentionem, quamvis multum ex eo desumserit, vt obseruat BALVZIVS *in praef. ad Rhegin.* Quanto in pretio haec collectio fuerit tum apud germanos, tum etiam apud gallos, docet noua illa compilatio Iuonis, quae eodem seculo circa finem eius prodiit.

§. CDLXII.

§. CDLXII.

XIII) *EXCERPTIONES regularum ecclesiasticarum IVONIS CARNOTENSIS.*

Commemorandus est nobis etiam Ivo *episcopus carnotensis auctor decreti canonum*, vt vulgo adpellatur, quod ex conciliorum, pontificum, et imperatorum romanorum constitutionibus, praecipue ex regum francorum capitularibus, postremis seculi XI. aut certe primis seculi sequentis annis vestigia Burchardi secutus elucubrauit, et in XVII. partes digestum *excerptiones regularum ecclesiasticarum* inscripsit. An vero opus, quod huius collectionis compendium esse creditur, et *pannormiae*, vel vt alii scribunt, *pannomiae* nomine innotuit, pro partu eiusdem Iuonis haberi debeat, necdum ad liquidum perduci potuit.

Pleraque Iuo mutuauit ex Burchardo, differt tamen praeter alia in eo, quod intexuerit leges ciuiles. De inscriptione operis testantur TRITHEMIVS *lib. I. de script. eccles.* et ANT. AVGVSTINVS *lib. I. de emend. grat. dial. I.* De Pannormia autem non levis est controuersia, an Iuo eius auctor dicendus sit. Negat hoc BELLARMINVS *de script. eccles.* MASTRICHT *hist. iur. eccles.* §. 267. Adfirmat contra ANT. AVGVSTINVS *lib. II. de emend. grat. dial. V. et IX.* aliisque.

§. CDLXIII.

XIV.) COLLECTIO *constitutionum eccles. BALSAMONIS.*

Inter alias leuioris momenti graecorum collectiones his temporibus magni nominis fuit

fuit THEODORI BALSAMONIS labor, qui labente seculo XII. praeter expositiones in Photii Nomocanonem (sup. §. 450. in schol.) *collectionem constitutionum ecclesiasticarum* ex digestis, codice, et nouellis extractarum eleganti ordine contexuit.

Lucem vidit haec collectio latine edita sub *Paratitlorum* nomine cura IOAN. LEVNCLAVII *Francof. an.* 1593. Quam deinde suae *bibliothecae iur. can.* inseruere VOELLVS et IVSTELLVS cum inscriptione: *ecclesiasticarum constitutionum collectio*, additis notis, et interpretationibus ANNIBAL FABROTTI.

CAPVT III.

DE

LIBRIS IVRIS CIVILIS ALIISQVE QVIBVS VSI SVNT CANONVM COLLECTORES.

§. CDLXIV.

Ad fontes collectionum iuris canonici etiam pertinent.

Quoniam collectores canonum quam saepissime leges ciuiles in suum corpus canonum retulerint, quin nonnulli eorum integras legum et canonum collationes instituerint (sup. §. 450.) operae pretium fuerit indicare fontes, ex quibus illas in rem suam deriuarunt.

Omnes legum ciuilium collectiones recensere, neque instituti mei est, neque necessarium.

§. CDLXV.

§. CDLXV.

I.) CODEX THEODOSIANVS.

Nouam iuris ciuilis romani rationem introduxit CONSTANTINVS, mutato penitus religionis dominantis, regiminisque publici ſtatu, quare fieri non potuit, quin multae tam ab illo, quam ſucceſſoribus eius perlatae fuerint leges, partim antiquitantes priores illas, partim noua conſtituentes, adeo vt digna ſatis materia videretur THEODOSIO IVNIORI, quae in unum volumen colligeretur. Et vero ſubſecutus eſt CODEX THEODOSIANVS A. 438. in quem chriſtianorum imperatorum conſtitutiones collectae fuerunt a CONSTANTINO M. uſque ad illud tempus, quo eum iuſſu THEODOSII confectum, et auctoritate publica donatum eſſe diximus.

Inualuit huius codicis auctoritas ſeculo V. et initio VI. per orientem et occidentem: vid. GOTHOF. *in proleg. cap.* 3. etiam in Italia ſub oſtrogotis, et in Africa ſub vandalis, et licet per codicem iuſtinianeum (inf. §. 467.) theodoſianei codicis uſus per orientem fuerit obliteratus, manſit tamen per occidentem BREVIATIO *codicis theodoſianei* iuſſu ALARICI *gothorum regis* concinnata, cuius non vilis fuit auctoritas. Illuſtrauit codicem Theodos. perpetuo commentario IACOBVS GOTHOFREDVS, cuius optima eſt editio, quae ſtudio et opera IOAN. DAN. RITTERI prodiit Lipſiae 1736.

§. CDLXVI.

§. CDLXVI.

II.) NOVELLAE THEODOSII.

Post Theodosianum codicem diuersae occurrunt ipsius etiam THEODOSII NOVELLAE, quibus partim codex iste confirmatur, partim etiam suppletur. Accesserunt NOVELLAE VALENTINIANI III. MARTIANI, ANTHEMII aliorumque imperatorum, quas IACOBVS GOTHOFREDVS, quotquot reperiri potuerunt, huic codici adnexuit.

§. CDLXVII.

III.) CODEX IVSTINIANEVS.

Eadem, qua THEODOSIVS gloriae cupiditate ductus IVSTINIANVS nouum per selectos viros codicem fecit concinnari in libros XII. distinctum, quibus non modo priorum imperatorum constitutiones continerentur, sed et ea potissimum, quae ad sacra, sacerdotes, Magistratus spectarent, vberius distinctiusque hoc codice proponerentur.

Initium eius factum est idibus Februarii A. 528. publicatus vero VII. Idus aprilis A. 529. ita, vt per annuum saltem spatium codex hic festinaretur potius quam concinne et congrue perficeretur.

§. CDLXVIII.

REPETITAE PRAELECTIONIS.

Quum autem diuersae adhuc superessent iurisconsultorum dissensiones, eas componere ten-

tentauit Ivstinianvs editis quinquaginta decisionibvs, quas nouo codici, opera praecipue Triboniani confecto inseruit, atque itidem in XII. libros diuisum auctiorem, emendatioremque XVI. Kal. Decembris A. 534. publicauit, quem codicem *repetitae praelectionis* adpellari, et abrogato priori, auctoritate legali pollere voluit.

Multa sunt hoc in codice principum placita, quae ad ecclesiam spectant, et ea rerum ecclesiasticarum studioso ignorari minime conuenit.

§. CDLXIX.

IV.) Novellae Ivstiniani.

Post codicem ob negotiorum varietatem ortae sunt novae constitutiones, dictae Novellae. Quamuis autem earum pleraeque graeco sermone publicatae sint, in foro tamen latina utimur versione antiqua, licet non undique satis exacta, subiecta codici sub nomine *Authenticae* eo, quod vera ista sit, et distinguenda ab interpretatione Ivliani, qui suam in Epitomem redegit.

§. CDLXX.

V.) Ivs fevdale *longobardorum.*

Nec silentio nobis praetereundi sunt libri feudorum. Antiquissimum eorum est *ius feudale longobardicum*, quod nunc *commune* adpellamus. Primam Gerardvs Niger, atque

Ober-

OBERTVS *de orto* consules mediolanenses temporibus FRIDERICI *Barbarossae* compilationem rerum iudicatarum, atque constitutionum feudalium fecerunt, sed priuata auctoritate.

§. CDLXXI.

Et hodiernum.

Tum postea sub FRIDERICO II. *Imperatore* HVGOLINVS *iureconsultus bononiensis* ex hac compilatione adiectis CONRADI III. et FRIDERICORVM IMPERATORVM constitutionibus, atque iis, quae usu fori mutata fuerant, unum corpus libris duobus concinnauit, quibus hodie in subsidium utimur, saluis tamen propriis nostris consuetudinibus, quas nobis ius feudale *saxonicum*, et *allemannicum*, nec non liber veteris ANONYMI de *beneficiis* sartas tectas conseruarunt.

Qui libri duo sub nomine collationis X. corpori iuris ciuilis adiecti sunt, quae vero lib. II. post titulum 58. sequuntur capita, vocantur extraordinaria, nec eiusdem sunt cum antecedentibus auctoritatis. Vide de his, uti etiam de capitulis extraordinariis, horumque vsu IO. IAC. MASCOV. *de iure* FEVDOR. *cap. I. §. 16. seqq.*

§. CDLXXII.

Cuius tamen exiguus est in iure nostro usus.

Quamquam autem usus librorum feudalium non sit tantus in iure ecclesiastico interpretando, quam est reliquorum iuris ciuilis librorum,

rum, graui tamen sine dubio errore se obstringeret, qui omnino nullum iisdem tribuendum esse putauerit.

§. CDLXXIII.

VI.) CAPITVLARIA *regum francorum.*

Omnes, qui francorum imperio suberant populi, suos in scripturam redegerant mores, quae *consuetudinum collectiones* leges propriae tunc dicebantur. His deinde a francorum regibus CAROLO M. praesertim variae additae sunt novae sanctiones, quibus, quae legibus deerant, supplebantur, simulque minus recte constituta emendabantur. Hae a francorum regibus factae sanctiones, licet quod ad obligationum effectum a legibus non differant, non legum nomine veniunt, sed CAPITVLARIA vocantur, quod in certa capitula, seu capita diuisas regum leges continebant.

Vid. BALVZII eruditissima *praefatio ad capitularia regum francorum* §. 2. 5. 13. separatim a Me edita Vind. an. 1771.

§. CDLXXIV.

Quorum summa fuerat auctoritas.

Summa capitularium in rebus tam ecclesiasticis quam secularibus fuit auctoritas, quae non solum in regno francorum, sed in Germania quoque et Italia diu viguit, et in hoc quidem ad tempora usque GRATIANI, qui ex iis in decretum suum quam plurima transtulit.

§. CDLXXV.

Ea collegerunt ANSEGISVS *Abbas.*

Sed cum in unum nondum collecta essent volumen regum francorum capitularia, primus circa annum 827. ANSEGISVS ABBAS *monasterii cuiusdam gallici*, illa, quae auctoribus CAROLO M. et LVDOVICO PIO condita sunt, in ordinem quemdam redigere coepit, quae quidem eius collectio, licet priuata auctoritate facta sit, publicam tamen consecuta est auctoritatem.

Ansegisana collectio in IV. distributa est libros, in quorum primo *leges* CAROLI M. ecclesiasticae, in altero eius leges *politicae*, in tertio LVDOVICI PII leges ecclesiasticae, et libro quarto eius leges *ciuiles*, seu vt ab ANSEGISO vocantur *mundanae* exhibentur, quarum maxima fuit auctoritas, ex quo LVDOVICVS PIVS, et CAROLVS CRASSVS ad eam prouocarunt.

§. CDLXXVI.

Et BENEDICTVS *Leuita.*

Qua in collectione, quum non pauca omissa deprehenderet capitularia BENEDICTVS *Leuita moguntinus* iussu AVTOCARI *episcopi moguntini* A. C. 845. ex schedis ecclesiae metropolitanae moguntinae nouam composuit, in qua capitularia PIPINI, CAROLI M. LVDOVICI ab Ansegiso praetermissa supplentur.

In tres autem libros a BENEDICTO diuisa est haec collectio nullo pene ordine, nullo delectu habito,

vti

vti ipse in praefatione huic collectioni praefixa ingenue fatetur. Est haec collectio adiuncta ANSEGISANAE et inde septem libri capitularium numerantur. Hos proxime sequuntur *quatuor libri additionnm*, quorum an ipse auctor sit merito dubitatur. vid. HEINECCIVM *hist. iur. lib. II.* §. 39. Optima capitularium editio STEPHANI BALVZII, qui capitularia regum undique conquisita, et adcurate emendata duobus tomis praemissa amplissima, et eruditissima praefatione edidit *Parisiis An.* 1677. hancque editionem MARCVLPHI, SIRMONDI, BIGNONII *formulis*, et FRANC. PITHOEI glossario auxit, eiusdemque SIRMONDI, BIGNONII propriis suis notis illustrauit.

CAPVT IV.

DE COLLECTIONIBVS IVRIS ECCLESIASTICI NOVI.

§. CDLXXVII.

Corporis iuris canonici Pars I.) DECRETVM GRATIANI.

Canonum et decretorum collectiones non paucas recensuimus hactenus; sed omnium luminibus obstruxit GRATIANVS, qui patria *clusinus*, *monachus benedictinus* circa A. 1151. in D. *Felicis* et *Naboris* coenobio Bononiae nouam canonum collectionem, *Concordiam discordantium canonum* inscriptam publicauit, quae DECRETI nomine primam corporis iuris canonici partem conficit.

De GRATIANO *auctore Decreti* dissertationem edidit Ios. ANT. RIEGGER filius meus in albertina friburgensium iur. eccles. profess. eamque suis opusculis itidem An. 1773. simul editis inseruit. Conf. *dissert. de decreto Gratiani*, quam Vindob. An. 1760. 8. eiusdem filii mei opera adiutus edidi.

§. CDLXXVIII.

Ratio eius conficiendi.

Scilicet eo iam peruenerat canonum, et praesertim constitutionum pontificiarum auctoritas, tot collectionibus tum publicis tum priuatis per orbem christianum dispersis, et commendatis adiuta, ut iam nihil deesse videretur, nisi ut essent, qui iuris ciuilis romani, ita et canonici pontificiique scientiam in academiis publice profiterentur. Hunc in finem systema quoddam desiderabatur, ad quod conficiendum Gratianus iste iuris canonici, vt illa erant tempora, peritissimus operam suam collocauit: Cumque in collectionibus hactenus editis errores et contrarietates animaduerteret, in iis simul tollendis se insudasse titulo operi suo praefixo significari voluit.

Sed quid aliud est mutandum in GRATIANI *libro*, (*inquit* ANTON. AVGVSTIN. *de emendat. gratiani. lib. I. dial. I.*) *praeter titulum libri, seu inscriptionem? et ita multa sunt, vt non facile omnia uno die explicari possint. Sed genera tibi errorum quorumdam proponam, ut postea, de quibus magis placebit, agamus. Saepe erratum esse video in nominibus hominum, urbium, prouinciarum, conciliorum, et aliarum rerum, quae postea exemplis apertiora fient. Saepe falsae sunt inscriptiones, et quae conciliorum sunt, pontificum maximo-*

eius concilii orirentur dubia, quae priuatis doctoribus interpretando tollere prohibitum fuerat, neque ei negotio vnus pontifex sibi videretur sufficere, eam prouinciam institutae a se congregationi demandauit, illorum praesertim cardinalium, qui ipsi interfuerant concilio eum in finem, vt licet penes ipsos non esset potestas interpretandi et dubia decidendi, super quibus ad se fieri relationes voluit, nihilominus executionem et obseruantiam illorum decretorum in se susciperent.

PIVS IV. *constit.* ALIAS NOS. Mens igitur non fuit S. pontificis, vt potestatem omnem interpretandi concilii huic congregationi demandaret, sed vt interpretationis a se factae executioni ea congregatio operam suam impenderet. Quamquam negandum non sit, quod praeter voluntatem pontificis, eam sibi non raro adrogauerint potestatem. vid. CARD. DE LVCA *adnotat. ad concilium trident.*

§. DXXXIII.

Cuius potestatem ampliauit SIXTVS V.

Paullo ampliorem huic congregationi potestatem postea contulit PIVS V. Denique SIXTVS V. constitutione IMMENSA, eam vim dedit, ut in dubiis circa reformationem morum, et disciplinam versantibus plenam haberet potestatem, ea tamen conditione, vt *eiusmodi declaratio fiat consulto pontifice.* At, quod dogmata adtinet, vetus PII IV. constitutio in vigore retenta est.

Quod ad personas hanc congregationem constituentes pertinet, eas nouimus omnes, excepto *secretario*,

§. CDLXXX.

Diuisio operis.

Partitus autem est opus suum in *tres partes*, quarum *prima* iuris canonici principia per distinctiones CI. *altera* res iudicatas, et quae concernunt iudicia ecclesiastica per causas XXXVI. *tertia* vero tractatum de consecratione exhibet. Secundae parti, et quidem eius causae XXXIII. quaest. III. additae sunt VII. distinctiones de poenitentia.

Sunt, qui tractatum de poenitentia et consecratione GRATIANO abiudicandum esse censent, sed sine sufficiente ratione; vid. ANT. AVGVSTINVS *Dial. XIX.* atque ex his iam facile intelligi potest citandi modus.

§. CDLXXXI.

Cui, quae addita sunt palearum nomine veniunt.

Decreto deinde diuersis temporibus non a GRATIANO, sed aliis varii additi sunt canones, qui quum postea textui irrepserint, parem cum eo auctoritatem obtinuerunt, et PALEAE sunt vocati.

DE PALEIS *decreto Gratiani insertis* vid. eiusd. filii mei dissertat. inter opuscul. relatam (sup. §. 477.)

§. CDLXXXII.

§. CDLXXXII.

Correctio et emendatio Gratiani.

Cum vero ipsos consulere fontes Gratianus plerumque neglexerit (sup. §. 480.) mirum non est, tanta errorum copia (sup. §. 479.) decretum eius laborare, quos et librariorum oscitantia egregie multiplicauit. Quos quidem errores vt tollerent, non solum priuati fuere solliciti, sed et ipse pontifex Pivs IV, viris doctrinae laude florentissimis id negotii dedit, vt loca singula operis Gratianei ex genuinis fontibus, et optimis manuscriptis corrigerent, suasque correctiones adnotarent, qui postea *correctores romani* dicti sunt, quorum numerum Pivs V. ad XXXV. adauxit. Opus refectum Gregorivs XIII. An. 1580. constitutione publica probauit, et deinceps aliquid addere, vel interpretamenta adiungere sub poena excommunicationis prohibuit.

Inter priuatos vero omnes, qui decretum Gratiani emendandum susceperunt eminuere potissimum Antonivs Demochares, Antonivs Contivs, et Antonivs Avgvstinvs in suis libris *de emendat. Gratiani.*

§. CDLXXXIII.

Post Gratiani decretum variae decretalium collectiones prodierunt.

Inualescente Isidori peccatoris (sup. §. 453.) de potestate papali systemate *epistolarum de-*

cretalium, quas romani pontifices in variis causis ediderant, non minor iam fuerat *multitudo*, quam *auctoritas*, quin et *necessitas* translata in curiam romanam episcoporum, et synodorum potestate. Igitur eas et separatim colligere, et collectiones earum tum scholis tum foris commendare coeperunt *priuati* primum, postea et *ipsi pontifices*. Scilicet horum constitutiones conciliorum decretis primo subnectere (sup. §. 448) aequiparare (sup. 450.) dein postremo neglectis fere conciliis solas pontificum decretales epistolas in collectiones et codices redigere placuit.

§. CDLXXXIV.

1.) *Boehmeriana.*

Prima eiusmodi collectio, de qua constat, quamque ex codice pervetusto bibliothecae hasso-casselanae publici iuris fecit HENNING BOEHMERVS *in corp. iur. can. tom. II. append. num. II.* post an. 1179. ignoti cuiusdam opera prodiit, continetque praeter *decreta concilii lateranensis* III. constitutiones ALEXANDRI III. LVCII III. et VRBANI III. Eius ideo meminisse non omisimus, quod plura sequentes compilatores BERNARDVS praecipue (infr. §. 487.) et RAYMVNDVS (infr. 493.) ex hac in suas decretalium compilationes traxisse videantur, atque inde non raro hae suppleri, atque emendari possunt.

§. CDLXXXV.

2.) *Harduiniana.*

Altera est itidem *collectio decretalium* Alexandri III. saltim quod ad maximam partem, cuius pars prima ipsum *concilium lateranense tertium:* pars autem posterior in quinquaginta partes diuisa *decretales* Alexandri III. et aliorum quorumdam S. S. pontificum continet, atque in Clemente II. definit.

Refertur haec sub titulo *adpendicis ad concil. lateranens. III. ap.* Harduin. *tom. VI. p. II. col.* 7694. *seq.* Confecta videtur anno 1191. sub Coelestino III. cuius constitutiones in ea desiderantur.

§. CDLXXXVI.

3.) Bernardi Circa.

Tertiam quam vt antiquissimam et primam hactenus venerabantur, Bernardus Circa *praepositus papiensis*, deinde *fauentinus episcopus* quadraginta non plus annis, post, quam Gratianus decretum suum ediderat, collectionem confecit, quam *breuiarium extrauagantium* adpellauit, eo quod ea comprehenderet, quae extra Gratiani *decretum* vagarentur: nimirum et veteres quasdam constitutiones, quae Gratiani diligentiam effugerant, et recentes plures, quae post vulgatum Gratiani decretum a S. S. pontificibus,

vsque ad CLEMENTEM III. fuerant praescriptae.

Ex quo coniicere licet, quo tempore fuerit concinnata, ſiquidem nulla COELESTINI III. qui CLEMENTI III. proxime ſucceſſit, decretalis in hac collectione continetur. Libris conſtat V. iisdemque fere titulis, quibus gregoriana decretalium collectio, qua hodie utimur.

§. CDLXXXVII.

4.) IOANNIS *gallenſis*.

Sed hae omnes compilationes IOANNI *gallenſi*, ſeu *vallenſi* mancae ſunt viſae, qui proinde poſt annos duodecim a collectione bernardina ſuam ipſe propoſuit: in qua ALEXANDRI III. LVCII III. VRBANI III. GREGORII VIII. et CLEMENTIS III. reſponſa a Bernardo in ſua collectione omiſſa recenſuit, quibus etiam Coeleſtini III. decretales poſt eam primum editas ſubiecit.

§. CDLXXXVIII.

5.) INNOCENTII III.

Tandem INNOCENTIVS III. An. 1212. per PETRVM *beneuentanum* decretalium ſuorum collectionem ſua ipſius auctoritate conficiendam curauit. Haec prima collectio eſt, quam publica auctoritate adornatam fuiſſe nouimus. *Tertia* nuncupatur, quod aliae duae vulgo cognitae prae-

praecesserint (sup. §. 487.) ceterum re ipsa *quintam* esse facile iam intelligimus.

Haec quoque ad priorum exemplum in quinque libros diuiditur, quorum singuli iisdem fere titulis constant, quibus priores illae duae. Eam INNOCENTIVS ad vniuersitatem bononiensem misit hisce munitam literis: *Innocentius episcopus seruus seruorum Dei vniuersis magistris, et scholaribus Bononiae commorantibus benedictionem deuotioni vestrae insinuatione praesentium innotescat, decretales epistolas a dilecto filio magistro P. subdiacono, et notario nostro compilatas fideliter, et sub competentibus titulis collocatas in nostris vsque ad XII. annum registris, quas ad cautelam vobis sub bulla nostra duximus transmittendas, vt eisdem absque dubitationis scrupulo vti possitis, cum opus fuerit, tam in iudiciis, quam in scholis.*

§. CDLXXXIX.

6.) *Itidem* INNOCENTII III.

Tum porro post annum 1215. quo *concilium lateranense* IV. habitum fuit, quarta (vulgo) nobis vero *sexta*, decretalium collectio adparuit, quae multa INNOCENTII III. post tertiam collectionem, quam dicunt, seu quintam rescripta, omnesque concilii lateranensis quarti constitutiones eiusdem pontificis summi auctoritate, et praesentia firmatas complectitur.

Scribit AN. AVGVSTINVS *in praefat. ad has collectiones: In hac permulta esse, quae in superioribus collectionibus duriora et obscuriora videbantur, mutata rectius, et maxima cum prudentia, atque aequitate moderata.* Quatuor hasce antiquas decretalium collectiones, quas

quas veteres iuris canonici interpretes aliquando indicabant, publici iuris fecit ANT. AVGVSTINVS *Parisiis* 1609. *fol.*

§. CDXC.

7. HONORII III.

HONORIVS III. praedecesſorem ſuum imitatus conſtitutiones ſuas in vnum volumen cogendas curauit, easque Bononiam ad TANCREDVM miſit. An autem in ſuis hiſce colligendis decretis HONORIVS III. Tancredo ipſo vſus fuerit, an alio quopiam? nunc quidem inueſtigare non eſt animus. Nobis ſcire ſufficiat, collectionem iſtam, quam *quintam* adpellare ſolent, nos vero *ſeptimam*, HONORII III. auctoritate prodiiſſe.

Hanc ex Honorii III. voluntate editam, erudito commentario illuſtrauit INNOC. CIRONIVS *Toloſae* 1645. cum reliquis eius operibus *Vindobonae an.* 1761. cura IOSEPH. ANT. RIEGGERI filii prima vice in Germania hic recuſam. Conf. IOS. ANT. RIEGGERI filii mei diſſert. *de collectione decretalium* HONORII III. P. M. quam itidem ſuis opuſculis inſeruit (ſup. §. 477.)

§. CDXCI.

Collectionum iſtarum vtilitas imo et neceſſitas demonſtratur.

Sed nonnulli, qui quum has antiquas collectiones ſuperuacaneas eſſe putent, easdem negligunt, neque aliam decretalium collectionem norunt, quam *gregorianam* (infra §. 493.).

Sed

Sed hi a ſententia ſua deducendi, atque id nobis ſtatuendum eſt, antiquas decretalium collectiones valde utiles eſſe, imo neceſſarias: tum ad veterem diſciplinam cognoſcendam, tum ad decretalium, quae *gregoriana* collectione continentur, ſententiam recte perſpiciendam. Hanc enim ex antiquis illis, ipſius Gregorii IX. decretalibus et paucis quibusdam aliis capitibus exceptis, deſcriptam fuiſſe, in vulgus notum eſt.

Hinc decretales, quae in gregoriana librariorum culpa corruptas inſcriptiones praeſe ferunt, antiquarum decretalium ope facile emendabuntur: id quod ſaepe ad Decretalium veram intelligentiam multum prodeſt, praeterea quum capita permulta, quae compilatori nimis longa eſſe in antiquis videbantur, ipſe praeciderit, ac proinde mutila nobis exhibuerit, omnis obſcuritas diſparebit, ſi in antiquis collectionibus decretalem integram conſulamus, *vid. cap.* 4. *de conſu. cap.* 4. *de elect.* denique, quum interdum in prioribus collectionibus capitis alicuius intelligentia ex antecedenti capite pendeat, Raymundus vero caput antecedens interceperit, ſubſequentis capitis ſententia vix ac ne vix quidem percipi poteſt, niſi in antiquis collectionibus caput antecedens inſpiciatur, exemplum eſto *cap.* 3. *de conſt.* vid. Bartholi *inſt. iur. can. cap.* 58. *§.* 8. *ſeqq.*

§. CDXCII.

II.) Decretales Gregorii IX.

Tandem anno 1230. prodiit illa decretalium collectio, quae alteram corporis iuris canonici partem conſtituit. Eam iuſſu et auctori-

toritate GREGORII IX *papae* RAYMVNDVS *de Pennaforti* capellanus, et poenitentiarius eiusdem seruato plerumque ordine a BERNARDO *circa* (sup. §. 486.) vsurpato compilauit. Publicata est Anno 1234. addita sanctione, ne quis in posterum priuato ausu, et absque speciali pontificis consensu nouas decretalium collectiones edere praesumat.

§. CDXCIII.

Ratio et fontes huius collectionis.

Fontes huius collectionis antiquas decretales esse (sup. §. 384. seq.) recte dixeris; eas quippe hoc opere suppleri et emendari, dein recentiora quoque pontificum placita addi voluit pontifex. Sed optandum, vt maiorem curam et fidelitatem in compilando adhibuisset RAYMVNDVS; non enim integras sed mutilas, disruptas, et interpollatas, dedit constitutiones, quae proinde tanta saepe laborant obscuritate, vt intelligi nequeant, nisi ad antiquas recurratur collectiones (sup. §. 492.).

Atque hinc est, quod licet publicato hoc codice omnes aliorum collectiones abrogatae sint, nihilominus tamen antiquis codicibus in interpretando carere non possimus; Recte ANT. AVGVSTINVS *in praefat. Multa sunt a Raymundo detracta, quae nisi colligantur, vix reliquorum sententiam deprehendimus. Ex unius saepe rescripti corpore plura veluti membra sub variis titulis posita multo facilius cognoscemus.* Huice mali post alios nouissime BOEHMERVS in sua corporis iuris canonici editione medelam adhibuit.

CDXCIV.

§. CDXCIV.

Diuiſio operis.

Conſtat haec collectio libris V, quorum ordinem hic indicat verſiculus. *Iudex, Iudicium, clerus, ſponſalia, crimen.* Libri in ſuos rurſus titulos diuiduntur, quorum omnes ſimul 185. numerantur. Ex his, quoties quid adlegandum capituli primi voces, aut numerus, vel utrumque ſimul cum rubrica, ſeu titulo addita voce extra vel X. adducuntur.

Qua nota ſignificatur eſſe decretalem extra decretum *gratiani*, quae hodie omitti ſolent.

§. CDXCV.

Decretales Innocentii IV. et Gregorii X.

Hanc conſequuntur aliae duae decretalium collectiones, quae vulgo a ſcriptoribus hiſtoriae iuris canonici praetermitti ſolent, vna eſt Innocentii IV. vnice ex *concilio generali lugdunenſi I.* anno 1245. altera Gregorii X. in ipſa *ſynodo lugdunenſi II.* anno 1274. compoſita vtraque ad methodum decretalium Gregorii IX. (ſup. §) 493.) et ad academiam bononienſem tranſmiſſa, vt tam in *iudiciis*, quam in *Scholis* deinceps vſum praeſtarent.

Vid Boehmer. *corp. iur. canon. in adpendic. num.* III. et IV. Bernard. de Montfavcon in *bibl. MS. et tom. II. pag.* 1211.

§. CDXCVI.

§. CDXCVI.

III.) SEXTVS *Decretalium* BONIFACII VIII.

Vt his duabus canonum compilationibus maior conciliaretur auctoritas, BONIFACIVS VIII. An. 1298. vtramque in vnam, nouamque, additis quoque quorundam pontificum, suisque propriis decretalibus collectionem redigi voluit, quae *liber VI. decretalium* inscribitur.

§. CDXCVII.

Eius ordo et diuisio.

Ad quorum imitationem idem librorum numerus, et titulorum, sed pauciorum ordo fuit seruatus, adlegandi quoque ratio est eadem, nisi quod loco vocis, *extra*, seu literae X. adiiciatur in VI.

Sed galli hunc librum vtpote suae libertati contrarium reiecerunt. Vid. ZIEGLERVS *de orig. et increm. iur. can.* §. 45. *seqq.* Nota enim sunt scandalosa illa diffidia inter BONIFACIVM VIII. et PHILIPPVM *pulchrum* regem Galliae. Sunt tamen quidam auctores, qui hunc librum in iudiciis eccles. Galliae adhiberi volunt.

§. CDXCVIII.

IV.) CLEMENTINAE.

Bonifacio successit BENEDICTVS XI. et huic mox CLEMENS V. qui partim ex *concilii viennensis* decretis nouam compilationem decre-

talium

talium concinnauit, hanc, quamquam ſint, qui ea vt aboleretur, iuſſiſſe moribundum Clementem dicant: verius eſt, in conſiſtorio publicatam fuiſſe, quum vero morte praeuentus Clemens eam ad academiam bononienſem tranſmittere non potuerit, id tamen deinde a ſucceſſore eius Ioanne XXII. an. 1317. factum eſſe conſtat.

Ordinis et adlegandi ratio eadem eſt, quae in decretalibus Gregorii IX. et Bonifacii VIII. niſi quod diſcriminis cauſſa textus inde citatus *clementina* voce exprimatur.

§. CDXCIX.

V.) *Extrauagantes* Ioannis XXII.

Haſce duae aliae inſecutae ſunt collectiones, quae continent conſtitutiones in iuris corpus nondum redactas, ſed extra *illud* vagantes, ideoque *extrauagantes* dictas. Prior extrauagantium collectio Ioannis XXII. conſtitutiones viginti circa an. 1340. priuata auctoritate collectas complectitur, collectio haec in XIV. titulos eſt diuiſa.

§. D.

VI.) *Extrauagantes communes.*

Poſterior circa finem ſeculi XV. circa annum 1484. itidem priuato ſtudio condita nouas non unius, ſed diuerſorum pontificum conſtitutiones refert, quae ideo EXTRAVAGANTES COMMVNES inſcribi ſolent, haec collectio eſt in libros V. et deinde titulos diuiſa.

Parum auctoritatis initio hae collectiones habuerunt, ex quo vero corpori iuris adiectae, et cum eo receptae sunt, magnam apud canonistas faciunt fidem, adlegantur extrauagantes, vt primo capitulum cum numero, aut verbis initialibus, deinceps inscriptio tituli, quo continetur; denique voces *extrauagantes* IOANN. XXII. seu *comm.* ponantur.

§. DI.

SEPTIMVS DECRETALIVM.

Canones et constitutiones gregoriana, bonifaciana, et clementina, ac extrauagantium collectionibus posteriores finiente seculo XVI. priuata opera collegit PETRVS MATHAEI *iurisconsultus lugdunensis*, haec compilatio nunquam a pontifice quodam adprobata, recentioribus corporis iuris canonici editionibus subiuncta eundem librorum numerum, ac priores eiusdem partes, mutatis tamen titulorum inscriptionibus et ordine seruat. Vulgo *septimus decretalium* dicitur.

§. DII.

Correctio decretalium.

Publica quoque auctoritate nouam Decretalium collectionem GREGORIVS XIII. eiusque in sede pontificum successor SIXTUS V. conficere tentarunt, sed variis ortis contentionibus opus iam perfectum suppressum est, ceterum id saltim GREGORIVS XIII. praestitit, vt sicut decreti Gratiani (sup. § 483.)

ita

ita et decretalium correctionem correctores romani perfecerint.

Conf. STRVVIVS *in histor. iur. can.* §. 34.

§. DIII.

Institutiones LANCELLOTI.

Ne vero huic corpori deesset compendium, quo prima iuris principia delinearentur an. 1563. Io. PAVL. LANCELLOTVS et anno 1567. ANT. CVCHIVS *institutiones iuris canonici* ediderunt, et licet nec LANCELLOTVS, nec CVCHIVS publicam impetrare potuerint, a pontifice adprobationem, felicior tamen CVCHIO fuit LANCELLOTVS, cuius institutiones iussu pontificis absque confirmatione corpori iuris sunt adiecta.

Vid. *praef.* LANCELLOTI *ad inst. iur. can.*

CAPVT V.

DE FONTIBVS IVRIS CANONICI NOVISSIMI.

§. DIV.

Corpori iuris canonici vbique recepto.

Posthac nulla amplius canonum decretalium ue epiſtolarum collectio publica auctoritate prodiit, nec vlla tantae auctoritatis euaſit, quae vſu publico recepta collectiones, quibus *corpus iuris canonici* abſoluitur, oblitteraret. Quin imo iſtud pontificum adhortationibus academias primum penetravit, dein iureconſultorum ſtudio et opera in iudicia irrepſit; tandem *iuris* inſtar *communis* tantum vbique adplauſum obtinuit, vt et antiquis collectionibus vis legitima adimeretur, et addere ei quidquam vel detrahere nec licitum eſſe, nec neceſſarium crederetur.

§. DV.

Accedit ius nouiſſimum cuius fontes ſunt.

I.) CONCILIA *ſubſequentia.*

Etenim perpauca ſunt, quae ſubſequentium PISANI, CONSTANTIENSIS, et BASILEENSIS ad tridentinum vsque conciliorum generalium

lium decreta *reipsa* immutarunt. Licet enim *pro extirpatione schismatis et vnione ac reformatione ecclesiae Dei in capite et in membris celebrata essent*, multaque in iis statuta, quae aliam et antiquam ecclesiasticae disciplinae formam reducerent, effectu tamen fere omni caruerunt in his, quae, vt dixi, disciplinam concernunt.

§. DVI.

II.) TRANSACTIONES *et* CONCORDATA.

Multo plura reperiuntur, quae TRANSACTIONIBVS et CONCORDATIS PRINCIPVM cum sede romana initis sublata fuere. Cum enim pontificia potestas, nimium quantum in negotiis omnibus, temporalibus etiam, quotidie vagaretur; necessarium profecto erat, vt ei limites ponerent, atque sua populorumque iura vindicarent principes. Exemplo esse possunt *Germania*, quae per FRIDERICVM III. cum NICOLAO V. anno 1447, et *Gallia*, cuius nomine LVDOVICVS XII. cum IVLIO II. in *concilio lateranensi V.* anno 1512. conuentiones publicas celebrarunt, de quibus tamen non est, cur prolixius agamus, nam et ad ius ecclesiasticum particulare pertinent, et a nobis alibi iam fusius explicata sunt, et ab omnibus in historia iuris publici Germaniae pertractari solent.

Vid. MER. *princip. iur. eccles. German.*

INDEX

In-

et iuribus episcoporum plurimis ad sedem pontificiam deuolutis, ad quam porro liberrimam omnibus adpellandi licentiam concesserant: exemtionibus et reseruationibus insuper multiplicatis: *rescriptorum*, *decretorum*, *edictorum* a romanis pontificibus editorum copia immensa in singulas, orbis christiani partes denuo emanauerat, et quotidie adhuc augetur. Igitur non defuere, qui constitutiones et bullas pontificum extra corpus iuris vagantes colligerent, et aliorum collectionibus nouas nouasque in dies adderent. Inde Bullaria seu *collectiones bullarum et constitutionum papalium* orta sunt, quae non exiguam iuris ecclesiastici novissimi partem constituunt.

Amplissimam eiusmodi collectionem orsus est Antonius Carafa *cardinalis*, qui *epistolas pontificum* a Clemente I. vsque ad Gregorium VII. collegit, quam dein locupletauit epistolis pontificum vsque ad Innocentium III. adiectis notis criticis et doctissimis dissertationibus Petrus Coustant. *Parisiis anno* 1721. Primus sub *bullarii* elogio in vnum corpus omnes pontificum constitutiones cogere voluit Laertius Cherubinus, quod opus ad Pauli III. tempora pertexuit ipse; filius vero eiusdem Angelus Maria Laertius noua collectione vsque ad Vrbani VIII. pontificatum produxit. Dein hoc bullarium PP. Angelus *a Lantusca*, *et* Ioan. Paulus *a Roma* vsque ad Clementem X. et annum Christi 1672. continuarunt, accesseruntque posthac aliorum opera bullae sequentium pontificum vsque ad annum 1753. nouissime Magnum Bullarium Romanum *Luxemburgi* seu *Geneuae* anno 1771. prodiit, eiusque continuatio, quae *supplementi* loco, est, tum huic, tum aliis, quae praecesserunt, edi-

tionibus, atque complectitur constitutiones pontificum a LEONE M. vsque ad annum 1752. bullarium secundum editionem romanam de an. 1692. in epitomen redegit, et auxit, variasque notulas adiecit FLAVIVS CHERVBINVS sub titulo *compendium bullarii.*

§. DIX.

V.) CVRIA ROMANA.

Bullae papales ex curia romana prodeunt, sub qua ratione illius explicationem recte huc referre solent interpretes. Est vero CVRIA ROMANA *senatus summi pontificis, in quo causae ad sedem pontificiam spectantes et delatae expediuntur.*

§. DX.

Quae constat variis dicasteriis et congregationibus.

Caueas vero, ne vnico consiliariorum collegio, quod vtique negotiorum varietati et multitudini (sup. §. 508.) minime sufficeret, eam absolui existimes. Complectitur enim varia dicasteria, tribunalia, audientias, et congregationes, quae vt membra senatus illius (sup. §. 509.) spectari debent, et quasi totidem personae pontificem circumstant, cuius latissima potestas exigit, vt *personis moralibus*, seu integris virorum doctorum collegiis adiuuetur.

Vid. HVNOLD. PLETTENBERG. *notit. congreg. et tribunal. curiae roman.*

§. DXI.

§. DXI.

1.) CONSISTORIVM *cardinalium.*

Eminet in his CONSISTORIVM CARDINALIVM, seu *congregatio, quam celebrat pontifex cum collegio cardinalium in palatio suo per modum senatus maioris.* Est autem duplex aliudque *extraordinarium* magisque solenne, ad quod praeter cardinales admittuntur quoque praelati ac ministri, atque etiam principum oratores, quod ideo *publicum* dicitur: aliud *ordinarium*, ad quod soli cardinales pro negotiis tractandis admittuntur, quare et *secretum* adpellatur.

§. DXII.

Secretum.

Consistorium *secretum* pro ratione negotiorum et voluntate papae, ordinarie tamen bis in mense feria secunda celebratur. In eo pontifex. 1) Creat nouos cardinales vel cum publicatione vel cum reseruatione in pectore, eisque claudit os et iterum aperit. 2) Nominat legatos de latere ex consilio cardinalium. 3) Constituit legatos vrbium et prouinciarum sedi apostolicae in temporalibus subiectarum. 4) Eliguntur episcopi, archiepiscopi, patriarchae, etiam titulares tantum, si eiusmodi praelaturae sint reseruatae; et 5) Cum haec reseruatio ad certa quaedam monasteria extendatur, eadem hic conceduntur vel commendantur, ideoque *consistorialia* adpellantur. 6) Electi aut nominati ad vacantes ecclesias epis-

an

INDEX

pag. §.

G.

H.

H.

I.

sunt

quam

Prae-

 licae

 di-

La-

T.

earum

Errata.				*Lege.*
Pag.	Lin.			
4	3	philoſophoınm	—	philoſophorum
9	28	S. AVG. epiſt. 121.	—	130. Tom. II. col. 382. c.
			—	1. ſeq. edit. venet.
10	1	ceremoniae	—	cerimoniae
ibid.	12	ceremonia	—	cerimonia
14	10	?llo	—	illo
18	8	aſperſit	—	adſperſit
21	2	At qui	—	Atqui
22	13	dum	—	tum
24	20	appareat	—	adpareat
31	7	caeremoniales	—	cerimoniales
ibid.	15	caeremoniales	—	cerimoniales
32	vlt.	Sigilli	—	Sigillis
33	35	affingere	—	adfingere
ibid.	vlt.	appeteret	—	adpeteret
36	4	coetera	—	cetera
37	19 20	Plin - ium	—	Plinium
ibid.	32	omni cum	—	cruci eum
42	28	afferi	—	adferi
42	30	S. AVG. conc.	—	ſerm. III. in enarrat.
		3.	—	Pſalm. 36. tom. IV. col.
			—	284. n. 4.
48	9 10	attemperatas	—	adtemperatas
ibid.	24	caerimoniales	—	cerimoniales
ibid.	25	caerimoniales	—	cerimoniales
49	1 2	applicatione	—	adplicatione
ibid.	11	ceremonialia	—	cerimonialia
50	16	AVG. epiſt. 19.	—	epiſt. 82. n. 16. tom. II.
		n. 82.	—	col. 195.
69	15	in totum	—	id totum
80		§. LXCVII.	—	§. XCVII.
87	19	S. AVG. lib. IV.	—	n. 34. t. X. col. 492.
		ad BONIFAC.	—	
87	penult.	Drum	—	Deum
88	2	Conſtantin	—	Couſtant.
ibid.	8.	Conſtant.	—	Couſtant.
93	9	infidelium	—	in fidelium
94	21	in hac	—	In haec
126	4	ſeu clerici ſunt.	—	ſeu clerici: ſunt
139	penult.	praemittenda	—	praetermittenda
160	12	contendant	—	contendat

Erra-